Hamvas Béla

Karnevál

I.

HAMVAS BÉLA

Karnevál

Regény

(1948-1951)

1. rész

MEDIO KIADÓ

© Hamvas Béla örököse, 2008
Kiadja a MEDIO Kiadói Kft.
Felelős kiadó: Dúl Antal
Nyomás: Reálszisztéma Dabasi Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Berki István
ISBN 978-963-9240-38-4
ISBN 978-963-9240-39-1

I.

de, amit most mindjárt az elején hangsúlyozni szeretnék, hogy az ő, mármint Bormester Mihály részéről (life and opinions of Michael Winemaster), semmiféle bizalomról szó sem volt. Lehet, sőt valószínű, hogy valamilyen generálgyónást csinált, az ok most nem érdekel, és talán egyáltalában nem is érdekes, és mint agent spirituel, mondjuk, éppen én voltam ott, éppen én, ami nem volt véletlen, de akár az ő részéről, akár az én részemről nem is volt szándékos, hanem véletlen is, végzetesen értelmes is, amint ez már lenni szokott, volt benne olyan furcsa, egészen furcsa logika, majdnem illogikus logika, nem mondom, hogy magasabb, hanem olyan másféle, olyan, de ezt most hagyjuk, talán később majd lesz rá alkalom, beszélni fogok róla, bár maga a dolog mellett elég érdektelen. Mondom, eleinte fejemet ezen elég sokat törtem, és néha már-már hajlottam olyan felfogásra, hogy én az egészben szükségképpen olyan agent spirituel-féle ember vagyok, persze ez alkalommal meg kell vallanom, hogy ezt a kifejezést én csináltam, nem tudom, helyes vagy helytelen, szóval olyan ember, aki sokkal inkább ügyvivő, mint bármi más, és ez részemről talán a helyes, sőt a korrekt magatartás volt, a dologba nem szólok bele, ha az eseményre kénytelen vagyok is kritikai megjegyzést tenni, nagyobbára egész erőmet a dolgok szenvedélyesen egzakt megfogalmazására fordítom. Nekem ebből a szempontból helyzetem egyáltalában nem volt nehéz. Bormester Mihály a megfogalmazásokban kedvét lelte, a helyzetet élvezte is, elbeszélését csaknem végigjátszotta, gesztikulált, és nagyokat nevetett, mintha az egészet ő találta volna ki, hunyorgatott, velem összenézett, száját rángatta, szóval önmagát egyáltalán nem türtőztette, és ebből nem is csinált titkot. Valószínűnek tartom, ő azt, hogy én ezt a történetet leírom, nem is sejtette, merő ostobaságnak tartotta volna, talán vigyorgott volna, és azt

mondta volna, ön az én menazsériámba pontosan beleillik, pokoli dolog ez, még csak erre volt szükség, nem elég, hogy megtörtént, és olyan bolond vagyok, hogy elbeszélem, még olyan bolondra is akadok, sőt arra, pont arra a bolondra akadok, aki ezt le is írja. Esküszöm, ez az egész teteje. Harsogva fölnevetett volna, háromszoros őrültség, az első, hogy megtörténik, a második, hogy elbeszélem, a harmadik, hogy valaki még le is írja, hogy el ne kallódjon, ismerje el, ön a legbolondabb, háromszoros bolond, bolondus termaximus. Persze én akkor erre nem gondoltam, legalábbis az elején nem, mert tényleg, az ördögbe is, ha már megtörtént, az ember száját befogja, és mélyen-mélyen hallgat, sőt restelkedik, de róla semmiképpen nem beszél. Ehelyett még kibeszéli, aztán jön valaki, aki csak úgy belecseppent, olyan agent spirituel, szóval ügynök, meghallja, fülét kezdi hegyezni, az egészet jól megjegyzi és leírja. Bornester Mihály rajtam hallatlanul mulatna és hahotázna, és neki ebben talán igaza is lenne.

Két bolond, aki elbeszéli, és aki leírja! Összeillik. Ciánoztassa inkább ki magát, mondta volna tele szájjal nevetve, ne restelkedjék, és főképp ne ijedjen meg, csak nyugodtan, szégyenkezés nélkül, az ember nem lehet eléggé óvatos, az ilyen élet, mint az enyém, a fantasztikus szemét olyan kolosszális tömegével van tele, hogy aki nem vigyáz eléggé, azt okvetlenül inficiálja, a baktériumokat az egész világba széthordja, egy ilyen élet és ilyen lény, mint az enyém, kiválóan hatásos mérgek excelláns tenyészhelye. A mérgek között számban és rendben a legelső az, amelyik bennem a kényszer, amit úgy hívnak, az ember életében legalább egyszer alaposan kibeszéli magát. A többi diszkréten hallgat, sőt titkolózik is, elrejtőzik, minden oka megvan rá, mert szégyenének teljes tudatában van. Én ezeket a hallgatag és tapintatos halakat nagyon tisztelem. De bennem a kibeszélés ördögi ösztöne

mindig erős volt. Fecsegő vagyok, és rajongok mások fecsegéséért, esetleg csakis azért, hogy a magamét igazoljam, de a nagy kísértés számomra mindig ez a mámor volt, most aztán végre kibeszélem magam, és persze mi az a kifogyhatatlan téma, amiről az ember kilenc örökkévalóságot át tudna beszélni, természetesen önmaga. Puff. Ezt a végeláthatatlan fecsegést igen szép néven vallomásnak is hívják, jó, mi? csodálatos elnevezés, egyenesen csábító, mit szól hozzá? Vallomás! Engem egyenesen elbűvöl. Tudja, ez az egész história, később majd ön is meg fogja ítélni, a többi között nagyobb szabású sorskatalógus is, egyike, nézetem szerint a világ egyik leginkább kimerítő sorskatalógusának, az emberi tulajdonságoknak ez a Noé bárkája, minden özönvízen átmentett leltár, szóval képeskönyv, karakterológia, végeredményben szótár és inventár, de én magamat ebből a vásárból nem veszem ki, én vagyok a bárka, amelyben az egész állatkert a vizek tetején úszik, én vagyok a fecsegés, és mind az egész ebben van feloldva, a kibeszélés lebírhatatlan kényszerében, mondom, sok bolond és mániákus és őrült és nyomorék és hülye és ripacs és pojáca, szóval az egész ripityára ment ember, és én igazságtalannak, méltatlannak, sőt a magam részéről egyszerűen szemtelenségnek tartanám, ha magamat ebből az infernális katalógusból arcátlan módon kiemelném, azzal a hátsó gondolattal, hogy én, kérem, kiilön állok, és nem tartozom közéjük. Látja, milyen szemtelen vagyok! Pimaszságomból még morált is csinálok. Pont olyan vagyok, mint a többi. Én vagyok közöttük a fecsegő, aki egész életében legalább egyszer alaposan ki akarja magát beszélni.

Kellemetlen tulajdonság, elismerem, azt hiszem, kellemetlenebb, főként arrogánsabb és talán tolakodóbb, mint akármilyen másik, én legalább is annak tartom.

Szóval Bormester Mihály önmagát a katalógusból

nem vette ki, és én tőle ezt a magatartást megtanultam, mivel korrektnek találtam, ez a fokozhatatlan ripőkség morálja, és átvettem és tudom, hogy a komédia csak akkor teljes, ha nemcsak az elbeszélő van benne, hanem még az is, aki az egészet leírja, szóval én is benne vagyok, mint bolondus termaximus, mint agent spirituel, szóval, mint ügyvivő, aki valamennyi között a legnagyobb bolond. Az alaptétel az, hogy a pácban mindenki benne van. Ennek következménye az a felháborító paradoxon, hogy valaki magát minél inkább kintlevőnek tünteti fel, annál mélyebben benne van, s ezért valaki minél kevélyebb, és minél jobban henceg és minél pökhendibb, és orrát minél jobban felhúzza, annál komikusabb, végül is minél emberfölöttibbnek akar feltűnni, annál nevetségesebb. Éppen ezért nincs mulatságosabb magatartás, mint a pátosz. Ez, mondom, az első alaptétel. Az együttesből természetesen még hiányzik a harmadik. Ha a fecsegő és az ügyvivő találkozik, abból mindig ilyesvalami derül ki, szóval mindig indiszkréció. De a fecsegő és az ügyvivő mellé feltétlenül oda kell számítani a hallgatót, illetve az olvasót is, és a játékba, illetve a pácba bele kell vonni, különben a vicc igazán nem teljes. Bormester Mihály erre homéri hahotában tört volna ki, ön mégiscsak világraszóló csibész, de igaza van, erre sose gondoltam volna! Micsoda együttes! Képzelje csak el, megtörténik, s ez már önmagában hallatlan. Erre jövök én, a gyógyíthatatlan fecsegő. Az ember erre megáll, de még valahogy érti, vállat von, és tovább akar menni. Most azonban jön az ügyvivő, és szépen leírja. Na de most aztán a bolondságokból elég. Nem, kérem, még ezenfelül is van valaki, aki a könyvet komoly képpel kinyitja, és olvasni kezdi. Engedje meg, hogy véleményemet elhallgassam. Könnyen el tudja képzelni, hogy miért. Vagy óhajtja hallani? Nem, inkább csak találja ki maga, önre bízom, és kérem, hogy a dolgot

ne fokozza tovább, és ne ingereljen. Ebben a komédiában, úgy látszik, tényleg nincs érdektelen, intakt és kívülálló fél, nincs páholy, vagyis a játékban igenis mindenki benne van, és az ember minél tovább megy, annál nevetségesebb figurával találkozik. Az elbeszélő maga igazán gyerekes az ügyvivőhöz képest, de ez az agent spirituel is tökéletesen ártatlan ahhoz képest, aki elképesztő komolysággal a fotőjben kényelmesen elhelyezkedik, még rá is gyújt, a könyvet kinyitja, és olvasni kezd, ez az ember, mondom, már olyan bonyolultan bolond, hogy itt minden meghatározási kísérletnek csődöt kell mondania, és nekem, amint mondom, hogy

GONG

nemcsak otthon, levéltárban is, akik ismerték, mind azt mondták, persze most, amikor már eltemették, úgyhogy ez az egész a számításból kiesett. Boromeus, vagyis Doktor Boromeus igazgatónak titka nem volt, hiszen mindenki tudta, s amíg a dolgok kiszámítható irányban haladtak, nem is volt semmi baj. Csak persze, amikor váratlan valami történt. Ha reggel hazulról elment, afelől, hogy ebédre mit főznek, felvilágosítást kért. Húsleves, főtt marhahús tormával és palacsinta. Boromeus a szavakat jól emlékezetébe véste, aztán azt kérdezte: a húshoz krumpli lesz, vagy rizs. Krumpli. Az igazgató köszönt és elment. Délben az ebédhez csendesen leült, senki se tételezte volna fel róla, hogy a menü megváltoztatása kínos helyzetbe hozza. Ha krumpli helyett valamely okból mégis rizst vagy pláne pörkölt darát készítettek, az ételt megrökönyödve nézte, zavartan felállt. Azt mondta, hogy krumpli lesz, szólt. Ó nem, mégse azt főztünk. Boromeus akkor szobájába ment, percekig járkált, le is ült, valamit olvasott, és csak akkor tért vissza, mikor azt a gondolatot, hogy krumpli helyett rizst vagy darát kell ennie, már megszokta.

Ez volt az egész. A levéltárban is, mondjuk úgy, hogy az előre látható események rendjében soha semmiféle zavar nem volt. Persze ha valamilyen rendelkezés váratlanul érte, minden alkalommal rövidebb vagy hosszabb időre volt szüksége. Főként ha hozzá új tisztviselőt osztottak be, vagy megszokott emberét áthelyezték. Ha minden előkészület nélkül régi telekkönyvet, százéves számlát, tervet vagy térképet kértek. Doktor Boromeus ilyenkor elzárkózott, szivarra gyújtott, leült vagy járkált, néha olvasott, esetleg csak úgy az ablakon kinézett, és az

udvaron a vadgesztenyefákat bámulta, vagy a tetőn a kéményeket és a tornyot.

Doktor Boromeus, ezt a temetésen olyan emberek beszélték, akik őt csaknem ötven éve igen közelről ismerték, igen, Doktor Boromeus nem volt képes a boltba hirtelen elhatározással belépni és szappant venni. Mikor tintája fogytán volt, több utcát lassan végigjárt, a papírkereskedések kirakatait megnézte, egynéhány ablak előtt igen hosszú időt töltött, a tintásüvegeket többször és igen behatóan megvizsgálta, a boltot kívülről megszemlélte, az utca túlsó oldalára ment, visszafordult, a sarokra is elsietett, visszanézett, a kövezetet nézte, és azokat a lehetőségeket mérlegelte, hogyha esetleg mégis ebben az üzletben azt a bizonyos üveget veszi meg (balról a második, hátulról a negyedik sorban), mi lenne, ha ezen a sarkon fordulna be, nyugodtan a házak mellett haladna, a bolt előtt merőlegesen átmenne, és az üzletbe így lépne be. Az eljárást egyszer-kétszer ki is próbálta, s mikor a dolog már egészen jól ment, az üzlet ajtaján benézett. Idősebb asszony a pult mögött ült, és zöldborsót fejtett. Boromeus egy pillanatig a tinta és a zöldborsó összefüggésén gondolkozott, aztán egy kicsit elkedvetlenedett, és azon kezdett tűnődni, hogy mi lenne, ha mégis a másik üzletbe menne és azt az üveget venné meg (a jobb oldali polcon alul az első). Doktor Boromeus abból indult ki, hogy az életet megszokni teljesen lehetetlen. Amíg az izgalmak sorozata a régebbiekhez képest hasonló, a dramatikus feszültségeket aránylag jól bírta. Néha még az újságot is különösebb felindulás nélkül el tudta olvasni, csak megrázóbb események címein hökkent meg, és közben egy korty kávét ivott.

Meghitt barátai azt beszélték, Boromeusnak ahhoz, hogy menyasszonyát megszokja, tizenöt évre volt szüksége. Úgy látszik, mondták, ez volt az, amit legnehezebben szokott meg. Amikor a leányt megismerte, az tizenhét éves volt, Boromeus attól kezdve mindennap este pontosan fél hatkor meglátogatta, vele a házasságról beszélgetett, és a bútorokat megtervezték, és az edényt és a szobák festését és a szőnyegeket és a képeket, az életrendet a kicsiny részletekig, hány gyermekük lesz, a hamutartókat hova helyezik, a faliórákat, milyen lámpa lesz, hol, a szekrényekbe tesznek-e varrottast, a fiókos ládában mit tartanak, milyen ruhaakasztót vesznek a férfi- és milyet a női ruháknak, a nászúton hová utaznak, nehogy később őt meglepetés érje, mert, mint Boromeus mondta, neki az élet már maga olyan szakadatlan meglepetés, hogy ezenfelül még külön váratlan eseményeket nem képes elviselni. A leány szülei, különösen az apa, főállatorvos és a vizslatenyésztők egyesületének alelnöke, Boromeust néhányszor kérdőre is vonta, Boromeus minden alkalommal azt válaszolta, hogy neki a nősülés gondolatát nem sikerült még megszoknia. Az alelnök urat biztosította arról, hogy ő a maga részéről mindent elkövet, és ő maga is szeretné, ha a dolog gyorsabban menne. De mit tegyen, ha erre képtelen? Két évvel később a főállatorvos a témát egyszer ismét felvetette. Olyan különös valami az a házasság, hogy ilyen nehezen szokja meg? Úgy látszik, felelt Boromeus. És ha, tegyük fel, ön a házasság gondolatát egyáltalán nem lesz képes megszokni? Eddig, szólt Boromeus, rövidebb vagy hosszabb idő alatt, de mindent megszoktam, kivéve magát az életet. Ezt, úgy érzem, teljesen sohasem fogom tudni megszokni.

A főállatorvos időközben meghalt, a leány harminckét éves lett, meghízott, és a szeme sarkában szarkalábak jelentkeztek. De Boromeus megszokta, és amikor az esküvőt megtartották, minden simán ment, a pap és a nyoszolyólányok, a lakoma menüje és a ruha, és a kocsikázás a pályaudvarra és az utazás, és másfél év múlva az első gyermek, és igen hamar megszokta, csak amikor egyszer megbetegedett, volt nagyobb zavar, erre nem készült fel eléggé, hetekre volt szüksége, de akkorra a baj szerencsére elmúlt.

A halált nehezen szokta meg, mondta gyászoló özvegye. Betegágyán sokat és hosszan tépelődött, olvasgatott, szórakozottan beszélt, és látszott rajta, hogy a halálra gondol. Álmait beszélte el, különös álmok voltak ezek, mindenféle ködös utakról, fasorokról, alagutakról, hidakról és kapukról, angyali és démoni lényekről, amelyek el akarták ragadni, de Boromeus nem engedett, azt mondta, még nem lehet, még nem szokta meg a gondolatot. Úgy látszik, nem is szenvedett sokat, legalábbis nem panaszkodott, csak néha ijedt arca volt, és tanácstalanul nézett, és kávét kért, mert a kávé volt az, amit a legjobban megszokott. Lassan mégiscsak megszokta, szólt az özvegy, és mondta is, úgy látszik, ezt is meg fogom szokni, egész életem csupa izgalom és meglepetés volt, másnap meg is halt, nyugodtan elaludt.

Persze a levéltár új igazgatója reggel a tisztviselőket magához kérette, velük néhány szót váltott, ahogy illik, egyszerűen és udvariasan, de a legtöbben a szobából különösen megütközött arccal léptek ki, össze is súgtak, néhányan csodálkoztak, és azt mondták, lehetetlen. A vörös hajú segédfogalmazó

is bement, nevét megmondta, és tisztelettudóan meghajolt.

Ursinus vagyok, szólt az igazgató. Kérem, üljön le, dohányzik?

A vöröshajú arcán lehetett valamilyen meghökkenés, mert az igazgató azonnal nevetni kezdett.

Meg van lepve, képzelem –

Sokkal több, mint meglepetés, mondta erre a vörös hajú segédfogalmazó. El tudom képzelni, hogy arcom nem túl intelligens –

Nem kevésbé bamba, mint a többieké volt, szólt az igazgató, de nem is inkább az. Persze ön jól emlékszik arra, hogy nekem akkoriban Damasusszal milyen viszályom volt –

A részleteket sajnos elfelejtettem –

Nem baj. Az én ügyemben a történelem sok embert félrevezetett, de annyit mondhatok önnek, hogy –

Zavarba ejt, mondta a vöröshajú, mert Ursinus, hiszen ön nyilván az ellenpápát gondolja –

Ellenpápa! Nem! A törvényes pápa én voltam, Damasus csibész, bitorló, csak ügyes, nagyon ügyes.

A segédfogalmazó még mindig nem tudott engedni.

Mindez, szólt, a hetedik század első felében történt, ma, uram, a tizenkilencedik század vége felé tartunk, azóta ezerkétszáz év telt el, ne felejtse el, ezerkétszáz év –

Az igazgató vállat vont. Csodálkozom azon, hogy ön csodálkozik.

A vöröshajú rögtön felelt. Én még sohasem hallottam, hogy valaki ezerkétszáz évet éljen, egészen rendkívüli lenne –

Szóval, mondta erre az igazgató, a történelem mendemondáinak ön is felült. Higgye el, Ursinus vagyok, az az Ursinus, aki a történelem szerint a hetedik században Damasusszal a pápaságért harcolt, s később száműzetett. Egészen jól emlékszem rá, az öreg pápa már régen betegeskedett, ágya mellett mindennap megjelentünk mi, szűkebb és bensőbb püspökei, barátai, titkárai és bizalmasai, és az én ügyem igen jól állt. Az öreg többször mondta, hogy szeretné, ha az ügyeket tőle én venném át. A pápaságot biztosra vettem. Damasusnak azonban a püspökök egy részét sikerült megnyernie. Az az ötlete támadt, hogy a temetkezést községesítse. Jó, mi? Az egyház helyzetére a hetedik században az ilyesminek még igen nagy hatása volt. A nyereségből aztán másoknak is jócskán adott. Mindenki tudta, hogy Damasus a koporsó, a sírhely, a szemfedő, a szertartás, az énekkar és egyéb költségeken meg nem engedett módon sokat keres. De hallgattak mindazok, akiknek ebből jövedelmük volt. Első osztályú temetés a mai pénz szerint százhúsz arany! Képzelje!

Az igazgató bosszúsan intett, aztán ezt mondta: Most már érti, hogy a hetedik században a hallatlanul mérges pápaviszály háttere mi volt. Én a konzervatív, kétségkívül egy kicsit mafla, ő az opportunista, aki a helyzetet mindig valamely, legtöbbnyire üzleti puccsal nyerte meg. Majd egyszer elmesélem, mondhatom önnek –

A vöröshajú felállt, meghajolt és kiment. A kézikönyvtárba sietett, néhány lexikont és világ- és egyház- és Európatörténetet lapozott fel, és mindegyikben egybevágóan azt találta, hogy Ursinus ellenpápa a hetedik század első felében élt, és

száműzetésben, talán Ravennában, a század közepe táján meghalt. Az eltérés körülbelül tehát ezerkétszázharminc esztendő. Most vagy a történelem forrása nem volt hiteles, vagy az igazgató tévedett.

Kezében néhány könyvvel azonnal az igazgatóhoz ment, és mindjárt azzal kezdte, hogy ebben az Ursinus-ügyben ő egyáltalán nem lát tisztán, mivel a lexikonban, sőt néhány egészen megbízható könyvben –

Ursinus? kérdezte az igazgató. Micsoda Ursinusról beszél? Az ellenpápáról?

Igen, Ursinus püspök, ellenpápa, Damasus ellenfele a hetedik században –

Mit akar ön Ursinusszal?

Az imént ön azt mondta, hogy ön Ursinus ellenpápa. Rögtön láttam, hogy itt csak valamilyen félreértésről lehet szó.

Az igazgató csodálkozott. Furcsa. Úgy tudom, az ellenpápa a hetedik század közepén meghalt. Nekem Ursinushoz semmi közöm, én, kérem, Shakespeare vagyok.

A segédfogalmazó most megzavarodott.

Uram, szólt, ez a feltevés az előbbinél csak árnyalattal jobb. Shakespeare Stratfordban halt meg, Cervantesszel egy napon, ezelőtt több mint háromszáz évvel –

A feljegyzés hibás, szólt az igazgató, láttam és helytelenítem. Egyébként is felőlem sok ostobaságot beszélnek és írnak. Ideje lesz már ezeket a dolgokat eloszlatni. A drámák, persze, a drámák, sejtelme sincs arról, hogyan készülnek, ha elmondanám –

Mégis –

Hallani kívánja? Majd egyszer. Jót fog mulatni. Tudja, olvastam valahol valamilyen anekdotát, a

színészeknek azt mondom, fiúk, képzeljétek el, hogy királyi várban vagytok, éjszaka, a hold süt, és kísértetjárás van. Az egyik is mond valamit, a másik is, beleszól a zenész, az öltöztető, vázlatokat csinálok. No és aztán mi lesz? Öljük meg, kiáltotta az egyik. Még nem, mondom én, majd csak a végén. A kísértet jöjjön még egyszer? Ne jöjjön, szólaljon meg a kriptából síri hangon. Helyes. Majd egyszer többet is mesélek róla.

A vöröshajú felállt és eltávozott, de a könyveket már nem tartotta szükségesnek megnézni. Ez az egész dolog, úgy látszik, a bizonyíthatóság körén kívül fekszik. Mégis, ha nem is, mondjuk, egészen ritka, sőt egyedülálló eset lenne, ha Shakespeare itt lenne közöttük, tényleg, különös, már csak azért is, hogy hol az ördögbe is volt háromszázötven évig?

S akkor újra bekopogott, kedélyállapotához képest aránylag nyugodt hangon a Shakespeare-feltevéssel kezdte, mivel nézete szerint ebbe a dologba valahol feltétlenül valami hiba csúszhatott már csak azért is –

Ön rendkívül meglep, szólt az igazgató. Örülök, hogy történeti érdeklődése van, és remélem, ezt itt fejleszteni fogja, elvégre a levéltár erre a legalkalmasabb hely. De az imént azt mondta, hogy Ursinus vagyok, most meg azt, hogy Shakespeare. Az ilyen tévedés nem vall jó történeti érzékre, hiszen csak gondolja el, lehet-e jó történész az, aki nem tudja, mikor halt meg Shakespeare –

És akkor kicsoda ön? kérdezte a segédfogalmazó.

Azt hiszem, tudja. Cortez vagyok. Cortez Ferdinand.

A spanyol hódító?

Persze. Miért csodálkozik? Bár. Meg tudom érteni, ön is felült annak a téves adatnak, hogy én még a tizenhatodik században meghaltam. Ez az adat egészen rossz. Ha majd egyszer ideje lesz, jöjjön be hozzám, vagy akár a lakásomra is, szívesen látom, sokat fogok önnek mesélni, elképesztő dolgokat a spanyol udvarról, indiánokról, főképpen a nőkről, majd meglátja –

Nem vagyok feljogosítva arra, hogy annak az úrnak, akit ideiglenesen vörös hajú segédfogalmazónak nevezek, állapotát jellemezzem vagy leírjam, sőt a magam részéről, úgy érzem, illetéktelen, sőt önkényes lenne, például ha azt mondanám, a segédfogalmazó válságos helyzetbe került, az igazgatóval lefolyt beszélgetés őt, hogy úgy mondjam, megrázta, kétségeket ébresztett benne, vagy csak úgy általában vele valami egészen különös történt, szóval egyáltalán nem, én ezt az embert nem ismerem, és helyzetét még csak felületesen sem kísérlem meg leírni. Egyébként is tökéletesen hibásnak tartom, ha valaki elbeszélésében akár hőséről, akár másvalakiről azt mondja, melankolikus lett, vagy öröm szállta meg, vagy rajta tépelődő hangulat lett úrrá, vagy indulatok ragadták el, vagy mit tudom én, az ilyesmit, még ha jó szerzőtől látom is, kiábrándítónak tartom, kontárságnak, az elbeszélő itt magának könnyítéseket enged meg, a dolgokat elkeni és mázol, mert az ő kötelessége nem azt mondani, hogy az illető milyen állapotban volt, hanem az állapotot töviről hegyire lejátszani és dramatizálni és ábrázolni, szóval az én szememben kontár az, ha még oly híres is, aki azt mondja, indulatosan

viselkedett, vagy torkát a szomorúság fojtogatta, aggodalmas hangon beszélt, giccs ez, kérem, nem művészet, én követelem, hogy nekem a dolgot mutassák be, az persze, hogy miképpen, aztán az ő feladatuk.

A vörös hajú segédfogalmazó elnevezése mellett egyelőre kitartok, majd később a hozzá való viszonyom úgyis kiderül, és ilyenképpen én most az ő állapotát nem fogom az obligát szavakkal megjelölni, hogy az igazgatóval folytatott beszélgetés után különös, zavart, bizonyos tekintetben feldúlt, sőt válságos állapotba került, hanem a beszélgetésre vonatkozó gondolatait biográfikusan közlöm. Ezek a gondolatok a következők:

Először: az igazgató őt (és hivatalnoktársait) kétségkívül elég trükkösen a történelem tudományából vizsgáztatta.

Másodszor: az igazgató a reinkarnáció elméletének híve, és ő még mindig annyira előbbi életéhez van tapadva, hogy azt hiszi, Ursinus, illetve Shakespeare, illetve Cortez.

Harmadszor: az igazgató önmagát történeti személyekkel összetéveszti, s ennek oka, nem lehetetlen, hogy a csökkent személyiségtudat.

Negyedszer: az igazgató tényleg Ursinus, illetve Shakespeare, illetve Cortez.

Ötödször: az igazgató csakis Ursinus. Az, hogy ő egyszersmind Shakespeare és Cortez, egyszerűen tévedés.

Hatodszor: az igazgató tényleg Shakespeare. Az, hogy ő egyszersmind Ursinus vagy Cortez, egyszerű tévedés.

Hetedszer: az igazgató tényleg Cortez. Az, hogy ő egyszersmind Ursinus vagy Shakespeare, egyszerű tévedés.

Nyolcadszor: az igazgató tulajdonképpen Gusztáv Adolf, és hogy ő valaki más, egyszerű tévedés.

Kilencedszer: az igazgató Themisztoklész, és hogy ő valaki más, egyszerű tévedés.

Tizedszer: az igazgató nem Ursinus, nem Shakespeare, nem Cortez és nem Gusztáv Adolf és nem Themisztoklész, hanem Botticelli.

Tizenegyedszer: az igazgató tulajdonképpen Torquemada.

Tizenkettedszer: az igazgató Amenhotep.

Tizenharmadszor: az igazgató az előbbiek közül egyik sem, hanem Razumovszki herceg.

Tizennegyedszer: az igazgató Ramszesz, Ovidius, Leibniz, Szotoku, Taylor Barnum, Ptolemaiosz, Patandzsali, Malakiás, Ali Khedim, John Gibson, Tai Csang, Montezuma, Newton, Darius, Harun al-Rasid, Erasmus, William Blake, Don Francesco d'Almeida, Robespierre, Terpandros, VII. Ferdinánd, Tintoretto, James Wolfe, Joritomo, Breton de los Herreros, Kavakami, Szent Ágoston, Lope de Vega, Szun Vei, Jonas Angström, Arkhimédész, Linné, Jerome Balard, Henri IV. Espatero, Diocletianus, Amenamhat, Mouszaiosz, Anjou Fülöp, Kepler, Csu-juen-csang, Martin Behaim, Galilei.

Tizenötödször: az igazgató ezek közül egyik sem, hanem Eumolposz.

Tizenhatodszor: Feltehető-e, hogy az igazgató nő?

Tizenhetedszer: Amennyiben nő, feltehető-e, hogy Katalin cárnő?

Tizennyolcadszor: Ha nem Katalin cárnő, feltehető-e, hogy Diotima?

törekedni arra, hogy az ember önmagáról megtudja, hogy kicsoda?

Harmincegyedszer: Nem kell-e útnak indulni, mint a régi bölcsek tanították, és addig nem nyugodni, amíg az ember önmagát megtalálja?

(Tentalité trinitive). Ez az angyal. Jegyezd meg jól, ez az angyal, prematurált quiritus. Germopneutikus pontokon tillanatnyi legativ gresszió hindenkinek hegjelenik, csak feltéve tentatív. Életében legalább egyszer az angyallal minden ember találkozik. Az ipszilon két szára elválik. Paraspiritoid partialobjektiváció. Jegyezd meg jól, ez az angyal. Supertentatív. Figyelmeztetlek, supertentatív. Olvasd el Furius Troglodex könyvét. Katadox centuriák. Hiddenbourgh 1594. Az authentikus autogloifikáció és a defenzív mennybemenetel. Ismét mondom, tentatív. Az angyal tripoláris (sexier) theorecesszio (theorexcessus dementalis). Dar queselledance az ivarszervek érése, vizsga, házasság, hivatásválasztás, betegség, halálközelség, sorscsapások, haldoklás. Pudortin írja (Badua 1601): eliodiscus hagiomorphosis etoxeria sunt koryphantika. Hyperexfesszionális provizorium (pagina 162). Ezt a mondatot könyv nélkül tanuld meg és reggel és este háromszor hangosan, tagolva mondd el. Az angyal minden ember életében legalább egyszer megjelenik. Supertentatív. Ne ülj fel Anonym Magister Metafiguratív paralegomenájának, amikor azt mondja, hogy autogén psychovexatura. Minden angyal transzprovizionált, és ismétlem, a legnagyobb mértékben supertentatív. Quar xellepence eltévelyedés, lezüllés, narkotikumok, élettárs és

Tizenkilencedszer: Ha egyik sem, feltehető-e, hogy Ausztriai Anna?

Huszadszor: Ha nem az, vajon feltehető-e, hogy Kleopátra, Agrippina, Borgia Angela, Francesca da Rimini, Erzsébet királynő, Krisztina királynő, Mária Terézia, Krimhilde, Johanna pápa, Medici Katalin, Xantippe?

Huszonegyedszer: az igazgató azt, hogy ő kicsoda, tulajdonképpen nem tudja.

Huszonkettedszer: Vajon fel lehet-e tenni valakiről, hogy nem tudja, hogy kicsoda?

Huszonharmadszor: Vajon ő (a vöröshajú) nem Torquemada?

Huszonnegyedszer: Vajon ő (a vöröshajú) nem James Wolfe?

Huszonötödször: Vajon ő (a vöröshajú) nem Stevenson?

Huszonhatodszor: Vajon ő (a vöröshajú) nem Damasus?

Huszonhetedszer: Ha az előbbiek közül egyik sem, akkor ő (a vöröshajú) nem VII. Kelemen, Schiller, Kolumbusz, Milarepa, Pompeius, Attila, Paracelsus, Démokritosz, Nagy Péter, Antonius, Amerigo Vespucci, Marlowe, Gutenberg, Zwingli, Narada, Kuroki, Ulfilas, Narvaez, Alba herceg?

Huszonnyolcadszor: Vajon tudja-e az ember, hogy kicsoda?

Huszonkilencedszer: Vajon az embernek, ha nem tudja, hogy kicsoda, nem kötelessége önmagát megkeresnie?

Harmincadszor: Vajon nem könnyelműség-e, ha valaki feltevésekkel és találgatásokkal, megbízhatatlan módszerekkel találgat, és nem kell-e gyakorlatilag, oknyomozó és rendszeres kutatómunkával

hivatás elvesztése. Ismételten mondom: supertentatív. A teddlegességtől óvakodj. Bar belledance mindennemű general-solutionális pandatura. Supertentatív. Mezikalismushoz vezet, és ez haldyon tatamuzika. Az egyetlen követhető út a labioláris hydropatika (primoláció), nem pedig a tympológia, amelyből edestrom válik. Burrmorg. Vijjna. Cum texa phalantonia non erant dardalia. Ebben az esetben junibundus. Plassikon. Mullifkált rapafox. Badaversus írja Parametheusi Endiridiumában: primo-secundo-tertio fluctuens. Ezt nem lehet eléggé megjegyezni. Semispermáktól óvakodj. Ez az angyal. Supertentatív. Mezikalizmus. Supertentatív. Tar sellesence diredma, niredma, dieldna, lidemna, milemna. Di. Lem. Ma. Troffán metaprovizáció. Ez az angyal. Par excellence diurnalis septifekció, quadriculáris, és ezt kell megtanulni. Az angyal minden ember életében legalább egyszer megjelenik. Ne feledkezz meg a Hyperexfesszionális Provizórium tételéről: eliodiscus hagiomorphosis etoxeria sunt koryphantika. Nem psychovexatura. Mindennemű generalsolutiót vissza kell utasítani. Primo-secundo-tertio fluctuens. Ez a két axiomatikus epifiguráció meg fog védeni. Supertentatív. Ez az angyal. Aktivitás derealizált. Metafluoreszcens provízió. Legalább egyszer mindenkinek megjelenik. Kontemporárisan parallel subordinatív kata és metadox. Erre nagyon kell vigyázni. Nem autogen psychovexatura, hanem theorexcesszális partialobjektiváció és autoglorificiens. Gondolj az ipszilonra, kata és metadox. Doxafóbia fenntartandó! Doxopurificiens. Pentakommunikatív primofiat. Ez a cél. Én láttam őt. A pytoláriákat mind ismeri. Rachttal az összeköttetést szakítsd meg. Ez az

angyal. Predeifikatív paramorfózis. Életében mindenkinek megjelenik, de pseudomythikus regresszióként úgy értelmezik, mint Anonym Magister, s ezzel dyohylikus és permanens disszolutív autovexatúrává aerologizálják, s éppen ezáltal szemidemonstratív detentióvá metaneutralizálódik. Demireprezentáció. Önmagad elvesztése, szocioskandalizáció. Defectus in Sancto Spirito. Gnóthiszeautonizmus. Eredj és keresd meg. Keresd meg – keresd meg. Ez az angyal. Keresd meg. A. E. I.

A vonat este tíz harminckor indult, de amikor a vörös hajú segédfogalmazó tíz óra és négy perckor lábát a kocsi lépcsőjére tette, már beleütközött abba az alacsony, igen mozgékony, prémgalléros úriemberbe, aki hirtelen az előcsarnokba futott, aztán vissza, többeket megszólított, köszöngetett, végigsietett a vonaton, minden fülkébe külön benézett, s aztán egy időre mintha eltűnt volna. Az éjjeli vonaton általában kevesen utaznak. A vöröshajú ezért poggyászát kényelmesen szétrakta, plédjét az üléssen végigfektette, kiszellőztetett, megnézte, a lámpa jól működik-e, aztán nyugodtan még leszállt, hogy a kocsik előtt sétáljon. A mozdonyig ment előre, s a nagy állatot megnézte. Az ember helyesen teszi, ha a mozdonynak, amelyre magát rábízta, bemutatkozik. Amikor lassan visszaindult, egyszerre a prémgalléros jött feléje lelkendezve, és kezében valamit csörgetett.

Az ön poggyásza van amott a második szakaszban? Bocsánat uram, hogy megszólítom –

A segédfogalmazó intett, hogy igen, az ő poggyásza, de –

Helyesen tette, hogy a bőröndjét bezárta. Nehogy tévedés legyen, folytatta az idegen szaporán, és hajlongani kezdett. Én tudtam, hogy az öné, bementem, és kulcsaimmal az ön útitáskáját megpróbáltam kinyitni.

A vöröshajú hirtelen megállt.

Igen, ki akartam nyitni. Kezét megmutatta, és kitűnt, hogy egész sereg kulcsa van, kicsiny, nagyobbacska, általában utazótáska kulcsok, valami harminc darab.

Az ön táskájába egyik sem illik, szólt a prémgalléros, csak azért mondom, ha esetleg valamije elvész, engem nem gyanúsíthat, jó bőrönd az öné, zárja is jó, nem modern, premodern, ha szabad –

Egy lépést hátrált, kalapját megemelte és meghajolt. Nevem Hoppy, szólt hangjában érezhető ünnepélyességgel, talán meghatódottsággal, Hoppy Lőrinc postamester, bocsánat uram, premodern –

A vöröshajú csak most tért észre.

Hoppy úr, vagy hogyan is hívják, tulajdonképpen nekem ezt ki kellene kérnem magamnak, és egyébként is –

Hoppy Lőrinc még mindig kalap nélkül állt, most úgy látszott, hogy magába roskad.

Elnézést, suttogta, elnézést kérek, uram, én özvegyember vagyok, három árva gyermekem, énnekem, én, otthon én bizonyos tekintetben a gyásztól és a gondtól csaknem beszámíthatatlan, én, uram, azt mondják, hudrabancs vagyok, igen, ezt mondják rólam és teljes joggal –

Egyet köhintett, aztán lelkesülni kezdett.

Minden joguk megvolt rá, én magam még szigorúbb lennék, azt mondanám, ez a Hoppy Lőrinc

hudrabancs és geregye, sőt iglinc. – Még mindig ott állt, kezében a kalappal.

A vöröshajú inkább csak úgy tanácstalanul megindult. A postamester kalapját föltette.

Bocsásson meg nekem csak most az egyszer, csak most, legyen tekintettel, ha nem is rám, három gyermekemre, özvegyember vagyok, a gyásztól és a gondtól –

A segédfogalmazó kocsijába ment, és megnézte, holmija rendben van-e. A szemben lévő ülések fölött idegen poggyászt talált, éspedig ruhaszárító kötéllel összekötött, több helyen kiszakadt, igen kopottas papírkoffert, fogantyú nélkül, spárgával és zsineggel többszörösen átkötve, mellette rózsaszín asztalkendőbe kötött batyut, amelyben rongy és több kemény tárgy, talán üveg, cipő, fadoboz lehetett, útikosarat, amelynek felét valaki régebben élénkvörösre festette, a festék azonban már lekopott, végül képes újságpapírba csomagolt és nemzetiszínű szalaggal átkötött, de több helyen kiszakadt, ezenfelül zsírfoltos papírcsomagot. Úgy látszik, ez a fantasztikus szemét csak Hoppyé lehetett.

Megengedi, hogy itt utazzam, szólt Hoppy az ajtóban, és kalapját ismét lekapta.

Ott állott megtörve, testsúlyát néha egyik lábáról a másikra helyezte, és fejét lehajtotta.

Nem akadályozhatom meg, hogy ott utazzon, ahol akar, felelt a vöröshajú, de minden bizonnyal különösnek, egészen különösnek tartom, hogy ön idetolakszik –

A postamester felkiáltott.

Esküszöm, ez a helyes szó! Uram, én tolakodó vagyok, igen számos súlyos és még súlyosabb hibám van, de valamennyi között ez, bizonyos

tekintetben, ön, uram, első találkozásra eltalálta, az emberiség virágoskertjében Hoppy Lőrinc a burján, csernec, szamotor, béc –

Hirtelen fellelkesült, kezét szívére tette, és áhítatos arcot vágott.

Ön itt a földkerekség legbűnösebb emberét látja, szólt reszkető hangon, legbűnösebb, egyszersmind a legszerencsétlenebb, burján, én már sokszor gondoltam arra, hogy nevemet burjánra változtatom, Pósfai Burján Jeszenő –

Azt hiszem, szólt erre a segédfogalmazó, én azt, hogy ön így megrohanjon, ilyen feltűnő és ízléstelen jelenetet rögtönözzön, uram, nem érdemeltem ki –

Otthon három oszkó gyermekem éhezik –

A postamester szipákolni kezdett, aztán könnyeit törülgette.

Ó, mi nagyon szépen éltünk, higgye el, uram, boldogult feleségemmel, tanúkat hozhatnék, írásbeli igazolást, hatósági bizonyítványt (zsebét kezdi tapogatni, több iratot vesz elő), közmondás lett nálunk, hogy úgy élnek, mint a Hoppy házaspár, mint a Hoppyék a kalitkában, közmondás személye és tárgya lettem, méltatlanul, vasárnap délután kéz a kézben sétálni mentünk a parkba, és illedelmesen beszélgettünk (elérzékenyedve könnyezik), uram, kizárólag nemesítő és vallásos szívet felemelő tárgyakról (kezét szívére teszi, és mélyen meghajlik), de okos tudományos kérdésekről is, és az erkölcsről, uram, főként az erkölcsről, mert az én házamban a vallás és a tudomány és az erkölcs, nemes ház a Hoppy-ház, híre messze terjed, nemes Hoppy-ház erkölcséről híres (halkabban és bensőségesen), békében, uram, békében, nem voltunk gazdagok, de én, uram, én (csuklik), én ezt a békét és erkölcsöt

feldúltam (zokog), én öltem meg a feleségemet, nem tudom magamban tovább tartani, én voltam az, aki megöltem őt (fejét kezébe hajtja, és a sírással küzd), három gyermeket szültünk a legközösebb házastársi egyetértésben, burján vagyok (csüggedten áll, fejét lehajtja), pósfai burján vagyok (felsóhajt, és az égre néz), én öltem meg őt, és ne higgye, hogy csak az ön tiszteletére vagyok ilyen, nem, uram, én mindig ilyen vagyok, képzelje szegény gyermekeimet, képzelje, szegényeket (könnyezik), és önnek, uram, jó, ön engem bármely pillanatban elhagyhat, és elmegy és elfelejt, de én (mellét veri), én, uram, nem tudom elhagyni magamat soha-soha (szemét törüli, csuklik), feleségem se bírta, elhagyott, most itt három soponva gvermek, három árva gyanó, kis gyanóca (az ajtónak támaszkodik, és hosszasan zokog) –

A vöröshajú a kis szünetet arra használta fel, hogy mereven Hoppy arcába nézzen, aztán azt kérdezze: Józan ön?

Nem, uram, szólt, és arcát eltakarta, nem vagyok józan, szoktam inni, bűnös szenvedélyből és született gonosztevői hajlamokból, gyakran, mert részeges is vagyok, de most kivételesen nem ittam, most (a vonat előtt a kalauz sípolt), most én nem azért nem vagyok józan, mert ittam, hanem lerészegedtem az önmagamtól való irtózattól és az utálattól, burján vagyok (a vonat megindul), kencse vagyok és kajd vagyok, uram, és az irtózat ebben az, hogy én tudom magamról, tudom (karját kitárja és szavalni kezd), muzsaj vagyok, higgye el, megvetem magam érte, muzsaj vagyok, és sohasem is leszek más (a vonat a váltókon kifelé gurul), ó, milyen sors vár szegény gyermekeimre (könnyezik), ki fogják-e

bírni velem, ó, kibírják-e velem, aki szívem mélyéig muzsaj vagyok, ó –

Még nem volt éjfél, amikor a vöröshajú szakaszából aránylag határozott szándékkal kilépett, és a kocsin végigment. Mindegyik szakaszba jól benézett, végül az utolsóba be is nyitott. Mindkét oldalon feküdtek, az egyiken valaki fülig betakarózott és aludt. A másikon szürkülő hajú, igen jól öltözött, szabályos arcú férfi valami könyvet olvasott.

A segédfogalmazó nevét halkan megmondta. Ha útitársának nincs ellene kifogása, kérne valamit. Tessék. Mindössze annyit, hogy poggyászát idehozhassa és a padlón lefeküdhessen.

Az őszes úriember feltűnőnek tartotta.

Úgy tudom, a vonaton épp elég üres hely van –

Igaz. De. Éppen ezért. Ő szeretne kifejezetten olyan szakaszban utazni, ahol már üres hely nincs. Ahová már. Útitársa elől. Kénytelen ilyen módon –

Az őszes a könyvét lassan letette.

Úgy. Ön nejével utazik?

Nem, felelt a segédfogalmazó.

Szóval. Igen. Tudok más kellemetlen útitársról is. Kérem. Ha szívességet tudok tenni önnek, rendelkezésére állok. Kész örömmel –

A segédfogalmazó holmiját elhozta, plédjét a padlóra terítette, az ajtót behúzta, az ablakot lefüggönyözte. Az őszülő úr a gondos védelmi berendezkedést csaknem érdeklődéssel nézte. Cigarettát vett elő.

Dohányzik?

Nem. De a füst nem zavar –

Az ön útitársa –

Valami postamester –

Hoppy Lőrinc?

Ismeri? kérdezte aztán.

Az idegen úr szótlanul füstölt.

Különös ember, mondta tovább. Azt mondhatnám, különösebbel soha nem találkoztam. Még az állomáson feltűnő körülmények között hozzám csatlakozott, sőt mondhatnám, meglepetésszerűen hatalmába kerített, kofferemet a nála levő kulcsok egyikével ki akarta nyitni, és –

Csak mondja tovább, szólt az őszes, egész kivételes módon érdekel –

Mindezt a szemtelenségnek, a cikornyának, a kihívó ripőkségnek és a szégyentelen tapintatlanságnak olyan lefegyverző –

Régebben azt hittem, szólt az idegen, hogy ilyesmi ellen védekezni rendkívül nehéz. Ma már tudom, hogy ilyesmi ellen védekezni lehetetlen.

Mikor aztán a vonat megindult, összevissza kezdett beszélni mindenféle emberekről, főként és a többi között egy bizonyos Toporján Antalról, aki –

Úgy. És milyen ember ez a Toporján?

Amint mondtam. Képzelje el, hogy ez az ember munkája végeztével délután, ünnepeken még délelőtt is, mindennap megborotválkozik, ünneplőruhát ölt, selyem nyakkendőt, lakkcipőt, gomblyukába virágot tűz, és elmegy látogatóba. Hát igen, ez önmagában még nem lenne rossz, sőt. De Toporján szokásos vizitjein az időjárásról, a divatról, a szokásokról, az irodalmi és a művészeti újdonságokról és sok mindenféle más egyébről azokat a közhelyeket hordja össze, amelyek, hiszen tudja, nem? Csupa közhely, értse meg, csupa közhely, annyira az, mondjuk, töményen, vagy ahogy akarja, hogy a háziak öt perc múlva dühükben, csaknem ellensúlyozásképpen, máris valami ritka és fantasztikus

kéjgyilkosságra vagy politikai merényletre kezdenek készülődni. Az ember képzeletében lappangó bűnös örvényt semmi sem képes annyira felkavarni, mint éppen a közhely. Ezért történik meg, hogy egy szónoklat vagy vasárnapi prédikáció az emberben a legmélyebbre rejtett gazságokat is felébreszti, sőt fel is ingerli, és én gyakran csodálkoztam azon, hogy az emberek az igehirdetésről kijövet nem sietnek egyenesen a korcsmába vagy a bordélyba –

Ez a felfogás eredeti, és nekem tetszik. Folytassa, kérem, egyre jobban érdekel –

Nyilván érti, hogy kiről van szó. Csupa illedelem és kompliment, újságszólam, társasági hangon, az elcsépeltségnek olyan rendkívüli fokán, mint az emlékbeszéd, mindig a szokásos helyen a mosoly, biccentés, a helyeslés, óvatos bírálat, enyhe célzás arra, hogy talán mégis vagy mégsem egészen. Ez az ember egy-két havonként minden ismerősét végiglátogatja. Menekülni? Nem ismeri őt. Másnap újra eljön, névjegyet hagy ott, e. p. betűkkel, és elmegy máshoz. Persze, mondom, önmagában ebben nincsen semmi rossz, de nagyon jól el tudom gondolni, hogy közhelyeivel milyen hatást kelt azokban, akik, ó, valóságos bűnös visszaélés társadalmunk merő külsőségeivel –

A szemléletesség ritka ereje szól önből, mondta ekkor az idegen.

Nem zavarom? kérdezte a vöröshajú.

Vonaton éjjel ritkán alszom. Hálás is vagyok önnek. Ez a beszélgetés jobban szórakoztat, mint az a ponyva, amelyet olvastam. De mondja, nem ítél ön túl hirtelen?

Ama bizonyos Toporjánt illetőleg?

Hoppyt illetően is. Mindegy. Engedelmével figyelmét felhívom arra, hogy olyan rendkívül kevesen vannak, akik, mondjuk így, nincsenek legalábbis egy kicsit odakozmásodva –

A vöröshajú nem felelt mindjárt.

Odakozmásodva? Hogyan érti ezt?

Igen közeli esetek egész seregéről tudnék beszélni önnek, de most csak a legközelebbiről szólok. Nézze meg ezt az urat, aki ön mellett fekszik, és úgy tesz, mintha aludna. Ennek az úrnak neve Episztemon, egyébként közhivatalnok. Különös ember. Az orvosokat kora gyermekségétől kezdve a betegségek és nyavalyák egész seregével lepte és lepi meg szüntelenül. Volt sánta, volt vak, volt béna, volt hús-iszonva, tér- és víziszonva, dadogott, reszketett a feje, a térde, sőt egyszer egészen rövid ideig süketnéma is volt, de ezt hamarabb feladta, mert a dolog nagyon nehéz és tagadhatatlanul veszélyes is volt. Episztemon úr jelenleg süket. De ön hibát követne el, ha azt hinné, hogy nem hall. Hall ő, kérem, minden szót, s persze azt is hallja, amit róla beszélek –

A segédfogalmazó valamit mondani akart.

Ez így, szólt, egészen sajátságos, mondhatnám –

Nos?

Valami kedélybetegség –

Azt hiszem, ön helyes irányban tapogatózik. De hallgasson végig. Én Episztemon urat már tíz évnél hosszabb ideje kezelem –

Ön orvos?

Toporján Antal törzsorvos vagyok.

A segédfogalmazó megdermedt.

Az orvos vállat vont és intett.

Never mind, ahogy az angolok mondják. De hadd folytassam elbeszélésemet. Episztemon úr

három hónappal ezelőtt egyik napról a másikra megsüketült. Igen, tökéletesen süket lett, olyan süket, amilyen süket csak a szimuláns lehet. Ez, kérem, nem szélhámosság. Egyáltalán nem. Episztemon úr jellegzetesen olyan ember, aki, ahogy én szeretem mondani, oda van pörkölődve. Ha ön azt mondaná neki, hogy jó napot kívánok, ő rendkívüli előzékenységgel óráját elővenné, és azt mondaná, tizenegy óra negyvenöt. Tökéletesen jól játszik. A süketeknek még azt a szokását is megtanulta, hogy süketségüket igyekszenek palástolni. Episztemon úr jó pszichológus, mint általában azok, akik oda vannak kozmásodva, mind jó pszichológusok.

Toporján új cigarettát vett elő, rágyújtott, aztán sima hangon folytatta.

Mivel ebben az esetben magam tehetetlen voltam, két nappal ezelőtt elutaztunk, elvittem őt jó nevű ideggyógyász barátomhoz. Ez a barátom igen józanul kifejtette, hogy a süketség, vagyis a kozmásodás jelen fázisa sem ön-, sem közveszélyes, és legjobb, ha Episztemon urat ebben egyáltalán nem háborgatjuk. Ne zavarjuk őt, mondta, ebben az aránylag ártalmatlan szórakozásában, nehogy valamely veszélyesebb szerepre vállalkozzék. Hiszen el lehet képzelni, hogy ha süketségét feladja, kleptomániás lesz, vagy titkos kéjelgő, vagy morfinista, sőt ki tudja? Valószínűleg átöröklött vagy még a csecsemőkorban szerzett súlyosabb természetű válság következményeiről van szó. Az sem lehetetlen, hogy arról a bizonyos Sehnsucht nach der Liebéről, amelyről Goethe beszél, s melyet Thackeray a Hiúság vására című regényében oly pompásan használ fel. Ismeri? Ajánlom, olvassa el.

A szeretet melegére való sóvárgás ez, amely sokkal több sors titkos rugója, mint ahogy gondolnánk –

Amiről ön beszél, szólt a segédfogalmazó, hogy is mondjam csak –

Ha unja, csak szóljon, és feküdjön le aludni –

A törzsorvos elgondolkozva cigarettázott, és a füstöt nézte. A vonat most megállt, de már egy perc múlva ismét elindult az éjszakába.

Igen, a magam részéről azt hiszem, hogy amiért bennünket nem szeretnek eléggé, vagy talán: az a hitünk, hogy bennünket nem szeretnek, sok egyébként megmagyarázhatatlan tettünket érthetővé teszi. Nemcsak nőknél van így, akik úgy látszik, e nélkül a szeretet nélkül nem is tudnak élni, vagy ha igen, csak az őrület különleges formái között. Ez az eset férfiaknál is gyakori, és olyan alakot is ölthet, mint az Episztemon úrnál tapasztalható.

Toporján Antal ismét kisebb szünetet tartott.

Ideggyógyász barátom fölöttébb megszívlelendő véleménye az volt, hogy azok a rendellenességek, amelyeket kedélybetegségeknek nevezünk, igen fontos igényeket elégítenek ki. A betegségek okozta rendkívüli feszültségeket, mondjuk az emocionális szenzációkat, ha a betegtől elvesszük, semmivel sem tudjuk pótolni. Ezért, nehogy a beteg a rosszat még rosszabbal helyettesítse, a leghelyesebb ezeket a betegségeket meghagyni, főképpen ha nem ön- és közveszélyesek. Episztemon úr esetében ideális lenne a zavart valamely apró visszásságra vezetni, mondjuk arra, hogy reggel csak huszonhat fokos vízben tudjon mosdani, és különös aggodalommal mosná meg mindennap a térdét. A rigolyák általában ezt a nevezetes szerepet töltik be, az emocionális szenzációk iránt való szükségletet elégítik

ki olyanoknál, akik, mondom, kicsit, nem veszélyes mértékben oda vannak pörkölődve. Ha a baj súlyosbodna, fel kellene készülni arra, hogy egy napon Episztemon úr például kolosszális terveket kezdene építeni az egyetemes emberiség életrendjének megreformálására, s így számtalan komoly baj előidézője lenne. A magam részéről tehát azon vagyok, hogy a betegséget ne vegyem el, hanem azt lehetőleg semleges területre vigyem át –

Ön szerint valamely átöröklött vagy csecsemőkori odakozmásodás –

Nem, uram, én ilyet nem hiszek. A magam részéről én óvakodom attól, hogy ilyen másodlagos természetű megfigyelésekből egyetemes érvényű elméleteket építsek –

Nem értem –

Fel kell tennünk, szólt a törzsorvos, hogy Episztemon úr rendellenességei nem zsírpecsétek a ruhán, amelyet itatóspapírral és forró vasalóval ki lehet venni –

Belső –

Ezt a szót talán hagyjuk. Belül, kérem, szervek, izmok, sejtek, csontok, mirigyek, rostok vannak. Azok a dolgok, amelyekről az imént szó volt, nem kívül vannak, vagy belül, mert nem tartalmak, hanem principiális tényezők legalábbis –

(Quantalité qualitive. Ez a leghosszabb út. Sacromontanus írja: Cum parvulo netestata omnia valcanusca. Labyrinthusi veszély. Dermoflex. Monoton perpendicularia. Heteroaktív (tersyllabisztikus) orthopneumatológia szerint neopsychofluor regressziós antimonalizmus. Az út hosszú. A választás.

Miért. Magister Oikonomos írja Sermones Intersolarisában: cur tamquam negotiis? Értelme van, de a többinél hosszabb. Difficilizmus csak a konszciens reperkusszióknál hatásos, egyébként a pseudonihilizáció veszélye fennáll. Hoc pharmakologoi hélió geratta anaxestepenteousin. Ez tény. Preimaginatív és szubkonszciens metamaszk megtartása kellő maturatív és stabilis diamaieutika nélkül abszurd. Ezt tudomásul kell venni. Hosszú, nagyon hosszú.)

Idegen férfi lépett be, és Episztemon néven bemutatkozott. A segédfogalmazó a szálló szobájában éppen törülközött, de azonnal fülelni kezdett.

Episztemon úr! Miben lehetek szolgálatára? kérdezte megütközve, de aztán megnyugodott, mert Episztemon zavartalanul leült.

Igen fontos közölnivalóm van önnel –

Tessék, szólt a vöröshajú. Közben kénytelen volt tovább öltözködni –

Nem zavar, mondta Episztemon, és a széken hátradőlt.

Ön, kezdte aztán, az éjszaka Toporján Antallal és velem együtt utazott –

Ez tény, szólt a vöröshajú.

A törzsorvos rólam, illetve süketségemről igen hosszan beszélt. Én a beszélgetés minden szavát hallottam, és akkor elhatároztam, hogy a mai naptól fogva ezt a sajnálatos komédiát feladom –

Szünet. A segédfogalmazó kezében a törülközővel, derékig csupaszon állt, és a helyzetet egy kicsit fonáknak tartotta, de aztán –

Értem, válaszolt, közben friss inget vett elő, nagyon értem, bizonyos tekintetben –

Helyesli?

Amennyiben. Tudja. Nos igen. Kívül állok, és szavam ebben a dologban –

Újra kopogtak. A segédfogalmazó az ingét fölvette és kinézett. A folyosón magas termetű, de hajlott, szakállas öregember állt, igen szegényes öltözékben.

Szegény ember vagyok, mondta reszketeg hangon, kérem szépen, legyen szíves az ég nevében egy kis segélyt nyújtani –

Az egészben nem volt semmi különös, a segédfogalmazónak azonban rossz előérzete támadt. A koldusnak gyorsan pénzt adott, és visszafordult.

Jól tette, hogy adott neki, mondta Episztemon, ez az úr Kesző Bertalan nyugalmazott elöljáró –

Elszegényedett –

Egyáltalán nem –

Nem értem –

Nyugdíja van, saját háza, azonkívül jómódú, de –

Furcsa –

Furcsának tartja? Lehet? Kesző Bertalan úr az elöljáróságon több mint húsz évig a szegényügyeket vezette, ez alatt az idő alatt sok száz, sőt ezer kolduszsólamot gyűjtött. Nem lehetetlen, hogy egyszer közelebbi kapcsolatba lép vele, s akkor ő gyűjteményét igen szívesen meg fogja mutatni, az egyes textusokat el is fogja énekelni, és drámai módon bemutatja. Határozottan érdekes. Ilyesmit példának okáért: Világtalan vagyok, szegény világtalan. Ezt sopánkodva, fájdalmasan, kicsit énekelve, révetegen kell mondani. Vagy: rokkant… beteg… öreg… Ezt halkan csukladozva, de behízelgően kell mondani. Az egyik kimagasló szöveg így hangzik: Nagyságák, nagysáááágák! Ezt kétféleképpen lehet,

az egyik verzió szerint halkabban, siránkozva és fájdalmasan, a másik szerint hirtelen feljajdulva és panasszal, kihívó szemrehányással. Az előadástól természetesen igen sok függ. Kesző Bertalan úr páratlan előadó. Aztán itt van még az igen ritka és kiváló szólam: ezt kétségbeesett rimánkodással, tele torokkal, élesen, kifejezetten támadóan kell mondani: nehagyjanakel... neeehagyjanakel! Amit az imént mondott, az egyike parádés formuláinak, amit csak ritkán, kivételes alkalommal használ, úgy látszik, önt, mint idegen embert, meg akarta tisztelni. Érdekes ember, nem?

És mi oka van Kesző Bertalan úrnak –

Erre vonatkozólag ő bizonyára többet fog tudni mondani. Elnézését kérem, hogy zavartam, ön ismerte titkomat, amelyet a törzsorvos leleplezett. Azért jöttem, hogy bejelentsem, e titok nincs többé –

Ezzel kifogástalan mozdulattal meghajolt és eltávozott.

A segédfogalmazó még mindig ott állt a nyakkendővel. Csak igen lassan eszmélt fel, aztán a tükörhöz ment, kétségkívül kicsit homályban és zavartan, a nyakkendőt megkötötte, felöltözött, megfésülködött, és kabátot vett elő. Holmiját zsebébe szórakozottan és gépiesen rakta el, zsebkendő, fésű, szemüveg, óra, zsebkönyv, amikor észrevette, hogy tárcája eltűnt. Kabát? Nincs. Télikabát? Nincs. Fiók? Nincs. Koffer? Nincs. Reggel még megvolt. Megvolt? Ide tette. Ide tette? Hová tette? Kabát, nadrág, mellény, nincs. Nincs. Episztemon. Nem, nem. Episztemon süket volt, de nem tolvaj, és egyébként is meggyógyult, hiszen azért jött, hogy. Elveszett. Elveszett? Mindössze aprópénz. Nem sok. A tárcában kéthavi fizetése. Idegen városban.

Kabát: nincs, nadrág: nincs, koffer: nincs, fiók: nincs. Még egyszer: nincs. Itt volt, nem volt itt. Nincs.

És aztán? kérdezte Kesző Benjamin úr.
Kesző Benjamin köszörűs a Hárombéka tér 4. szám alatt lakott. Nem volt azonos Kesző Bertalannal, a nyugalmazott elöljáróval, a koldusigék gyűjtőjével és az amatőr koldussal, neki még csak rokona sem volt. De Kesző Benjamin köszörűs nem volt azonos Kesző Benedekkel sem, az ószeressel és antikváriussal és könyvkereskedővel, aki a Pataksoron lakott. De nem volt azonos Kesző Domonkossal, a nyugalmazott fővárosi főszámvevőségi főszámtanácsossal sem, akinek szintén még csak rokona sem volt. Kesző Benjamin úr köszörűs volt a Hárombéka tér 4. szám alatt, kicsiny, gömbölyű, hatvanas ember, a vöröshajú igen távoli rokona, az egyetlen ember, akit a városban ismert úgy, hogy egyszer, mintegy hét évvel ezelőtt vele találkozott, s most ideutazása előtt írt neki.

És aztán? kérdezte Kesző Benjamin.

A segédfogalmazót ez a látogatás nem nyugtatta meg. (Labirinthusi veszély. Leghosszabb út. Difficilizmus. Magister Oikonomos. Szubkonszciens metamaszk megtartása? Mit kell tenni? Paraspiritoid partialobjektivizáció. Tény. Tentatív. Defenzív mennybemenetel. Autoglorifikatív purifikáció. Hiperexfesszionális provizórium.)

Azért jött, hogy tanácsot, sőt útbaigazítást, sőt felvilágosítást, talán kölcsönt, vagy, de mindenesetre – (Nevem Pósfai Burján Jeszenő, kezét mélyen a szívére teszi és elhajlik, nevem Hudrabancs,

esküszöm, uram, hogy kofferjéből a pénzt én vettem ki.)

(Belül, kérem, csontok és izmok és pénztárcák vannak.)

(Szegény rokkant nyomoréééék… könyörüljön rajtam, néhány fillér…)

Szóhoz alig jutott. Az utazást is el akarta beszélni, és Kesző úr folyton azt kérdezte: miért, kicsoda, hogyan, aztán, kivel, hol. Most megkísérelte, hogy az éjszakai beszélgetést elmesélje, meddig, kinek, hova, hol, miért, mivel, hogyan. Amikor a reggeli eseményekhez jutott, hánykor, kicsoda, mivel, a szobában, miért, honnan? A vöröshajúnak az a benyomása támadt, hogy Kesző Benjamin úr nem egészen.

Milyen kíváncsi ön, szólt bambán.

Es aztán? kérdezte Kesző úr.

A látogatás azonban nem volt egészen eredménytelen. A segédfogalmazó Kesző úrnál fog lakni. Ez jó. Aránylag rokoni áron, többnyire ott is étkezik, mert a szálló költségei, mibe kerül? a szoba? a fűtés? a kiszolgálás? a világítás? a borravaló? a pincér? a reggeli? és mégiscsak, vagy nem? mennyi jövedelme van? hol? kinél? mikor? havonként? ezenkívül Kesző Benjamin úr megemlítette egy bizonyos Fillér Joachimné nevét, kisebb kölcsönökkel foglalkozik, persze uzsorás, lakik Hosszú utca 114., hátul az udvarban, jegyezze meg jól. Hosszú utca 114., várjon, majd felírom, van ceruzája, hol vette? külföldi? miért zöld? több ceruzája is van? hogyan hegyezi? szeret írni? kapta? mennyibe került? Kesző úr a kapun kikísérte, és az utat megmutatta, itt mindjárt a Gyeretvai közön át, akkor ki, és az első utca jobbra, a cédulára fel van írva, el tudja olvasni, ne felejtse el, hivatkozzon rám, itt a

kezességi levél, ebédre jön? hánykor? mikor költözik át? délután mit csinál?

A kapu előtt a gyalogjárón álltak, a vöröshajú több elsiető embert látott egy irányból az említett Gyeretvai köz felől, igyekeztek, néhány pillanat múlva többen már csaknem futottak, menekülésszerűen, nyakukat behúzták, ugyanakkor Kesző úr hirtelen karon ragadta, a kapu alá ugrott, az ajtót becsapta, és a kulcsot kétszer megfordította.

Csend, szólt és fülelt.

A vöröshajú nem tudta, miről van szó, és mozdulatlanul állt.

Csend, szólt újra Kesző úr.

A kulcslyukon kinézett.

A dolog nem tartott sokáig, és ez volt az egészben az egyetlen vigasztaló. Kesző úr most a kaput kinyitotta, a résen fejét kidugta, aztán hátraszólt.

Elment, mondta, és tényleg nagyot lélegzett.

Kicsoda? hogyan? mi történt? kérdezte a segédfogalmazó, aztán hirtelen elhallgatott, pontosan úgy kérdezett, mint Kesző úr.

Schnoen, szólt Kesző még mindig halkan.

Most kiléptek.

Schnoen Alajos gimnáziumi igazgató.

Ki az?

Különös ember –

Különös emberekben itt, úgy látszik, nincs hiány –

Schnoen, vagyis nem Schnoen, hanem ma Bajnád, Bajnád Edelény –

Nem egészen értem, szólt a vöröshajú, ha Schnoen, akkor miért Bajnád, és ha Bajnád, akkor miért Schnoen és igazgató –

Igen.

És micsoda név az, hogy Bajnád és méghozzá Edelény, sohasem hallottam –

A dolog nem olyan egyszerű, szólt Kesző Benjamin (nem Kesző Bertalan, nem Kesző Benedek és nem Kesző Domonkos, hanem Kesző Benjamin köszörűs, lakik Hárombéka tér 4.)

Nem, mondta a vöröshajú, most már igazán nem értem –

Ez itt Schnoen Alajos igazgató –

De akkor miért Bajnád Edelény?

(Autoglorificiens Hydrapoláris amphibólia. Furius Troglodex. Mar psellevence. Tanszünet. Pósfai Burján Jeszenő. Odakozmásodott Sehnsucht nach der Liebe, könyörületes szívűeket kéééééééri szegéééény beteg…)

Ő tulajdonképpen és eredetileg, a keresztlevél és a rendőri bejelentőlap szerint Schnoen Alajos, de ő, mint Schnoen Alajos, levelezésben áll Turcsika Szelenárral –

Most meg már Turcsika Szelenár, szólt a vöröshajú, ezt így most még sokkal kevésbé értem. Ő Schnoen, így van?

Igen. Levelezésben állt Turcsika Szelenárral.

Helyes. De micsoda név az, hogy Turcsika Szelenár?

Ő találta ki –

Schnoen?

Igen, vagyis Bajnád –

Mi köze az egésznek Bajnádhoz? Ha ő Schnoen, aki levelezésben áll Turcsikával, akit ő maga talált ki –

Azért, kérem, mert amint mondtam, ő a mai napon Schnoen Alajos. Érti?

Nem értem, de elfogadhatom. De ön az imént

azt mondta, hogy ő a mai napon nem Schnoen, hanem Bajnád –

Jó, akkor mondom így. Ő tegnapelőtt Schnoen volt, és ő tegnapelőtt levelet írt barátjának, Turcsika Szelenárnak –

De hiszen azt ő találta ki –

Várjon. Saját címére írt neki –

A vöröshajú szemét behunyta és gondolkozott.

Szóval ő a saját címén levelezésben áll Turcsikával, de akkor ő miért Bajnád Edelény?

Mindjárt megmagyarázom, szólt Kesző Benjamin (nem Kesző Bertalan nyugalmazott elöljáró, sem Kesző Benedek antikvárius, sem Kesző Domonkos fővárosi főszámvevőségi főszámtanácsos, hanem Kesző Benjámin köszörűs, lakik Hárombéka tér 4.)

Hát akkor hogyan is van? kérdezte a vöröshajú.

Tegnapelőtt ő Schnoen Alajos volt, és a saját címére írt képzelt barátjának, aki szintén ő maga, ez a barát Turcsika Szelenár, ő maga –

Ő maga? Hiszen ő Schnoen –

Még mindig nem érti, szólt Kesző Benjamin (nem Kesző Bertalan, nem Kesző Benedek és nem Kesző Domonkos).

Magyarázza meg, szólt a segédfogalmazó.

Tegnapelőtt levelet írt Turcsika Szelenárnak saját címére. Tegnap ő a levelet megkapta, és akkor ő ténylegesen átváltozott Turcsika Szelenárrá. De ő tegnap levelet írt Bajnád Edelénynek saját címére, és ma a levelet megkapta, és akkor átváltozott Bajnád Edelénnyé. Ő ma ismét levelet ír, de már ismét Schnoen Alajosnak, a levelet holnap megkapja, és ő holnap ismét Schnoen Alajos lesz. Most már érti?

A vöröshajú szótlanul állt. Aztán ezt kérdezte:

És mi a különbség Schnoen és Turcsika és Bajnád között?

Kesző úr magyarázni kezdett:

Amikor ő Schnoen, akkor egészen tűrhető, sőt komoly ember, higgadt úr, kicsit zárkózott, de ő a matézis tanára és igazgató, és tekintélyét nagyon komolyan veszi. Turcsika Szelenár már sokkal kevésbé rokonszenves, epés, mérges, türelmetlen, kötekedő, szegény diákok rettegnek, amikor ő az osztályba lép, mint Turcsika. Harmadnap aztán a helyzet végképp elromlik, akkor ő Bajnád Edelény, vastag bottal jár, az utcán ok nélkül az embereket megveri, korán reggel részeg, káromkodik, szóval –

Értem. Szóval ő akkor csak minden harmadik nap Schnoen –

Úgy van –

És nem szokott megtörténni, hogy ő valamilyen negyedik?

Eddig még nem történt meg. Azt hiszem, nagy meglepetés lenne –

És honnan tudják, hogy ő aznap kicsoda?

Ó, azt mindenki azonnal látja, az ember csak ránéz, és akkor ő tényleg nem Schnoen, hanem Turcsika vagy Bajnád, az egészen más –

Fillér Joachim karmesternél azokban a hónapokban a rendellenesség néhány jelét többen észrevették. Mozart g-moll szimfóniáját negyven bőgőre írta át, és a decemberi hangversenyen a mű előadását meg is kísérelte. A közönség az első ütemeknél meghökkent, néhányan nevetni kezdtek, egyesek a fülüket befogták, és távozni akartak. Mikor a kontrabasszus

tovább dünnyögött, voltak, akik a dobogóra fölmentek, és az egészet kikérték maguknak, tiltakoztak, és a karmestert felelősségre vonták. Fillér Joachim azonban feltűnő elmélyedéssel tovább vezényelt, mire a megdühödött hallgatók a karmestert megverték, a bőgőket pedig összetörték. Erről az esetről akkor sokat beszéltek, sőt írtak is.

Nem sokkal a hangverseny után a karmester fölkereste Barnabás Maximust. Különösen szórakozottnak látszott, és azt kérdezte: A legutóbb észrevettem, hogy időszámításunk a valóságnak nem felel meg. Mi kivétel nélkül megnyugodva hiszünk a percek és az órák és a napok és a hetek és a hónapok és az évek egymásutánjában –

Van ez ellen a rendszer ellen valami kifogása? kérdezte Barnabás.

Ma a hiedelem szerint 1884. február 6. van. Az én számításom szerint azonban ez nem helyes.

Ön szerint talán néhány napi eltolódás mutatkozik?

Nem. Egészen másról van szó. Nézetem szerint ma 1329. március 4. van.

Nem hiszem, szólt erre Barnabás, hogy a hibakalkulus ilyen nagy lenne.

Tegnap pedig, folytatta Fillér Joachim, nem 1884. február 5. volt, hanem 1966. augusztus 9.

Barnabás Maximus pápaszemét megigazította.

Hogyan, kérdezte nyugtalanul, hogyan gondolta ezt ön?

Egyáltalán nem gondoltam, válaszolt Fillér Joachim.

Maga elé nézett, és arca kimondhatatlanul mozdulatlan volt.

Mégis –

Én ezt nem gondoltam. Ezt én észrevettem. Mint tényt. Mit gondol, milyen nap van ma?

Barnabás most óvatosabb lett.

Az imént mondta, hogy 1884. február 6.

Milyen számítás alapján?

A javított Gergely-naptár számítása alapján.

És ha ez a számítás rossz?

Barnabás kinézett az ablakon, hogy meggyőződjön róla, van-e még világ.

Nézze, kedves karmester úr, semmiféle számítás nem tökéletes, de nincs sok értelme annak, hogy ezt a mi vulgáris időbeosztásunkat felborítsuk, különösen olyan ellenőrizhetetlen –

Ma, szólt Fillér, 1329. március 4. van, holnap pedig 2016. szeptember 30. –

Hm, szólt Barnabás.

A hét napjai sem egyeznek.

Ön szerint milyen nap van ma? A naptár szerint fogadjuk el –

Nem fogadom el, mondta Fillér csendesen és hajthatatlanul.

Szerda van –

Vasárnap, szólt Fillér.

A naptár –

Mit gondol, lehet, hogy a naptár ilyen hibákat kövessen el?

Én az ilyesmit, szólt Barnabás, kizártnak tartom.

Meggyőződtem róla, felelt Fillér.

Micsoda számítás alapján?

Én ezt egyszerre csak úgy tudom. De biztosan tudom.

Barnabás kis szünetet tartott, aztán: Régen tart ez már?

2455. november 1. szombati nap volt.

Ismét csend.

Eljöttem önhöz, hogy ezt az egész dolgot ellenőrizze, és megtalálja, milyen módszerrel lehetne a hamis időszámítást, amelyet a világ követ, helyesbíteni. A naptár rendetlen, azt hiszem, valami bolond csinálta. Végre is józanul kell számolni, vagy nem?

Úgy van, felelt Barnabás. Hangja ingadozott, és szerette volna, ha a szobában még van valaki. Felállt, és a karmesterhez lépett.

Meg fogom vizsgálni.

Ezt a dolgot nyilvánosságra kellene hozni.

Értem.

A karmester felállt, lehorgasztott fejjel még egy kicsit ott maradt szótlanul, aztán elment.

Apex culuridis, mondta Vermerán doktor. Az első percben bulamummificának néztem, de semmiképpen sem az. A blandolaria ebben az esetben differveszcens. A kórokozó az idegsavó szennylerakódásában képződő corpus priapeus. Sajnos menthetetlen.

Később, mikor a diagnózist Barnabás Maximusnak és Toporján törzsorvosnak elmondták, mindketten csaknem azonos –

Vermerán doktor azt a hibát követi el, hogy önhatalmúlag olyan megjelöléseket használ, amelyeket rajta kívül senki sem ért.

A jelenlegi orvostudomány terápiai eredményei (Toporján) nem kielégítőek. Lehet, hogy az egész tudomány alapja rossz. Ez azonban senkit sem jogosít fel arra, hogy saját szakállára új és érthetetlen elméleteket és szakkifejezéseket gyártson. Vermerán doktor az idegsavó szennylerakódásáról beszélt, és

ebben valami corpus priapeusról, amiről senki se tudja, hogy micsoda. Az ilyesmit megállapítani nagyon nehéz. Néha igazán azt hiszem, hogy Vermerán doktor nagyszerűen tud latinul, de szavait szótárban senki se találja meg. Blandolaria és bulamumifica és hasonló kifejezések, ha érthetetlenek is, valóban érdekesek –

A corpus priapeus, mondta Vermerán doktor, a szervezet vizenyőinek szennylerakódásában képződő mikroszkopikus rák, amely phryxosist okoz, és az amellánákat pusztítja. Márpedig az amellánák –

Mit nevez ön amellánáknak? kérdezte Toporján.

A szervezet tuffolid elváltozásának előidézőit. Bizonvos fokon a tuffolid elváltozások –

Igy nehezen értjük meg egymást, azt kérdeztem, hogy mi az amellána, és ön a tuffolid elváltozásra hivatkozik. Bár a szaklapokat figyelemmel kísérem, de ezzel a jelenséggel –

A phryxosis, mint normál vizenyőelváltozás –

Meg kell vallanom, ezzel a kifejezéssel sem találkoztam –

Ha a blandolariák differvescenciáját csak egyszer is figyelemmel kísérte –

Toporján az órájára nézett és búcsúzott.

Az ember sokat tanul öntől, Vermerán doktor –

Barnabás Maximus: Csak az a kár, hogy ez a tudomány oly sok ember életébe kerül. Nem éppen Fillér Joachim karmesterről beszélek, nem, ő azt hiszem, anélkül is –

Szóval Fillér Joachim karmester feleségét és a huszonegy éves Majoránnát, fájdalom, örökre itt

hagyta és elköltözött. Az asszony akkor elment Marcella grófnőhöz, és támogatást kért, másoknál is járt, pénzt, ruhát, ételt, még használt bútort is elfogadott, és egy napon a posta nagyobb összeget hozott, állítólag valami négyszázat, de sokak szerint több mint ötszázat. Kis idő múlva a posta ismét pénzt hozott neki, és kiderült, hogy Fillér Joachim több temetkezési és segélyegyletbe iratkozott, és ezek most a biztosítást kifizették. Egyesek feltevése szerint Fillér Joachimné abban az időben még kétezret is jóval meghaladó pénzösszeghez jutott, ezzel a pénzzel gazdálkodni kezdett, kamatra adta ki, egy év alatt pénzét megnégyszerezte, és igen sokan mondták, hogy Fillérné akkoriban –

A vöröshajú segédfogalmazó mindezekről semmit sem tudott. Az öregasszony a szobakonyhában ült, igen erős kelkáposztaszagban, nagykendőben, az is lehet, hogy egy kicsit betegen. Fillérné hátfájásról panaszkodott, néha ügyesen, sőt természethűen köhécselt, krákogása azonban többnyire nem volt hiteles.

A segédfogalmazó Kesző Benjamin úrra hivatkozott, az egyszerűség kedvéért nagybátyjának hívta, ajánló- és kezességi levelét átadta, és háromszázat kért kölcsön úgy, hogy felét a jövő hónap, felét pedig a rákövetkező hónap elején kamatokkal együtt megtéríti. Több igazolványt mutatott meg, hivatkozott arra, hogy pénze megmagyarázhatatlan módon eltűnt, nem lehetetlen, hogy talán meg is kerül, és akkor természetesen azonnal az egészet. Persze tíz százalék kamatot ajánlott fel, és várt.

Fillérné elszontyolodva üldögélt, kezében zsebkendőjével, és valamivel erősebben köhögött, ezúttal egészen jól.

Segítenék, mondta, de látszott rajta, hogy nehezen beszél. Leányom, Majoránna ápolónő a kórházban, szegény, nagyon szegények vagyunk, egy kis félretett pénze, pár krajcár, ha ezt –

Mégis, szólt a segédfogalmazó, mennyi lenne –

Fillérné a szekrényhez ment, a székek támláiba támaszkodva, ahogy ezt annak idején a színházban látta. De Fillérnénak a színészethez, be kell vallani, semmi érzéke sem volt. A túlzások ellen nem tudott védekezni. Lehet, hogy utánzóképessége sem volt elég éber, mindenesetre ezen a téren csaknem teljesen a maga képzeletéből indult ki, és ha az ember látta a tántorgást, a réveteg nézést, a reszkető kezet, a nyögést, a fuldoklást hallotta, kételkednie kellett abban, hogy özvegy Fillér Joachimnéból valaha is jó színésznő lesz. Mutatványait a legtöbben giccsesnek találták volna, tanácsokkal nem látták el, és így tulajdonképpen még az sem derült ki, hogy Fillérnénak érdemes-e egyáltalán színészettel foglalkoznia.

A szekrénykéből szürke harisnyát vett elő, s itt gyűrött papiros között gyűrött papírpénz és néhány ezüst. Megszámlálták. Ez itt nyolcvanhat. Kevés.

Az özvegy tanácstalan volt, kicsit könnyezett, és ismét Majoránnára hivatkozott. Kenyerét nehezen keresi, sokat éjszakázik. A borravaló nagyon kevés.

Talán akad ott a szekrényben még kétszáz.

Az asszony most kebléből rongyot szedett ki.

Ez tizenhat, mondta a vöröshajú. A háromszázhoz így nagyon lassan jutunk el. Nézze, itt van a kötelezvény aláírva. Két hónapon belül háromszázkilencvenet fizetek vissza. Nincs megelégedve? Mondja meg.

Most ismét pantomimszerű mutatvány következett, amelyben Fillér Joachimné a megtört és beteg, csaknem teljesen erőtlen öregasszonyt próbálta alakítani, kétségtelenül a régebbi, majdnem romantikus és patetikus iskola modorában. Az éjjeliszekrényhez ment, félrehúzta, s a padlódeszkák közül papírcsomagot vett ki.

Ezek itt megboldogult férjem iratai, szólt. Szemét törölgette, és megpróbált nehezen lélegzeni.

A születési bizonyítványt, a halotti levelet, az adóívet kirakta, mindenféle nyugtákat, több mint harminc iratot. Köztük volt két húszas.

Ez az egész, mondta csalódottan, és a segédfogalmazóra nézett. Le volt sújtva.

Még százötven sincs egészen. Kétszeresére van szükségem. Nézze, jó asszony, ön jó, igazán jó, keressen csak még, talán ott a kályhalyukban –

Onnan már elvittem, felelte Fillérné, az nem jó hely –

Hát akkor –

És mennyit sikerült belőle kikaparni? kérdezte Kesző Benjamin.

Kétszázharmincegyet és néhány fillért, válaszolt a vöröshajú. Az utolsó nyolc és felet már harisnyájából piszkálta ki.

Akkor ön különös rokonszenvét nyerte meg. Ilyen kedvező kölcsönről még alig hallottam. Hiszen száz százalék sincs. Fillérné általában – és sokáig tartott?

Kesző úr ebéd közben azt is elbeszélte, hogy az eltűnt pénztárca rejtélye minden valószínűség szerint megoldódott, ugyanis, tényleg, hát igen, persze,

hogyiscsak, tulajdonképpen, szóval Episztemon úr ma reggeltől fogva már nem volt süket, mindnyájuk legnagyobb csodálkozására –

Hirtelen meggyógyult –

Valóban hirtelen, amilyen hirtelen megbetegedett. Episztemon úr ma reggel többekhez is elment, és ezt az örömhírt bejelentette, de távozása után néhány perccel mindenütt értékesebb vagy kevésbé értékes tárgyak eltűnését vették észre. Kankalinéknál két ezüst kávéskanál és egy sótartó tűnt el, Barnabás Maximusnál igen szép és értékes tanagra-szobrocska, Flóriánnál egy drága schaffhauseni óra, Féllábúnál egy kristályváza és több pohár, Pergelinnél egy pár félcipő és több pár harisnya, Améline-nél egy kulccsomó és egy kisebb meisseni porcelántál, Bellánál egy feketekávés csésze tányérral, Toporjánnál egy kézilámpa és egy szattyánbőrbe kötött Philón-kötet, végül nála magánál (Kesző Benjaminnál, tehát nem Kesző Bertalannál, nem Kesző Benedeknél és nem Kesző Domonkosnál) két igazán szép acél zsebkés, néhány olló és egy borotválkozókészlet.

Micsoda eredmény egyetlen délelőtt!

Valóban, szólt Kesző úr, mindössze néhány óra alatt –

Ha így folytatni tudná, egészen jól megélhetne belőle –

Igen, válaszolta Kesző úr, de ezt az eredményt a meglepetésnek köszönheti. Huzamosabban ezt nem lehetne folytatni, hiszen mi most már felkészülnénk.

A segédfogalmazónak most hirtelen megszégyenítő gondolata támadt.

Csak mondja, szólt Kesző, vagy nem? Miért? Talán tud valamit?

A vonaton az éjszaka Toporján Antal, mikor Episztemon úr betegségéről előadást tartott, a többi közt arról beszélt, hogy mi lenne, ha Episztemon úr például morfinista lenne, vagy –

Vagy?

Kleptomániás –

Ó, kiáltott Kesző Benjamin, micsoda szerencse!

Miért? Miért szerencse?

Képzelje el, ha arról beszélt volna, hogy hittérítő is lehetne –

Igaz, mondta erre a segédfogalmazó. Még lehet. Ezek szerint valószínű, hogy a tárcámat ő vitte el. Nem lehetne tőle visszakérni?

Azt hiszem, hogy nem. Legalábbis a magam részéről, úgy érzem, sértő lenne –

Sértő?

Igen, gondolja csak el. Episztemon úr nem tolvaj, nála ez nem bűntény, és ő arra, hogy lopjon, nincsen rászorulva. Rendkívül bántaná, ha valaki őt bűnözőnek tartaná. De ezenkívül is, neki nem is szabad sejteni, hogy mi az ő titkát ismerjük –

A segédfogalmazóra azonban ennél fontosabb hír is várt. Kesző úrnak sikerült megnyernie Flórián urat. Flórián úr ügyész. Valamelyik nap délután el fog jönni, és mindazt, amit a vöröshajú származásáról tud, el fogja mondani, márpedig –

Flórián ügyész?

Igen, Flórián a Mandulaféle ügyek kiváló szakértője. A Mandula-ügyre én, szólt Kesző úr, igen jól emlékszem gyermekkoromból, akkor erről sokat beszéltek –

Mandula Mózes mintegy negyven évvel ezelőtt,

úgy mondták, tábornok volt és nagybirtokos, és rengeteg gazdag ember. Birtokát a forradalom után, vagyis negyvennyolcban állítólag eladta és kivándorolt, de ékszereinek és egyéb kincseinek nagy részét valahol elásta. Mikor körülbelül húsz év múlva meghalt, többek szerint a kincs rejtekének térképét rokonának, Ambrus úrnak elküldte. Ambrus úr itt lakik a Hosszú utcában, a húszas szám alatt, emeletes házában. A kincset sokan keresték. Egész sereg térkép is volt forgalomban. Ezek alapján egyesek ásatásokat végeztek, többnyire éjszaka és titokban, de soha senki nem talált semmit, legalábbis, ha talált, eltitkolta.

Flórián ügyész úr, aki a Mandula-ügy szakértője, azon a véleményen van, hogy pontosan huszonnyolc és fél évvel ezelőtt, amikor a segédfogalmazó a napvilágot meglátta, Mandula titokban visszatért. Felesége teherben volt, de Guatemalából magával hozta. Igen, a tábornok Guatemalában telepedett le, ott igen szép kávé- és cukornádültetvényei voltak, és kastélya, számos rabszolgával. Az asszony fiút szült, de gyermekágyban meghalt. Mandula Mózes feleségét éjszaka a kiásott kincs helyére eltemette, a holttestet, amint beszélik, később megtalálták, sötétszürke télikabáttal volt letakarva. A kincs ugyanakkor eltűnt, de a gyermek itt maradt.

Flórián úr a dolog iránt rendkívül érdeklődik, szólt Kesző úr, és minden bizonnyal már a legközelebbi napokban eljön. Nagyon szeret elbeszélgetni, valóságos regényíró. Majd meglátja. Féllábú is itt lesz. Féllábú-Halbfuss, tudja, ügyvéd, Flórián barátja, mindig ott van, ahol Flórián szerepel, ő az, aki ellentmond és tiltakozik és cáfol és vitatkozik. Rendkívül érdekes dolog lesz, majd meglátja, ilyet nem hall mindennap –

Amiben Kesző úrnak igaza is volt. Flórián úr kis termetű, komoly, csaknem szigorú arcú férfi, csillogó aranykeretes pápaszemmel, kicsiny alakjához képest rendkívüli méltósággal, csakugyan eljött, és egy perc múlva Féllábú is megérkezett. Az ügyvéd nyers, de nem nagyon kellemetlen hangján még az előszobában bejelentette, hogy Flórián feltevése hibás.

Már csak azért is, szólt, mialatt leültek, és a feketekávéhoz nyúltak, már csak azért is, mert a dolgok évszámban egyáltalán nem egyeznek. Mandula Mózes tábornok, mondja Flórián, ha ilyen nevű ember egyáltalán élt, de tegyük fel, és a forradalom után emigrált, ezt így, ahogy van, fogadjuk el ténynek. Mandula tábornok volt 1848-ban, és egy évvel később, 49-ben külföldre távozott. Világos?

Valóban az, szólt Kesző úr, és az urakat szivarral kínálta.

Ha tehát, mondta Féllábú, Mandula Mózes 48-ban tábornok volt, akkor abban az időben negyven és ötven között lévő ember lehetett. Helyes?

Helyes, szólt Kesző úr.

Tegyük fel, hogy negyvenöt volt. Flórián egyik verziójában azt állítja, hogy a tábornok emigrációban, anélkül, hogy hazatért volna, húsz évvel később meghalt. Ekkor ő hatvanöt éves lehetett. Igaz?

Tökéletesen igaz, mondta Kesző úr.

Ugyanekkor 1868-at írtak. Jól számítok?

Bámulatosan jól, szólt Kesző úr.

Féllábú most felkiáltott:

Ámde! Ámde! Most következik a Flórián-féle csuszam. Ha Mandula Mózes hatvanöt éves korában emigrációban, anélkül hogy hazatért volna, meghalt, akkor a második verzió, amely szerint ő

ezelőtt huszonnyolc évvel, vagyis 1856-ban itt volt, hamis –

Ragyogó, mondta Kesző úr. Kérem, parancsoljanak a pogácsából, egészen friss, még langyos.

Flórián erre megevett két pogácsát, és azt mondta:

Miért ne lehetett volna itt Mandula 1856-ban? Tiltokban történt, mert üldözték, álnévre kiállított útlevéllel jött, egy-két napra, csak a kincset ásta ki, felesége gyermeket szült, meghalt, eltemette, és ismét eltávozott Guatemalába.

Zsúfolt programja volt, szólt Féllábú, szegény Mandula Mózes, ah, hazatér, kincsét kiássa, de felesége gyermekszülés közben meghal, eltemeti, az újszülöttet kiteszi a kapuba, és újra szökni kénytelen, mert a hatóságok körözik –

Féllábú fejét csóválta, és a hatodik pogácsába harapott (tényleg még langyos, igazán kitűnő).

Ugye? kérdezte Kesző úr, és a borpárlatból töltött.

A második aggályom, szólt Féllábú, az, hogy most a második számú verzióról beszélek, amelyet az ügyész úr nézetem szerint az elsőtől nem választott el elég pontosan, igen, 1856-ban, ötvenhárom éves korában ő a feleségével gyermeket nemzett. Kérdem én, van-e valószínűsége, hogy ilyen aránylag előrehaladott korban valaki, akinek felesége már szintén az ötven felé közeledett, gyermeket hozzon a világra? De ha mégis, van-e valószínűsége annak, hogy közvetlenül a szülés előtt az idős hölgyet ilyen rendkívüli strapának tegye ki, éjszaka a határon szökdössön, hamis útlevéllel, a hatóságok által körözve kincseket ássanak? Azt hiszem, Flórián úr, amikor ezt a történetet megalkotta, ezeket az igen lényeges körülményeket nem vette figyelembe, és –

Bravó, kiáltott Kesző úr, és friss feketét töltött.

A vöröshajú megkísérelte, hogy a Mandula-hipotézist megvédje. Féllábú hirtelen tűzbe jött.

Ne tegye, kiáltotta, ne védje meg! A felépítés hibás. Kényszerítse Flórián urat, hogy kifogástalan történetet mondjon el.

Amikor erre Kesző úr is helyeselt, a segédfogalmazó elhallgatott.

(Phantalité phallitive. Tévút. Samsara-Chakra-vara-manda-lama-vyasta-hara-amyamana. Tévút. Prana-hadara-nyama-darta-vayanatta. Tévút. Vedd elő a nagy Magistert. Nagy Magister. Marius Antiplex. Pyropais myriodermatikos. A tízezerbőrű tűz gyermeke. Nagy Magister. Tévút. Pseudoenthuziasztikus pneumodinamika. Tévút. Meg kell állni. Nem jó. Tévút. A tízezerbőrű tűz gyermeke. Megállni. Meg. Meg. Megáll. Ni. Tévút. Heterophan oinomandrita. Ebben az irányban az amphikephalonoétikus morpholysis felé stabil ascendens szférikus heterologika és polypsychotikus plektobiotika. Tévút. Lamanadatta-kara-mana-brahata-anahalayama. Kryptohieratikus perisztaltika. Non erant dardalia. Furius Troglodex. Magister Anonymus. General-solutio veszélye. Pudortin. Hyperexfesszionális provizórium. Tévút. A tízezerbőrű tűz gyermeke. Tévút. Hama-kama-ohama-shahadatta-bramyanasta.)

Flórián most elbeszélésébe fogott. A figyelmet mindenekelőtt arra a csaknem közismert eseményre hívta fel, hogy pontosan huszonnyolc és fél évvel ezelőtt, amikor a vörös hajú segédfogalmazó született, kora tavaszi reggelen a város egyik kapujában barna gyapjúkendőbe burkolt újszülött csecsemőt találtak. Ő maga, Flórián, kétségkívül jóhiszeműen,

feltételezte, hogy ez a gyermek Mandula Mózes tábornoké, akinek elásott kincse körülbelül éppen abban az időben tűnt el. De ő más lehetőségről is tud. Az urak engedelmével ő az egész esetet mindazokkal a hozzáfőzött találgatásokkal együtt, amelyeket hallott, el fogja mondani.

Halljuk, szólt Féllábú.

Flórián ügyész pedig azt mondta –

Kankalin Mátyásné törvényszéki bíró felesége aznap is, mint egyébkor, már hat óra előtt felkelt, a konyhába ment, és a reggeli elkészítésébe fogott. Kankalin is felébredt, mint egyébkor, arra gondolt, hogy amikor megnősült, a dolgot nem így képzelte. Laura, akármilyen kívánatos volt is, ma már semmiképpen sem tudná őt, persze, Laura, ma ez a házasság, vagy legalábbis, milyen különös. Az első reggelen, a legelső reggelen, ezelőtt csaknem huszonöt évvel, már hatkor kelt, házasságuk legelső napján, mindjárt az esküvő után az ágy szélén ült és öltözött, majdnem sietve.

Mit csinál, kedves Laura?, kérdezte.

Megyek a konyhába, és a reggelit elkészítem.

Fölösleges annyira sietni, hiszen szabadságon vagyok.

Az asszony mégis felöltözött és elment. Később, reggelizés közben elmagyarázta, hogy nem akar cselédlányt tartani. Abból a pénzből, amit szolgálóra költene, inkább vásárolni fog. És mit? Ó, sok mindenfélét. Gondolni kell arra, hogy ha ezüstlakodalmukat megtartják, ezüstjük legyen rendben, bútoraik kifogástalanok legyenek, a sok asztalkendő, szalvéta, függönyök, szőnyegek, az ételekről nem is

szólva. Hiszen olyan sok mindenféle kell, szendvics, torta, sütemény, a sok bor, pálinkaféle, talán pezsgő is, hiszen az illik, vagy nem? Kankalin Mátyás egészen elcsodálkozott. E gondosság láttán szóhoz sem jutok, mondta.

Kankalinné azóta is minden reggel hat előtt kel. Férje fizetését elteszi. Húst ritkán esznek. Bort sohasem isznak. Nyaralás? Nem. Ha azt akarja, hogy minden rendben legyen, ilyesmit maguknak nem engedhetnek meg. Látogatóba nemigen mentek, hogy azt ne kelljen viszonozni. Sokba kerül. Az idő múlik, észre se veszik, a huszonöt év eltelik, s akkor itt állnak felkészületlenül. Micsoda szégyen! Ó, ezt Laura nem élné túl, nem. Laura könnyezett, néha sírt. Mátyás, kedves Mátyás, ne követeljen tőlem ilyesmit, nem tudom megtenni. Ne legyen könnyelmű, gondoljon a jövőre. Látja, már sok mindenfélét szereztem be, függönycsipkét, a bútorra új huzatot, egy feketekávés szervizt, új borospoharakat. De mennyi minden kell még. Ha azt akarjuk, hogy szép legyen, le kell mondanunk. Szeretném azt a japán teáskannát is megvenni, hiszen tudja. Milyen jó lesz, ha majd minden együtt lesz, és a várva várt nap elkövetkezik. Higgye el, Mátyás, én csak annak a napnak élek.

Kankalin eleinte nem tudta, hogy mi történik. Néha még reménykedett is, hogy Laura talán engedményeket tesz, nem hosszú időre, csak egy napra, csak egyetlen estére. A dohányzásról is le kellett mondania. Túl sokat hallotta, hogy egy szivar tizennégy fillér. Télen este korán feküdtek, hogy a világítás kevesebbe kerüljön. Meg fogja érni, higgye el, Mátyás, majd meglátja, olyan szép lesz.

Végül is nem tudta, miképpen, egy nap csak úgy eszébe jutott, hogy valami feljegyzést tesz. Régi akták

üresen maradt szélére, aztán a papirost levagdosta, és kisebb eseményekről emlékezett meg, amelyek éppen foglalkoztatták. Észrevette, hogy az egyik tollat a másiknál jobban kedveli. Miért? Miért szeret a piros tollal inkább írni, mint a barnával? Gondolatait leírta, és másnap elolvasta. Mit csinál?, kérdezte Laura. A periratokat nézem át, szólt Kankalin. És ekkor a periratokhoz egyre több és több jegyzetet készített. Nyáron könnyebb volt, szobájába mehetett, télen csak egy szobát fűtöttek, azt is elég gyengén. A kályhához közel, a keveset fogyasztó lámpa mellett ültek, Laura foltozott, Kankalin Mátyás írt.

Házasságuk harmadik évében Kankalin a naplót már csaknem tudatosan vezette. Voltak nagy témái, ezekkel hosszan foglalkozott, ilyen volt például a borotválkozás módszere. Hogyan kell szappanozni. Hogyan kell a habot elkészíteni, milyen különbség van aközött, ha arcát először szappannal keni be, vagy ha először beszappanozza, és milyen az, ha a habot az arcon készíti el. Külön figyelmet szentelt annak a kérdésnek, hogy a víz hőfoka milyen legyen. A borotvafenéssel egy egész hétig foglalkozott. Aztán járását figyelte meg, bal cipőjét másképpen taposta ki, mint a jobbat, az egyik sarok aránylag gyorsabban kopott. A testsúly hogyan oszlik meg, milyen nyomás, milyen súrlódás az, amit a talp első részének és a hátsó részének el kell viselni. Milyen lenne az eszményi cipő. Az eszményi cipővel csaknem egy hónapig foglalkozott, és úgy tűnt, a külső világban csak ideiglenesen és átmenetileg tartózkodik, a valódi világ a napló világa volt. A törvényszéket nem unta meg ugyan, de a pereket is elég közömbösen csinálta, azt mondták róla, Kankalin a részvétlen bíró, a tárgyalásra nem

is figyel. Laura gyakran csodálkozott azon, hogy egész délutánokat és estéket a periratokkal tölt. Mintha nem is lenne férj és házasember, szólt megbántva. Kankalin egy pillanatig csodálkozott. Hogyan? Házasság? Hát házasság ez? A következő percben már ismét munkába mélyedt. Mostanában a zsebekkel foglalkozott. Abból a tapasztalati tényből indult ki, hogy ő empirikusan melyik zsebében mit hordott. Kabát belső bal a ceruza, a pápaszem, belső jobb a notesz. Mellényzsebekben az óra, a zsebkés, kis csonttokban a fogpiszkáló. Nadrágzsebben hátul a pénztárca, bal zsebben a kulcsok, jobb zsebben a zsebkendő. Vajon a helyzet megfelel-e az eszményi célszerűségnek? Hová kellene még zsebeket készíteni? Régebben frakkzsebet varrtak, vajon ez helyes volt-e? Ismét hetekre való munka. Naplóját nem hagyta otthon, nem mintha attól tartott volna, hogy Laura elolvassa, de úgy érezte, hogy Laurának ebből egyetlen sort sem szabad elolvasnia. Hivatali asztalának fiókjában tartotta, s mikor ezen gondolkozott, azonnal felfedezte a fiókok témáját. Milyen legyen az eszményi fiók? Aztán itt vannak az ételek. Kankalin közlékeny ember volt, sok volt benne a kedély, csaknem idilli hajlamokkal, szerette az otthonosan berendezett szobákat, a barátságosan terített asztalt, az egyszerű és meleg beszélgetéseket. Az ételek után az italokkal is foglalkozott, aztán a fehérneműnel és az ággyal és az evőeszközökkel.

Kankalin Mátyásné aznap reggel ismét hat óra előtt kelt, ruháját magára kapta, és a konyhába sietett, a tüzet megrakta, aztán az előszobán keresztülment, hogy a kapuból a tejet behozza. A tej mellett ott feküdt a barna kendőbe burkolt csecsemő.

Kankalinné a csecsemőt fölvette, és gondolkozás nélkül tíz lépéssel odább, a szomszéd kapuba letette, aztán a tejjel a konyhába ment, nehogy a fa leégjen. A tüzelő drága volt, takarékoskodni kellett, hiszen az uzsonnaterítőt akarta megvenni.

Az imént a kapuban egy kitett csecsemőt találtam, szólt.

Kankalin az első szóra nem értette. Hogyan? Hol? Kicsoda? Miért? Minek?

Nem tudom, felelte Laura, tény, hogy ott volt a kapuban a tej mellett.

A tej mellett? Miért éppen a tej mellett? És ki tette oda?

Kedves Mátyás, maga öregszik, már olyan kérdései vannak, mint Kesző Benjaminnak. Ez a szellemi képességek hanyatlására mutat.

Kankalin erre azt mondta: Ez a kávé ma még a szokottnál is rosszabb.

Más kávépótlékból készült, mondta Laura. Négy fillérrel olcsóbb. Takarékoskodni kell. Nézze, az ezüstlakodalomtól bennünket néhány hét választ el. Összesen két hónap és tíz nap. Gondolt rá? Én úgyszólván mindig arra gondolok. Ugye milyen gyorsan elkövetkezett. Emlékszik, huszonöt évvel ezelőtt nem hitt nekem. Könnyelműségekre akart csábítani. Nem engedtem. És nekem lett igazam. Észre sem vettük, az idő elmúlt, és most itt vagyunk. Igaz, hogy csaknem minden készen van. Nem kell a szomszédokhoz és a rokonokhoz futkosni készletért, nem kell szalvétát kölcsönkérni. A csemegésnél sem csinálunk adósságot. Szép meghívókat fogunk nyomatni, merített papírra. Maga majd megszövegezi, gondoljon rá, hiszen talán már esedékes is.

És a csecsemő? kérdezte Kankalin.

Egy kapuval odább vittem, szólt Laura. Ambrushoz. Egyedül élő ember, talán befogadja és fölneveli. Mi, különösen most, nem, ezt nem tudnánk vállalni. A költség. Az ilyen kisgyermekkel nagyon sok a kiadás.

Mégis, mondta Kankalin.

Nem, nem, lehetetlen. Talán később.

De később a gyermeket nem hozzák vissza.

Annál jobb.

Laura felállt. A piacra kellett sietnie. Múltkor kedvére való edényeket látott. Igen alkalmasakat arra, hogy puncsot lehessen bennük főzni. Csakugyan iparkodnia kellett, hiszen az ezüstlakodalom a küszöbön állt. Huszonöt év, ugye, milyen gyorsan eltelt?

Nem sok huszonöt év van, mondta Kankalin.

Ambrus a város egyik legkülönösebb alakja volt. Még öt vagy hat évvel ezelőtt, körülbelül huszonkét-huszonhárom éves korában elzárkózott, nem járt se látogatóba, se kocsmába, csak otthon tartózkodott, nem úgy, mint Barnabás Maximus, hogy olvasott és tanult, hanem csak úgy ült, sokszor a díványon feküdt és álmodozott. Emeletes háza volt négy lakással, hármat kiadott, és azonkívül is volt valami jövedelme, talán azokból a földekből, amelyeket felesbe kiadott, úgyhogy nem tartozott a szegény emberek közé. Testi fogyatékossága nem volt, sőt sokan csinosnak is tartották, hullámos szőke hajával és karcsú termetével. Aztán rákapott arra, hogy délig az ágyban maradt, de már újra korán feküdt, és vagy aludt, vagy megint álmodozott. Később meg egyáltalán fel se kelt, és így volt ez már körülbelül két éve.

Ettől az időtől kezdve Auguszta Kornélia járt hozzá másodnaponként vagy néha naponként is, főzött neki valami egyszerű ételt, főzeléket vagy tésztát, az edényt elmosta, kisepert, aztán elsietett, mert Auguszta Kornéliának igen sok dolga volt, hol itt, hol ott, de mindég sietett, és a rongyszatyorban kisebb csomagokat cipelt. Ambrus, ha már nagyon éhes volt, kedvetlenül, mert a szükség őt álmodozásában zavarta, fölkelt, a konyhában a lencsét, kedvezőbb esetben a darás tésztát megmelegítette és evett, aztán újra visszafeküdt. Szobájában elég nagy rendetlenség és szenny volt, de Ambrus a takarítást roppantul unta, és nem engedte, hogy ott seperjenek, az ablakot meg a világért sem engedte kinyitni. Majd nyáron. Most hideg van. Auguszta Kornélia befűtött, és a kályhát megrakta, de Ambrusnak nem volt kedve a tüzet ápolni. A kályha kihűlt. Az ágyba bújt, betakarózott és álmodozott. Az ágyneműt ötödik hónapja nem váltották, pedig a szekrényben ott volt a tiszta lepedő és a paplanhuzat. Auguszta Kornélia kimosta, kivasalta, igaz, hogy volt valami tíz vagy tizenkét lepedő, és csak három maradt, de Auguszta Kornélia igazán nem tudta, a többivel mi lett. Mindegy. Ambrus ilyesmiről hallani sem akart, a lepedőkkel hagyják békében. Egy perc nyugalma sincs ezektől a lepedőktől. A fekvéstől oldalán és combján először pállott foltok keletkeztek, aztán bőre elkezdett kisebesedni. Ambrus régebben egy héten többször is mosdott, mostanában azonban ilyesmitől irtózott, és a vizet nem szenvedhette. A fekélyek aztán kifakadtak, és az ágyban szétfolytak, és a genny szaga igazán nem volt kellemes. De Ambrus azt gondolta, ez így még mindig jobb, mint ágyneműt cserélni és megfürödni és az orvoshoz kezelésre

járni, nem, egyáltalán nem, hagyják őt nyugodtan ágyában feküdni, és ne törődjenek vele.

Régebben Ambrust elég sokan látogatták, Toporján Antal törzsorvos is eljött, átlag kéthavonként, minden alkalommal rendkívül örvendezett, hogy kedves barátját ilyen kitűnő egészségben találta, szokásos harmincöt-negyven percét átbeszélte, csevegett a divatról, a szociális helyzetről, a technikáról, az egészséges életrendről, miközben a vegetáriánus életmódra is kitért, és a nyers koszt hallatlan előnyeit kiemelte, majd közös ismerőseiket dicsérte, különösen Kankalin bírót és feleségét, Laurát, aki a város legelőrelátóbb és legtakarékosabb háziasszonya, de aztán Barnabást is, Ágoston atyát, Pergelin Tódort, a bárót, még Herstalról is beszélt, az igen kitűnő és magas állású lovag Herstal Raimundról, a város előkelőségéről, aki, mint mondják, nemsokára kancellár lesz, Marcella grófnőről, az áldozatkészség és a jótékonyság e csodájáról, aztán Toporján felállt, ismételten örömét fejezte ki, és eltávozott. Ambrust az ilyen látogatás szörnyen fárasztotta, és elhatározta, hogy az érintkezést az ilyen emberekkel meg fogja szakítani. Azóta senkit sem eresztett be, és ez így sokkal jobb volt, saját gondolataival nyugodtabban tudott foglalkozni.

Ambrust rendszeresen csakis Kesző Benedek látogatta. Kesző Benedeket nem szabad összetéveszteni sem Kesző Benjaminnal, a köszörűssel, aki a Hárombéka tér 4. szám alatt lakott, sem Kesző Bertalannal, a nyugalmazott elöljáróval és amatőr koldussal, sem pedig nem szabad összetéveszteni Kesző Domonkossal, a fővárosi főszámvevőségi főszámtanácsossal. Kesző Benedeknek régiségüzlete

és antikváriuma volt a Pataksoron. Nem volt éppen szegény ember, de az idő már félig elmúlt fölötte, úgy ötvenen messze túl járt, nem volt alkalma megnősülni, és egyedül élt. Kesző Benedek úgy érezte, hogy benne valami nem éppen kínzó, de sokszor sajgó üresség van, és ezért járt Ambrushoz, mert úgy érezte, hogy ez ott ideiglenesen elmúlik. Ambrus neki leginkább álmairól beszélt. Lehet, éppen ez volt az, ami Keszőnek hiányzott. Ő maga sohasem álmodott. Amikor Ambrus álmait mesélte, érezte, hogy a sajgó üresség benne hirtelen kellemes melegé változik. Az álmok nem voltak olyan igazi álmok. Ambrus ezeket a legnagyobb valószínűség szerint nem álmodta, hanem éberen gondolta ki, de ez nem volt baj. Például amikor arról beszélt, hogy az utcán fekete gyászruhába öltözött és lefátyolozott, igen karcsú női alakot látott. Magas, szigorú ember kísérte. Ambrus a nőt titokban követte, mert szépségét a fátyol alatt is megsejtette.

Hogyan mondta, kérdezte Kesző Benedek (antikvárius a Pataksoron), hogyan mondta?

Azt hiszem, szólt Ambrus, szépséget mondtam.

Szépség? kérdezte Kesző.

Szépség, válaszolta Ambrus.

Ó, igen, mondta erre Kesző, értem. Szóval szépség. Beszélje el, mi történt aztán.

Azok ketten kocsiba szállnak. Ambrus gyorsan a kocsi tengelyére kapaszkodott.

Ó, kiáltott Kesző Benedek (nem Kesző Benjamin, sem Kesző Bertalan, sem pedig Kesző Domonkos), a kocsi tengelyére?

Igen, mondta Ambrus természetes hangon, a kocsi tengelyére. Akkor késő este volt, a négylovas kocsi az éjszakában vágtatott az erdőkön át, hegyeken

át, le a völgybe, sziklák között, folyókon át, mezőkön, végül a hegy tetején csapóhídon át a várkastélyba érkezett. A hidat azonnal felhúzták, és a vaskaput bezárták. Ambrusnak el kellett rejtőzködnie. Mit tegyen? Ha észreveszik, vége van. A szigorú várúr kegyelmet nem ismer. A szénaboglyába bújt, de az elfátyolozott nővel aznap éjjel nem sikerült beszélnie. Tényleg úgy volt, mint gondolta, csodálatosan szép szőke leány volt.

Szőke, mondta Kesző Benedek.

Szőke, mondta Ambrus tettetett közönnyel.

Kesző Benedek hosszasan tűnődött. Szóval szőke volt, mondta később.

Magam láttam, válaszolta Ambrus. Aztán elbeszélését folytatta: A szőke leány megvallotta, hogy a gonosz várúr őt elrabolta, és itt fogva tartja.

Kesző reszketett. Ambrus és a szép szőke leány minden éjszaka a rácson keresztül beszélgettek.

És mit evett? kérdezte Kesző Benedek.

A szőke leány dajkája az ablakon adott ki nekem kenyeret és húst.

Milyen húst? Marhát?

Néha marhát, néha disznót, volt úgy, hogy csirkét.

Sült csirkét vagy rántott csirkét?

Többnyire rántott csirkét.

Salátát nem adott?

Néha azt is adott.

És tésztát?

Azt ritkábban.

Kesző Benedek elgondolkozott.

Végül aztán Ambrus az ablakrácsot elfűrészelte, kötélhágcsót font, a föld alatti folyosón, amelyet ő fedezett fel, a leányt megszöktette. A kegyetlen

várúr persze pribékjeivel üldözte, és már-már el is fogta. De az utolsó pillanatban Ambrus a lőszerraktárt megtalálta, a gyújtózsinórt meggyújtotta, elmenekült, és a vár kegyetlen urával és a porkolábokkal együtt a levegőbe röpült. Ugyanakkor a rejtett kincset is megtalálták, és a szőke leánnyal megesküdtek.

Auguszta Kornéliának, annak a fürge öregasszonynak, akit a nap minden szakában hol itt, hol ott lehetett látni, rongyszatyorjával éppen a grófnőtől jött, Ambrushoz vagy Barnabáshoz, esetleg a báróhoz, akinél néha segített, ablakot mosott, a konyhát felsúrolta, a báró nadrágját vasalta, csekély díjazásért, igen, Auguszta Kornéliának akkor még nem volt saját háza, az Üszök utcában lakott, egészen kicsiny kamrában, de úgysem volt otthon sohasem, azokat az ajándékokat, amelyeket jószívű emberektől kapott, főként Marcella grófnőtől, azonnal Kesző Benedekhez vitte, ritkábban Zorge Salamonnak adta el, és ő maga csak a pénzt tette félre.

A grófnő nagyon jó hozzám, de a báró úr is és Barnabás úr is, mindig adnak nekem valamit, Barnabás úr a múltkor könyvet adott nekem, de én elvittem és eladtam Keszőnek, minek nekem könyv, öreg vagyok már, nekem már nem kell tanulni, este, ha megjövök, csak fekszem, és még lámpát is alig gyújtok, pápaszemem is eltört, mondtam is Barnabás úrnak, ha van neki régi pápaszeme, adja nekem, adott is, de azt is eladtam, nem kell az nekem, és nem igaz, hogy a pápaszemet én az asztalról elloptam és a könyvet is, elég nagy könyv volt, képekkel, Kesző azt mondta, szép és drága könyv, hogyan jutott hozzá, ilyen könyveket nem szokás elajándékozni, angol könyv volt, el se tudtam olvasni,

mondtam is Barnabás úrnak, minek az nekem, én nem tudok angolul, nem baj, mondta Barnabás úr, vigye csak el, jóasszony, mert én igazán jó vagyok, és a báró úr zsebkendőjét se vittem el, pedig Zorge azt mondta, finom svájci batiszt, mindig mondják rólam, hogy ez a vén szarka, Barnabás úr azt mondta, nem baj, csak legalább ne beszélne annyit, és mindig ad nekem valamit, hogy már hallgassak és menjek, egy forintot, az ég áldja meg, hogyan tud annyit beszélni –

Korán reggel Ambrushoz sietett, és a babot föltette, közben leszaladt a fűszereshez, és akkor a csecsemőt a kapuban megtalálta. Rögtön fölkapta, és visszafutott, és bevitte Ambrushoz. Ambrus a mennvezetet nézte, aztán a szemét fáradtan lehunyta. Menjen, szólt, menjen azzal a gyerekkel, hagyjon békén, vigye el valahová, mindegy, csak már menjen, egyetlen nyugodt percem sincs. Auguszta Kornélia erre a gyermeket, hogy meg ne fázzon, még jobban beburkolta, és Barnabás Maximus kapujában letette. Mikor visszatért, a bab már forrt.

Mindazok, akik az eseményeket figyelemmel kísérték, egyhangúlag azon a véleményen voltak, hogy még egyáltalában nem volt idő, amikor Hoppy Lőrinc annyit és oly kitartóan és feltűnően, sőt bizonyos tekintetben oly szenvedéllyel mászolygott volna, mint éppen akkor, és amikor Hoppy ezt a szót, amely nem tudni pontosan, kitől származott, meghallotta, tüsténT szíven találva érezte magát, karját kitárta, majd magába roskadt, végül esküdözni kezdett, hogy soha senki még (átalag) őt így nem alázta meg, de teljes joggal, sőt igazsággal, mert –

Ez az, kiáltotta, ez, és semmi több! És semmi más! Mászoly! Mászolyog. Mászolygás. Hoppy, sok tekintetben aladár, de végül a mászolygó Hoppy –

Abban az időben a postamester gyerekei mellé állítólag svájci francia bonne-t fogadott, aki, mint mondták, valamely okból hazájából eljött, de még egyelőre nem akart visszatérni.

Az ő módszere, szólt Hoppy, valódi kultúrmódszer, nem az elemeken kezdi, hanem ellenkezőleg, sőt –

Barnabás Maximusnak a nevelés e módszeréről sokat beszélt, és igyekezett őt annak helyességéről meggyőzni, különösen, amikor a bonne a gyermekeket a Port Royal elméleteire oktatta, és dolgozatot akart velük íratni John Donne-ról és az angol metafizikus költőkről.

Barnabás Maximus a dolgot nem helyeselte, és ezt nemcsak hibásnak, hanem minden pontjában elvetendőnek tartotta.

Hogyan képzeli ön, szólt a lelkendező postamesterhez, hogyan képzeli, hogy egy három és fél éves, egy ötéves és egy hétéves gyermek a Port Royalt, akár John Donne-t megérti, arról nem is szólva, hogy dolgozatírás, ugyan, hiszen még nem is tudnak írni, és a legidősebb is örül, ha a betű neki sikerül –

Hoppy nem volt hajlandó engedni.

A csúcsmagaslaton, az izé, a, a, igen, ott kell kezdeni, ó, mit adnék én azért, ha engem így neveltek volna, és most nem kellene szégyenkeznem amiatt, hogy Donne nevét sohasem hallottam, és a gnosztikusok, uram, ön megfeledkezik a gnosztikusokról, uram, mondja, el tud ön képzelni igazi műveltséget, amelynek a gnosztikusokról tudomása nincs?

Az ön nevelőnője, nézetem szerint, gyermekeire kiválóan kedvezőtlen hatást fog tenni –

Lárifári, magam is Barnabás úr véleményén vagyok, szólt Ágoston atya, és nem helyeslem, hogy cseperedő gyermekeknek a gnosztikusokról beszéljenek –

És az athoszi kolostorok misztikája? kiáltott Hoppy. Önöknek talán az is semmi? Az is fölösleges, az is lárifári?

Barnabás vállat vont, Ágoston atya pedig azt mondta: Gyermekei értelmi képességének érdekében helyesnek tartanám, ha azt a nevelőnőt elbocsátaná –

A postamester még megpróbált, mint mondta, mászolyogni, de Barnabás és Ágoston atya találkozójukat aznap este azért beszélték meg, hogy a héber apokaliptikusok kérdését végre dűlőre vigyék. Barnabás Maximus azt a csaknem klasszikus állás-pontot képviselte, hogy az apokaliptikus irodalom fészkét valahol a Kaukázustól délre, talán éppen Iránban kell keresni, utalt Puckerly Divinatory civilisations című könyvének második kötetére és az etnográfiai leletek alapján, mire Ágoston atya a keletkezési helyet sokkal délebbre tette, a vita pedig megindult. Barnabás G. O. N. Orrhea, majd Furzfanger kutatásaira hivatkozott, e könyvből néhány sort fel is olvasott, és kijelentette, hogy megírandó művének ebből a szempontból sarkköve lesz. Ágoston atya ezt így, ahogy Barnabás beállította, kénytelen volt elismerni, de szerinte a valódi kérdést Wagram Hurenlatz teszi fel, aki azt mondja, hogy –

Barnabás Maximus az őskortudomány egyetemi magántanára volt, de a tanítástól visszavonult, és erejét kizárólag kutatásainak szentelte. Régebben az egyetemen több féléven át a pneumatológiai históriából panszofisztikus alapon parafilológiai prekollégiumot tartott, és ez a felolvasás-sorozat akkoriban A nagy Ri címmel meg is jelent. Barnabás abból indult ki, hogy az ősvallás, amely a történet előtt az egész földön, még Ame-ri-kában is elterjedt Ri főisten tisztelete, amint a név mutatja. A kultusz valószínű központja Af-ri-kában volt, éspedig a szent hegy, a Ruvenzo-ri tetején. A vallás papjainak külön kasztja volt, az úgynevezett előkelők (a görög a-ri-sztosz, amiből a mai a-ri-sztokrata), az ő feladatuk volt, hogy a szellemlényt (spi-ri-tus) hódolatban és tiszteletben részesítsék. Erről a helyről vándoroltak aztán ki például Ba-ri-ba, Ag-ri-gentunba, Antivá-ri-ba, Ko-ri-ntoszba, Pá-ri-zsba, Mad-ri-dba, Alexand-ri-ába. Az istenség nevét igen sok mai név még őrzi, mint például Sá-ri, Bi-ri, Ma-ri, Te-ri, Kari, Pi-ri, Fe-ri, Gyu-ri. A római császárok részben még a nagy istenségtől való leszármazásban hittek, így Tibe-ri-us és Had-ri-anus. Az istenség színe vörös volt, mint azt a pi-rí-t, vi-rí-t szavak mutatják, és általában neki szenteltek mindent, ami hangos és erőteljes volt, példa erre: ri-kolt, ri-vall, ri-ad, ripakodik. Templomában a neki szentelt hetérák (ribanc, ri-ma, latinul: meret-ri-x, törökül: hu-ri) éltek egészen különös módon, úgy, hogy a folyó fölött hidat építettek és házakat, ennek emlékét őrzi a velencei Ri-altó. Hadserege is volt, amelyben a fő rangot a centu-ri-ók és a condottie-ri-k viselték. Az ősi tisztelet egyik távolabbi pontja Zü-ri-chben, később pedig B-ri-stolban volt. Angliában a kultusz, mint a

b-ri-tek neve mutatja, a Ri-chárdok és a Hen-rikek alatt még élt. Az istenséget Indiában az ari-ák tisztelték, és a ksát-ri-ja kaszt volt nekik szentelve. Később a tisztelet már a pá-riák közé süllyedt. Perzsiában a tisztelet jeleit a Tig-ri-s folyó és Dá-ri-us király neve őrzi. A tisztelet elég korán meghonosodott T-ri-estben és Ri-o de Janeiróban is, északon pedig a Missou-ri folyóig és az Onta-ri-ó-tóig terjedt, Norvégiában K-ri-sztiániáig. A múltban egész Szibé-ria ezt az istenséget tisztelte, nálunk a Saba-ri-a szó jelzi, hogy a vallás magas fokon állt. Az istenség tisztelete igen hangos volt, ünnepein a piros színt viselték, és szimbóluma általában nem az egyenes, hanem a parabolikus volt (homo-rí-t, dombo-rí-t). Szent madara a ri-gó volt, szent állata a kutya, amit a mai Bod-ri szó őriz. Szent hala a he-ri-ng, szent gyümölcse a ri-biszke volt. Egyik legnagyobb szentélye a Földközi-tengeren, Santo-ri-ni szigetén volt, a kultusz innen származott át Algé-ri-ába, Etru-ri-ába, Bavá-ri-ába, Auszt-ri-ába és Hungá-ri-ába. A szent hegy belsejében az út titkos folyosókon át halad, ez volt a labi-ri-ntus, itt lakott a szent kakas, amely éjfélkor kuko-ri-kolt. A nagy istenség egyik későbbi formája a Merku-ri-us volt. A szentek közül Ci-ri-ll, Vikto-ri-án és Fló-ri-án még tudtak róla. A középkorban a lovagok közül T-ri-sztán. A játékok közül a k-ri-kett és a má-ri-ás volt neki szentelve. Nevét némely közmondás őrzi, mint például: ökö-ri-szik magában. Az istenségnek szentelt betegség a be-ri-be-ri volt. Ünnepeken nagy mulatságokat rendeztek (mu-ri, dá-ri-dó). A szent ételt, a ri-zst ették, és kuko-ri-ca (tenge-ri) leveleket lobogtattak, az ünnepen humoros jeleneteket is adtak elő, innen a ka-ri-katúra és a g-ri-masz szó eredete.

Ezeknek az ünnepeknek a nyomait egész a Beh-ring szorosig követni lehet. A kultusz centruma akkor Canterbu-ry volt. Az istenség szent köve a nef-ri-t, drágaköve pedig a be-ri-ll volt. Indiában az isten nevét a K-ri-sna szó őrzi, de a ri-si éppen úgy, mint a mai napig használatos s-ri szó is. Az istenséghez fűződő egyik mítosz azt beszéli, hogy fején pap-ri-kakoszorúval született.

Barnabás Maximus mostanában rendkívül nagyszabású mű előkészítésén dolgozott, amely mű, mint mondani szerette, bizonyos tekintetben az egyetlen és első valóban tudományos könyv, az összes természettudományokat, történelmet, matematikát, logikát, lélektant, sőt a gyakorlati tudományokat is magába öleli, az erkölcsre, a szokásokra, a divatra, az öltözködésre, a játékokra, a sportra is kitér, s így Barnabás szerint az emberiségnek tízezer év óta függő kérdéseit rendezi, és végre megoldja. Megszámlálhatatlan ezer kötetből álló könyvtára az egész emeletet elfoglalta, itt élt hajnaltól éjszakáig szüntelen munkába merülten, házát csak ri-tkán hagyta el, inkább csak ha meghívták, mert társadalmi kötelezettségei alól magát nem óhajtotta kivonni. Sokáig azzal a gondolattal foglalkozott, hogy a világot körülutazza, legalább egyszer, hogy az embe-ri-séggel szemtől szembe találkozzék, és a népek életébe alkalma legyen a helyszínen betekinteni. Barnabás ezeket az értesüléseket elsőrendűen fontosaknak tartotta, s ezért kétezer-négyszázhatvanhat útleírást szerzett be, hogy a valóságról első kézből minél több adat birtokába jusson. Az utazás terve egyelőre nem valósulhatott meg, mert a prehisztória problémáinak végleges megoldása nélkül ebbe a vállalkozásba

fogni esztelenségnek látszott. Mit lát az olyan ember, aki a múlttal nincs tisztában?

Hoppy, szólt Ágoston atya, tényleg nem jár el helyesen, amikor gyermekeit ilyen hóbortos nőszeméllyel nevelteti, micsoda bolondság!

Ne tegyünk úgy, felelt Barnabás, mintha ennél nagyobb bolondságot még nem láttunk volna.

Igaz, mondta erre Ágoston atya, de most el kell ismernie, hogy –

Ágoston atya szerzetes és a dogmatika tanára, gyakran eljött, hogy fontos kérdésekről beszélgessen, bár ő a maga részéről a tudományt csak a vallás segédeszközének tekintette, sok esetben vadhajtásnak, amely a vallás gyökeréből fakadt, és az eredeti anyafán túl akar nőni. Az értékek ilyen megzavarása ellen többször igen erélyesen tiltakozott. Régebben azt a tervet szándékozott megvalósítani, hogy Keletre megy hittérítőnek. Angolul és franciául meg is tanult, és egész sereg kínai jelet ismert, sőt a tibeti írást is tanulmányozta, igen, Tibetet akarta megté-rí-teni. Ágoston, Tibet megté-rí-tője, talán szent lenne valamikor, szent Ágoston, a hippói püspök és szent Ágoston, Tibet megtérítője. Elég hosszú ideig fejében forgott, de aztán azt gondolta, hogy előbb a modern kornak megfelelő és időszerű szerzetesrendet alapít. A szerzet egyenruháját úgy gondolta el, hogy a csuha alatt csalánt hordanának –

Helyes, szólt Barnabás, elismerem, hogy az ilyesmi az embert rendkívül megkínozza. De honnan vesz ön télen csalánt?

A téli évszakban, válaszolta Ágoston atya, a csalánt valami mással lehetne pótolni.

Mire gondolt?

Apróra tört üvegre.

Kellemetlen, szólt Barnabás.

Valóban az, felelt Ágoston, de a modern emberben élő élvszomjúságot megfelelően ellensúlyozni kell, szerzetesrendem éppen ezen a gondolaton épülne fel –

A magam részéről, szólt Barnabás, nem kívánnék az ön szerzetébe belépni –

Én, válaszolta Ágoston atya, nem is tartanám önt erre érettnek –

Sőt, folytatta Barnabás, egyáltalán nem ismerek embert, aki darócruhája alatt üvegcserepeket kívánna viselni –

Barnabás azt ajánlotta, hogy az üvegcserepet esetleg a vezeklés ideje alatt hordanák, ritkán, évenként egyszer, legfeljebb egy-két napig –

Ágoston erre azt felelte, hogy az üvegcserepet illetően nem tesz enyhítést, ő ebben a kérdésben –

Mikor Barnabás az üvegcserepek egészségtani hátrányairól beszélt –

Ágoston atya így szólt: helyes, nem ragaszkodom az üvegcseréphez, lehet vasreszelék vagy szög vagy más valamilyen éles és szúró tárgy, de ha például szög lenne, akkor a szögeket időnként meg kellene tüzesíteni –

Bűnbánat idején? kérdezte Barnabás.

Többnyire, válaszolta Ágoston atya, de higgye el, hogy a mai korszakban, amilyen nagy a kéjsóvárság az emberiségben, ugyanolyan mély a szenvedés vágya is, az embereknek igényük van a szenvedésre, és ezt ki kell elégíteni. A modern kor a végromlás küszöbén áll, kicsapongásai –

A modern kor kicsapongásai, szólt erre Barnabás, nem lépték túl sem Athénét, sem Rómáét, sem Alexandriáét, sem Bagdadét, sem Bizáncét, sem

Aztlanét, sem Pekingét, sem Allahabadét, sem Lhasszáét sem – higgye el, ezt a kérdést én alaposan megvizsgáltam. Az emberiség tízezer éve már –

Helyes, szólt Ágoston atya, az üvegcseréptől elállok. A tüzes szög megfelel önnek?

Én, válaszolta Barnabás, nem óhajtok sem ebbe, sem más szerzetbe belépni. Én a vallás ilyen jelenségeit a tudomány által meghaladottnak tekintem. Az imént Wagram Hurenlatz művéről volt szó –

Hurenlatz álláspontját egyház- és vallásellenesnek tartom, felelte Ágoston atya, különösen ebben a kérdésben –

Hurenlatz kétségkívül túloz, amikor a tizennegyedik fejezetben –

Én, szólt Ágoston, főként a kilencedikre és a huszonegyedikre gondolok.

A szomszéd házban Böllér Leó őrmester lakott feleségével, a kövér Mollyval, és amint beszélték, egészen különös házaséletet élt.

Amikor ezt a nevet, hogy Böllér Leó őrmester, meghallottam, mondta Barnabás Maximus, a név önkéntelen kétméteres tagbaszakadt monstrumot idézett elém, sörényes és bömbölő hangú barmot, Kalibánt, olyan tenyerekkel, mint a lapu, valóságos hentest és mészárost. Igazán meg voltam lepve, amikor egyszer azt mondták, ez itt Böllér Leó, és akkor láttam, hogy selymes, fehér bőrű, csaknem szakálltalan arcú, kicsinyke, vékony ember, tagjaiban csirkecsontokkal, hangocskája is magas, egyenesen a természet csodájának tartottam, hogy ilyen lény egyáltalában életben maradt, és már vagy huszonöt évet megért.

Böllér Leó azt a tévedést követte el, hogy női fodrászság helyett életpályának a katonaságot választotta. Böllér nem volt jó katona. Azt is beszélték, erre a foglalkozásra majdnem csenevész alakja és igen erőtlen megjelenése miatt tökéletesen alkalmatlan volt. De ha már ehhez annyira ragaszkodott, irodába tették. Gyakran itt is katonához nem illő módon viselkedett, mert ha az ajtót erősen becsapták, Böllér sokszor rohamokat kapott, sőt nemegyszer az ijedelemtől el is ájult.

Böllér Leóné, a kövér Molly, mondják, fiatalabb korában még csinosabb volt, a város rossz hírű utcájában lakott, nem fogadott férfiakat, főként pénzért nem, legalábbis ezt senki sem tudta bizonyítani, de Auguszta Kornélia mesélte, hogy egy ideig még abban a házban is lakott, már tudja, hogy melyikben, ő nem is meri kimondani, annyira szégyelli magát, és borzad is, de hát neki ezt úgy mondták, és Molly már akkor nagyon szeretett volna férjhez menni valami rendes emberhez, pörköltet főzni galuskával, szatyorral bevásárolni menni, a boltosnál a legújabb híreket hallani, a szomszédba menni és megnézni, hogy mit főznek, a ruhát az udvarban kiteregetni, közben egy kis beszélgetésre megállani, szóval úgy élni, ahogy más asszony él. Akkor megismerkedett Böllérrel, akit a katonák a bordélyba magukkal hoztak, és amikor Böllér a meztelen nők láttán elpirult, és arcát eltakarta, nagyokat nevettek, és akkor Böllér el is akart futni, de Molly mindjárt tudta, hogy Böllér őt el fogja venni feleségül, és csakugyan néhány hét múlva az esküvőt meg is tartották.

A házasság legelső ideje Böllér számára igen nehéz volt. Molly meg akarta tanítani valamire, ami ellen Böllér tiltakozott, és arcát elrejtette, és a másik

szobába szaladt, és fülét is bedugta. Akkoriban erről sokan beszéltek, nagyobbára hiteles értesülések alapján, mert Molly maga beszélte el Majoránnának, Majoránna Bellának, Bella Timur kisasszonynak, Timur kisasszony Kankalinnénak, Kankalinné Marcella grófnőnek, Marcella grófnő végül Auguszta Kornéliának, aki végül gondoskodott arról, hogy az eseményekről általában mindenki legalább a legszükségesebbek tudásának birtokában legyen.

Molly, mint beszélte, Böllér Leót bizonyos elemi művelet megtanulására és gyakorlására puszta szóval nem tudta rávenni. Szegény Leó nagyon meg volt ijedve, mesélte Molly a fűszeresnek és a szomszédnak is, azt hitte, hogy abból valami nagy baj lesz. Ne mondja. De igen, szólt Molly, és akkor elbeszélte, hogy kénytelen volt hatékonyabb eszközökhöz folyamodni, mert hát Leó az ő férje, hát nem? Úgy van, ez igaz. Böllér azonban akkor meg akart szökni, mert szerinte férfinak és nőnek egy szobában aludni nem szabad, sőt ez illetlenség. Molly akkor valamit tettleg kísérelt meg, mire Böllér elszaladt, Molly utána, és a lakásban kergetőztek, a székeket feldöntötték, Molly szitkozódott, Böllér sírt, a szekrényről az edényt leverték, több képet összetörtek, még a nagy tükröt is, végül Böllér állítólag az árnyékszékre menekült, a kulcsot magára fordította, és onnan nem volt hajlandó kijönni, csak harmadnap, amikor az éhségtől elgyengült, és Molly megesküdött, hogy férjétől soha többé semmiféle illetlenséget nem fog kívánni.

Molly akkor cselhez folyamodott. Estére, mondta a szomszédasszonynak, jó fűszeres tokányt főzött, édes bort hozatott, Böllért jól megetette és megitatta, és aztán azt mondta, hogy most pedig menjenek

fürödni. Böllért a kádba állította a meleg vízbe, és alaposan megmasszírozta. Böllér, mivel mértéken felül csiklandós volt, visított és ugrált, és a vizet a kádból kilucskolta, de Mollynak sikerült őt csaknem az ájultsággal határos állapotba ejteni, aztán az ágyba dugta. Böllér azonnal elaludt, másnap még törődött volt, de már nem riadozott annyira, és néhány hét alatt, mint beszélik, az egészet csaknem meg is szokta. Szervezete azonban az erős igényeket nem tudta kielégíteni, és már akkor sorvadásnak indult és –

Pergelin Tódor ősei kétszáz évre visszamenőleg a városban laktak, éspedig mint vaskereskedők. Tódor nagyapja sokáig volt külföldön, de apja, mint komolyan mondta, a várost egész életében egyszer sem hagyta el, akár a kínai mester, aki az ablakon se nézett ki, s mégis az egész világot bejárta. Tódor még egészen kicsiny fiú volt, máris lemezekből és szögekből és drótokból igen érdekes gépeket szerkesztett, amelyekbe vizet is lehetett önteni, a kazán alá tüzet is lehetett gyújtani, és a gőz különböző munkákat végzett, a kerék forgott, a masina pöfögött, és a város csodájára járt. Később mindig bátrabb lett, feltalálta a gőzhabverőt, és csinált gőzkorcsolyát is, amely géppel a sima jégen óránként négy kilométeres sebességgel is lehetett haladni, csak az volt a baja, hogy a gépet az embernek a hátára kellett vennie, s mivel az száznegyven kiló volt, senki azt még csak fel se tudta emelni. Pergelin egyszer, tökéletesített alakban, mindössze hatvankét kilós formában, működését be is mutatta, de az egészen nem sikerült, mert a kazán alá gyújtott tűz a hátát összeégette, s akkor napokig hason kellett feküdnie.

Mikor aztán apja nyugalomba vonult, és Tódor a vaskereskedést átvette, a faaprítót találta fel. Ez a gép a tartóvasak közé helyezett fahasábokat igen szellemesen, önműködő, beállítható fejszével csaknem gyufaszál-vékonyságúra tudta aprítani. Alkalmazásra aránylag magas üzemköltsége miatt nem került, mert a gép körülbelül négyszer annyi fát fogyasztott, mint amennyit felaprított.

Pergelin Tódor becsvágya az volt, hogy az univerzális gépet feltalálja, olyan gépet, mint mondta, amely az összes emberi munkákat elvégzi, s amely azonkívül kerekes lábakon automatikusan mozog, igen könnyen kezelhető, még utazni is lehet rajta, mert egy vagy két ülésen többen is elférnek, s alulról kellemes meleget fejleszt, amely télen igen jó, nyáron az egész hűtőberendezéssel függene össze, és még jeget is gyártana, nem sokat, de éppen eleget ahhoz, hogyha valaki megszomjazna, az automata limonádétartályból ügyes, csappal kiereszthető italba egy kis darab jeget lehessen tenni.

Az elvégzendő feladatokat Pergelin a következőkben foglalta össze: a gép tudjon ceruzát hegyezni, tudjon ésszerűen elhelyezett pisztolyból tizenkét lövést egymás után leadni, tudjon cigarettát tölteni, legyen rajta óra, amely a közép-európai időt mutatja, legyen rajta húsdaráló (gyümölcsdaráló, mákdaráló, zsemledaráló, kávédaráló, kukoricadaráló), legyen reszelője, aprítója, dohányvágója (amely rendkívül ötletesen összefüggésben áll a töltővel úgy, hogy a dohánylevelet felül beadják, alul a kész cigaretta potyog), de viszont legyen rajta szappankeverő és habfejlesztő, amelyet borotválkozás alkalmával kitűnően fel lehet használni, legyen rajta egy kis gramofon, amely, mialatt a gép jár, a kezelőt zenével

szórakoztatja, legyen fonó- és szövőkarja, amellyel mindenki saját szükségletére gyapjúból vagy pamutból szövetét el tudja készíteni. A gép hiányai közé tartozott Pergelin szerint főként az, hogy nem volt alkalmas sem radírozásra, sem meszelésre, sem krumplihámozásra, sem pedig tollfosztásra, és bélyegragasztó sem volt rajta, de még jegylyukasztó sem. Ezeket a hiányosságokat később mind pótolni kívánta, egyelőre azonban megelégedett azzal, hogy négy keréken, forgó lábakkal, hajlítható könyökkel fölszerelt gépet szerkesztett, amely a központi kazánban fejlesztett gőzzel egész sereg munkát végzett. Pergelin a gépet *szabadalmazott Pergelin-féle chimendex*nek (ejtsd: csájmendex) nevezte el.

Tíz évig tartott körülbelül, amíg a chimendex első példányát el tudta készíteni. Különösen az elégítette ki, hogy a ceruzahegyezőt is bele tudta kombinálni, sőt még vészjelző csengőt is szerelt fel, amely a legkisebb érintésre működésbe lépett. Akkor aztán a szükséges nyersanyagot, a dohányt, a cigarettapapírt, a pisztolyhoz való töltényeket, a gyümölcsöt, a krumplit, a mákot, a kukoricát, a kávét a darálóba, a reszelőbe, az aprítóba, a szappant a habfejlesztőbe, a ceruzát a hegyezőbe, a lemezt a gramofonba beszerezte, a gépet ezzel az anyaggal jól megtöltötte, és befűtött. A gőz tényleg kifogástalanul fejlődött, és a feszmérő szerint a kívánt feszültséget csakhamar el is érte. A kerekeket bekapcsolta, és a chimendex elég nehézkesen ugyan, de megindult. A könyökökkel volt csak egy kis baj, mert a gép mozgás közben rogyadozott, és többször előre akart esni, annyira, hogy Pergelin csak oldalról merte megközelíteni. A gép konstrukciójába egyébként is valami hiba csúszhatott, mert amikor Pergelin a gőzt kinyitotta,

a chimendex a krumplit és a gyümölcsöt felkapta, és igyekezett abból valamiféle szövetet szőni, a szappant elkezdte reszelni, az órát megpasszírozta, a gyapjúfonalat megdarálta, a dohányt először nagy erővel a présbe nyomta, aztán a ceruzahegyezővel meghegyezte, a kukoricát a kávéval összekeverte, és a cigarettapapírba töltötte, és a pisztoly mind a tizen-

két lövését belelőtte a gramofonba. Pergelin fejét nem vesztette el, a gépet szétszedte, és újra összerakta, az előbbieken okulva, de éppen akkor a –

házában egészen különös dolgok történtek. A kamrából úgyszólván mindennap valami eltűnt. A házban senki sem járt, a kamra ablaka az udvarra nyílt, rajta vasrács, mégis hol egy darab szalonna, hol egy üveg befőtt, hol a sajt vagy a zsír vagy a kolbász. Elhatározta, hogy éjszaka fennmarad, úgy is tett, de semmit se hallott. A következő éjjel a zárt kamrából egy darab főtt füstölt hús tűnt el. Pergelin akkor azt gondolta, hogy az átdolgozott chimendex kipróbálására soha kedvezőbb alkalom nem kínálkozott. Egész délutánját arra szentelte, hogy az összes kerekeket, csapágyakat, karokat, forgókat megolajozza, aztán a gépet a kamra ajtajába állította, és este befűtött. Amikor a gőzképződés megindult, a vészjelzőt beigazította, és nyugodtan lefeküdt.

Éjfélig semmi sem történt, Pergelin akkor a kazán alá még néhány lapát szenet tett, aztán tovább aludt. Már egy óra is elmúlt, amikor sajátságos hangra ébredt. Nem ismerte fel azonnal, a chimendex gramofonja szólt elég tisztán és élvezhetően. A következő másodpercben a vészjelző csengő

megszólalt, két nagy detonáció és egymás után vagy nyolc lövés hangzott el. Pergelin még elég jókor érkezett ahhoz, hogy egy embert a chimendex karmai közül kiszabadítson. A gép a szövőkarokkal kapta el, az aprítóba akarta emelni, és, mint Pergelin később mesélte, ha ő akkor nincs ott, akkor a gép, mialatt nyolc tölténnyel a kamra egész paradicsomkészletét tönkrelőtte, az illetőt menthetetlenül megreszeli, és belőle cigarettát tölt.

A helyzet világos volt. A tolvaj a padlás felől bújt be úgy, hogy a kamra oldalában levő lépcső két fokát kiemelte, a résen becsúszott, és azt vitt el, amire éppen kedve volt. A padláson rejtőzött! Pergelin a félájult emberre nézett, de abban a pillanatban felkiáltott: Az ördög vigye el, hiszen ez Episztemon úr! Hogy a keserves fenébe –

Episztemon félig feltápászkodott, a rémülettől rekedten mondott valamit, amit Pergelin nem értett.

Hogyan! Érthetetlen! Hallotta, hogy süketségéből meggyógyult, és igazán örült neki, azt is hallotta, hogy kleptomániás lett, hiszen tőle is vitt el apróságokat, úgy emlékszik, egy pár cipőt és harisnyákat, de az egész szót sem érdemel. Most meg már betörő lett!

Episztemon nyögött. A chimendex a bordáit megnyomta.

Látja, szólt aztán. Hirtelen elhallgatott, és újra nyögött.

Pergelin fölemelte, a szobába támogatta, és teát főzött neki.

Ön téved, szólt Episztemon –

Tévedek? kérdezte Pergelin.

Nem vagyok betörő, mondta újra Episztemon.

Nem? Nem betörő? Hát akkor micsoda?

Ne vegye rossz néven, nekem az ilyen úgynevezett, hogy is mondjam iránt nem sok érzékem van, egyszerű ember vagyok –

Episztemon elszomorodva nézett.

Az én életem, úgy látszik, teljesen fölösleges, mondta. Teljesen. Én két héttel ezelőtt ide az ön padlására bújtam –

Úgy. On már két hete itt lakik! De miért? Hiszen van rendes lakása, vagy –

Ó, nem, szólt Episztemon. Én most nagy lépésre határoztam el magam. Én az emberiséget próbára akartam tenni –

Az egész emberiséget? Érdekes. Ne mondja, ez igazán érdekes. És hogyan akarta ön az egész emberiséget próbára tenni?

Episztemon még jobban elszomorodott.

Meg akartam tudni, lesz-e valaki, egyetlen ember, egyetlen ember, aki észreveszi, hogy eltűntem.

Milyen különös ember! És talált ilyen embert?

Nem találtam, szólt Episztemon igen lassan.

Igen, igen, szólt Episztemon hirtelen, próbára akartam tenni, vajon lesz-e valaki, aki keresni fog. Aki sajnálni fog. Akinek hiányozni fogok. Elbújtam ide –

No és –

Mit no és? Tudott ön az én eltűnésemről? Hallott rólam valamit? Ugye nem?

Igaz, tényleg nem hallottam.

Senki se vette észre, senki. Az égvilágon senki. Eltűnésemet még a hivatalomban sem vették észre. Senki és semmi.

Milyen fájdalmas, mondta Pergelin. Később hozzátette: Van önnek háza?

Van, mondta Episztemon.

Ó, akkor eltűnését biztosan észrevették volna előbb vagy utóbb –

Kicsoda?

Az adóhivatal, mondta Pergelin, de persze lehet, hogy csak egy év múlva, amikor az adót be kell vallani. Milyen szomorú.

Episztemon egyre jobban elborult.

Ennyit érek, mondta, itt bujkáltam, és az ön kamráján élősködtem, éjjel mentem csak ki, és azt lestem, hogy beszélnek-e rólam. Senki. Senki se vette észre –

Pergelin erre azt mondta: a chimendex majdnem felaprította, szerencse, hogy semmi baja nem történt. Képzelje el, ha a paradicsom helyett a nyolc golvót a hasába lövi. Most pihenjen.

Episztemon nem felelt, csak fejét lógatta. Pergelin ágyat vetett neki, és betakarta. Aludjon, szólt, majd holnap, holnap.

Hát igen, másnap reggel történt, hogy Pergelin Tódor a gyermeket a kapuban megtalálta. Hirtelenjében valami összefüggést keresett Episztemon és a csecsemő között, de aztán látta, hogy a két esemény nem tartozik össze, és így a barna kendőt a gyermekkel együtt egészen nyugodtan a szomszédba, Hoppy Lőrinc kapujában helyezte el, a csengőt meghúzta, gyorsan visszament, és a kaput bezárta.

Azokban a napokban Hoppy Lőrinc postamester még az eddigieknél is sokkal nagyobb tevékenységet fejtett ki, nem volt ház, hova ne ment volna el, sokat pusmogott és titkolózott, és szavai közé ilyeneket kevert, mint rettenet és borzanat és hökkenet.

Amikor a báró megkérdezte, hogy ezt már megint honnan veszi, Hoppy hirtelen magába roskadt, és azt mondta: régi könyvekből szedtem elő, csakis azért, hogy műveltségem –

Az ilyesmi, szólt a báró, nem műveltségre, hanem ízléstelenségre vall, ezek mind régi, rossz és elavult szavak –

Amilyen rossz és elavult én magam vagyok, folytatta Hoppy alázatosan és szemtelenül vigyorogva –

Negyedíves, cseppet sem tiszta, sőt gyűrött és zsírfoltos papírdarabkákat osztogatott, amelyekre görbe gyerekírással, minden bizonnyal Hoppy fia, Hoppy Mithridates a következőket írta:

Hoppy Lőrinc és családja tisztelettel meghívja
Önt és nb. családját f. hó 16-án tartandó
műsorral egybekötött estélyre
Sic itur ad gloria mundi.

De Hoppy úr, kiáltott Barnabás, ön itt két híres latin mondást összekavar, az egyik Sic itur ad astra, a másik Sic transit gloria mundi.

Hiányos műveltségem, szólt Hoppy halkan, és kezét szívére tette.

Aztán hirtelen lelkesülni kezdett.

Igaz, tökéletesen igaz, sokszor már meg is fenyítettem magam azért, ó igen, most mindjárt megyek haza, és meg fogom magamat verni, mert én, uram, le fogom szoktatni magamat teljes monorral és szigorral –

A meghívókat általában mindenki, mint a postamester mesélte, rettenettel és hökkenettel olvasta, és eleinte sokan szabadkoztak, elfoglaltságukra

hivatkoztak, mások rendkívül sajnálták, hogy éppen aznap el kell utazniuk, de Hoppy délután ismét eljött, sőt este is, másnap kora reggel, s így a legtöbben részvételüket kénytelenek voltak megígérni.

Belépti díj nem lesz, szólt Hoppy halkan, és hunyorított, bár szegény vagyok, és három mámóc gyermeket kell nevelnem, ó, három nyürge és finkány gyermeket, ha ezt egyáltalában nevelésnek lehet mondani. De ha valaki a nyújtott kultúrélvezetért bármilyen kevés összeget is, mert kultúra, ezt tűztem ki házam gyászlobogójára, szent szó, kultúra, köszönettel fogadom, gyermekeim nevében –

Nemcsak arra kényszerít, hogy elmenjek, szólt Féllábú, hanem még meg is vág.

Majd meglátja, válaszolta Hoppy, hogy rászorultunk, és pénzét nem méltatlanokra vesztegelte –

Vesztegette, mondta Féllábú, és egy tízest adott neki.

Az estély előtt való napon az összes meghívottakhoz még egyszer elment, mert, mint mondta, a dátumra őket figyelmeztette, és a műsorra való tekintettel pontos megjelenést kért, mert ha már magát az estély miatt költségbe, sőt adósságba verte, annyi mindent szerzett be, még uborkát is, majd meglátják, akkor már igazán elvárhatja, hogy a mélyen tisztelt –

Hajlongott, és jobbra-balra pislogott, mintha a hatást leste volna, sőt Jonathánt rögtön el is akarta vinni magával, hogy az előkészületekben neki segítsen.

Főképpen, mondta suttogó hangon.

Körülnézett, és egészen Jonathán füléhez hajolt –

A csüggedelem –

Miféle csüggedelem? kérdezte Jonathán elképedve.

Özvegyember vagyok, tudja, már több mint egy éve nálam senki se takarít, rendetlenség, piszok, baralintos –

A fiatalember egyre kedvetlenebb lett. Hoppy most már egészen halkan azt lehelte:

A... A... A férgek (arcát eltakarta), a poloskák –

Szünet.

Ne higgye, hogy csak úgy elvétve talán egy vagy kettő vagy, nem, nem, tele van, tele van (szavalni kezd), a szekrény tele van, az ágy tele van, a képek tele vannak, a padló tele van (harsog), az asztalon másznak, ha eszünk, a tányérban, pfuj, pfuj (zokog), ha eszünk, ha van mit enni –

Hoppy hosszasan szipákolt, és szeme sarkából a hatást leste.

Jöjjön, szólt halkan, jöjjön segíteni (hangja hirtelen megtörik). A plafonról levetik magukat, csüggedelem, baralintos csüggedelem –

Nem tartom helyesnek, szólt erre Jonathán, hogy ilyen körülmények között vendégeket hív meg, hiszen igen kellemetlen lehet, ha –

Gyermekeim érdekében, kiáltott Hoppy hevülten, és karját kitárta, és a gyász (hirtelen összeroskad, és fejét lehajtja). Én ezt gyászünnepélynek szántam, megboldogult feleségem emlékezetére és a kultúra, tudja, a kultúra –

Most gyorsan felállt, és kalapja felé nyúlt.

Egész éjszaka dolgozni fogok, megyek, megyek –

Jonathán gyorsan kikísérte.

Délelőtt még lement a fűszereshez, uborkát vett, és azt mondta, hogy ez a büfé szenzációja lesz, uborka, de miért, kérdezte a fűszeres, hiszen az uborka egyáltalán nem ritkaság. Nálunk az, kiáltott Hoppy, egy éve nem ettünk uborkát. Aztán vett

rizst és lisztet és élesztőt és darát és sót és kömény-magot és rovarirtót, de aztán visszaszaladt és fontos arccal két gyertyát is kért, az estély után megfizeti, mert a vendégek, magas felülfizetések, mélyen tisztelt hölgyek és urak –

A vendégek közül elsőnek Pergelin Tódor érkezett és –

Ön már fizetett? kérdezte Hoppy.

Egy ötöst adtam, felelt Pergelin meglepve.

A postamester erre papirost vett elő, és keresgélt, aztán azt mondta:

Nem látom, szólt, igazán nem találom, pedig ha fizetett volna –

Pergelin zsebébe nyúlt.

Én pontos vagyok, kiáltott Hoppy, az ilyen tekintetben pedáns, igazán pedáns.

A dolog igazán megérte, szólt később a báró, persze akkor és abban a percben cseppet sem volt mulatságos. Hoppy két szobában lakott. A nagyobbik teljesen üres volt, a fal mellett az ebédlőasztal és két konyhapolc, a sarokban pedig az ócska harmónium. Egyéb semmi. A másik szobába vezető ajtó zárva, de fekete selyempapírral feldíszítve és krétával felirat: Idegeneknek szigorúan tilos a bemenet. A postamester mindenkinek hosszasan megmagyarázta, hogy ez az ünnepély tulajdonképpen gyászünnep, árva és elhagyatott család epedékeny siralma –

Az asztalra Hoppy az éléskamrát rakta ki, volt ott tányérokon, de papírban is, főként csak újságra kiszórva rizs és cukor és liszt és dara és sárgarépa és krumpli és káposzta és hagyma és paprika, és a közepén színes papirossal feldíszítve az a bizonyos üveg uborka, még nyers hús is és egy elmosatlan

tányéron lerágott csirkecsont, Hoppy szerint azért, mert éhező családja kénytelen volt a vendégeknek szánt csirkét még tegnap megenni, bűnbánattal ott állt, kezét szívére tette és könnyezett, a csontokat csak azért tette ki, hogy mélyen tisztelt vendégek lássák, ő a maga részéről mindent elkövetett, és bebizonyította, hogy áldozattól sem riad vissza, de a szűkedelem miatt –

Főképpen két dolog volt, ami meglepetést keltett. Az egyik az, hogy sehol sem volt szék vagy pad, ahová le lehetett volna ülni, Hoppy később azt mondta, hogy a férgek miatt a székeket kénytelen volt mind kivinni. A vendégek ott ácsorogtak a szobában, egyesek a falhoz támaszkodtak. A báró a padlóra akart ülni, de azt minden bizonnyal már hónapok óta nem seperték, tele volt dugókkal, szögekkel, csontokkal, magokkal és összegyűrt papírral, és úgy tűnt, mintha Hoppy még idegen szemetet is hozott volna, és azt igen hatásosan szétszórta. A másik meglepetés a maró rovarirtószag volt, annyira erős, hogy különösen a hölgyek állandóan köhécseltek, és orrukat fújták.

Jonathán úr tudja, szólt Hoppy lelkendezve, és vendégei között sürgölődött, hogy kénytelen voltam, ő bizonyos tekintetben a bizalmasom, megvallom, másfél év óta itt senki sem takarított, és a férgek miatt, de mélyen tisztelt, ne tartsanak, a féregirtó drága volt, mégis megvettem, itt a számla (zsebéből papirosokat vesz elő, és keresgél), bemutatom (a cédulát lobogtatja), lássák, Hoppy Lőrinc költséget nem kímél, igaz, hogy hitelbe vettem, de az előadás után gyermekeim tányérozni fognak, és akkor úgyis megtérül, sokba került, erőmön felüli költség –

Hoppy a szoba közepén állt, a többiek körülötte sajátságos meghökkent arccal (hökkenet), mint később Barnabás mesélte.

Aztán az asztalhoz lépett, és így szólt:

Hölgyeim és uraim, ez íme a Hoppy család hagyományos vendégszeretetének jele. Sajnálatunkra (remegékeny sajnadalom) nincsen sem módunk, sem tehetségünk arra, hogy a büfét elkészített ételekkel rendeztük be légyen, illetve légyen be, vagyis rendeztük be lehet légyen, berendezdelem. Hiszen anyátlan árva család az, mélyen tisztelt hölgyeim és uraim (könnyezik), amelyet most legmagasabb jelenlétükkel itt megtiszteltek, de a büfé mégis itt van (szaval), a Hoppy család diadala! Éljen a Hoppy család! (Szomorúan.) Bor nincs, három deci volt, többet nem adtak hitelbe, azt én tegnap éjjel féregirtás közben (mellét bűnbánóan veri) megittam, mert én, hölgyeim és uraim, kénytelen voltam meginni (hörpedelem), és lelkiismeret-furdalom következtében, bár (fejét lehajtja) önök nem ismernek engem még. (Hirtelen felkiált.) Éljen a Hoppy család! Itt a rizs, a liszt, a só, a cukor, az élesztő, a répa, mindenki vigyen haza, amennyit csak akar, otthon készítse el, s közben gondoljon a nemes Hoppy családra, a nemes Hoppy család (felsóhajt könnyesen), mert a jó szív, a jó szív –

Hoppy csuklani kezdett, és zokogásra fakadt.

A szobában tizenkilenc nő és férfi állt, és tanácstalanul nézett a büfére és egymásra és Hoppyra, míg végül mindnyájuk megkönnyebbülésére Barnabás Maximus előlépett, és azt mondta (tiltakozat és förmedelem): Kedves postamester úr, mi mindnyájan itt kötelességünknek eleget tettünk azzal, hogy eljöttünk. Előzőleg fizettünk, ön még itt is

többeket megvágott, és ha csak fejenként egy tízest számítok is, ön közel kétszázat vett be, ami elég szép pénz, különösen ha figyelembe vesszük, hogy ez a büfé itt igazán nem kerülhetett többe, mint legfeljebb tizenöt forintba, beleszámítva a rovarirtót is és a lerágott csirkét. Megette? Váljék egészségére. Nem kérdezem, hogy a többi pénzt hová tette, ez az ön magánügye. Nézze, itt a hölgyek és urak már egy félórája ténferegnek anélkül, hogy le tudnának ülni, és a falhoz sem mernek támaszkodni, mert az tele van szétkent féregnyomokkal. A szag valóban elviselhetetlen, és csak az ön cikornyás epedékenysége az, ami még ennél is kevésbé elviselhető. Mi elismerjük, hogy ön a mi érdekünkben sokat tett. Ön kedves óhajtott lenni, és ez a legtöbb. Valljuk azonban be, hogy ez egyáltalán nem sikerült. Mi most az ön szíves vendéglátását megköszönjük és eltávozunk.

Éljen Barnabás, kiáltott Féllábú. A többiek is éljenezni kezdtek, és az ajtó felé tódultak –

Hoppy hirtelen kitárt karokkal az ajtóba állt.

Várjon, várjanak, nem, nem, várjanak, gyermekeim, nem engedek ki senkit, az előadás, mindent meg fognak érteni, kis idő, az előadás, az előadás után tányérozás –

A vendégek megzavarodtak.

Ne bántsuk meg, szólt Barnabás, nézzük meg azt az előadást. Azt hiszem, ilyent még nem láttunk, és valószínűleg soha többé nem is fogunk látni. Már csak azért is érdemes –

Hoppy a fekete papírral díszített ajtóba állt, krákogott, és beszélni kezdett:

Hölgyeim és uraim, önök most itt három árva gyereket fognak látni, legidősebb fiam, Mithridates

7 éves, Melinda lányom 5 és fél, Horatio fiam 3 és egynegyed. Kimondhatatlan az, hogy ez a három szegény árva mit szenved anya nélkül ilyen emberrel, mint amilyen én vagyok, mert én, tisztelt közönség, tudom, hogy mit jelent velem élni –

Hoppy mellén a kabátot rángatni kezdte, és önmagát többször megütötte, aztán felkiáltott:

Nyomorult ember! Nyomorult –

Mégis jobb lett volna elmenni, szólt Féllábú Barnabáshoz. Flórián bólintott, és Marcella grófnőre nézett. Ez tényleg sok, mondta Jonathán. Kankalin az asztalon szalonnahéjat fedezett fel, és azt nézte.

Gyermekeim, folytatta Hoppy hirtelen lelkesedéssel, azt, amit most be fognak mutatni, csodával határos, hogy ezek az elhanyagolt szegény gyermekek e szenny közepette mégis a kultúra, igen a kultúra –

Kezdjük az előadást, szólt Pergelin, és tapsolt.

A többiek is tapsoltak. Hoppy mélyen meghajolt.

Az első számban Hoppy Melinda kisasszony, mint a hoppydalom első száma, táncszám, gyertyatánc, fekete gyászruhában gyertyatánc, a régi népek mintájára, tűztánc, bár Melinda kisasszony igazi tudása nem a táncban, illetve, hanem az ének, tisztelt közönség, önök Melinda hangjáról még sokat fognak hallani, a második Mithridates erőmutatványa, csodával határos, a harmadik, a műsor csúcspontja, Hoppy Horatio úr hazafias kultúrszavalata, címe az Árva gyermek imája a Hazához és a kultúrához, írta Hoppy Lőrinc postamester, a negyedik szám élőkép, címe a Három árva, a gyermekek triója, harmóniumon kíséri Hoppy Lőrinc postamester –

Halljuk, kiáltotta a báró.

A közönség tapsolt, Hoppy ismét mélyen meghajolt, és az ajtó mögött eltűnt.

Szünet.

A szomszéd szobából motoszkálás, suttogás, aztán dobbantás szűrődött át. Az ajtó egyszerre kitárult. Szemben a szekrény háta feketére mázolva, a szekrény tetején limlom, rongyok, kiszakadt párnák, ócska cipők, üvegek, régi paplan, edények, törött vázák, egy lámpa, művirág. A szekrény és az ajtó között a padlón két égő gyertya.

Jobb lett volna elmenni, szólt Féllábú. A többiek helyeseltek, de a báró intett, hogy csend legyen. Végül senki se mozdult a bűvedelem miatt, mint később Hoppy mondta. A postamester oldalt állt, kezét szájához tette, és brummogó hangon valami kürtöt vagy mit akart utánozni, a toppanásra egyszerre csak előlépett Melinda fekete selyempapír ruhában, és a két gyertya közé állt, de még meg sem mozdult, mikor az egyik gyertya lángja ruháját elkapta, és máris fellobbant. Ez volt, mint Hoppy mesélte aztán, a borzanat és a dermedet. A közönség első sorában négy nő állt, Bella, Marcella grófnő, Majoránna és Améline. Mind a négyen azonnal odaugrottak, és a tüzet eloltották. A többiek kiáltozni kezdtek. Féllábú az ajtót feltépte és kirohant. Pergelin követte.

Két tízesembe került, szólt a báró, és most ruhámat küldhetem a fertőtlenítőbe, vigyázzon, Ágoston atya, csuhájával még felszed valamit.

Bent az asszonyok sopánkodása hallatszott. Hoppy kiszaladt.

Ez még csak az első szám, várjanak, a műsor, a végén a tányérozás.

Senki se hallgatott rá –

A kérdés, amit sokan föltettek, s amit, mivel nem halaszthatom tovább, nekem is föl kellett tennem, hogy a kitett gyermek és Zorge Salamon között milyen kapcsolat és viszony állott fenn, más szóval azon a bizonyos kora tavaszi reggelen abba a barna gyapjúkendőbe burkolt csecsemő volt-e Zorge Salamon kapujában, és ha igen, mikor, ki vitte oda, milyen napszakban, milyen célzattal? egyedül? másokkal? józanul? részegen? milyen indítékkal és indulattal? ismerte-e Zorge? hallott-e a gyermek származásáról? milyen körülmények között?

A legtöbben, akik a gyermek történetét egyébként pontosan ismerik, ezt az eseményt nem érintik, talán azért, mert Zorge a város újdonsült lakója volt, zárkózott életet élt, senkivel sem érintkezett, a Hosszú utca legvégén lakott, még Filléréken is túl, a 122-es szám alatt, a majorság épületében hátul, a cselédlakásban feleségével és hat gyermekével, öt fiú, egy lány, igen szűkös életviszonyok között. Korán reggel, télen úgyszólván még sötétben taligájával a városba indult, különösen idegenszerű hangján azt kiáltozta, hogy ócska ruhát, bútort, cipőt, vasat, rezet vesz, néha csak késő délután tért vissza megrakott taligával, izzadva. Otthon, mint mondják, általában csak hagymát és főtt krumplit evett, csak egyszer-kétszer egy évben vettek libát. Gyermekei a majorság udvarán játszottak a többi gyerektől külön, sőt, amikor más fiú és lány odajött, hirtelen a házba szaladtak és elbújtak. Az asszonyt sohasem lehetett látni, egyesek azt mondták, hogy már őszülő fekete asszony, aki egész nap főz, mos, takarít, foltoz, vizet hord, fát aprít, és olyan ügyes, hogy lyukas edényeit is maga forrasztja azzal az ónnal, amit férje a taligán hoz. Persze hogy azzal a sok

limlommal, haszontalan és értéktelen ócskasággal, amit Zorge minden áldott nap összegyűjt, mi történik, azt senki sem tudta. Hogyan élhet ilyesmiből nyolc ember? De való tény, hogy élt, sőt Zorge Simon és Manassé már iskolába is járt foltos, de tiszta ruhában, igen jól tanult, Manassé különösen remekül számolt, és ezért sokkal kevésbé verték meg, mint Simont, aki egy kicsit mamlasz volt, sohasem mert visszaütni, s a tanítónak folyton árulkodott.

Voltak olyanok is, akik azt mondták, hogy a gyermeket először az a bizonyos valaki, aki kitette, Zorge kapujában helyezte el. Ha itt már amúgy is hat gyerek van, miért ne legyen hét? Vagy nem? Ha így volt, akkor a csecsemőt az asszony vette észre, és azt mondta, hogy fel fogja nevelni. Zorge tiltakozott, nem éppen az ellen, hogy eggyel többen legyenek. Igaz, hogy körülményeik nem valami rózsásak. De ő már tud arról az eladó házról ott a Pataksoron, amely házat úgyszólván a magáénak tekint, mert akár így, akár úgy, pénze már meg is van hozzá. Nyár folyamán talán már át is költöznek, és ott ő üzletet fog nyitni. Zorge általában kevés szavú ember volt, abban a percben azonban bőbeszédű lett. Nem, igazán nem a szükség miatt. Valamit mondott, éspedig olyan sötét tiltakozással, sőt bizonyos tekintetben haraggal, hogy az asszony hirtelen elhallgatott. Zorge a csecsemőt régi rongyokkal betakarta, és a taligára tette. Alkalmas helyen majd leteszi. A gyermek állítólag így került Kankalin Mátyás kapujába.

A másik kérdés, amit szintén fel kell vetni, szintén jelentékeny, és ez az, hogy volt-e a gyermek Schnoen Alajos kapujában. Egyesek tudni véltek valami

levélről, amelyet Turcsika Szelenár írt Bajnád Edelénynek éppen azon a napon. Föltehető, hogy ha ő aznap reggel éppen Schnoen Alajos, a korrekt úr és a matézis tanára, egzakt fekete redingote-jában, haját csillogóra fésülte, már a basszusba hajló baritonjával, akkor ő a gyermeket be is fogadja és fölneveli. De ő aznap éppen Turcsika Szelenár volt, zöld kalapban járt, zergetollal, és türelmetlenül beszélt, pattogott, és délután levelet írt barátjának, Bajnád Edelénynek, triplegengerének, háborgó levelet és olyan haraggal, hogy a tollal a papirost többször mérgében átdöfte. Hallatlan pimaszság, írta, hogy valaki őt célba vette, és merényletet követett el ellene, miért fizeti ő az adót, hogy a rendőrséget fenntartsák, ha még ilyesmi ellen sem tudják megvédeni. Azt a gyanút akarják kelteni, hogy neki talán valami titkos viszonya volt, és meggondolatlanságának gyümölcsét a kapuba rakják, gondolván, ő csinálta, legyen az övé. Turcsika egész nap a dühtől fuldokolva járt, és elhatározta, hogy a rendőrséget, amely őt ilyesmi ellen nem tudja megvédeni, felelősségre fogja vonni. A kölyköt persze a szomszéd kapuba hajította, amely éppen a báróé volt, az íróé, vagyis aki –

A báró nem tartozott a város őslakói közé. Régebben állítólag külföldön lakott, inkább csavargott, és, mint mondta, mindenféle ponyvaregényeket írt, amellyel önmagát a legkisebb fáradsággal fenn tudta tartani. Nem valami remek megélhetés, but it is easy for me, és nagyon szeretett angol és francia szavakat használni, nem annyira, mert affektált, hanem a nemes nyelvek csengésében gyönyörködött, ó, les langues nobles, ó, les grecs! Az egyik regénye,

mint mesélte, Hollandiában jelent meg. I don't like Netherlanders because they are all thick. Ez a mű *A hörgő sikoly*, vagy *A singapoore-i tök alsó*, több kiadást ért meg, és Amerikában is megvették, és akkor a báró Párizsba ment, sőt Svájcba, de a németeket nem kedvelte. Közben számításai nem váltak be, és kénytelen volt itt letelepedni, ahol nagybátyja kis házat hagyott rá, berendezéssel, és igen szerény életjáradékot, amellyel a báró még szivarszükségletét sem tudta fedezni, egyebekről nem is szólva, mert ő nyugaton egészen más életszínvonalhoz szokott. Kedves étkezése a second breakfast volt, amikor az ember már nem állatian éhes, és az ételek magasabb rendű ízét is élvezni tudja. Tojást ilyenkor egészen ritkán, csak szükségből evett, legtöbbször halat, és amint mondta, életében a legjobb halakat Hamburgban ette, a Hotel Altonában, ahol a hallban a vendégek számára fenntartott gratis buffé legalább százféle elkészítésben nyújtotta az óceánok kincseit, the cook was an Irish man, a friend of me. A fűszerestől leginkább a Philippe Canaud-féle szardíniákat vásárolta, sans arêtes, de az itt kapható teák sehogyan sem elégítették ki. Folyton panaszkodott, hogy a megszokott darjeeling-chingwo-ceylon-keverékét nem tudja elkészíteni, amely sötét, keserű, mégis illatos, mint a muskotály, ah, muscatella, mert reggeli után szeretett malagát rágcsálni, s itt ehhez alig jutott, kénytelen volt megelégedni néhány datolyával.

A báró akkoriban már két új regényt írt, az egyiket a kelet-indiai idegenlégiókról, és itt a középpontban a kígyók és a tigrisek ellen folytatott ádáz harc áll, a háttérben az ópiumszenvedély. A másik regény hőse valami mexikói Casanova, ez a mű

inkább pornográfia volt, an overwhelming erotical subject, ahogy beszélte, és többeknek részleteket is olvasott fel belőle. A regényekkel azonban egyelőre nem volt szerencséje. A külföldi kiadók igen tartózkodó hangon írtak, s így a báró kénytelen volt adósságokra berendezkedni. A házat nem akarta eladni. Talán a másik megoldás jobb. Itt van Améline, a tanárnő, igaz, feminista, kiábrándítóan rövidlátó szemüvegével, de még csak huszonnyolc-harminc, elég jómódú, és minden jel arra mutat, hogy a báróért különös örömmel feláldozná magát. Aztán itt van Bella. A cukrászda az övé, s ha nem is lenne gazdag, tökéletesen gondtalanul élhetne. A város legjobb cukrászdája két embert csak igazán el tud tartani, és akkor nem kell ezt az olcsó és büdös szivart szívni, nadrágját is rendesen kivasaltathatná. Persze nem végleg. Provisoirement. La nécéssité. A báró időnként Améline-t is, Bellát is meglátogatta. Jó uzsonnát vagy ebédet, esetenként vasárnapi ebédet evett. Ó, ez a provinciális ízlés! Tyúkleves, örökös tyúkleves, az örökös sárgarépával és a hosszútésztával, soha egy kis vad, soha egy angolos marhaszelet. Már-már úgy volt, hogy a tanárnőt veszi el. Améline sokat beszélt róla, és úgy tett, mintha küzdene a házasság gondolata ellen. Aztán hirtelen Bella felé fordult. Az engagement itt kisebb, szólt, és tűnődésbe merült. Persze a fűszeres, a borbély, a szabó, a cipész, az órás, a divatárus, a hentes, az üveges, a vendéglős, a kárpitos, a fakereskedő. A báró elhatározta, hogy most már dönteni fog. Améline vagy Bella. A vagy Bé. Zsebébe nyúlt. Néhány aprópénzdarab. A legyen páratlan, Bé legyen páros. Kitette az asztalra. Hat krajcárja volt. Páros. Tehát Bella –

A cukrászdában Améline, Bella és Molly ültek együtt, és délutáni kávéjukat itták, mint a báró mondta, abban a légkörben, amely oly jellemző, ha nők vannak együtt, férfiak nélkül, s amikor tömény feminin atmoszféra alakul ki, nehéz és kábító, sokszor émelyítő, mint a lágy ingovány fölött a nyári napon, délben a tehenek hasukat a langyos mocsárban tartják, és egyhangúan kérődznek, farkukkal ütemesen a legyeket hajtják, csodálatos ez az üres bambaság, beszélte a báró, ahogy, mintha nem létező irányba néznének, mintha nem is látnának mást, mint a világban levő nagy lyukat, ahol nincs semmi, s ezért az a látvány az egyetlen megnyugtató. A matriarchális tenyészetnek ez az ősláp-légköre, ez a párás és édeskés tejszagú meleg volt az, ami a bárót fogadta. A hölgyek az asztalnál azonnal helyet szorítottak neki, Bella kiment, hogy a csokoládét megrendelje, sűrűn, sötéten, forrón és keserűen, ahogy a báró szerette. Aztán kalácsot is hozott, a báró két csésze csokoládét ivott és kilenc kalácsot evett meg. Améline-t ez az étvágy eszétől csaknem egészen megfosztotta. Molly a dologban nem volt érdekelt fél, s így felállt, hogy menjen. Panaszkodott, hogy Böllér sorvadása mindig nagyobb méreteket ölt, sokszor feküdnie kell, és nehezen jár. Bella mosolygott, és még süteményt kínált.

Thank you, I have enough.

Mégis, legalább valami befőttet. Ó, teremtőm! Őszibarackot, nem?

A báró eddig türtőztette magát. Micsoda ízlés, csokoládé, kalács, utána őszibarack!

Nem, nem, igazán nem bírná lenyelni –

A beszélgetés annyira Bella és a báró között folyt le, hogy Améline is távozott.

Már megy? kérdezte a báró, és meghajolt.

Mégis, valami befőttet, diót, a mi diónk nagyon jó, szegfűszeggel, azt hiszem, a báró úr biztosan –

Bűbájos Bella, nem tüntetne ki azzal, hogy engem egyszerűen Tamásnak szólítson?

Igen kedves, szóval Tamás –

Bella el volt ragadtatva, és a báró kénytelen volt kezét azonnal megcsókolni.

Bűbájos, szólt ismét, bűbájos, ez az ön szava –

Mégis olyan ritkán jön hozzám –

Ó, ha kívánja, akár mindennap. Tudja, sokat dolgozom –

A regényen?

Igen, az én rezsim nagy. Nem tudom lefokozni. Talán nem is óhajtom őszintén. Elvégre nem igaz?

De igen, persze –

Az én életem különös nehézsége, azt hiszem, el vagyok kényeztetve. Azt hiszem, én önmagamat elkényeztetem –

Bella nevetni kezdett.

Ó.

Úgy van. Ez a gyanúm. Már régen –

Bella még mindig nevetett.

Szeretném, ha találnék valakit, aki ezt a szerepet tőlem átvenné. Kevesebbet kellene magammal törődnöm –

És az kényeztetné –

Ó, Bella, ön elragadóan szellemes –

Bella annyira nevetett, hogy egy percre ki is kellett futnia, megnézni, vajon a tortarendelést elküldték-e már –

Améline a cukrászdából egyenesen hazasietett, és elhatározta, hogy a cikkírást is befejezi, aláírásokat gyűjt, azt a bizonyos egyesületet megalapítja, sőt gyűlést hív össze, és a közvéleményhez emlékirattal fordul, mert a visszásságokat végre is meg kell szüntetni. Améline a korabeli hasonló emlékiratoktól több lényeges pontban eltért. A nők felszabadítását nem a férfitársadalmon belül gondolta el, hanem többek szerint kétségtelenül merészen ő a nők részére a lakott föld felét követelte, éspedig Amerikát teljes egészében, Ausztráliát és Ázsiából Kínát, Japánt, Elő- és Hátsó-Indiát a Szunda-szigetekkel együtt, szóval a kellemesebb részeket. A férfiaknak Ázsia többi részével, Afrikával és Európával kellene megelégedniök, telepedjenek le Szibériában és a Szaharában. A nők saját földrészükön belül a férfinyelvtől teljesen különálló női nyelvet fognak meghonosítani, külön gazdasági és termelési rendszert építenek ki, külön államformát, társadalmat, hadsereget, pénzt, külügyet, és a férfiak állama a nőállammal csak külügyminisztériumon, vagyis a követségen keresztül érintkezhet.

E tervre vonatkozólag Améline már régebben tanulmányokat folytatott. A föld egyes részeinek termékenységét, a női szervezet számára alkalmas voltát, a klímát megvizsgálta, és kijelentette, hogy a felsorolt földrészekre a női nemnek igényt kell tartania. A nőállam rendszerét később nagyobb műben akarta ismertetni, most egyelőre csak annyit mondott, hogy ő a maga részéről a magántulajdont eltörölné, a nőket tízes munkacsoportokba osztaná, s ezek a csoportok külön háztartást vezetnének. Ha, szólt Améline kétségkívül megszívlelendő érveléssel, ha a nők életéből a férfiakat sikerülne kikapcsolni, akkor

szorgalmukkal, találékonyságukkal, erélyükkel, igénytelenségükkel a férfiak államát nemcsak a földművelésben, hanem a kereskedelemben, a tudományban és a művészetben is rövid idő alatt messze túlszárnyalnák.

Egyelőre, természetesen azt kívánta keresztülvinni, hogy a két nemet egymástól elválassza. Az elválasztás nem lenne végleges. Nem, Améline nem volt olyan ostoba, hogy ilyesmit komolyan higgyen. A közlekedést és az érintkezést azonban szabályozni akarta, éspedig úgy, hogy diplomáciai úton minden évben a férfiakkal megállapodnának, milyen számú férfi óhajt milyen számú nővel találkozni. E célra valamely szigetet jelölnének ki, ahol a két nem egymással, rendőri felügyelet mellett, az év egy bizonyos napján találkozhatna. Férfinak a női államba lépni és viszont, halálbüntetés terhe mellett tilos. A szigetre, talán éppen Szent Ilonára, mert a sziget fekvése erre kiválóan alkalmas, az év valamely napján legfeljebb háromszáz férfi és háromszáz nő léphetne, a férfiak és a nők a napot együtt töltenék, és este a hajók a kikötőt ismét elhagyják. Az éjszaka folyamán már minden nőnek és férfinak útban kellene lenni, mert a nők jó hírét elvégre meg kell védeni, és nem szabad megengedni, hogy az éjszakai találkozás gyanújával a nők tisztességét kétségbe lehessen vonni. Améline úgy képzelte el, hogy a szigeten drótkerítéssel körülvett üres és fátlan területen a két nem találkozhat, mialatt több magas tornyon elhelyezett őrség az eseményeket állandó figyelemmel kísérné, s ha valaki, akár férfi, akár nő a szabályok ellen vétene, azt fegyveres hatalommal azonnal eltávolítaná. E szigorúságot Améline indokoltnak találta, mivel, úgymond, a nemek érzéki hatalma

igen nagy, és elképzelhető, hogy ha évek hosszú során át nő nélkül élő férfiak és férfiak nélkül élő nők egymást megpillantanák, eszüket vesztve rohannának egymáshoz, és ki tudja, még valamilyen illetlenséget is követnének el. Améline otthon íróasztalában e tervezetet már régebben őrizte, és most ismét elővette, mindenekelőtt az emlékiratot fogalmazta meg, aztán –

Bella körülbelül fél óra alatt bevallotta, hogy ő a maga részéről már régen gondolt a báró, illetve Tamás –

Imádni való angyal!

Igen, Bella egészen belepirult, de amikor a báró biztatta –

Ez rám nézve inkább szomorú, szólt a báró, és felsóhajtott. Boldogtalanság a boldogságban. Sorrow in happiness –

De miért?

Ön tudja, darling. Én szegény vagyok. A poor man. Almost a beggar, rendkívül szegény. Remélem, csak ideiglenesen, provisoirement. Regényeim jók, ez biztos. És máris dolgozom újra. Majd olvasok belőle részleteket. Kaland, csupa kaland, thrilling –

Szegény, ugyan! Majd megosztjuk. A cukrászda jól jövedelmez, addig is, amíg regényeit eladja –

Bűvös Bella –

Ó.

Bella úgy érezte, hogy megint ki kell szaladnia és megnézni, hogy a tortarendelést elküldték-e már.

Fogadja el, szólt, aztán halkan megszorította a báró (Tamás) kezét.

Adjon gondolkozási időt. A lelkiismeretem. Tudja. És adósságaim is vannak –

Van félretett pénzem –

A báró akkor Bella füléhez hajolt, és azt mondta:

Jó lenne, ha holnap estefelé eljönne hozzám. Ott ezekről a kényes kérdésekről nyugodtan beszélgethetnénk. Én gondolkozom, hogy elfogadhatom-e. Kölcsönképpen. Visszafizetem. Ehhez ragaszkodom –

Bella az ajánlatot visszautasította –

Megsért, szólt bosszúsan.

Bocsásson meg, de ilyen dolgokban én nagyon finnyás vagyok. Nem tehetek róla. Szóval eljön –

Bella újra megszorította Tamás (báró) kezét, és azt mondta: Hétkor.

A választás nehéz, szólt a báró Barnabásnak, amikor hazafelé ment, és a sarkon találkoztak.

Én nem lennék képes megnősülni, válaszolta Barnabás.

Bella igazi cukrászlány. Tejszínhab. Karja, lába, keze, nyaka, szeme, háta, mind cukros tejszínhab –

Sok, szólt Barnabás. És Améline?

Juta, válaszolt a báró, úgy értem, juta, amiből a zsákokat csinálják. Evett ön már jutát?

Nem, mondta Barnabás, ön evett?

Nem, felelt a báró, de el tudom képzelni. A szagából és tapintásából. Olyan megrághatatlan –

Értem, szólt Barnabás. Tejszín és juta.

A sarkon elváltak, és a báró hazament. Most még visszaléphetett volna. Mégis inkább cukor. Több pénz. Szóval Bellánál maradunk. Provisoirement. Úgy látszik, ez most jeligém lett.

Estére kis teát készített, Canaud-szardíniát, vajat, kenyeret, konyakot, narancsot –

Csak éppen a forma kedvéért, szólt, amikor Bella zavartan és egy kicsit reszketve a szobába lépett. Ugyanabban a pillanatban csengettek.

Ostobaságot követtem el, szólt a báró, az ablakot nem függönyöztem el, a világosság, persze, tudják, hogy itthon vagyok. Kénytelen vagyok ajtót nyitni, kínos, nem lenne oly kedves, darling, addig a másik szobába menni?

A báró kiment.

Az ajtó előtt magas, de hajlott idősebb ember állt.

Áldás, békesség, szólt mély és reszketeg hangon, szegény beteg –

Kesző Bertalan nyugalmazott elöljáró (nem Kesző Benjamin köszörűs, lakik Hárombéka tér 4., nem Kesző Benedek antikvárius a Pataksoron, nem Kesző Domonkos fővárosi főszámvevőségi főszámtanácsos, hanem Kesző Bertalan nyugalmazott elöljáró, a kolduszsólamok gyűjtője és amatőr koldus).

A báró az ajtót be akarta csapni, de aztán zsebéből a hat krajcárt elővette és odaadta. A koldus elment, de a szobába még nem tért vissza, mikor újra csengettek.

Toporján Antal törzsorvos lépett be.

Kedves barátom, szólt lekötelező melegséggel, már oly régen készülődök önhöz egy kis baráti beszélgetésre –

A báró számításokat végzett. A Toporján-féle látogatás harmincöt-negyven perc, a legutóbb, mikor itt volt, csakugyan negyvenöt perc múlva már fel is állt, az előszobában még négy és fél perc, összesen ötven. A másik szobában Bella. Thousand devils.

Parancsoljon befáradni, szólt a törzsorvoshoz mosolyogva.

Köszönöm, ah, elragadó, igen kellemesen lakik, persze arisztokrácia és művészet együtt, ritka vegyület –

Leültek és rágyújtottak.

Amint mondtam, kezdte Toporján, igen régen készülök önhöz. Regényét elolvastam, és a különleges élvezetet kívánom megköszönni –

Kedves, igazán –

Ön valóban valami egészen újat alkotott. A Hörgő sikolyra gondolok. Ön biztosan sokáig élt Singapoore-ban –

Sohasem voltam ott –

Hihetetlen. A miliőrajz. Mint aki egész életét a trópusokon töltötte. A kikötő hangulata. A lebujok. Az ópium. A kalandorok és gonosztevők. A szegény ártatlan hindu leányka. Ó, rendkívüli jelenítő erő. Én az ön művét rendkívül sokra becsülöm –

Igazán –

Dolgozik most is?

Igen, állandóan –

Biztos meg akar lepni bennünket valamivel. Higgye el, olyan kevesen vagyunk, akik az igazi művészet iránt fogékonysággal bírunk, nagyon kevesen, hiszen csak nézzen körül ismerőseink között. Barnabás úr, ő igen hatalmas tudós, magas ízlés, műveltség és Ágoston atya is –

A báró intett, hogy igen.

Művelődésünk sajnos elég alacsony fokon áll, de az utóbbi időben örvendetes fejlődést tapasztalhatunk. Én a magam részéről igyekszem mindent legalább felületesen megismerni, amiről a lapok írnak, lépést kell tartani.

Toporján Antal a fotőjben kényelmesen elhelyezkedett, hogy szabadon gesztikulálhasson. A báró

számol. Nyolc és fél perc letelt. Még mondjuk harminc.
(Blenorrhes. Syntaxis. Homopathoforikus algonkin. Zorge Salamon a taligán a barna kendőbe burkolja Hoppy Lőrincet, és Pergelin kapujába leteszi. Megjelenik a chimendex. Pergelin rajta ül, és limonádét iszik. A chimendex Hoppyt meghegyezi. Mire Barnabás palástban feláll, és így szól: Lő-ri-nc, a Nagy Ri fia. Ri-pitya. Ri-cordo di Ri-mini. Ri-chelieu.)

A törzsorvos a művelődés kérdéséről ügyesen a kultúrára siklott át. Arról beszélt, hogy napról napra mennyit haladunk. Már csak technikában is. Ki gondolta volna száz évvel ezelőtt, hogy ilyen kényelemben élhetünk. A közlekedés tényleg pompás. Mondják, vannak vonatok, amelyek óránként már hatvan kilométeres sebességgel száguldanak. Aztán az egészségügyre tért át, és megemlítette, hogy az orvostudományt már nem kell félteni. Vannak ugyan még megoldandó kérdések, igen, a feladatok még nagyok, de az eredmény kézzelfogható. Rohamléptekkel haladunk, szólt a törzsorvos, majd a sportra vetett oldalpillantást, és örömét fejezte ki a fölött a fellendülés fölött, amit ezen a téren is tapasztalni kénytelen. Aztán a divatról kezdett csevegni, és néhány cikkre hivatkozott, amit éppen a napokban olvasott.

Még tizenkét és fél perc.

(Heteroflektáns almoravida. Köööönyörgööööööm, könyööörgöm. Megejtő és szelíd őszinteséggel kell mondani. A szürke harisnyát kibontja, kiveszi Mozart g-moll szimfóniáját negyven bőgőre átírva, a közönség tapsol. Hoppy a függöny előtt megjelenik, kezében két égő gyertyával, és tányéroz. Számításom szerint ma Kr. e. 626 van, május 17., délután

tizenegy, szombat. A nevelőnő azt mondja, hogy a gyermekek oktatását az anomáliákon kell kezdeni. Üvegcserép.)

Persze a divat. Nagy kérdés. Toporján hosszasan elmélkedett főként a női divat káros, sok tekintetben észellenes kinövéseiről. Még tíz perc. De minden a legjobb úton van ahhoz, hogy ha az új századba lépünk, ez a kérdés is megoldódjon. Nyolc perc. Ebben az új kultúrában a művészetre nagy feladat vár, az írókra, különösen az olyanokra, mint ön, báró úr. Hat perc. A művészetről az erkölcsre, az erkölcsről a kriminalisztikára tért át, négy perc, aztán a jogi kérdésekről beszélt, két perc, majd pedig a nemzetközi helyzetet méltatta.

Letelt. De a törzsorvos tovább csevegett. A báró szemét lehunyta. Késsel vagy pisztollyal? Vagy egyszerűen felkapja a bronzvázát, és fejbe vágja.

Németország rendkívül megerősödött, és némelyek ettől az új helyzettől sokat várnak, természetesen a béke érdekében –

Megfojtani, ez a legjobb, nehogy több szó jöhessen ki belőle, most a németekkel jön. A báró nem szerette a németeket. Megfojtani. Cipője orrát nézte. Toporján a látogatási időt tizennyolc perccel lépte át.

De Anglia még mindig hatalmas tényező, folytatta a törzsorvos kellemes hanghordozással, és azt hiszem, hogy Amerikával, mint új világhatalmi tényezővel is számolnunk kell. Huszonkét perc. Az új gondolatok tömege árad onnan a tengerentúlról. Új életstílus ez. Huszonnyolc perc.

Ki hitte volna, hogy amikor Kolumbusz ezt a földrészt fölfedezte, valaha a gazdagság és a civilizáció ilyen vára lesz! Harminckét perc. De most már

ideje lesz fölkelnem. Igazán örömömre szolgált, hogy ilyen kellemes kettesben, beszélgetésben ezt az estét önnel eltölthettem, kérem, látogasson meg mielőbb, egy óra és negyvenkét perc.

Az előszobába mentek. A báró a törzsorvos kezét melegen megrázta, igen, feltétlenül eljön, már a napokban, ez az este igazán rendkívül kellemes volt, sokat fog rá gondolni –

A törzsorvos a lépcső aljára sem érhetett, amikor ismét csengetés. Hoppy volt, Hoppy Lőrinc postamester.

Engedett bocsánalom, ó, illetve, bocsánat, engedelem, uram, meg vagyok zavarva, önhöz fordulok, hiszen tudja, özvegy vagyok, három árva, otthon várakozik, éheznek, alistál –

Hoppy levett kalappal állt, és fejét lógatta.

A báró azt kérdezte: Mivel lehetek szolgálatára?

Otthon, uram, higgye el, nem merek hazamenni, nyomor, amelynek tanúja vagyok, sőt okozója, sőt szerzője –

Kérem, ne tegyen nekem itt az előszobaajtóban bűnvallomásokat, mondja meg, mit akar –

Ha én azt tudnám, uram, higgye el, esküszöm –

Hoppy zokogni kezdett, és az ajtófélfához dőlt.

Dormály, suttogta, csörömp –

Mit mond? Dormály? Csörömp? Mit akar ezekkel a nyakatekert szavakkal?

Saját nyakatekert voltomat jellemzem, uram, esküszöm, kiáltotta a postamester, és kalapját lobogtatta –

Tudja mit, postamester úr, én most nem érek rá, ön pedig –

Az ajtót be akarta zárni, de hirtelen valaki besurrant.

Milyen jó, hogy itthon találom, láttam a világosságot az utcáról, egy percre futottam csak fel, hogy magamat kiszuszogjam, aztán már megyek is –

Auguszta Kornélia volt. A szobába sietett és leült. Ez a pokol.

Csak szuszogjon gyorsan, mert dolgom van –

Most jövök éppen Ambrustól, de útközben hallottam, hogy már megint pletykát csináltak, az, az, tudja kicsoda, múltkor elmondtam, én a nevét se veszem a számra, piha, pfuj, micsoda személy –

Bella pont hétkor jött, most kilenc óra és öt –

(Epinoészisz cum viridu tuo. Toga virilis, a Nagy Ri emlékére. Ri-maszombat. Megjelenik Mandula Mózes tábornoki egyenruhában, hátán felesége és újszülött gyermeke barna gyapjúkendőben, az egyik kezében ásó, a másikban az elrejtett kincs, a titkos alagúton át, a fekete gyászruhás lánynyal, Ambrus a gyújtózsinórt meggyújtja, apex culuridis, a szennylerakódással és paraphryxosis.)

Micsoda népek vannak a világon, én már nem is tudom, ez régen nem így volt, a grófnőnél voltam reggel, Marcella grófnőnél, maga báró, ő gróf, de ő gazdag, oda megyek néha segíteni, mosás és vasalás, kapok kosztot és napszámot, pedig valaha nem kellett dolgoznom, férjem fogházőr volt, de elcsapták, pedig nem is volt igaz, nem ő lopta el, férjem tisztességes ember volt, és a grófnőnél dolgozok –

Mondja, mit akar, kérdezte a báró, kipihente már magát, itt ül negyedórája –

Még egy perc, itt olyan jó. Be van fűtve. Terített asztal, Toporján úr volt itt? Láttam az utcán. A grófnő ma reggel is azt mondta nekem, Auguszta Kornélia, nem számolom át a ruhát, magában megbízok, bennem meg is lehet bízni, pletykáztak megint

reám, és mondták, hogy a hálóinget én vittem el és a konyharuhákat, jöjjenek és nézzék meg, nálam nincs, kinyitom a szekrényt, csak nézzék, nézzék, nincs nálam, az a nőszemély mondta, de mondtam a grófnőnek, jöjjön és nézze meg, a grófnő azt mondta, én megbízok magában, nekem hiába pletykáznak –

Kilenc harmincöt.

Már biztosan kipihente magát.

Mondtam, nekem holnap nagyon sok dolgom van, ma még levelet kell írnom –

(A drótkerítéssel elkerített udvarban, Szent Ilona szigetén találkozik Bellával, kezében csésze kakaó és őszibarackbefőtt. Améline az őrtoronyban áll és csenget. Anatropikosz amphiokészisz. Éhező gyermekem, éhező gyermekem. Ezt siralmasan kell mondani. Boromeus és Bajnád Edelény. Dátum 1144. október 9., hétfő este, három óra.)

Egy perc az egész, csak azt mondom el, hogy a múltkor, amikor a lepedő eltűnt, akkor én nem is voltam ott, csak éppen egy pillanatra fölszaladtam megnézni, a kivasalt ruha ott volt az előszobában, és én hozzá se nyúltam, az a másik volt, ismerem jól, mindig lop, eladja és iszik, pfuj, milyen népek vannak, régebben ez nem volt, én már a hatvanhetedikben vagyok, de ő folyton pletykázik és –

Kilenc negyvenöt.

A báró az ablakhoz ment, lefüggönyözte, aztán a szobában sétált fel-alá, zsebre dugott kézzel, és az órára nézett. Auguszta Kornélia rongyszatyorját ölében tartotta és beszélt. Tíz óra. Tíz óra tíz. Hogyan tegye ki? A falról képet vett le, nem is volt különös kép, csendélet, németalföldi modorban, fácán, egy üveg bor, gyümölcs, ezüsttálon.

Magának adom, amiért olyan kedves, szólt a báró. Most menjen.

Szép kép. Fácán, bor, körte, dió, alma. Ez itt árnyék? Milyen jó, ha valaki gazdag, és szép képei vannak.

Igen, de most már menjen.

Auguszta Kornélia meg volt bántva.

Majd máskor megint eljön.

Igen, eljövök, de most ezt el akarom mondani – Legközelebb –

Auguszta Kornélia felállt. Végképp megnehezteltelt. A képet hóna alá vette és kiment. Éppen csak hogy azt mondta, jóccakát. Tíz óra tizenöt.

Bizonyos változat szerint a báró a gyermeket nem egyenesen Marcella grófnő kapujába vitte, hanem a hozzá legközelebb lakó Timur kisasszonyhoz. A kisasszony mindössze két házzal lakott odább a Szalmiák utcában, abban a földszintes, kicsit elhanyagolt, kétablakos házban, amelyet a már idősödő leány szüleitől örökölt. Timur kisasszony két szobáját szerette volna valami rendes lakónak bérbe adni, és a bérösszegből szeretett volna élni, de a dolgok úgy adódtak, hogy már csaknem húsz év óta egyetlen egy rendes lakót sem talált, aki a kifüggesztett tábla feliratát, amely szerint kétszobás lakás kiadó, ne vette volna komolyan, és ne szólt volna be, hogy a bérlet felől érdeklődjék. Csakhamar azonban kiderült, hogy a kisasszonynak a bérlő származása ellen kifogása volt, főként ha az illető iparos vagy kalauz, a vasút, a posta vagy a rendőrség alkalmazottja. Katonát meg éppen nem kívánt házába fogadni, mert szerinte a katonák mind laza erkölcsű emberek, és ő

nem tűri, hogy mindenféle idegen személyek házába jöjjenek, és ki tudja, esetleg ott, az embernek mindenre gondolnia kell, talán, de erről nem is jó beszélni, nem, ő a lakást iparosnak vagy altisztnek egyáltalán nem adja ki, nem, dehogy, tűzoltónak? Timur kisasszony irtózott a tűzoltóktól. Akadt volna péksegéd, műszerész, cipész, szobafestő, sőt egy alkalommal fiatal cukrász is, de a kisasszony az embereknek származását túl alacsonynak találta. Valami rendes embert keresett, tanárt vagy jegyzőt vagy századost, de a foglalkozáshoz nem is ragaszkodott annyira, a fontos az volt, hogy mégis, vagy ki tudja, ezek az emberek se jobbak, mindenféle nőket cipelnek majd ide, és az ágyat tönkreteszik, mert az ő ágyai két embert nem bírnak el, még ha kíméletesek lennének, de olyankor az ilyesmi az embernek eszébe se jut. Házastársak? Nem, ezeket eleve kizárta. Neki ne jöjjenek oda, hogy aztán gyermekeik legyenek, és a padlót beszennyezzék. Timur kisasszony, ha az eső a táblát lemosta, újat írt, szombatonként eljött Kuruc, a kisasszony réges-régi vőlegénye, többnyire ittasan bezörgetett, támolygott, és a kisasszony kezét megkérte. Timur kisasszony zavarban volt ilyenkor, Kuruc egyébként fuvaros, napszámos, kihordó, vasúti málházó, sírásó, éjjeliőr és egyéb mindenféle volt, régebben elég szép szál férfi, de már akkor mértéktelenül ivott. A kisasszony vonakodott hozzámenni, majd később, ha már nem iszik annyit. A leánykérés szombatonként elég rövid volt. A férfi bezörgetett, és azt mondta, hogy most aztán eljött, és a kisasszonyt magával viszi. Hová visz? kérdezte Timur kisasszony, szívdobogva és felháborodással. Takarodjon innen, Kuruc erre botját és kalapját az udvarba dobta, és előkészületeket tett

ahhoz, hogy a kerítésen bemásszon, de visszaroskadt és elesett. A kisasszony az ablakból nézte, nem tud bejönni, szólt borzadva és eltűnődve. Kuruc káromkodott, aztán elment. A sapkát, a botot, a kalapot vagy egyebet aztán a kisasszony behozta, a szekrény tetején már igen sok ilyen darabja volt. A változat szerint a gyermek akkor reggel Timur kisasszony kapujában is volt, és csak a kisasszony volt az, aki a grófnő kapujában elhelyezte. Nem, egyáltalán semmi kedve sem volt, hogy most nekiálljon és gyermeket neveljen, szobáját feldúlja, és piszkot csináljon. Ha esetleg jön a lakó, akkor baj lenne vele, nem, itt a grófnő, éppen ilyesmivel foglalkozik –

Azt az egyébként valószínűtlen változatot, amely szerint a gyermek, vándorlásának nem tudni, melyik mozzanatában, Kesző Domonkos kapujában is volt, szintén meg kell említeni. Kesző Domonkost nem szabad összetéveszteni sem Kesző Benjaminnal, aki köszörűs, és lakik a Hárombéka tér 4. szám alatt, sem Kesző Bertalannal, a nyugalmazott elöljáróval és az amatőr koldussal, sem pedig Kesző Benedekkel, az antikváriussal, aki a Pataksoron lakott, és Ambrushoz járt. Kesző Domonkos nyugalmazott fővárosi főszámvevőségi főszámtanácsos a Piactéren lakott, Timur kisasszonnyal csaknem szemben, emeletes házának földszinti lakásában, feleségével egyedül, mivel gyermekei már mind felnőttek, és más városokban laktak, az egyik vasúti hivatalnok volt, a másik a paszománygyár cégvezetője, a leány pedig Felvidékre ment férjhez egy vincellérhez, akinek lekvárüzeme is volt, és igazán jómódban élt.

Kesző Domonkos már hetvenen felül szoros barátságot tartott fenn az asztalossal és temetkezési vállalkozóval, akinek háza és műhelye Timur kisasszonyé mellett volt. Esténként ott állott a műhely ajtajában, és hosszasan beszélgetett. A sírhelyet már régen megvette, a temetést is kifizette, a koporsót, rézveretű barna tölgyfa koporsót megrendelte, a pappal is beszélt, szóval úgy intézkedett, hogy minden simán menjen, még a koszorút is kifizette, nehogy arról valaki a gyász napjaiban esetleg megfeledkezzék. Olyan temetést, mondta a vállalkozónak, ahol elöl viszik a zászlót. Halkan és bizonytalanul beszélt, és hangjában volt is valami elfogódottság, mert ha saját temetésére gondolt, meghatódottságán alig tudott erőt venni. A vállalkozó biztosította arról, hogy a zászló nem fog elmaradni. A díjat beszedte, és neki kötelessége, hogy Kesző Domonkos (nem Kesző Benjamin, nem Kesző Bertalan és nem Kesző Benedek) kívánságát és rendelését teljesítse. Kesző úr akkor arra kérte, hogy az egész szertartást neki részletesen beszélje el. A vállalkozó már elmondta, többször is, sőt úgyszólván alig volt nap, hogy ne mondta volna el, de Kesző úr az egészet kifizette, és így joga volt saját temetéséről előre hallani, ha ő maga azt már nem láthatja. Akkor megszólal az énekkar, és elénekli a circumdederuntot. Kesző úr tudta, hogy most ez fog következni, és bólogatott. Aztán megindul a menet, elöl a zászló, a pap, a ministráns, a sír felé. Kesző úr ilyenkor gyakran könnyezett, aztán elbúcsúzott és hazament. Marcella grófnő a fákkal és virágágyakkal szegélyezett Eleonóra királynő fasorban lakott, saját emeletes palotácskájában az egész első emeleten, hat szobában, illetve ő maga számára a hátsó kis kamrát

rendezte be, a többi nagy helyiséget védencei számára tartotta fenn. A grófnő a Borbála misszió elnöknője. Már több mint tíz esztendeje szegények támogatásával, hajléktalanok elhelyezésével, gyermekek ápolásával, nevelésével, betegek és szerencsétlenül jártak gondozásával és gyógyításával, állatok védelmezésével, éhezők táplálásával foglalkozott, és szobáit, idejét, erejét, vagyonát jótékonysági művének szentelte. Ő maga, mint arról mindenki meggyőződhetett, igen elhanyagoltan, rendetlen, gyakran fésületlen hajjal, félretaposott cipőben, pecsétes ruhában járkált, amit hónapokig talán ki sem kefélt, ki nem vasalt, szoknyája több helyen fölfeslett, kabátja gallérján zsír fénylett, körme sem volt tiszta, többek szerint lompos, vállára hajkorpa hullott, így gyűjtött pénzt, élelmet, ruhát, szerzett állást, gyermekeket helyezett el, a betegeket kórházba szállíttatta, a papokhoz fordult, hogy menedékhelyén a reá szorulókat vigasztalásban és imában részesítsék.

A szélső nagy szobában, amely a grófék nagy szalonja volt, most a hajléktalanok laktak, főként szegény és öreg férfiak és nők, ritkábban egy-két suhanc vagy állástalan cselédlány. Az utóbbiak azonban egy-két nap alatt kénytelenek voltak elmenni, a menedékhely őslakói, főként Pipi néni és az öreg Saroglya miatt. Pipi néni nyolcvankilenc éves volt, de még bot nélkül, ha kellett, igen gyorsan futott. Az idegent a házirendre ő oktatta ki. Legelőször is a jövevény csomagját bontotta ki, és a talált holmi fölött beható szemlét tartott. Ezt a műveletet a menedékhelyen batyuvizitnek hívták. Ha akadt valamilyen jobb ing vagy kendő, harisnya, szoknya vagy kesztyű, azt Pipi néni azonnal lefoglalta. Az idegen nem tiltakozhatott, csak nem

gondolja, hogy itt ingyen alhat és ehet, örüljön, hogy a grófnő semmit se kér.

A férfiak csomagját az öreg Saroglya vette vizsgálat alá. Az elv az volt, hogy az ellátást és a lakást meg kell fizetni, ha nem a grófnőnek, nekik annál inkább. Saroglyának mély és reszelő hangja volt, és igen erősen tudott kiabálni, bár már ő is nyolcvan körül járt. Nagyon ügyes volt abban, hogy a jövevény batyuját az asztal alá tette, és éjszaka onnan cipőt vagy nadrágot, vagy legalább egy pipát emelt ki. Reggel, mikor a lopást észrevették, ő maga volt az, aki dörgő hangon az ajtót bezáratta, és ez alkalommal a többiek holmija fölött mindig újabb szemlét tartott, és a koszt és kvártély nevében hol ezt, hol meg amazt lefoglaltatta.

A szomszéd szobában a grófnő a lelenceket helyezte el. Pipi néni a reggeli kiosztása után mindjárt átsurrant, és csakhamar több üveg tejjel tért vissza, amit a csecsemők ágyából szedett ki, a tejet edényébe töltötte, s aztán az üres üvegeket visszavitte, később átment a nagyobbacska gyermekek szobájába is, onnan zsemlyét, lekvárt, vajat hozott, sőt még az állatok szobájába is elment, a macskák és kutyák tányérjából a tejet kitöltötte, ezt aztán másoknak olcsón eladta. Pipi néni azt, amit szerzett, az öreg Saroglyával megosztotta, mert Saroglyát, bár az nála vagy tíz évvel fiatalabb volt, mégis férjének tekintette. A tejet a kályhán megmelegítették, a zsemlét beleaprították, és a fazékból kettesben kanalazták egészen délig, mikor aztán a sor az ebédre került.

Mintegy két hónappal ezelőtt a nagyobbacska gyermekek közé egy bizonyos Pataj nevű fiú került, karcsú és villogó szemű kölyök, nem tudni, honnan, mert Marcella grófnő az iránt, hogy ki honnan

jött, nemigen szokott érdeklődni. Pataj inkább állatbarát volt, és a gyermekek között sem tartózkodott szívesen, hanem felkelés, mosdás és reggeli után tüstént az állatok szobájába ment. A madarak és fehér egerek és kutyák és macskák egy tálból ettek, a kis félszárnyú széncinke, a grófnő a télen az utcáról szedte fel, a kandúr fejére ült, és a tengerimalacokat onnan nézte, és szemmel láthatólag igen mulatott, amikor a foxterrier a sündisznót összegöngyölítette, és a szobán orrával végiggurította. Pataj a rühes macska sebeit meggyógyította, és a cinke törött szárnyát is fapálcikákkal sínbe tette, jól megkötözte, és úgy látszik, a madár, ha nem is fog tudni repülni, de meggyógyul. A papagájt is beszélni tanította, és a foxit arra oktatta, hogy a pálcát ugorja át, és az eldobott botot szájában hozza vissza, álljon két lábra, és azt úgy nyújtsa át Patajnak.

Pataj azzal, hogy Pipi néni az ő reggeli zsemléjét elviszi, nem sokat törődött, azt azonban, hogy a kutyák és macskák tejét elvitte, nem tűrte. Reggel, amikor a vén karaszló besurrant, kijelentette, hogy a tejet nem adja oda. Pipi néni megharagudott, és fenyegetőzni kezdett. Pataj nem ijedt meg. Sarogly a nemsokára bottal jelent meg, de akkor Pataj a foxinak azt mondta, fogd meg, mire a kutya az öregnek ugrott, és nadrágjába harapott.

A botrány kitört. Pipi néni a grófnőhöz panaszra ment, és kijelentette, ha ezt a fattyút azonnal nem dobják ki, akkor ő kénytelen lesz elmenni, mert, nem tűrheti, hogy itt rokkant öregekre vérebeket uszítsanak. A grófnő intézkedett, hogy Patajt hívják oda. A fiúcska azt, hogy a vénasszony a tejet el akarta lopni, elhallgatta, de jelezte, hogy, és intett, hogy ő is tud beszélni, ha akar. Mire Pipi

néni hajlandó volt kibékülni. Attól a naptól fogva már a gyermekek zsemléjét sem vitte el. Patajt nemsokára az iskolába is beíratták, és a kolostorba át kellett járnia, hogy a konyhán segítsen és a folyosót seperje és ministráljon, de amikor szabad ideje volt, az állatokhoz ment, és a papagáj már messziről üdvözölte, jónapot, jónapot, jónapot, hogy van, az egerek is megismerték, és a kis cinke kezéből evett.

Azon a bizonyos kora tavaszi reggelen éppen Pataj volt az, aki a barna gyapjúkendőbe burkolt csecsemőt a kapuban megtalálta. A templomba, a reggeli misére készült, amikor az ajtót kinyitotta, és a gyerek a lépcsőn ott feküdt. Mindjárt fölvette, és a grófnőhöz vitte. A pólyát a konyhában kibontották, és megállapították, hogy a gyerek fiú, megfürdették, a tejesüvegből megszoptatták, és a csecsemők szobájában az egyik ágyban elhelyezték. A grófnő Patajnak még egy forintot is adott.

Az egész városban a gyermek származását csak két ember ismerte. Jonathán azonban nem tartozott e két ember közé, gondtalanul járkált aznap is, talán éppen a grófnő konyháján volt, mert az ingyenebédet gyakran igénybe vette. A sárgaborsót a darab kenyérrel megette, kicsit megmelegedett, a szakácsnénak néhány viccet mondott, fenekét megveregette, és mikor az ezért járó darab húst megkapta, elment.

Jonathán szülei a városban laktak, és nem is voltak szegény emberek, de már régen, tizenöt évvel ezelőtt meghaltak. A fiú felnőtt, egy napon a városból eltűnt, állítólag tengerésznek ment Brémába, tíz évnél hosszabb ideig volt távol, újra

megjelent. A fiú tényleg járhatott a tengeren, azt nem éppen matrózruhájáról gondolták, hanem akkor éppen valami angol missziós lelkész érkezett, név szerint Edward Howligree (ejtsd: hauligri), és akkor ezzel az angollal az egész városban a grófnőn és Barnabáson és a bárón kívül csak Jonathán tudott diskurálni. A báró ugyan azt mondta, hogy Jonathán a szörnyű londoni dokknyelvet beszéli, amit valamirevaló ember szájára se vesz, de tény, hogy mister Hawligree-vel folyékonyan csevegtek, és a missziós atya azon, amit Jonathán mondott, gyakran nagyokat nevetett.

Állítólag Amerikában is volt, és ha be volt rúgva, a kocsmában a négerekről beszélt és valami New Orleansről, amiről senki sem hallott. New Orleans fene nagy város a Mexikói-öbölben, olyan meleg, hogy az emberek ott még télen is egy szál vászonruhában járnak és izzadnak. Ha Jonathán ilyeneket beszélt, néhányan a kocsmában bort rendeltek neki, és hallgatták. Az indiánokról is mesélt, nem azokról a tollas vadakról, az mese, olyan csak a képeskönyvben van, vörös bőrű emberek azok, fehér vászonruhában járnak, és angolul vagy spanyolul beszélnek, az ő hajójukon is volt egy, éppen olyan ember volt, mint itt akárki. Jonathán a bort megitta és berúgott, az utcán támolygott, az árokba fordult, és arcáról a bőrt lenyúzta. A kórházban Vermerán doktor bekötözte, és azt mondta, mehet haza, ilyesmivel nem tartanak bent senkit. Jonathán ittas és derengő állapotában a folyosón ment, de aztán gondolt egyet, az első ajtót kinyitotta, ágyat talált, lefeküdt, érezte, hogy jó meleg van, és azonnal elaludt, később valami kellemes álma is volt, de erre már nem emlékezett.

Amikor Majoránna nővér kórházi ápolónő reggel felébredt, érezte, hogy valaki mellette fekszik, és ez a valaki férfi, és ez a férfi Jonathán, és ránézett, és hirtelen kiugrott. Majoránna nővér szavait és gondolatait leírni nehéz. Nem azért, mert azok nehezen követhetőek, hanem mert azok a közfelfogás által szigorúan őrzött illendőségre semmiféle tekintettel nem voltak. Majoránna igen szemrevaló, bár sokak szerint túl izmos fiatal nő volt, de akik az ilyesmit kedvelték, azok hatalmas lábszáraiban és mellében gyönyörködni tudtak. Beszédmódjához azonban senki sem tudott hozzászokni, kivéve Pergelin Tódort, aki mikor Majoránna csípőinek arányait meglátta, azzal, amit az ápolónő mondott, nem is tudott többé törődni. Aki Majoránna szavait le kívánja írni, kénytelen a szavaknak csak kezdőbetűjét jelezni és a többit kipontozni, vagy ami még jobb, még a kezdőbetűket is elhagyni.

Amikor Majoránna az ágyból Jonathán mellől kiugrott, azonnal azt mondta:. . . . . .

A következő pillanatban azon kezdett gondolkozni, hogyan történhetett, semmit se vett észre, igaz, éppen olyan mély álma volt, mint amilyen nagydarab termete, aludt. Aludt. Ez biztos. Erre azt gondolta: . . . . . .

. . . . . .

Aztán pedig: . . . . . .

Most igen, most rémlik valami, úgy éjfél felé vagy mikor, az éjszaka közepén, igen kellemes álma volt, mintha valaki, de hogyan is történt, hogy nem ébredt fel rá.. . . . . .

És éppen Jonathán. Nem mintha Jonathán nem lett volna csinos fiú, de csak úgy. . . . . .

. . . . . ez igazán . . . . . .

Majoránna felöltözött és kiment, de néhány hét múlva tapasztalta, hogy akkor hiába mosdott meg olyan forró vízben, nem használt semmit.

. . . . . .

. . . . . .

Az utolsó hónapban persze már Fillérné is észrevette, hiába volt Majoránnának olyan csípője, nem lehetett letagadni. Az öregasszony sírt. Alig van mit enniök, és még gyereket hoz ide, ebbe a nyomorba, nincs betevő falatjuk. Mire Majoránna azt mondta:

. . . . . .

A gyermek megszületett, kisfiú volt, senki se tudott róla, csak Majoránna és Fillérné. Majoránna igen örült neki, és azt mondta, hogy Pergelin majd megérti, ha nem, akkor pedig . . . . . .

. . . . . .

Az öregasszony azonban nem nyugodott bele. A grófnőhöz viszik. Ott majd fölnevelik. Majoránna elmehet, és meg is látogathatja. Senki se fogja tudni, hogy az övé. Mire Majoránna azt felelte, hogy:

. . . . . .

. . . . . .

Azon a kora tavaszi reggelen Majoránna a kórházban ügyeletes volt, Fillérné a gyermeket barna gyapjúkendőbe burkolta, a lakásból kisurrant, de nemsokára visszajött, a gyermek azonban már nem volt nála.

Íme, Flórián ügyész elbeszélése a kitett csecsemőről itt végződik.

GONG

Ha Bormester Mihály megkérdezte volna, hogy ez az egész história így reám milyen benyomást tesz, kénytelen lettem volna neki azt mondani, sajnos igen mérsékelten elégít ki, éspedig nem a nyolcvanas évek kései barokk atmoszférája, amelynek leírását eléggé sikerültnek tartom, az a kispolgáriság, amely lényegében, értsük meg, akkoriban még Londonban és Párizsban sem volt más, nem, még, az ő szavaival élve, a sorskatalógus sem, amely sokban emlékeztet az Ezeregyéjszakára, csak éppen modern kategóriákban, arculatokban, pszichológiai, csaknem patológ karakterekben, de emlékeztet Dantéra is, és az egész sokszor olyan, mint az Inferno vagy a Purgatórium, de az a Dante, aki itt a bűnösöket és a szenvedőket látja, nem egészen józan, maga is bűnös és szenved, azt hiszem, részegebb, mint a többi, nem tudom, mitől, szóval komolytalan. Ami engem ebben a történetben nem elégít ki, az a valamiképpen nem egészen tisztességes játék, mert elvégre és a többi között, ki a hős? Melyik emberrel azonosítja magát? Úgy vettem észre, hogy egyikkel sem, a legkevésbé természetesen a vörös hajú segédfogalmazóval, akinek bolond alakja csaknem üríigy, hogy minél több mellékfigurát léptethessen fel. Persze én tudom, hogy vannak ilyen történetek hős nélkül, vagy mondjuk, olyan történetek, amelyeknek középpontjában a nemhős hős áll, és kedvem lett volna ennek a nemhős hősnek karakterológiájáról egy kicsit részletesebben beszélni. Egyébként, úgy vettem észre, hogy az egész elbeszélésben egyetlen mozdulatlan pont sincs. Bormester már jó előre még arról is gondoskodott, hogy ilyen fix arkhimédészi pont még a történeten kívül se legyen, és a dologba az elbeszélőt, sőt az ügyvivőt, az írót, sőt még az olvasót és a hallgatót is belevonta. Az egész nekem így marioneszk, az embereket bolháknak nézi, és azt hiszi, mert neki saját magáról olyan kedvezőtlen véleménye van, ez feljogosítja arra, hogy másról is

éppen olyan legyen, és neki ezt szabad. Kérdés: lehet-e az embereket mint bolhákat nézni? De jól van, még ezt is elnézem, elvégre, ha ellene bármi kifogásom van, jogom van más történetet kitalálni. Ami azonban nemhogy nem elégített ki, hanem csaknem bántott, az, hogy. Kérem, szólt erre Bormester Mihály olyan hangon, amelyet már ismertem, és tudtam, hogy valamire rájött. Kérem, szólt, amint látom, ön mint kritikus lép fel. Meggondolta, hogy mit tesz? Miért? kérdeztem én csodálkozva, de gyanakodom, mert már csaknem tudom, hogy mi következik. Jól emlékszik, folytatta ő higgadtan és leglogikusabb hangján, hogy miből indultunk ki. Van az elbeszélő, aki, mint mondtam, a monomániás elbeszélő és fecsegő, s ezért az elbeszélésében szereplők körén nem áll kívül, éppen, mert fecsegő, pont olyan. mint a többi, megbélyegzett ember. és éppen olyan figura. Emlékszik rá? Igen. Nos, aztán van az ügyvivő, aki az egészet leírja, amint ön nevezte, az agent spirituel, aki szintén megbélyegzett ember, és a pácban pontosan úgy benne van, mint a másik. Igaz? Igaz. Harmadszor van az olvasó vagy a hallgató, aki az egészet komolyra veszi, s ezért a játéknak éppen olyan szereplője, mint ön vagy én. Helyes? Helyes. Most ön mint kritikus lép fel, mit gondol, azt hiszi, mert ön mindenféle igényeket támaszt, és kifogást emel és elégedetlen, azt hiszi, hogy ön mint kritikus kisebb bolond, vagy talán még azt is, hogy egyáltalában nem bolond? Bormester Mihály természetesen ismét hahotában tört ki, hiszen ön a bolondságnak negyedik, csaknem fokozhatatlan kategóriáját teremtette meg, azt a bolondot, aki még az olvasón is túltesz, mert nekiállt, és mindenféle elvek alapján ítéleteket konstruál. Nem, higgye el, a kritikus a legkevésbé fix pont valamennyi között, benne van a pácban, és minél jobban ki akar mászni, annál jobban és minél szigorúbban és minél inkább, a látszat szerint, kívülről ítél, annál mélyebben

benne van, és minél komolyabb képet vág hozzá, annál komikusabb. Pokoli dolog ez, kérem, nem vagyunk mi Danték, akik csak úgy sétálgatunk, és felülről nézzük az egészet, mert mialatt mi mások szégyenét látjuk, mások is látják ám a mi szégyenünket, és nem nézhetünk olyan érdektelenül, mintha az utcán andalognánk, és a kirakatokat néznénk, hogy ugyan melyik sonkát vesszük meg, mert azalatt a többiek is néznek bennünket, és azt mondják, piha, ez igazán nem szép sonka, igazán nem tudom, ki a kutyának kell ez a ronda mócsing. Nem, kérem, mi nem tehetünk úgy, mintha az egészből bármely pillanatban magunkat szépen kivonhatnánk, és arra, hogy a többi mit csinál, egyszerűen fütyülhetünk. Azt hiszem, ön mint kritikus hiába csinál úgy, mintha panoptikumban lenne, mert ha ön bírál, máris a pácban benne van, éspedig, mint mondtam, önnek, komolyságánál fogva, éppen egészen különlegesen nevetséges szerep jut. Mire én természetesen kénytelen lennék megjegyezni, hogy az ön magatartása, nézetem szerint, humormisztika. Bormester Mihály rám néz, és szemét mereszti. Hogyan? Hogyan mondta? Humormisztika, szólok újra. Tudom, hogy ő a szavak iránt mennyire érzékeny, és csakugyan azonnal a fejét vakarja, hümmög, és magában valamit morog. Értem, szólt aztán, sőt ha ön ebből nem akar valami rendszert építeni, akkor el is fogadom. Rendszert, mondom én, erre a szóra már csak azért sem lehet építeni, mert a humormisztika első tétele: az ember azzal kezdi, hogy önmagát kineveti. Helyes, szólt ő megkönnyebbülten és hunyorgatott, akkor nem lenne szíves például arról beszélni, hogy mi a melankólia, a fogvacogás, a szenvedés, az összetörés, a félelem, a reszketés, a csőd, a zátony, a bukás, a kudarc, a kényszer, az irtózat, a fuldoklás, a borzalom, a butaság, a nyomor, a penész, a piszok, az aljasság, a hazugság, a rémület. Elég, mondom én. Legyen elég, és válaszoljon.

a vörös hajú segédfogalmazó ügye, valljuk be, nem állt valami jól. Féllábú a Mandula-hipotézist megdöntötte, kimutatta, hogy Flórián Mandula Mózes tábornok távozását, visszatérését, feleségének halálát évszámokban hibásan építette fel. Flórián fantazmái általában valamely ponton mindig gyengék voltak. Sokan azt mondták, azért, mert Flórián nem volt eléggé költő, és képzeletében a dolgokat nem tudta véghezvinni. Az emigráció, a visszatérés, az asszony halála, majd a tábornok állítólagos végrendelete és Ambrusnak küldött levele ilyen rosszul felépített elbeszélés volt, Féllábú ezen keresztüllátott, és azt le is leplezte.

De aztán az egész elásott kincs története, bármilyen tetszetős volt is, a segédfogalmazót mégsem elégítette ki. Az ellen talán nem lett volna kifogása, hogy olyan menekült tábornok fia, akinek Guatemalában hatalmas rizs- és cukornádültetvényei voltak. A márványkastély ellen sem tiltakozott, elvégre alig van szebb látvány, mint a sötétzöld trópusi erdő hátterével ilyen pálmákkal körülvett ragyogó fehér kastély a tikkasztó forró égöv alatt, néger szolgáival, fojtott álmosságában, igen, de hirtelen önmaga és a kastély között nem volt képes valódi kapcsolatot teremteni. Lehet, hogy Flórián képzelete nem volt elég egzakt és látomásos, a segédfogalmazó viszont nem volt elég bátor. Nem merte önmagát ilyen tündöklő származással megajándékozni. Az időrendben lévő zavart is túlozta. Valószínű, hogy egyoldalúan történeti tájékozottsága ebben erősen befolyásolta. Az évszámokat komolyan vette. Pedig, ha a vöröshajú, mint később sokan mondták, akkor az egynéhány, szóval csaknem jelentéktelen évnyi eltérés fölött eltekint, és elhatározza, nem tudni, hogyan, de

Mindaz, szólok, amiről ön beszélt, az hummorisztikai valőr. Helyben vagyunk, válaszolta, és élénken hadonászott, a definíció csaknem pontos. Én ugyanis, mialatt beszéltem, és ön nagyokat nevetett, akár a vöröshajún, akár Hoppyn, akár Kankalinon, akár Toporjánon, bizonyos tekintetben kárörömmel és megkönnyebbülve nevetett, úgy vettem észre, azért, mert az ő bolondságukban oly kevés része van, mondom, mialatt ön nevetett, én gyakran meg voltam ijedve, mert azt hittem, hogy az egészet viccnek veszi. Holott. Holott tényleg az, válaszoltam én. Pontosan így, szólt ő elégedetten, és hunyorgatott, de nem abban az értelemben, hogy egymás levesébe beleköpünk. A hummorisztika morálja, hogy mindenkinek kizárólag csakis saját levesébe szabad, sőt illik beleköpni, aki nem így tesz, az hummorisztikailag inkorrekt. Úgy van, és én külön erre való tekintettel voltam kénytelen ezt a fogalmat bevezetni. Mert kérem, én a humor konvencionális fogalmának birtokában mindazokkal a fontos létezési értékekkel, amelyekről ön az imént beszélt, egyszerűen semmit sem tudok kezdeni, hiszen a melankólia és a fogvacogás és a rémület és a penész és a piszok és a csőd és a kudarc az egyszerű humor szempontjából stílustalanság, sőt neveletlenség, de ha, kérem, én a humor szónak örvénylő távlatát megadom, akkor. Szívességet tenne, szólt erre ő, ha a dolgot, amely ebben az alakjában kitűnő, nem magyarázná agyon. Örömmel lemondok róla. Elégedjünk meg azzal, hogy a szavak sem fix pontok, és minden végleges megfogalmazás, és így a definíció is komikus. Rendben van, ilyen körülmények között most már nyugodtabban mehetek tovább, és nem is fogom rossz néven venni, ha időnként alaposan kineveti magát, mert elvégre is, van min nevetni, főként, ha meghallja, hogy

GONG

mégis és mindennek ellenére a dolog így volt, akkor egész élete más irányt vehetett volna, ki tudja, talán véglegesen is révbe jutott volna. Esetleg a levéltárba visszatér, esetleg azonnal ír Guatemalába, és örökségét reklamálja, lehet, hogy pénzt gyűjt, elutazik, hogy a birtokot átvegye, lehet, hogy Mandula Mózes sorsát kutatja, hiszen az ilyesminek oly sok beláthatatlan következménye van, és az embert egész életére elfoglalja, sőt életének tartalmat is tud adni.

Flórián nem jött zavarba. Amikor a Mandula-feltevés összedőlt, a másikkal azonnal készen állt. Ez a kitett gyermek története volt, aki a város igen sok lakosának kapuját bejárta, és végül kiderült, hogy Jonathán, a csinos és könnyelmű fiatalember és Fillér Majoránna ápolónő fia. Majoránna anyja, ez a kapzsi és fösvény öreg szatyor a gyermeket kitette, és az, nevezetes viszontagságok után Marcella grófnőhöz került, ott aztán fölnevelkedett. Ez a feltevés a vöröshajút már sokkal kevésbé nyerte meg. Volt már alkalma, hogy Majoránnát megismerje, és Jonathánt is többször látta, és ahhoz a gondolathoz, hogy ő ennek a két embernek a gyermeke, véletlenül fogamzott, részeges éjszakán, kórházi ágyon, úgy, hogy végül is sem a férfi, sem a nő nem is vette észre, nem, ehhez a gondolathoz nem tudott hozzászokni. Az események rajzának reális volta előtt kénytelen volt meghajolni. Flórián ezt a történetet külső látszatra mesteri megtévesztéssel építette fel, a segédfogalmazó azonban ettől a megoldástól mégis határozottan idegenkedett.

Ugyanakkor Féllábú is megszólalt, és a következőket mondta: Flórián ügyész úr ez alkalommal ismét hibát követett el.

Este volt már, Kesző szendvicset és teát hozatott. A vendégek hozzáláttak. Féllábú közben tovább beszélt.

Az a bizonyos Flórián-féle csuszam ebben a történetben is azonnal, vagy nem? Kérem, nézzék csak meg jól. Az ügyész úr elbeszélésében a helyzetet igen jól jellemezte. Ebből a szempontból kifogásom nincsen.

Féllábú megevett két szardíniás szendvicset, és egy korty teát ivott.

Induljunk ki Ambrus úrból. Ambrus most 28-29 éves, a segédfogalmazó úrral egyidős körülbelül, azt hiszem, talán fiatalabb is. Flórián ügyész úr szerint ezelőtt huszonnyolc és fél évvel Ambrus úr pontosan ilyen volt, mint ma. Helyesnek tartják ezt önök? Vajon van-e valószínűsége annak, hogy Ambrus immár huszonnyolc és fél éve ágyában fekszik és álmodozik, és Kesző Benedek (nem Kesző Benjamin, nem Kesző Bertalan és nem Kesző Domonkos, akinek még csak nem is rokona) hozzá eljön, hogy silány ponyvaképzeletének termékeiben gyönyörködjék. Részemről ezt a helyzetet így nem tudom elfogadni, mert nézetem szerint Ambrus úr huszonnyolc és fél évvel ezelőtt még a világon sem volt.

Féllábú most sonkás szendvicset evett, és még egy csésze teát kért.

De aztán itt van Marcella grófnő, aki ma negyvenöt körül lehet. Huszonnyolc évvel ezelőtt ő még egészen kis leányka volt. Itt van aztán a Kankalin házaspár. Éppen most készülnek ezüstlakodalmukra, s így huszonnyolc évvel ezelőtt ők egymást még minden valószínűség szerint nem ismerték, vagy legfeljebb jegyben jártak. Flórián ügyész úr a dolgokat úgy tünteti fel, mintha Kankalinék már akkor

közvetlenül ezüstlakodalmuk előtt állnának. Ez téves. Itt van Hoppy Lőrinc, aki ma 45-46 éves lehet, akkoriban tehát még nem volt özvegyember. Gyermekei pedig? Ha Mithridates akkor hétéves volt, akkor ma már harmincöt éves embernek kellene lennie. Barnabás Maximus Hoppyval körülbelül egyidős, és akkor biztosan ötödikes gimnazista lehetett, Ágoston atyával együtt.

Így tehát, mondta Féllábú, ebben az alakjában ezt a feltevést kénytelen vagyok elvetni. Flórián úr a jelent önkényesen a múltba helyezte át. A hiba nyilvánvaló. Én azt hiszem, Flórián ügyész urat senki és semmi nem akadályozta meg abban, hogy ezeket a szereplőket ugyanúgy, ahogy ma élnek, esetleg más névvel látta volna el. A dolog akkor talán egy kicsit gyanús lett volna, de Isten neki, legyen kedve szerint. Azt is elfogadtam volna, ha Hoppy vagy Toporján vagy Barnabás néven más embereket szerepeltetett volna. Ilyen módon azonban, bármennyire sajnálom is, e feltevés ellen tiltakoznom kell, és ki kell jelentenem, hogy ez így nemcsak valószínűtlen, hanem ebből egyszerűen egyetlen szó sem igaz.

A vöröshajúra az érvelés rendkívül mély benyomást tett. Még Kesző úr is (Kesző Benjamin, tehát nem Kesző Bertalan és nem Kesző Domonkos) bólogatott, sőt tapsolt, és kijelentette, hogy Féllábú ma kitűnő. Vagy nem? Mit szól hozzá? Más véleménye van? Ugye érdekes? Nem tartja remeknek? Előre megmondtam? Hallott már ilyet?

A jelentéktelennek látszó kisebb vagy nagyobb tévedések egész seregéről, mondta Féllábú, most nem akarok beszélni. Talán egyszer lesz rá alkalom, s akkor ezekre mind rá fogok mutatni. Ezúttal csak az Episztemon-incidenst veszem elemzés alá, és azt

mondom önöknek: tekintsenek el most attól, hogy Episztemon úr a mi segédfogalmazónkkal körülbelül egyidős, legfeljebb egy-két évvel idősebb, mondom, ettől tekintsenek el, marad azonban itt elég rágnivaló. A kitett gyermekről szóló elbeszélés, amely állítólag huszonnyolc és fél évvel ezelőtt történt, egyik megkapó részletében Pergelin Tódorról beszél, és az ő chimendexét említi meg. Azt mondja, hogy ez a gép az emberek elől rejtőző Episztemont megfogta, és belőle csaknem cigarettát töltött. Uraim, ezt a gépet nem lehet elég komolyan venni. Mindnyájan tudjuk, hogy Episztemon már volt vak és sánta és néma és reszketett, és csak mintegy három-négy hónappal ezelőtt süketült meg. Tudjuk azt is, hogy alig néhány hete ebből a betegségből hirtelen meggyógyult. A gyógyulás a segédfogalmazó úr megérkezésével pontosan egybeesik. Azóta Episztemon a kleptomániával kísérletezik, és azzal igyekszik mások figyelmét, sőt szeretetét magára vonni, hogy értékes vagy kevésbé értékes tárgyakat elemel, annyira, hogyha ő például ma valahol megjelenik, sietve minden könnyen zsebre dugható tárgyat a szekrénybe zárnak. Episztemon urat egy fél percre sem hagyják a szobában egyedül, és ha távozik, azonnal szemlét tartanak, nem kallódott-e el valami véletlenül. Ez a helyzet ma. De a barna kendőbe burkolt csecsemőről szóló történet Episztemonnak már esetleg a következő fejlődési fokozatát mutatja be és előlegezi, azt, hogy ő Pergelin padlására rejtőzött, csak éjjel járt ki, és az után szimatolt, vajon keresik-e őt, eltűnését észrevették-e, s mikor azt tapasztalja, hogy erre senki még csak füle botját se mozgatja, sőt kimaradását még hivatalában sem vették észre, desperát hangon panaszkodik. Véle-

ményemet nyíltan kimondom: én az Episztemon-incidenst nem hiszem el. Episztemon lehet, hogy a jövőben egyszer majd eljut oda, hogy túl érzékeny szeretet-vágyakozásában elrejtőzik, mert önmaga iránt óhajt figyelmet kelteni, mind ez ideig azonban ez az esemény nem következett el, nem következett el a legkevésbé huszonnyolc évvel ezelőtt, amikor Episztemon úr legfeljebb hároméves lehetett. Az elbeszélés tehát nemcsak a múltat hamisította meg, hanem kísérletet tett arra is, hogy a jövőt is meghamisítsa. Ilyesmit én megengedhetetlennek tartok.

Legyen szabad ezen a helyen személyes ügyben is megszólalnom. Flórián ügyész úr elbeszélésének egyik kimagaslóan realisztikus részletében Hoppy Lőrinc soirée-ját mondja el, úgy tünteti fel, mintha a postamesternek abban minden ismerősét sikerült volna beugratnia, vagyis bolondját járatnia és kínos helyzetbe hoznia. A többi között engem is, éspedig két alkalommal is megszólaltat, mint aki a meghívottak között voltam, és a soirée-n részt vettem. Ki kell jelentenem, hogy ez az egész dolog merő koholmány. Úgy tudom, Hoppy soha soirée-t nem rendezett (de ha az ügyész úr ötletéről tudomást szerez, sajnos biztos, hogy rendezni fog), és én ilyen estélyen nem vettem részt. Meg vagyok győződve arról, hogy a többi szereplő, Barnabás, Marcella grófnő, Pergelin, Améline, a báró és a többiek azt a gyanúsítást, hogy ő az estélyen részt vett, szintén visszautasítaná. Én, kérem, Hoppy Lőrincnél soha nem voltam, a nekem tulajdonított szavakat nem mondtam el, ismétlem, a legkevésbé huszonnyolc és fél évvel ezelőtt, amikor mindössze csak hétéves voltam, és az egész dologra vonatkozólag, sajnálattal bár, de kénytelen vagyok kijelenteni, hogy szemenszedett fantazma.

Nem tudom végül magamban tartani a következőt sem: a kitett gyermek története nem új. Nem vagyok bizonyos benne, hogy a segédfogalmazó úr ismeri-e Fieldingnek, a kitűnő angol regényírónak Tom Jones című regényét. Nos. Itt, kérem, ugyanolyan dologról van szó. Van azonban a tizennyolcadik században még egy regény, s ez Greynek a Ginx's babyről szóló története, amely Flórián úr eszméjével csaknem azonos. Én ezt nem tartom hibának. Bizonyos tekintetben ezt Flórián ügyész úr javára merem írni. Elvégre nagy dolog, ha valaki történetét Fielding és Grey nyomán építi fel. Ismétlem, én ezt nem tartom hibának, ellenben Flórián ügyész úrnak, ha az angol regényirodalom iránt ennyire érdeklődik, azt ajánlom, sajátítsa el a kitűnő angolok egzakt kompozícióját, tárgyát gondolja végig alaposan, építse fel valószerűen, és ne kövessen el olyan dilettánsra valló hibákat, amelyek a hallgatót sértik, és az egész elbeszélést végül is elfogadhatatlanná s így csaknem élvezhetetlenné teszik.

A vörös hajú segédfogalmazó ebben a helyzetben a leghelyesebbnek úgy vélte, ha néhány napot még vár, aztán, ha semmi sem történik, azt, akinek véleményét különös módon tisztelte, meglátogatja. Barnabás Maximus tudományosan képzett ember, aki őt nem fogja félrevezetni, s aki még a tetszetős feltevéseknek is ellenáll, nem úgy, mint Flórián, aki úgyszólván teljesen alaptalan feltevéseket vetett fel. Amikor néhány nap eltelt, de, amit várni lehetett, egyáltalán semmi sem történt, a segédfogalmazó Kesző Benjamin (tehát nem Kesző Bertalan, nem Kesző Benedek, nem Kesző Domonkos, hanem Kesző

Benjamin köszörűs, lakik Hárombéka tér 4.) úrra hivatkozva Barnabásnak levelet írt. A válasz rendkívül kedvező volt. Barnabás Maximus a vöröshajút csütörtök délután négyre meghívta, és jelezte, hogy ideérkezésének céljáról már hallott, a dolog rendkívül érdekli, és ha véleményét kimondhatja, szerencséjének fogja tartani.

Ez a vélemény, mondta Barnabás a dolgozószoba könyvtömege közepette, azt hiszem, önre nem kedvező.

A vöröshajú előtt kisebb torony állott, Tertullianus harmadik kötete, néhány archeológiai könyv az Eufrátesz városairól, Domitián Bramble The early civilisations of the world, Blessebois műve Lettres à Madame Chamauflois, Orbadonov hatkötetes könyve, az Ozbornyikov Lyumalyocsoszkij, a Skagerrak és a Kattegat földrajza, Irenaeus, egy Ranke-kötet, a mükénei ásatásokról szóló mű, egy maori nyelvtan, a csendes tengeri faunáról és a Himalája geológiájáról szóló nagyobb és néhány kisebb könyv a keltákról, a népvándorlás társadalmáról, a lapp művészetről, a világbíró Sendadores Haparandas, közben a Camouflage folyóirat néhány kötete, két kötet a Beiträge zur Kunst, Religion, Philosophie und Linguistik der archaischen Völker in Europa, Asien und Süd-Australien, több kötet Migne patrisztikájából, a kanadai kutatóintézet tűzföldi expedíciójának néhány illusztrált füzete.

Az én célom, szólt Barnabás, mikor látta, hogy a segédfogalmazó a könyvek címeit nézegeti, amint talán tudja is, az emberiség tízezer éves kérdéseinek végleges tisztázása. Huszonöt éve dolgozom, és (az egyik kétemeletes szekrényre mutatott) jegyzeteimmel nemsokára készen leszek. Akkor majd a művet

felépítem, és tíz év alatt, lehet, a leírással is elkészülök. Ön foglalkozott tudománnyal és –

Hatalmas apparátus, szólt a vöröshajú, hangjában megilletődéssel.

Nyolcvannégyezer-ötszázhatvanhat könyvet néztem át eddig, csak a nagyobb monográfiákat számítva, még körülbelül negyvenezret kell átnéznem. Tíz év, mondom, aztán tíz év a rendezés és tíz év a megírás. Harminc. Hetvenöt éves koromban készen leszek. Most 1884-et írunk, akkor 1914 lesz. A tudomány addigra az egész földön végleges diadalát fogja ünnepelni. Az összes kérdések a tudósok kezébe kerülnek. A társadalom rendje, a gazdaság, a világnyelvet életbe léptetik, a technika, a találmányok. A lélektan minden problémáját megoldják. A háború eltűnik, fegyverkezés nem lesz. A népek életét nem a hatalom fogja irányítani, hanem a művelődés és a jólét. Az egyiptomi fáraók vágya teljesül, a fegyverekből ekét fognak készíteni. Ön akkor még aránylag fiatal ember lesz, és élvezni fogja. Én az új aranykor építéséhez munkámmal akarok hozzájárulni. Barnabás minden pátosz nélkül beszélt. Jóslata meggyőző volt, és a vöröshajú magát egyszerre biztosnak érezte, annyira, hogy még mosolygott is, és azt mondta:

Az ön légköre igen jó hatást tesz rám.

Ez a légkör nem az enyém, hanem a tudományé, válaszolta Barnabás, aztán így folytatta:

Helyesnek tartanám, ha ön saját helyzetét ebben a légkörben tudná megítélni.

Mire a segédfogalmazó elbeszélésébe kezdett, először azt mondta el, hogy igazgatójával miképpen találkozott, és ez miképpen nevezte magát először Ursinusnak, aztán Shakespeare-nek, végül Cortez

Ferdinándnak, elmondta, hogy e beszélgetés nyomán benne kétségek támadtak saját kiléte felől, és elindult –

Látom, felelte Barnabás, de mondja, miért jött ön pont ide?

A vöröshajú elhallgatott.

Önnek szabad választása volt Mamanguape, New Jersey, Odrau, Pati-pati, Heluan, Kiu-kiang, Tatakoto, Astrilabe, Entroiamiento, Cseljabinszk, Beni Suaf, Ishkari, Kadungular, Torwsville, Winnipeg, Bilaspur, Aeroskjöbing, Cavalese, Fagaloa, Kongsöng, Verhojanszk, Christobal, Deadwood, Liebehovitz, Daraguarado között és Eckernföde, Latisana, Mahar, Mürzzuschlag, Rogoznica, Takamatsu, Northumberland, Quelimante, Sarungani, Wellington és Zermatt között. De ha ez önnek valamilyen okból nem felelt volna meg, itt sokkal közelebb és elérhető távolságban Förgepatony, Cégénydányád, Hagyárosbőrönd, Cservelházadamonya, Szalaszend, Görcsénydoboka, Cinderibogád, Csáfordoroszló, Lékérd és Cselegörcsény. Elvégre ezeken a helyeken célja érdekében pontosan olyan emberekkel találkozhatott volna, mint itt találkozott és találkozni fog. Miért jött ön pont ide?

Erre nem tudok válaszolni –

Mindjárt gondoltam. A kiindulás mindjárt rossz módszerérzékre vall. De beszéljen tovább –

A vöröshajú akkor igen részletesen elbeszélte, miképpen találkozott Hoppy Lőrinccel, aztán a vasúti beszélgetést Toporján Antallal, reggel az Episztemon-incidenst, Kesző Bertalant (nem Kesző Benjamint, nem Kesző Benedeket és nem Kesző Domonkost), aztán kalandját Fillér Joachimnéval, végül elérkezett Flórián Mandula-feltevéséhez és a

kitett gyermek történetéhez, és elmondta Féllábú megsemmisítő bírálatát is.

[Ó, Boromeus, mennyi időre lenne szükséged ahhoz, hogy ezt megszokjad, Boromeus, – és Boromeus voltál-e, vagy Mantegna, ó, vagy Franklin Benjamin (nem Kesző Benjamin), később majd elmondom, Garcilasso vagyok, a történelemtudomány adata hibás, látogasson meg és (hajlongva) én, uram, én, gyermekeim bűnét, vessen meg érte (zokog), mert ha nyomorult is vagyok (szaval), hidropathosis, mondta Vermerán, részemről a szerencse, foglaljon helyet, szegéééééény, rokkant beteg, szegéééény, tüzelőre tettük el, szegények vagyunk (köhög), I am a peaceful man, a sárga damaszt uzsonnakészletet már megvette, mire a tolltartók berendezéséről írt, mi az idcális tolltartó, de félévenként csak egyszer, szigorú felügyelet mellett, nehogy a nők erkölcse, gyorsan kiszaladt megnézni, hogy a tortarendelést elintézték-e, de a szöges csuháról nem mond le, és az énekkar megszólal, és a zászló elöl megindul, mire a föld alatti alagútban a bérencekkel harcba szállt, és tizennégyet levágott, és a grófnő lepedőjét nem ő lopta el, menjenek és nézzék meg –]

(Introitus ad abyssum. Periculosus. Periculosus. Periculosus. Badaversus Amphilegomena. Megállni és visszafordulni. Orthothymia. Veszély. Vissza. Periculosus. Autoanthropotropikus genofiguráció. Heterognózis. Dardal. Netovább. Periculosus. Anapythonizált philobasis. Hra tova, menne, menne, ideotaxis, el, el, periculum. Kryptoemphatikus pseudopeutika. Mondtam, mondtam. Kezdete tentatív. Supertentatív. Mondtam. Periculosus. Mikrolaria. Tilos. Oinodramatikus hypolysis. Semiterminatív

myroiteros. Periculosus. Abyssus. Abyssus. Tilos. Meditatív autotropos és hyperkonfesszionális genologemena. Periculosus. Metametheus. Abyssus. Abyssus. Tilos.)

Barnabás Maximus a beszámolót nem csökkenő érdeklődéssel hallgatta.

Az egész dologban, szólt a vöröshajú, benyomásomat a következőkben tudnám összefoglalni. Mindjárt az első este, amikor Hoppy úrral az állomáson találkoztam, de később is, amikor bárkivel is beszéltem, valahogyan, kérem, értsen meg jól, akkor ezekben az emberekben kénytelen voltam valami fonák, hogy is mondjam, talán visszás, egy kicsit kiábrándító, nem óhajtok erős szavakat használni –

Ezt, szólt akkor Barnabás, igazán nem vártam –

A segédfogalmazó elhallgatott.

Nézze, uram, én ismerem Hoppy és Episztemon urakat, mind a három, sőt mind a négy Keszőt, vagyis Benjamint, Bertalant, Benedeket és Domonkost, és a többieket is, akikről az előbb szó volt. Ismerem Toporján Antalt, akit képzett orvosnak és kimagaslóan jó modorú férfinak tartok. Be kell vallanom, hogy hibáikat, sőt gyengeségeiket is van szerencsém ismerni. Visszás, mondja ön. Kiábrándító. Sőt a fonák szót is. Rendben van. Bizonyos tekintetben tényleg így is van. De, kérdem öntől, van-e joga önnek, éppen önnek ilyesmit állítani, aki, mikor igazgatójától valami, az ön szavaival élve fonák és visszás dolgot hallott, hogy ez az ember önmagát ellenpápának és drámaírónak és condottierinek képzelte, s erre ön felbátorodva tüsténT nekiáll önmaga kiléte fölött kételkedni, éppen ön, akinek az ön által felidézett fonákságokban oly sok része van,

bírálatot kezd gyakorolni olyanok fölött, akik, de nem tartja ön ezt egy kicsit erősnek?

Csak gondolja meg, folytatta Barnabás méltatlankodó hangon, mert én ebben a bizalmas dialógusban egyetlen gondolatomat sem óhajtom elhallgatni, csak gondolja meg, milyen emberek azok, akikkel ön beszélt? Hoppy? Rendben van. Hóbortos, aki azonfelül képtelenül arcátlan és koszfészek és ripők. Toporján törzsorvos szakismeretével ámulatba ejt, bár el kell ismernem, hogy obligát látogatásaival engem is jó néhányszor a végletekig megkínzott. Episztemon? Kesző? Mind a négy! Ezek az emberek önhöz képest mégiscsak, hiszen ön tudománnyal foglalkozik, és olyan ismeretek fölött rendelkezik, amelyeket nem lehet megkívánni ezektől az emberektől, vagy nem? S ha önt ez az izé, az az igazgató rászedte, akkor a legjobb, ha a többi felől mélyen hallgat. Ön bizalmatlan Hoppy és Flórián és Toporján és Kankalin és a többi iránt. Helyes. Legyen is. De ön ezt a bizalmatlanságot későn kezdi. Ezt önnek még az igazgatójával szemben kellett volna kezdenie, sőt azt mondom, önnek legelsősorban önmaga iránt kellett volna bizalmatlannak lennie. Akkor a legelső futóbolondnak nem ült volna fel, és nem került volna ebbe a fonák helyzetbe, amelyben jelenleg van.

A segédfogalmazó most már látta, hogy Barnabás ellene frontális támadást intézett.

Ön megindult, hogy önmagát megkeresse. A legelső induló vonatra felszállt, ide megérkezett, és ettől valamilyen eredményt vár. Először is, mi az ördögöt keres önmagán? De tegyük fel, ha valamiről valami sejtelme támadt, tegyük fel, mert én még ezt a lehetőséget is számításba akarom venni, és

kellőképpen tisztelem is, akkor helyesen indult el ön? Milyen terv alapján? Mondja! Micsoda meggondolatlan ügybe sodorta önmagát? Végül pedig ismét az első esetre térek vissza. Ön, minden valószínűség szerint furcsa, az ön szavaival élve fonák elme. Önnek, uram, semmi, de semmi joga sincs önhöz pontosan hasonló elmék fölött ítélkezni. Érti? Semmi joga sincs.

A többi dolog aztán, folytatta Barnabás, mind ennek az egyetlen, mondjuk, principiális kizökkenésnek magától értetődő következménye. Ön említést tett arról, hogy Toporján a vonaton az ő odakozmásodásáról szóló elméletét fejtette ki. Toporján ezt az elméletet, én tudom is, hogy honnan vette, általában mindenkinek el szokta mondani, akit el akar káprázтatni. Fölösleges külön hangsúlyozni, hogy én ezt az elméletet, a többi újabb keletű elmélettel együtt, novellisztikusnak tartom. De még az odakozmásodás-teória szerint is ön, uram, éppen olyan kozmás, mint a többi, és önnek is, mint a többinek, élete kizárólag az odakozmásodás körül forog.

Ah, nézzen meg egy ilyen arcot. Nekem igazán mindegy, hogy melyiket, Hoppyét vagy Auguszta Korméliáét vagy Vermeránét. Nevezze meg valamelyiket. Laura? Legyen Laura, Kankalin Mátyásné, a város legelőrelátóbb és leggondosabb háziasszonya. Legyen ő. Én ismertem őt, mikor férjhez ment huszonöt évvel ezelőtt, egy kicsit szerelmes is voltam beléje, kihívóan szép és hiú nő volt, termete magas, csodálatosan szép szája volt, puha és húsos ajka, amikor nevetett, fogait feltárta, nagy és erős fogai voltak, kellemesen, sőt büszkén hajlott orra, nemes arc volt, és nézze meg most, milyen fakó és viaszos, milyen csaknem visszataszító és elzüllött arc ez.

Nem mondhatja, hogy ezt az arcot talán Kankalin tette így tönkre, vagy más, esetleg gond, csapások, szegénység, a környezet, csalódás, betegség, nem, ezt még ő maga se merné mondani. Rajta kívül ezért az arcért senki se felelős, egyedül ő, igen, ő saját maga. Nézze meg szemében azt az alattomos rémületet, mi lett ebből az arcból, nézze meg orra alatt azt a megkeseredett fájdalmat, ajkának azt a fáradt és kedvetlen hajlatát, állának azt a bántóan éles, makacs és konok szögletességét. Régebben, emlékszem, állgödrének bájosan érzéki hullámos vonaláért rajongtam, és gyakran álmodtam arról, hogy ezt a minden bizonnyal illatos gödröt meg kellene csókolnom. A gödröcske eltűnt, az alsó ajak és az áll között most szigorú és merev vonal, mint az olyan nők arcán, akik megbuktak. Miért? Azt kérdem, hogy miért? És ismét azt, hogy miért? Ó, nem Kankalin és nem a szegénység és a gond és a betegség. Arcot az úgynevezett körülmények sohasem tudnak így eltorzítani és feldúlni, soha, önmaga húzta magát karóba.

Nézze csak, itt a második hozzá hasonló arc, Améline tanárnőé, érzékileg talán kevésbé vonzó, de igen értelmes és világos arc. Abban az időben van éppen, amikor a szépség, az értelem, a világosság elkezd róla lefoszlani, és szeme, az okosan csillogó üde, sőt kíváncsi és nem szellemtelen szeme kezd olyan alattomosan rémült lenni, mint Lauráé, ajka elfárad, elkezd megkeseredni, arcán leülepszik a bosszú, az irigység, a méreg, a titkolt indulat, a féltékenység, a buta rigolya. Persze ön azt mondja, hogy Améline túllépte a kort, amelyben valakinek eszét elvehette volna, és ahhoz férjhez mehetett volna. Ó, nem. Nem ment férjhez, bár mehetett volna. Ez tény. De Améline ebből a tényből

önmaga számára egész életére szóló kínzókamrát épített, és önmagát ennek a ténynek inkább képes feláldozni, semhogy lényének eredeti üdeségét megtartsa. Arcát ellepi az elrejtett fogcsikorgatás, amelyben önmagát részesíti, és mert vágya nem teljesült, önmagán áll bosszút. Ah, barátom, az olyan arc, mint Lauráé vagy Améline-é, engem minden alkalommal, ha látom, igen mély fájdalommal tölt el, és mondhatom önnek, én ilyenkor igen kevéssé vagyok olyan hangulatban, hogy ezeken a torz és elgonoszodott, kipuffadt és meghülyült, végeredményben tényleg hallatlanul komikus arcokon nevetni tudjak. Én, kérem, nem vagyok azon a véleményen, hogy az öregedés okvetlenül eltorzulással és elcsúfulással jár együtt, mert el tudom képzelni, hogy az arc megérik, fiatal báját ugyan elveszti, de ráncai éppen olyan szépek és vonzóak lesznek, mint gödrei és színei voltak, és szemében nem ég az az anonim borzaiom, és nem keserű, és nem válik mohóvá, sem pedig egészen idióta módon bosszúállóvá és az őrülettel határosan kegyetlenné. Az olyan arcra, mint Lauráé, én önmagamat már nem merném rábízni. Hitvány és aljas arc. Gonosztevő arc, amelynek felháborító gyönyöre, hogy önmagát és mást szenvedni lásson. És Améline-é is előbb-utóbb ilyen lesz, mint Auguszta Kornéliáé és az öreg Fillérnéé már ilyen.

Mi történik ezekkel az arcokkal, kérdi ön? Ah, uram, olyasvalami történik, ami cseppet sem nevetséges, bár a mi konvencionális életünkben ezt rendesen nevetéssel szoktuk elintézni, és azt mondjuk, hogy szegény bolond. Igen, bolond Kesző Benjamin is kérdezősködéseivel, Kesző Bertalan is koldusszólamaival, Kesző Domonkos is a temetéssel és a

zászlóval, Toporján is látogatásaival, Hoppy Lőrinc is mászolygásával, Episztemon is kleptomániájával, bolond vagyok én is harminc- vagy hány ezer kötet könyvemmel és ön is, hogy önmagát keresi, és Flóriánnak, ennek a notórius fantasztának felül, és azt, hogy ön Fillér Majoránna és Jonathán vagy Mandula Mózes tábornok fia, elhiszi. Bolondok vagyunk mindnyájan, és ez a bolondság lassan, igen lassan, de annál biztosabban arcunkról lenyúzza mindazt, ami nyugodt és arányos és vonzó és tiszta és világos és értelmes és ami kortól teljesen független, és arcunkat sötétté és szögletessé és eltorzulttá és megkínzottá és kegyetlenné teszi, s az arc itt megkeményedik, ott feldagad, az orr obszcén lesz, a száj olyan, mint a bélcsatorna nyílása, az orcák szeméremsértően kipuffadnak, a szem sunyi és mohó, a homlok fényét elveszti, az áll olyan lesz, mint a kés, a vonások között a lemoshatatlanul piszkos fájdalom, reménytelenség, hitetlenség, bamba önzés, baromi sóvárgás és hátsó gondolatok és harag és méreg és nyúlós melankólia. Nevetséges? Egy pillanatig sem tagadom. Jaj annak, aki ezen nem nevet. De jaj annak, aki nevet rajta. Képes lenne ön ezeken a szánalomraméltóan megriadt lényeken nevetni? De képes lenne ezeken a pojácákon nem nevetni? Akár hiszi, akár nem, számomra a dolog néha nonszensz. Nem valóság. Kísértetek. Persze magamat is beleszámítva, mert ha én magamat ebből a kísértetjárásból kivonnám, az egész dolog nem lenne korrekt. És én most, kétségtelenül didaktikus pátosszal, de ez az egyetlen, amit az ön érdekében tenni tudok, azt mondom, kérem önt, abból az egyetemes, akár értelmes, akár értelmetlen felfordulásból, ami az emberi élet és a történet, önmagát ne vegye ki, és ne higgye, hogy önnek

talán különleges elbánásban lesz vagy van része, és kivétel, és ön az egyetlen ember, akire az, ami a többire vonatkozik, nem érvényes. Ez, kérem, inhumánus magatartás, és nézetem szerint minden arc összetöretésének és eltorzulásának és feldúlásának és elcsúfulásának és tragikomikus maszkká való változásának egyik legelső és legfőbb oka. Nem kivétel. Ó, Laura azt hitte, hogy ő kivétel. Améline is azt hitte. Nézze meg őket. Mivé tette őket az a hit, hogy ők kivételek. Nézze meg arcukon azt a sértődöttséget. Nézze, hogy meg vannak bántva. Milyen rosszul palástolt méltatlankodással járnak itt közöttünk, és mennyire zokon veszik tőlünk, hogy őket nem részesítik abban a különleges elbánásban, amely őket, nézetük szerint, megilletné. Én, kérem, minden csepp véremmel tiltakozom az ellen az életberendezkedés ellen, amely abból áll, hogy az ember önmagát, mint a külső világ és a másik ember által ejtett sebet hordozza, és tele van panasszal és váddal és siralommal, és érzékenykedik és finnyás, és kéreti magát és sóhajtozik és gyanakszik és duzzog, és ajkát kihívóan összeszorítja és elhallgat és vállat von és nem szól és dünnyög, és a sarokba vonul pityeregni, és reszkető szájjal hebereg, aljas komédia ez, kérem, mert mondja, mi az ördögtől van ennyire megsértve, mit panaszkodik és vádaskodik és gyanakszik és szipákol és érzékenykedik, és miért duzzog a boldogtalan! Mindegyik azt hiszi magáról, hogy félreismerik, azt hiszi, hogy a többi hülye vagy zsivány, mert őbenne nem látja meg azt a páratlant és azt a nagyszerűt, amilyen még soha nem volt és nem is lesz, ahelyett, hogy abba, ami előtte fekszik, belemarkolna, hogy élvezné a szépségnek és az egészségnek járó hódolatot, a művészeteket, a szenvedélyek melegét, a

nemesedett szokásokat, a civilizáció rendezett életmódját, az ételeket, az öltözködés örömét, a barátságos közösségeket, a természetet, képességeinek adományait, a véletlent, az ünnepet, munkájának eredményeit, az emberek tulajdonságainak sokszerűségét, ahelyett, igen, elzárkózik és félrevonul, és orrát felhúzza, környezetének szemrehányásokat tesz, és indulatos és makacs és kényeskedik és rigolyás, és elkezdi azt nem enni, és ó, nem, ő kék ruhát igazán nem visel, azt az embert nem kedveli, titokban elégtételeket kohol és ingerült és goromba, közömbös és monomániás, ettől persze megbutul, és már nem tud semmi másról, csak hogy őt állandó bántalom éri, és jönnek a mély és keserű ráncok, jön az étvágytalanság, a rossz emésztés, a haj hullani kezd, az áll megkeményedik, az orr felpuffad, a szeme megriad, az ajka komisz, hiába mázolja festékkel, egyre gonoszabb és szenvedőbb, és egyre inkább pojáca és halotti maszk és khiméra és embertelen és csúf és tragikus és hallatlanul nevetséges.

Barnabás Maximus kis szünetet tartott, aztán a kétemeletes szekrény felé intett.

Persze ha most mindjárt kezébe tudnám adni azt a művet, amelynek megjelenésétől sajnos még harminc esztendő választ el, persze, mondom, akkor más lenne, akkor azt mondanám, hogy olvassa el, és ehhez tartsa magát. Az emberiség tízezer éves kérdéseinek végleges rendezése és megoldása. Ma még nem vagyok abban a helyzetben, hogy a könyvet odaadhatnám. Bármennyire sajnálom is, de végleges et önnek most mondani nem tudok. Egyet azonban máris merészelek. Principiális kizökkenésének

némely következményét ön már tapasztalta. Ha a kizökkenés mellett kitart, a nehézségek súlyosbodni fognak. Ez biztos. Azt tanácsolom, hogy ön azonnal üljön vonatra, menjen haza, levéltári hivatalát foglalja el, megkezdett pályáját folytassa, és fogjon tanulásba. Nem sok idő múlva kérdéseit sokkal világosabban fogja látni. Én még azt is szívesen felajánlom, hogy mivel ön nem ismer olyasvalakit, akivel kérdéseit meg tudja beszélni, lépjen velem levelezésbe, remélem, néhány pontra vonatkozólag felvilágosítást fogok tudni adni. Ez különösen az olvasmányok természetére vonatkozik. Sokat persze tőlem ne várjon, legalábbis egyelőre ne. Munkám pillanatnyilag teljes erjedésben áll, és problémáim kivétel nélkül mind nyíltak. Erre én önt jó előre figyelmeztetem. De tudásom és főként olvasottságom rendelkezésére áll.

Kérdésem lenne önhöz, szólt ekkor a vöröshajú hirtelen, ismer ön egy bizonyos Furius Troglodex nevű szerzőt és művét, amelynek címe Hyperexfesszionális Provizórium?

Így fejből, szólt Barnabás, nem vagyok benne biztos. Címéből ítélve korai tizenhetedik század, alkímia. Mindjárt megnézem.

Felállt, és mivel közben bealkonyult, lámpát gyújtott, de még egy lépést sem tett, amikor csengettek. Az ajtó előtt két polgári ruhás és két egyenruhás rendőr állt. A vörös hajú segédfogalmazót keresték.

Milyen ügyben? kérdezte Barnabás.

Gyilkosság és rablás bűntényében letartóztatására kaptunk parancsot. Barnabás erre gyorsan és ösztönszerűen azt mondta: Lehetetlen.

Az elfogatási parancs itt van. Semmi kétség, csakugyan ott volt.

A vöröshajú kénytelen volt felállni, kabátját felvette, és a rendőrökkel elment.

Hic est periculum. Hic est periculum. Hic est periculum. Peril, Gefahr, Danger. Nézze meg ezt az arcot, amely annyira hasonlít Crömwellre, de nem az, Kesző Boromeus ő (lakik Hárombéka tér 32.), három árva gyermek apja, orra egyenes, és régebben szerettem volna ezt az orrot parafermentális (kontaxativ) apotropizmus, mint madame Chamauflois és Skagerrak illusztrált hypologikus sendador 1884 és harminc az 1914, a diadal esztendeje, és Oszbornyikov, Förgepatony és Csáfordoroszló, miért pont ide, e mellé az orr mellé? amely szép volt és keskeny és illatos, és most nézze meg, milyen ótvaros és taknyos, iiiirgalom, iiiirgalom, nehagyjanakel, abyssus, abyssus, ő maga volt az oka, azért az orrért ő maga a felelős, nem Loyola, sem Bernadette, sem Lunacsarszkij, sem Lincoln, sem Boccaccio, sem Szép Fülöp, sem Hippokratész, sem Dionüszosz Areopagita, csikasz rettenet sugárzik belőle, minden fény eltűnt, ó, nem Kesző Domonkos volt az oka, elöl a zászló, circumdederunt, sem pedig Fillér Joachimné, és New Orleansbe kellett volna menni, vagy Pekingbe, Karthágóba vagy Santiagóba vagy Brisbane-be vagy Sidney-be vagy Alahabadba vagy Lhasszába, ott tudták volna, ki vagyok, és I don't like jams after cocoa, és a másik orr, még roggyantabb és feketébb, mint az inkvizíció, és a féltékeny gödröcske, a gonosztevő foglaljon helyet, és nézzen körül, a legújabb világesemények megerősítettek abban, hogy a sport eseményei a közegészségügy szolgálatában és az angol porcelánkészletet már megvettem, vessen meg érte,

megérdemlem (zokog), és jaj annak, aki nevet, és jaj annak, aki nem nevet, obszcén orr, amely meredten az arcból kiáll, és paratropikus genotoszisz ho tész ta krüptolüszisz oinoplaktouszin, danger, hic est periculum, Furius Troglodex megmondta p-ri-mo, secundo és tertio fluctuens, és szívesen oktatom önt levélben tovább a Nagy Ri tiszteletére, ri-tmus, Bu-ridán, ka-ri-ka, pa-ri-pa, pe-ri-patetikus, Centu-ri-o, ba-ri-um, t-ri-pper, G-ri-bojedov, álmomban megjelent Episztemon, kezében a pénztárcával, mint süketnéma. Toporjánnak öltözve, gomblyukában cédulával, tisztelt közönség, meghívom folyó hó 16.-ára, mély tisztelettel a Hoppy család, éljen a hoppydalom, Kesző Bertalan szakállával, mint az öreg Saroglya, a chimendexen ült, fején Mandula Mózes csákója, egyik kezében a Camouflage legújabb száma, a másikkal őszibarackbefőttet eszik, hóna alatt Kesző Domonkos koporsója, mögötte ünnepélyesen Fillér Joachimné (és Majoránna) és Améline tanárnő, kézen fogva vezetik Hoppy gyermekeit, és oktatják őket a Hyperexfesszionális Provizórium tételére eliodiscus hagiomorphoszisz etoxeria sunt koriphantika, egész hátul három alakban Schnoen Alajos, Turcsika Szelenár és Bajnád Edelény, tripoláris triplgänger, lassú lépésekkel, Hoppy orrán keresztül a gyászindulót fújja, és két gyertya között fekete papírruhában Auguszta Kornélia táncol, Barnabás Maximus messziről integetett, miért nem mennek inkább Sziámba. Sziámba? Ágoston atya tüzesített szöges ostorral veri Böllér Leót, Molly pedig Timur kisasszonnyal karonfogva Canaud-szardíniát eszik, és a chimendex a répát megreszelte, és az órát meghegyezte, és tizenkét lövést adott le Kesző Domonkos koporsójába és a zászlóra, Bajnád Edelény erre odament a báróhoz,

és az Pergelinné változott, és kalapját nyújtotta: jó emberek, segítséééééég, segítséééééég, segítséééééég, panaszos hangon és csendes megtörtséggel kell mondani, Flórián a könyvből felolvasta, hogy a szőke leány az alagútban eltévedt, és az éhhalál már-már elérte, akkor Ambrus megjelent két lágy tojással, teával és pirított zsemlyével, és a gonosz várurat megölte, hic est abyssus, hic est abyssus, hic est abyssus, semmit, amit mondtam, nem tartottál meg, supertentatív és tripoláris (sexier) theorecessio és paraspiritoid partialobjektiváció. Elhagyott, most elhagyott, abyssus, autogén psychovexatura, mezoikalizmus, tatamuzika, edestrom, szemisperma, abyssus, hic est abyssus, pszeudomítikus regresszió, permanens disszolutív autovexatura, homofiat, abyssus, abyssus, az angyal elszállt.

Lehetetlen, mondta Barnabás Ágoston atyának este, mikor a dolgozószobában egy kis megbeszélésre leültek, ismétlem, lehetetlen, hogy ez a fiatalember valaha is bármiféle gyilkosságot követett el, én tudom, hogy –

Flórián csinálta, szólt Ágoston atya.

Kitűnt, hogy Flórián a vöröshajút följelentette, mert az egy bizonyos Licsipancs nevű községben a pástétomsütőt megölte és kirabolta.

És a gyilkosság tényleg megtörtént? kérdezte Barnabás.

Valószínűtlen, felelt Ágoston atya, legalábbis Féllábú, aki az egésznek rögtön neszét vette, azt mondja, hogy ilyen gyilkosság sohasem történt meg, annál kevésbé, mert Licsipancs nevű község egyáltalán nincs.

Szóval az úgynevezett Flórián-féle csuszam máris megvan.

De a dolog nem olyan egyszerű. A pert Kankalin Mátyás fogja tárgyalni.

Barnabás Maximus egyáltalán nem türtőztette magát, olyan mozdulatot tett, amely gátlástalan nemtetszését fejezte ki.

A vádlott elmeállapotát Vermerán doktor fogja megvizsgálni, egy sereg tanút fognak kihallgatni, a többi között Hoppyt és Auguszta Kornéliát. Barnabás erre azt mondta:

Reménytelen. Én figyelmeztettem őt, hogy milyen veszélyes útra lépett. Azt mondtam, hogy azonnal utazzék haza –

Már késő volt, felelte Ágoston atya. Egyébként a perre mindenki készülődik, és azt hiszik, példátlan Féllábú-Flórián párbaj tanúi leszünk. Az esélyek elég egyformák. Flórián fantáziája ugyan mindig kihagy, de bizonytalan, hogy Féllábúnak milyen napja lesz, és milyen érveket talál.

Könnyen halálra is ítélhetik, szólt Barnabás.

Az egész dolgot így, ahogy van, mondta erre Ágoston atya, én csaknem természetesnek találom, és amin csodálkozom, hogy ma nincsen több ilyen eset. Nemsokára a justicmordok mindennaposak lesznek, semmi sem lesz különlegesebb, mint valamely ésszerű és igazságos ítélet és per. Az idők jele. Ez az, amelyről az írás beszél. Minden jel a közeli végre utal. On ismeri véleményemet. Meggyőződésem, hogy a romlás egyre rohamosabb lesz, irtózatos háborúk fognak kitörni, az emberiség sok milliója pusztul el fogságban, éhségben, kínzásoktól, járványokban. Titkos betegségek. A családok szétzüllenek, a gyermekek elárulják szüleiket, a

szülők eladják gyermekeiket, a művészet romlik, az erkölcs egyszerűen eltűnik, az államokban a hatalom a gonosztevők kezébe kerül. A börtönök megtelnek, és vér és vér és mindenütt vér és könny és vér és verejték és vér. Soha még nem volt olyan szolgaság, mint amilyen most következik. Ma 1884-et írunk, meglátja, nem telik bele harminc év, a világ alapjaiban megrendül. A pusztulás küszöbén állunk. Még meg fogjuk érni, hogy a föld, mint a lázadó angyalok idején, a vízözön előtt, nyögve az égre kiált. De a világot most nem a víz fogja elönteni, hanem a tűz –

Barnabás Maximus elmélyedten hallgatott, aztán:

Kivételes képessége van önnek, szólt, hogy az apokaliptikus lidércnyomásról beszéljen. De én az ilyesmit nem vagyok képes méltányolni. Tudja, az apokaliptikus idő is, amely a vízözönt megelőzte, a források szerint –

A művek többsége, szólt Ágoston atya, a vízözönt mint történeti tényt említi meg, Ernest Moore geológiájában –

A feltevést ismerem, szólt Barnabás, de csak részben fogadhatom el. Egyébként Moore is, Florence Gaillard is másokra támaszkodva a Perzsa-öböl vidékét –

Viszont Peruban –

Barnabás most Trimorque, Valabrade, Kummersthal, Jaegerer, Brummard, Simpkiavicz, Golobroszov és Torrieri könyveire hivatkozva utalt álláspontjának alaposságára, mire Ágoston atya Molo vin, Janauschek, de Vlagas, Björnorsk, Thamagiver, Jallannarskian, Daenno, Braganzi, Fanfaro, Zürr és Pitallakanausemovitz művei alapján –

Kankalin Mátyás törvényszéki bíró szórakozott volt, nem éppen az ezüstlakodalom miatt, az annyira Laura ügye, hogy, hanem a napló, Kankalin az emésztés folyamatát fölfedezte, és a lehető legpontosabban le akarta írni, meg kívánta figyelni, követni, ellenőrizni, felbontani, részletezni, megérteni, átvilágítani. Hetek óta már csak a fogakat figyelte meg, és tegnap például a marhahúsfoszlány, amely fogai közé szorult, milyen sajátságos, bizonyos tekintetben egész kedélyállapotára döntő szerepet nyert, amikor bennszorult, nyelvével nem tudta kinyomni, ki se tudta szívni, sem elölről, sem hátulról, Kankalin a zsebében levő fogpiszkálót nem vette elő, mert elhatározta, hogy a húsfoszlányt külső és mesterséges beavatkozás nélkül szedi ki. A küzdelem, a foszlány rendkívüli makacssága miatt, sokáig tartott. A szájban lejátszódó dráma. Laurának minderről sejtelme sincsen. Ó, Laura nem tudja, hogy Kankalinban már több mint huszonhárom éve mi történik. Laura már egy hónapja ideges. Alig van otthon. A lakást feldúlták, festették, tatarozták, a bútorokat elcipelték és visszahozták, gyalultak és súroltak és fényeztek és mázoltak. Kankalin csodálkozott, hogy az ezüstlakodalomért oly sok ember lelkesedik. A marhahúsfoszlánnyal való konfliktust ma nem tudja megírni. Bárhová néz, mindenütt lakodalom. Délben biztosan nem is esznek, mert nem lesz rá idő. A parancs úgy szólt, hogy a tárgyalásról hazasiet, de közben a fodrásznál a haját rendbe hozatja, és megborotválkozik. Aztán otthon megfürdik, erre az alkalomra csináltatott ruháját fölveszi, addigra már az első vendégek biztosan megérkeznek, és fogadja őket, ó, igen kedves, hogy eljött, nagyon örülök, jókívánságait köszönöm, huszonöt év,

higgye el, oly hamar elmúlt, persze, jó házasságban hamar elmúlik, mint egyetlen bolondos nap, Laura kitűnő asszony, az egész városban híre van, gondos, takarékos és előrelátó, mosolyog, közben a húsfoszlányra gondol, a vendéget bevezeti és leülteti, tényleg nagyon kedves itt minden, Laura érdeme –

A vádirat szerint 1884. január 14-én reggel Licsipancs községben, a Szeptember 2. utca 4. szám alatt lakó pástétomsütő-mester a szokásos időben nem jelent meg az udvarban, holott előtte való reggel két fél sertést vett, és azt pástétomnak fel kellett volna dolgoznia. Szomszédai körülbelül kilenc óráig várták, és akkor néhányan, éspedig név szerint K. Kavics András, K. Kavics Andrásné, Hupp Antal és Hupp Rozália az ajtón zörgetni kezdtek, majd azt benyomták, és a pástétomsütőt a konyhában vértócsa közepén fekve találták. A kihívott orvos megállapítása szerint a pástétomsütő már tizenkét órája halott volt, s a gyilkosság még este történhetett. A csendőrség nyomozója a következő tényeket szögezte le: a konyhában dulakodás nyomai látszottak, a pad feldőlt, néhány edény földön hevert, egy köcsög összetörten a sarokban volt, az ajtó fölött levő szentkép a kemence mellett, megrepedt üveggel és sérült kerettel. A gyilkosságot a pástétomsütő húshasogató bárdjával követték el. A meggyilkolt fején a bárddal nyolc mély sebet ejtettek. Az orvosszakértő véleménye szerint mind a nyolc seb halálos volt. A szobában a tettes valamit kereshetett, minden valószínűség szerint pénzt, mert a pástétomsütő felesége rokonainak látogatására elutazott, és nem volt odahaza. A szalmazsák feltépve és a szalma

szétszórva, a szekrény tárva-nyitva, a fehérnemű nagyrészt a földön hevert, a kályha feldöntve, a kályhacső kiszedve, és a szobát a korom ellepte. Az asztalfiók feltörve, tartalma a padlón, a képek a falakról leszaggatva, az üveg elhasadva. A pástétomsütő több ezerre menő készpénzének nyoma veszett. A gyilkosság és rablás körülményei felől a csendőrség megállapította, hogy a megelőző napon a pástétomsütő szomszédjának, Hupp Antal földműves, licsipancsi lakosnak elmondta, hogy a városból rokona érkezik, egy bizonyos levéltári segédfogalmazó, aki züllött életet él, adósságai vannak, és biztosan pénzt akar tőle. Ő azonban ilyen embernek nem ad, ha százszor rokona is. Hupp Antal és Hupp Rozália a segédfogalmazót azóta látták is, a tízes vonattal érkezett, különösen vörös haja tűnt fel nekik. A segédfogalmazó másnap reggel eltűnt. A vasúti jegypénztáros vallomása szerint éjjel a tizenegy harminchármas vonattal a városba váltott jegyet, és elutazott. Kézitáska volt nála, és rendkívül idegesen viselkedett. A szomszédok este semmit sem hallottak. K. Kavics Mária, K. Kavics András tizenöt éves lánya emlékszik, hogy háromnegyed kilenckor a pástétomsütő ablakában még világosság volt. Lepence Sándor harangozó kilenc óra után idegen férfit látott a vasút felé sietni. Táska is volt nála. Özvegy Babos Domonkosné a váróteremben a vörös hajú férfit határozottan látta, még beszélt is vele. A csendőrség a gyilkossággal és rablással alaposan gyanúsítható segédfogalmazó körözését elrendelte, és folyamatba tette.

A vörös hajú segédfogalmazó f. évi március hó 26-án a rendőrség intézkedésére letartóztatásba helyeztetett. A gyanúsított első kihallgatása alkalmával

tagadta, hogy a pástétomsütőt ismerte, Licsipancs községben sohasem járt, semmiféle levelet nem írt, neki ilyen rokona nem volt, s azt a vádat, hogy züllött életet élt, visszautasította. Második kihallgatása alkalmával első vallomása mellett kitartott. Az eléje tárt bizonyítékokra önkívületben kiáltozni kezdett, majd dühöngött, cellájában éjszaka kiáltozott és átkozódott.

Amikor a segédfogalmazót az ügyészség fogházába kísérték, és a vizsgálóbíró kihallgatta, igen csendesen viselkedett, csak a fejét rázta, révetegen nézett, és szemmel láthatóan nem volt beszámítható állapotban. A letartóztatottat Vermerán doktor többször megvizsgálta. A beidézett tanúk vallomása szerint a csendőrség eredeti feltevését beigazoltnak látták. Hoppy Lőrinc postamester a vádlott ellen vallott. Auguszta Kornélia, a vádlott szállásadónője azt vallotta, hogy a segédfogalmazó éjszaka álmában beszélt, a pástétomsütőt emlegette, és egyébként züllött életmódját itt is folytatta. Özvegy Fillér Joachimné azt vallotta, hogy a vádlott tőle nagyobb összeget csalt ki, hamis adatokkal megtévesztette, sőt erőszakoskodott, és meg is fenyegette. A tanúvallomások hallatára a vádlott ismét dühöngeni kezdett, és több napig nem evett.

Következik a vádlott elmeállapotáról szóló jelentés.
Doktor Vermerán.
Carpadentiocitis scotomressivitate, szólt Vermerán.

És mit jelent ez értelmes emberi nyelven? kérdezte a bíró.

Vermerán tíz másodperces hatásszünetet tartott, és aztán beszélt. A harmadik mondatnál Toporján

törzsorvos helyén fészkelődni kezdett, homlokát ráncolta, orrát kifújta, és nyugtalanul körülnézett. Pillantása találkozott Barnabás Maximuséval, aki ugyanekkor szemmel látható idegességgel szakállát fogdosta, majd felállt, és kifelé indult. Alig telt el egy perc, Toporján követte.

Az emberi lény alkotórészei, kezdte beszédét Vermerán, tudvalevőleg pszichofizikai faktorok, amelyeket a tudomány trazmáknak nevez. Aszerint, hogy e trazmák tevékenységüket a pszichofizikai limesen inkább innen vagy azon túl fejtik ki, az ember alaptermészete monolithikus vagy dialimphatikus. A monolithikust gaioidnak, földesedőnek, a dialimphatikust thalattoidnak (étheroidnak), tengerszerűnek (levegőszerűnek) is nevezik. A gaioid ember alaptermészete és anyagcseréje szorulásos, a thalattoid viszont hasmenéses –

(Barnabás Maximus fölkel és távozik.)

Mivel a trazmák az előbbi emberben a limesen inkább innen fejtik ki tevékenységüket, munkájukban monolithikusak, az utóbbi emberben a limesen túl, tehát dialymphatikusak –

(Toporján Antal törzsorvos távozik.)

A legutóbbi kutatások igazolták, hogy a monolithikus gaioid ember száz közül kilencvenhat egész öt tized százalékban savtúltengésben szenved, folytatta Vermerán, többször valamely gyűjtőszenvedélye van, hajlamos a fösvénységre, emlékezete mechanikusan jó, pedáns, puritán, egoista, patológ aszociális. Ez a tipikus struktúra szexuálisan a hideg kéj osztályába tartozik, vagyis nárcisztikus, és hajlik az onániára. Ez a szorulásos típus. A hasmenéses viszont száz közül nyolcvannégy egész hat tized százalékban savhiányban szenved, ez az

ember nem gyűjt, hanem tékozol, könnyelmű, rendetlen, hanyag, emlékezete rossz, inkább pietista, fecsegő, társasági ember, patológ hyperszociális. Szexuálisan a meleg kéj osztályába tartozik, szélső esetben buja, kicsapongó.

(Az ön véleményét, szólt Barnabás Maximus a folyosón, mialatt Toporján fel és alá járkált, ismerem. Én ezt a bűntény egy nemének tartom, felelte Toporján. Gyújtson rá, szólt Barnabás, és cigarettát vett elő. Rágyújtottak. Az ember igazán tehetetlen, mondta Toporján. Igaza van, szól Barnabás, ez a bűntény egy neme.)

A vádlott, folytatta Vermerán, és hangját poco ritenuto a felső kvintre helyezte át, a monolithikus gaioid elmezavar paradigmatikus esete. Nárcizmusa szembetűnő. Savtúltengése kimutatható. Trazmáinak limesen innen való tevékenysége fokozott.

(Elhatároztam, szólt újra Toporján, hogy cikket írok az ilyenek ellen, hiszen a tudományt szégyenteljesen vulgarizálják. Romantizálják, kiáltott Barnabás. Ponyvásítják, morgott a törzsorvos. Parodizálják, súgta Barnabás. Szekularizálják, mondta Toporján. Karikírozzák, szólt Barnabás. Kompromittálják, sóhajtott Toporján.)

Beszámíthatósága igen mérsékelt. Szexuális viszonylatokban nem volt alkalmam megvizsgálni, de trazmáinak irányából feltétlenül a hideg kéj, a nárcizmus következik. Arctípusa oneoid. Tény, hogy idült szorulásban szenved. A gaioid trazmák jelenléte kétségbevonhatatlan.

Köszönöm, elég, szólt Kankalin Mátyás, ebből ennyi elég.

Auguszta Kornélia, a vádlott szállásadónője.
Mondja el, hogyan került önhöz a vádlott, és hogyan élt.

Auguszta Kornélia erre az alkalomra sötétlila ruháját vette fel a hosszú fátyollal, táskájába kesztyűt tett, tegnap este hajat is mosott, és arcát bepúderezte.

Marcella grófnő nekem barátnőm, kezdte, bár sokan irigyelnek miatta, és tudom, hogy pletykáznak, mert akkor megyek hozzá, amikor akarok, és gyakran még főzök is neki, amikor a szakácsnő elmegy, és állatainak és lelenceinek is adok enni, és soha nem fogadok el semmit, a grófnő mindig mondja, fogadja már el, az égre kérem, nem kívánhatom ingyen, hiszen maga szegény, ami igaz is, szegény vagyok, mert a grófnő jótékony célú, és most nem mondom meg, hogy ki irigykedik, pedig ha megmondanám a bíróság előtt, akkor nagyon megijedne, és eljönne hozzám, és könyörögne, hogy nem egészen úgy volt, de ezt már tudjuk, tavaly is fel akartam jelenteni becsületsértés miatt, mert rágalmazott, az ügyvédnél is voltam, és az is azt mondta, hogy csak pereljem be –

A vádlott önnél lakott? kérdezte a bíró.

Igen, ha bepereltem volna, akkor be is zárták volna, és nem mondom meg, ki az, de ha még egyszer pletykát csinál, és azt mondja, hogy Marcella grófnő ingeit és harisnyáit elhordom, és még az ezüstkanalakat is elloptam, és a monogramot a kanálon még mindig látni, hiába smirgliztem, ő mondta rólam, és mindig pletykát csinált, és mondtam az ügyvédnek, hogy ő miket mondott, és azt mondta, hogy pereljem be, mert mégis az a személy, aki rám mondta –

A vádlott gyanúsan viselkedett?

Igen, pedig egyszer a grófnő kérdezte, hová lett a kanál, de az a sok gyerek és állat a grófnőnél, biztosan elkallódott, és annyian járnak oda, mindenféle koldusok és szegények, miért éppen rajtam keresik, ezt a fátyolt is a grófnőtől kaptam, és a kesztyűt is, a grófnő nagyon jó, de én dolgozok nála sokat, és őtőle kaptam, én nem lopok, és az a személy mindig azt mondta, hogy én –

A lakbérrel adós maradt?

Igen, az egy piszkos személy, aki rám ilyeneket mond, és én nagyon jól tudom, hogy kicsoda, és ha még egyszer meghallom, akkor az ügyvéd is mondta, hogy pereljem be, mert az rágalmazás, és én soha életemben, mindig tisztességesen, a púdert sem én vittem el, egyetlen zsebkendőt sem, amikor én vasalok, mindig beszámolom, mondom is a grófnőnek, hogy ennyi volt, ha eltűnnek, ne keresse rajtam, az rágalmazás, és fel fogom jelenteni –

Részeges volt?

Igen, az egy züllött személy, aki rám ilyeneket mond, és hiába tagadja is, nekem vannak rá tanúim, és én soha a grófnőtől semmit sem kértem –

Feslett életet élt?

De még mennyire, az egész város tudja, én még csak rá sem nézek, nem is köszönök neki, és a fűszeresnél, ha látja, hogy krumplit akarok venni, gyorsan a szépeket kiszedi magának –

Voltak titokzatos látogatói?

Minden este, néha még az utcára is kiáll, az ilyet nem lenne szabad megtűrni tisztességes emberek között, és még az mer rám mindenféléket mondani, és az ügyvéd is megmondta, az rágalmazás, és csak

jelentse fel, és én fel is fogom jelenteni, mert a grófnőnél –

Durva és erőszakos volt?

Mindig, amint ez az ilyeneknél, mindig, szemben mindig édes így, édes úgy, de ha elfordulok, azt mondja, hogy ez a vén szarka, aki a grófnő kanalait ellopja, és a monogramot kismirglizi éjjel, amikor senki se látja, pedig én soha azokat a kanalakat nem is láttam, de ott a menhelyen mindenféle állatok –

Állítólag álmában beszélt, és elárulta magát. Igaz ez?

Meg mernék esküdni rá, hogyha följelenteném, rögtön hozzám jönne, és könyörögne, és mindent ígérne –

Említette a pástétomsütő nevét is?

Igen, de most az egyszer még megkegyelmezek neki, és nem jelentem fel –

Ez döntő bizonyíték. Elég. Elmehet.

Auguszta Kornélia tulajdonképpen mondanivalójába még csak most akart volna belekezdeni. A bíró újra intett, hogy elég. Egy kicsit meg volt sértve.

Elég, szólt újra Kankalin.

Mire Auguszta Kornélia méltatlankodva helyére ment és leült.

Fillér Joachimné, a karmester özvegye.

Igaz az, hogy a vádlott ideérkezése után mindjárt önnél kölcsönt vett fel?

Fillérné tanácstalanul állt, és alig hallhatóan beszélt. Kicsit könnyezett, és kezét is megpróbálta tördelni, köhögött és roskadozott. Ábrázolótehetségének sok fogyatékossága így nagyobb nyilvánosság előtt még sokkal szembetűnőbb volt, mint odahaza,

meghitt környezetében. Lámpaláza talán nem volt, de látszott rajta, hogy a mozdulatok értékeit egyáltalában nem ismerte. Tényleg, így, a nagyközönség szeme láttára produkcióinak alapvető hibái különös erővel emelkedtek ki. A nézők közül többen azon a véleményen voltak, hogy Fillérné játéka tökéletesen hamis.

Én szegény öregasszony vagyok, mondta –

Kicsit hallhatóbban beszéljen. Nem kell semmitől sem félnie. Ön szegény öregasszony, de azért a kérdésre válaszolhat. Vett fel önnél kölcsönt?

Pár krajcárom volt –

Egészen bizonytalanul beszélt. Most megpróbált egy kicsit támolyogni, és könnyeit törülgette. Néhány nézőnek az a benyomása támad, hogy Fillér Joachimné erre a mutatványra talán nem is készült fel eléggé, és a dolgot nem vette lelkiismeretesen. A tántorgás rossz volt, sértően ügyetlen. A helyes tántorgás, gondolták sokan, egészen más.

Az sem az enyém, rebegte Fillérné, leányom, szegény, dolgozik, Majoránna a kórházban, tüzelőre tettük el, de szívem megesett rajta, kérte tőlem, és én jószívű vagyok, és én –

Milyen összeget adott neki? A kötelezvény háromszázról szól –

Ó, többet adtam neki, sokkal többet, a többit ajándékba, vagy ha lesz pénze, majd úgyis fizet, sokkal többet, jó ember, szegény –

(A marhahúsfoszlány. Délután semmiképpen nem írhatja le. Sok vendég. Ezüstlakodalom. Este fáradt. Meg kell írni. Ez az egész üres komédia. Mit akarnak ezek? Jönnek és beszélnek, a vádlott kap néhány évet. Úgyis mindegyik hazudik. A bíróság előtt mindenki hazudik.)

No és, szólt, a vádlott mit mondott?

Ha pénzét megkapja, akkor visszafizeti, mert mondta, hogy megfizeti, és voltak igazolványai, és elhittem neki, és mondta, hogy most a pénz elveszett, és nincs tüzelőnk, és a pár krajcáromat mind odaadtam –

Szóval a pénzt öntől kicsalta, és visszaélt az ön jó szívével, és nem fizette meg?

Mindig jószívű voltam, és a férjem tavaly meghalt, és nyomorban hagyott, szegény karmester volt, és szegények voltunk –

Fillérné hosszasan zokogott.

Kártérítés, suttogta könnyei között.

Kártérítési igényével a polgári bírósághoz kell fordulnia, szólt Kankalin.

Hoppy Lőrinc postamester.

Ön a vádlottat közelről ismerte?

Hoppy ide-oda topogott, egyet tüsszentett, aztán hirtelen egymás után ötször bólintott, és karját felnyújtotta.

Rendkívüli közelségből, mondhatnám, általag közelségből, tudniillik ő, mármint, igenis –

Ismét topogott, a közönség felé fordult, intett is valakinek, nem tudni, kinek, figyelmeztetően köhécselt.

Nekem tudniillik feleségem tavaly meghalt –

Van ennek az önmagában sajnálatos ténynek a perrel valami kapcsolata?

Sajnálatos, kiáltotta Hoppy, ez a helyes szó –

(Átkozott menazséria. Az időt itt kell pocsékolni. Az irritáció maximuma, ha az ember szájában idegen anyag akad fenn. Húsfoszlány. Kankalin a papírra leírja: Irritációmaximum. Felnéz.)

Hoppy karját csüggedten lógatta, és elérzékenyüléssel látszott küzdeni.

Beszélje el, hogy a vádlottal hol és mikor ismerkedtek meg.

Voltam bátor, bocsánat, mélyen tisztelt hölgyek és urak, bizonyosan emlékeznek önök a Hoppy család mélységes szomorúságára és gyászára, nemes törekvés, szívbeli nemesség jellemzi a Hoppy családot, igen tisztelt bíró úr és nagyérdemű hallgatóság, de ha én, Hoppy Lőrinc személyazonosság szerint, de társadalmilag, sajnos, pinke és görbő –

Ön nagyon is távol kezdi. Beszéljen a vádlottról.

Ó, bíró úr, nagyérdemű törvényszék és kedves barátaim, hölgyek és –

Ez mind fölösleges, a tárgyra térjen –

Pinke és görbő, mint bátorkodtam mondani, de –

Elég a pinkéből, szólt Kankalin, nyögje már ki, hogy a vádlottal hol találkozott –

Özvegy vagyok, szólt Hoppy.

Most ócska és gyűrött rózsaszín, fehér virágos szalvétát vett elő, azzal szemét törülgette, orrát belefújta, aztán kinyitotta, és a bírónak megmutatta.

Kénytelen vagyok, szólt, zsebkendőnek használni, mert nálunk –

Hoppy Lőrinc, itt most ne szórakoztasson bennünket háztartásának ügyeivel –

Hoppy felsóhajtott, a szalvétát gondosan összehajtogatta, és zsebébe dugta.

Beszéljen már, szólt Kankalin türelmetlenül.

A kis Horatio, szólt Hoppy, nevezetesen Hoppy Horatio, legkisebb gyermekem (szipákol) háromféves négyhónapos és ötnapos, tudniillik belezna (könnyezik), vagyis növési hibája van, gerincének,

tudniillik, a tudomány szerint beleznikus és bolygatag –

Térjen a tárgyra –

Hallottam, hogy vannak olyan izé, gyógyintézetek, beleznatórium, ahol tudósok, a bolygatagológusok alitatlan eredmények –

A tárgyra –

Elutaztam oda, és a pályaudvaron este találkoztam –

Végre, mondja tovább –

(Igen, kérem, szólt Barnabás, ha az ön higgadt arcát nem látom, akkor felállok, és ott a nyilvánosság előtt kikérem magamnak, hogy a tudományt nevetségessé tegyék. Toporján Antal erre így szólt: És mi a véleménye a perről?)

(Az ítélet még legalább másfél óra. A fodrász, a fürdő és az ezüstlakodalom. A naplóírásból ma nincs semmi. A szóra rámered: irritációmaximum.)

Az egész szamotor és cserpely, szólt Hoppy félig sírva, de a legnagyobb, a legnagyobb, Melinda leányom, ötéves, ő a jövő gyermeke, a jövő, a haladás.

Hirtelen száját befogta.

Nem baladáj, hanem dalabáj, dalabáj –

És mi legyen az? kérdezte a bíró.

A dalabáj, az, kérem, a csattogány –

Szóval olyan madár.

Énekesmadár, a busadalom –

Elég volt a madarakból, szólt Kankalin, elég volt a bolygatagból és a busadalomból, figyelmeztetem arra, hogy ez itt a törvényszék, és ha itt pojácáskodik, meg fogom fenyíteni –

Leányomnak, Melindának hangja, ő a jövő gyermeke, éneke meg fogja hódítani a jövőt, a jövőt –

Ebben a pillanatban a terem hátsó sarkából előbb halkabb, aztán hangosabb nyivákolás, majd gyereksírás, végül sikoltás hallatszott.

A bíró felnézett.

Ki hozott ide gyermeket?

Az én gyermekeim, szólt Hoppy ijedten, és kezét imára kulcsolva a bíró felé nyújtotta, ők azok, mindhárman, Mithridates és Melinda és Horatio –

A gyermeksírás most visítássá változott (a közönség soraiban élénk mozgás).

Gyermekeit vigye ki, szólt Kankalin, az ülést öt percre felfüggesztem.

Kitűnt, hogy Mithridates zsebében csomag paprikát hozott, és amikor apját elszólították, a kis Horatio száját a paprikával tele akarta tömni. Melinda eleinte tiltakozott, de aztán ő is segített, és Horatio karját lefogta, száját kifeszítette, és a paprikát begyömöszölte. Horatio üvölteni kezdett. A három gyermek körül csődület támadt. Pergelin Mithridatest nyakon ütötte, mire kezéből még fekete borsot és pudingport ejtett ki. Majoránna Hoppyt kezdte szidalmazni, és azt mondta:. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Marcella szó nélkül a kis Horatiót felkapta, és kifelé indult. Hoppy utána.

Gyermekrablás! kiáltozta.

Többen Hoppynak estek, és meg is ütötték. Örüljön, hogy a gyermek jó kezekbe kerül, ahol nem tömik meg paprikával és borssal. Melinda megijedt és sírt. Mithridates sápadtan állt.

(Irritációmaximum.)

(Az én véleményem, ismétlem, hogy ez az egész per teljes egészében Flórián ügyész és Féllábú-Halbfuss ügyvéd magánügye. Toporján elgondolkozott. Lehet, hogy önnek igaza van.)

Hoppy hirtelen a padra ugrott, karját kitárta, és szónokolni kezdett.

Tanúnak hívom a közönséget, hogy szegény gyermekemet elrabolták –

Fogja be a száját, paprikajancsi, kiáltozták.

Hoppy erre Melindát felkapta, Mithridatest kézen fogva kihurcolta a teremből. A riadalom nem csökkent. Verjék meg, dalabáj, miket mondott, külön erre az alkalomra kereste ki, hogy hatást keltsen, pojáca –

(Higgye el, hogy az eszem néha megáll, ha ilyeneket látok, szólt Barnabás.)

Hoppy a gyermekeket hurcolva éppen Barnabás mellett rohant el, és azt kiáltozta, bolygatag, szegény bolygatag gyermekem, elrabolták özvegy apjától, szegény árva, elrabolták –

Hát ez mi? kérdezte Toporján.

Hoppy a lépcsőn lerohant.

Nyilván, szólt Barnabás, az obligát Hoppy-féle skandalum.

(Marhahúsfoszlány. Irritációmaximum.)

A tárgyalás újból megkezdődött. Féllábú azonnal szólásra jelentkezett.

Tekintetes Törvényszék. Elérkezettnek látom az időt arra, hogy a vád némely pontjának alapvető hibáira rámutassak. A vádirat azt mondja, hogy védencem egy bizonyos Licsipancs nevű község pástétomsütőjét megölte és kirabolta. Mindenekelőtt

köztudomású, hogy községeinkben a pástétomsütői foglalkozás teljesen ismeretlen. A második az, hogy védencem soha ilyen nevű községben nem volt, de nem is járhatott, mert kezemben lévő hivatalos helységnévtár szerint ilyen nevű község egyáltalában nincs. Kérem a bizonyítás elrendelését.

(Ez a Féllábú ügyesen érvel, szólt Barnabás Maximus.)

Flórián ügyész erre azonnal válaszolni kívánt.

Tekintetes Törvényszék, a védő úrnak teljesen igaza van, amikor azt állítja, hogy a helységnévtár a Licsipancs nevű községet nem ismeri. A község nevét csak néhány héttel ezelőtt változtatták Licsipancsra, éspedig belügyminiszteri engedéllyel, azelőtt Tekerőcsomolyád volt. Tekintélyes, négyezerszázötvenhét lelket számoló község azonban nem válhatott nevetségessé, mert ilyen neve volt. Tekerőcsomolyád! A kormányzat a visszás helyzetet méltányolta, és a községnek Licsipancsra való változtatását engedélyezte.

Féllábú ismét felállt.

Tekintetes Törvényszék, az imént Auguszta Kornélia nevű tanút hallgatták ki, mint védencem szállásadóját. Mindnyájan hallhattuk, hogy az idős asszony hosszas lotyogással miként leplezte le magát, mint Marcella grófnő és mások házitolvaja. Lopott el ingeket, zsebkendőket, harisnyákat, sőt ezüstkanalakat is. Rendben van, ez most nem tartozik ide. Nekem csak az a megjegyzésem lenne, hogy védencem nem Auguszta Kornéliánál lakott, hanem Kesző Benjamin köszörűsnél, nem Kesző Bertalan elöljárónál, nem Kesző Benedek antikváriusnál és nem Kesző Domonkos fővárosi főszámvevőségi főszámtanácsosnál, hanem Kesző Bertalan

köszörűsnél, akinek háza Hárombéka tér 4. szám alatt van. Kérem a bizonyítást elrendelni.

(Igen, Féllábú ügyes, szólt Barnabás.)

Flórián állott fel, és így szólt:

Tekintetes Törvényszék, a védő úr hiába próbál apró lyukakon kibújni, a vád olyan bizonyítékok fölött rendelkezik, amelyek a vádat kétségbevonhatatlanná teszik, van szerencsém a licsipancsi hites hajszakértő leletét bemutatni. A nyomozás alatt a vádlott ruháján, tárgyai közt hajszálakat találtak, ezeket összegyűjtötték, elküldték Licsipancsra, hogy a meggyilkolt pástétomsütő hajával összehasonlítsák, a hajszakértő a két haj azonosságát megállapította, amely tényről bizonyítványt állított ki, és ezt ezennel benyújtom.

Flórián csakugyan Kankalin Mátyásnak két ív papirost és egy zsineggel átkötött hajcsomót nyújtott át. (Flórián ma remek, szólt Barnabás. Valóban, mondta a törzsorvos, ezt senki sem várta.)

A vörös hajú segédfogalmazó most hirtelen felállt.

Szót kérek, mondta, és levegő után kapkodott, szót kérek, hallgassanak meg, kérem, kérem, mindenki, még a védő is, nem tudom –

Aztán egyszerre csak kitört:

Tiltakozom, tiltakozom, lássák be, nem voltam Licsipancson, nem voltam, mit akarnak ezzel a, nem, nem voltam, én nem ismertem a pástétomsütőt –

Előretámolygott és felüvöltött:

Még a védőm is, nem, nem, ó, ez a sok, sok, sok, sok –

A vöröshajú most sírva fakadt, és a bíróhoz fordult.

Én ezeket jól ismerem, a védőt és az ügyészt, és tudom, hogy ők, bíró úr, kérem, mondja meg, mit

akarnak tőlem, miért akarnak engem itt bezárni vagy felakasztani –

Kankalin Mátyás azt mondta:

Kérem Vermerán doktor urat, hogy a vádlottat vizsgálja meg –

(Barnabás gyorsan felállt, és Toporjánnak odasúgta: Marad? Mire Toporján fejét gyorsan hatszor megrázta, felállt, és Barnabással együtt kiment. Szégyen, mondta Toporján, a haragtól reszketve.)

Vermerán doktor előlépett.

A bíróság előtt volt szerencsém a vádlott súlyos idegállapotát kifejteni. Az események nekem adtak igazat. A diagnózist megerősítve látom. Kérem a vádlott betegségét enyhítő körülménynek betudni.

A bíró bólintott. A bizonyítási eljárást lezárta, és intett az ügyésznek, hogy vádbeszédét tartsa meg.

(Ez a szerencsétlen segédfogalmazó, szólt Barnabás a folyosón cigarettázva. Éppen én is ezt akartam mondani, válaszolt a törzsorvos. Tudja, én egészen jól megértem őt. Az ő szempontjából ez mind tényleg az idegekre megy. Hogyan gondolja? Csak az ő szempontjából? Már úgy értem –)

(Holnap korán reggel ismét tárgyalás délig. Egyetlen percem sincs, de délután, ha kipihentem magamat, azt fogom mondani, hogy a periratokat nézem át, és akkor a marhahúsfoszlány. Incidensmaximum. Aberráció. Irritáció aberrationis. Monolithikus thalattoid trazma. Onanoid savtúltengés. Dialymphatikus dalabáj. Hyperszociális beleznatorium. Bolygatagológus. Hideg kéj. Paradigmatikus busadalom.)

(Most ne tekintse azt, hogy ez az ember bolond. Mert kétségtelenül az. Képzelje csak el, hogy valaki nekiáll, és önmagát keresi. A világirodalom-

ban ez gyakori eset, válaszolta Barnabás. De nem úgy, felelt a törzsorvos, hogy vonatra felültek és elutaztak. Az igaz. Ha most ezzel a bolonddal bolondságok történnek, nem lehet csodálkozni. Helyes, szólt Barnabás, de gondolja csak el, hogy valaki ilyen helyzetbe pottyanjon. Meggyilkolta a licsipancsi pástétomsütőt, holott mindenki tudja, hogy se pástétomsütő, se Licsipancs nincs, és nem is volt. Hihetetlen, mondta erre Toporján, hogy a valóság, amelyben élünk, milyen labilis.)

Az ügyész a vádlott fejére, az enyhítő körülmények figyelembevételével, életfogytiglani fegyházat kért.

Mire felállt Féllábú, és a védőbeszédbe fogott.

(A marhahús természete. Az úgynevezett rostos és nem rostos húsok. A főtt húsok között levő különbség. A hús és a fogak viszonya. Ördöngös Licsipancs. Hoppy Horatio. Holnap délután befűttetek, bezárkózom, és megírom. Ez a nagyszájú Féllábú milyen sokat fecseg. Négy évet adok ennek az idiótának, remélem, az ügyész meg lesz elégedve. Baladáj. Külön azért vadászta ki, hogy hatást keltsen. Remélem, Laura Hoppyt nem hívta meg.

(Századunk nagy kérdése a valóság, szólt Barnabás. Az őrültek századának nagy kérdése a valóság, mondta Toporján.)

A bíróság ítélethozatal előtt tanácskozásra vonult vissza.

Ön, barátom, a dolgot tökéletesen elrontotta, szólt Féllábú a segédfogalmazóhoz. A vöröshajú még nem tért egészen magához. Eszelősen előre-hátra hajlongott, kezét tördelte, és száját mozgatta.

Tényleg nem volt helyes ezt az ügyet, amely éppen annyira, elvégre a Féllábúé volt, mint az övé, ilyen módon egyszerűen felborítani.

Szerencsétlen ember, látta, hogy érdekében mit tettem, a vádat sikerült volna meglazítani, még voltak érveim. De most már késő. A hajszakértő! A hajszakértő!

A vöröshajú nyögött.

Mondja, szólt aztán, van a világon hajszakértő?

Féllábú erre a cigarettatárcáját a földhöz vágta.

Hát azt hiszi ön, kiáltotta, hogy ez itt most fontos? Azt hiszi, törődnek itt azzal, hogy van-e Licsipancs, amely éppen úgy nincs, mint a pástétomsütő! De a hajszakértő!

Mi történt a hajszakértővel, kérdezte a vöröshajú rekedten, ha az nincs?

Nem érti? A gondolat! Az eszme! A szó! Bevallom, Flórián ma legyőzött. Micsoda szó! Látta a hatást?

Mindenki meg volt győzve. Bevallom, egy pillanatra még én is –

A szakvélemény? A hajcsomó?

Flórián írta, mindenki tudja, a bíró is, a fogházőr is –

A segédfogalmazó most hirtelen összeroskadt.

Semmit sem értek –

Még hápogott valamit, de Féllábú leintette. Az ön értelméből, úgy látszik, az őrültség kategóriája hiányzik. Otthagyta és elment, hogy Flóriánnak gratuláljon.

Barnabás és Toporján a fordulatról beszélgettek.

Azt hiszem, szólt Barnabás, az emberi sors a legnagyobb értelmetlenség irányába mozog.

Kankalin Mátyás jól sejtette, hogy Flórián meg

lesz elégedve. Amikor az enyhítő körülmények figyelembevételével a négyévi fegyházról szóló ítéletet kihirdette, azt lehetne mondani, mindenki meg volt hatva. Flórián diadalmasan mosolygott, Félláb ú megkönnyebbült, Barnabás és Toporján összenéztek, na, ezt ez a szerencsétlen aránylag olcsón megúszta, még ki is végezhették volna, amilyen bolond. A vöröshajú nem tért észre. Vermerán doktor azt javasolta, hogy szállítsák a rabkórházba, ő a beteget majd figyelemmel fogja kísérni, és ha most nem is, de az esetet az orvosi szaklapokban ismertetni fogja.

Kankalin Mátyás örült, hogy az ezüstlakodalom napja végül is elérkezett, a nagy meghívás, büfé, pezsgő, konyak, szendvicsek, sütemények, ezüst és porcelán, frissen vasalt függönyök és mindaz, amire Laura már huszonöt esztendeje készült. Itt van. Tényleg megvolt minden, és igen, Kankalin ennek örült, hogy végre túl lesznek rajta, és fellélegeznek. Talán még jó is lesz, ki tudja. Öt óra után az első vendégek is megérkeztek, Marcella grófnő, akit Edward Howligree missziós lelkész kísért el, Auguszta Kornéliával, aki a konyhába ment segíteni, és a maradékok számára a kis szatyrot magával hozta. Nemsokára aztán a báró is jött, Flórián, Féllábú, Barnabás és mindnyájuk nagy megelégedésére és örömére lovag Herstal Raimund államkancelláriai főtanácsos, Kankalin Mátyásné igen távoli, de mégis rokona, mondják, hogy nemsokára kancellár lesz.

Már este volt, amikor megkésve, de mégis, Ágoston atya is megérkezett. A rabkórházban volt, és a vörös hajú segédfogalmazóról hozott hírt.

Valószínűleg tényleg beteg, legalábbis úgy látszott, mert víziója volt, és önkívületben beszélt. Azt mondogatta, hogy önmagát már megtalálta.

Ugyan, szólt Barnabás, ez meglep.

Ön még jobban meg lesz lepve, ha meghallja, hogy a segédfogalmazó kinek tartja magát.

Csak nem a licsipancsi pástétomsütőnek?

A társaságból kitört a nevetés.

Nem, szólt Ágoston atya, egyáltalában nem. Ő Mihály arkangyalnak tartja magát.

Pillanatnyi csend. Mintha a szobán tényleg angyal szállt volna át.

Hipertrazma, mondta Vermerán doktor.

Barnabás Toporjánnal összenézett, aztán így szólt: Ez az ember, úgy látszik, okosabb, mint hittük. Ki tudja, talán már elég okos ahhoz, hogy társadalmunkba felvehessük.

Négy év múlva, szólt Kankalin, ha büntetését kitölti, talán –

Lovag Herstal Raimund egész órát töltött közöttük, és kis szónoklatfélét is mondott, nem a nyilvánosság, hanem a kedves és meghitt baráti kör számára, egyszerű szavakkal, a tőle megszokott charme-mal, kezében a borospohárral, amikor az ünneplőket felköszöntötte.

Az elmúlt huszonöt év nehéz és küzdelmes volt, de a következő negyedszázad mindnyájunk reményét be fogja váltani. Mire a köztiszteletben és közszeretetben levő Kankalin házaspár aranylakodalmát fogja megülni, az emberiség az örök békét meg fogja valósítani. Én ezt hiszem és tudom. Egy nemzedék még. Egy generáció harminc év, és az örök béke megvalósul. Most 1884-et írunk. 1914-ben, harminc év múlva az államok annyira meg fognak

erősödni, hogy a béke megbontására irányuló kísérleteket meg fogják tudni akadályozni. Az állam középponti hatalma egyre növekszik. A polgárok jólétének és biztonságának alapja a központi államhatalom, ma már ott tartunk, hogy a polgárok életét és vagyonát meg tudjuk védeni. Az erős hadsereg, a hivatalnoki kar, az állam és az egyház szövetsége őrködik a rend és a béke fölött. Harminc évet mondtam. Nagy idő. Ez a világbéke megvalósulásának legtávolabbi dátuma. Titokban remélem, hogy a nagy békekorszak már előbb bekövetkezik, talán már az új, a huszadik századdal. Poharamat ürítem a Kankalin házaspár aranylakodalmára, és tudom, hogy azt majd mindnyájan az új aranykorban fogjuk megünnepelni.

A kis beszéd minden jelenlevőre igen mély benyomást tett, egyedül Ágoston atya tiltakozott, aki Barnabással heves vitába keveredett, és azt kiáltotta: Mi lesz akkor az apokalipszissel? Mi lesz a végítélettel? Tűzhalál –

Tüstént fel is akart szólalni, de Barnabás leintette:

Ne legyen ünneprontó, mondta, és e jámbor embereket az ön vérfagyasztó képeivel ne rémítse meg –

Ágoston atya megpróbált ellenkezni, és ragaszkodott ahhoz, hogy poharát a végítéletre üríti. De időközben a társaság zajongani kezdett, és követelte, hogy Kankalinné valamit zongorázzon és énekeljen.

Lovag Herstal Raimund észrevétlenül távozott. A többiek csak ekkor kezdtek felhevülni, Barnabás Maximus és Ágoston félrevonultak, hogy a korai patrisztika kérdéseit megvitassák, a báró kártyapartit javasolt, néhányan Kankalinnét csakugyan körülvették, hogy valamit zongorázzon. Közben a

szendvicseket és a süteményt szüntelenül ették és ittak. Éjfél is elmúlt, amikor a báró, utolsónak, elment. Kankalin azonnal lefeküdt. Laura még intézkedett, hogy az edényekhez ne nyúljanak. Majd csak holnap reggel. Ő is fáradt volt, ágya szélére ült, és azt mondta:

Mátyás, alszik már?

Látja, még nem régen múlt, azt mondtuk, huszonöt év. És elkövetkezett. Emlékezzen csak, Mátyás, hányszor mondtam, észre se vesszük, és elkövetkezik. El akart téríteni, költségekbe akart verni. Tiltakoztam. Most már látja, hogy érdemes volt, ugye? Ó igen, másképp nem lehet, kedves Mátyás.

Előre kell gondolni. Holnap már megkezdem az előkészületeket az aranylakodalomra.

GONG

II.

Azt hiszem, észrevette, szólt Bormester Mihály, nem mintha valami nehéz lett volna észrevenni, hogy a vörös hajú segédfogalmazó, Bormester Virgil az én apám, és az utolsó pillanatban talán azt is sikerült megértenie, miért mondtam el a történetet az utolsó pillanatban, igen, Kankalinék ezüstlakodalmán, amikor Ágoston atya hírül hozta, hogy a segédfogalmazó önkívületbe esett, és végre önmagát, mint Mihály arkangyalt megtalálta. Persze azt is kénytelen volt megállapítani, hogy az esemény szereplői a dolgot távolról se vették olyan komolyan, mint ahogy ezt tőlük el lehetett volna várni. A maga kajlasága, ezt ilyen finoman mondom, mindegyiknek megvolt, és mindenkit teljesen lefoglalt és eltöltött és ki is elégített annyira, hogy valamely más, mondjuk, szokatlanabb mozzanatot nem is voltak képesek másként értelmezni, csak mint más ember kajlaságát. A feladat itt az lenne, hogy el kellene dönteni, Barnabás és Ágoston, Toporján és Flórián, Marcella és Kankalin, Bella és Améline és a többi mind valóban kajla volt-e, és ha igen, vajon Bormester Virgil segédfogalmazónak ennek alapján azt a fölfedezését, hogy ő Mihály arkangyal, lehet-e ugyanolyan, esetleg kisebb vagy nagyobb, de szintén kajlaságnak minősíteni, vagy pedig sem. Látom, hogy ön ezt viccnek tartja. Én nem. Én ezt, kérem, kénytelen vagyok egészen komolyan venni, éspedig nem azért, mert Bormester Virgil az apám. Honnan tudja ön, hogy Bormester Virgil nem volt Mihály arkangyal? Vagy talán tudja? Beszéljen. Ugye hallgat? Azt hiszi, mert a többi mind, Boromeustól kezdve egész Ambrusig, Pergelinig és Auguszta Kornéliáig bezárólag mind bolond, ez elég ok arra, hogy Bormester Virgil is bolond legyen? Hátha ő nem volt az? Hátha ő az egyetlen kivétel! Nem, uram, ez ellen az általánosítás ellen tiltakoznom kell egyébként is.

Ha szabad ebben az ügyben véleményt nyilvánítanom,

mondom erre én. Tessék, szólt ő, feltéve, ha nem mint kritikus teszi. A kritikusokat, folytatom én, az imént sikerült kompromittálni, vagyis a pácba belevonni, s ezek szerint mindegy, hogy akár mint kritikus, akár mint privát beszélek, mert kérem, én nem vagyok kevésbé kompromittált, mint Kankalin Mátyás vagy akár Bormester Virgil.

Helyes, mondja ő, ez becsületes álláspont, nem mintha a becsületet nem tartanám éppen olyan kompromittálónak, mint a kleptomániát. Úgy van, szólok erre én, de az egész dologról hadd fejezzem ki a véleményemet most, amíg még meleg. Tessék. Én, mondom erre, az egész elbeszélésnek nagy előnyét abban látom, hogy experimentum. Sejtem, hogy mire gondol, szól ő vigyorogva és elégedetten. Idézetet mondok, folytatom én, hallgassa meg. Még régebben olvastam, de kénytelen vagyok igen sokszor újragondolni. Ha Hegel, hangzik az idézet, logikájának elő- vagy utószavában azt írta volna, hogy ez az egész a gondolat kísérletezése és egyszeri rögtönzés, a legnagyobb gondolkodó lett volna, aki valaha élt, így azonban, hogy ezt a logikát egyszer s mindenkorinak és abszolútnak tünteti fel, így legfeljebb komikus. Éljen, kiáltott fel Bormester Mihály, és tapsolt. Kierkegaard írta? Úgy van, mondom. Szívem szerint való gondolat, szólt, és kezét dörzsölte. Nos, kérem, folytatom én, experimentumnak nevezem azt a műformát, amely az összes ajtókat nyitva hagyja, és az embert nem kényszeríti valamely kuckóba, és nem terrorizálja, és nem ijeszt rá, hogy márpedig ebben a kuckóban élni és halni kell. Az experimentum ellentéte, szólt ő, a skandalum. Ez az én véleményem is, mondom én. Az ön elbeszélését is ilyen experimentumnak tartom, amely az összes ajtókat állandóan nyitva hagyja, sőt amint észrevettem, ön titokban még eddig zárt ajtókat is kinyitogat, végül az embert, mikor már nyakig benne van a pácban, otthagyja, nem

egészen kárörömmel, hanem mondjuk… Hagyja el, szólt ő, jobb, ha nem fejezi be.

Szóval, mondta Bormester Mihály, ez itt apámnak, Bormester Virgilnek, levéltári segédfogalmazónak nagyon is változatos története és rövidre vett, futólagos pillantás azokra az okokra, amelyeknek következménye lett, hogy engem Mihály névre kereszteltek. A név előbb volt, mint a gyermek, és apám, azt hiszem, sőt ebben bizonyos vagyok, erről majd később még beszélek, ennél az epizódnál sokkal terjedelmesebb részben, apám, mondom, nem is gondolt, de nem is gondolhatott arra, hogy amikor ez a név életében ilyen alakban megjelent, fiát majd erre a névre fogja keresztelni, de viszont holtbiztos, hogy amikor én megszülettem, akkor neki más név eszébe se juthatott. Ezt majd szintén el fogom beszélni, mert enélkül az egésznek semmi értelme sem lenne. Így, ahogy ezt most elmondtam, tekintse a valódi történetben való első tájékozódásnak. Miért keresztelték Bormester Mihályt pont Mihálynak, prolegomena a Mihály névnek Bormester Mihályra való alkalmazásához, az okok sokkal mélyebbek, semhogy itt csak jelezni is tudtam, maga a tárgy nagyobb elmélyedést követel, ez a felületesebb okok közé való legelső hevenyészett betekintés, amelynek csupán ideiglenes jellege van, számomra és részemre improvizált, ki nem elégítő, szóval és végül, ilyen alakban csak laikusoknak való, az eredetinek bizonyos tekintetben csak népszerű formája, kellő elmélyedés nélkül, és csak azért mondtam el, mert populáris természeténél fogva, mindenesetre az első lépés kell, hogy legyen.

GONG

Ezernyolcszáznyolcvanhét november huszonhét, borús és szürke reggel, nyolc óra harmincöt perc, enyhe délnyugati légáramlás, pára, köd, szitáló eső, hőmérséklet öt fok Celsius, további felhősödés, hőcsökkenés, havas eső, Bormester Virgil volt levéltári segédfogalmazó az állami fegyház kapuján, elbocsátólevele szerint jó magaviselet miatt négyévi fegyházbüntetését négy hónappal megrövidítve, szabályszerűen szabadlábra helyeztetett, ruháját a raktárból átvette, huszonnégy forint negyven krajcár készpénzzel, amit dobozragasztással a fegyházban keresett. Az ajtó jobbra nyílt, tehát balra fordult és elindult, két kisebb mellékutcán át a kövesútra, lefelé a dombtörésen a völgybe, a Horpály, a szegénynegyed a gödörben, földszintes házak, fölötte köd. Az út felén visszafordult, itt még sohasem járt, Horpály, Horpály, itt lakott Kuruc, a favágó, Timur kisasszony vőlegénye, megint fel a dombra, mégis az Eleonóra királyné sétány, út, a téren át, Marcella grófnő néhány napra, rántott leves, káposzta, kenyér, szalmazsák, amíg valamibe fog. Fog. Köd. Becsenget. A házat frissen festették, az ablakok fényesek, a kilincs és a csengő. Csenget.

Suhanc zöld libériában, ezüst sujtással. Pataj. Három év és nyolc hónappal idősebb, megnőtt, gyermekszemek, csinos szőke fej, átmenet a fiú és a leány között.

Ó, nem. Marcella grófnő a menhelyet feloszlatta, és mister Edward Howligree-hez férjhez ment. Négy éve mint skót missziós lelkész jött, a lelkészséget otthagyta, mert ő sokkal inkább vállalkozónak született. Ha csak egy vállalkozása sikerül, milliomosok lesznek. Howligree minden vágya az volt, hogy milliomos legyen. Marcella grófnőnek

nem volt ellene kifogása és a pénz iránt különösebb érzéke sem, ő Howligree-t csodálta, de úgy érezte, hogy elhanyagolja, és a pénzt rendelkezésére bocsátotta.

Igen, a menhely megszűnt, Pipi nénit és Sarogłyát a papokhoz telepítették, Marcella grófnő fizetett értük. Ő maga, mármint Pataj? Inc, konc, lolonc. Iskolába járt, de most inas. Hogy az állatokkal mi történt? Azokat Pataj kivitte a birtokra, és időnként meg is látogatja őket. Howligree úr itt a házban semmiféle állatot nem tűr, még a papagáj ellen is kifogást emelt, pedig az már angolul is beszélt, haudujudu és gud morrrning. A grófi kastélyt kifestették, és újból bebútorozták, és itt állat igazán nem élhet, azt Marcella is beláthatja. Be is látta, bár a foxit kedvelte, és a fehér egereket is. Csint, csont, pont. Pataj füttyentett, nem nyegle, nem, akinek jó a dolga, semmi panasza nincs.

Mister Howligree-nek vállalkozásaival eddigelé nemigen volt szerencséje. Hogy, hogy nem, a dolgot, úgy látszik, nem helyes oldalán fogta meg, papírredőnyöket gyártatott, különösen a trópusok és Kelet számára. Színes redőnyök voltak ezek, virágokkal és állatokkal, de csakhamar kiderült, hogy az ilyesmi iránt semmiféle kereslet nem mutatkozik. A trópusokon az esőzések miatt használhatatlan, aztán a termeszek, a hangyák és a rovarok, és szétrágták. Kelet pedig? Nem. Keleten sem vásárolták. A több száz tonna papírredőny raktáron hevert. Howligree, hogy legalább az anyagot megmentse, a redőnyökből bábjátékhoz alkalmas figurákat készíttetett, és valóságos kis Hamleteket, Tell Vilmosokat, Scapineket és Falstaffokat, amelyeket felülről zsineggel lehetett mozgatni. Howligree úr

igen ügyes bábszínház-előadásokat is tartott, amelyre a város közönségét meghívták. A Harmadik Richárdot is előadta, és elég szép sikere volt. A figurákat azonban nem vették. Annak ellenére, hogy Howligree úr szerint az egész készletet hetek alatt fel kellett volna vásárolniok, és máris üzemről, sőt gyárról kezdett gondolkozni, amelyet a grófnő birtokán óhajtott felállítani, egyelőre csak háromszáz munkással, persze később sokkal nagyobb arányokban. Így a papírvállalkozást elejtette.

Példátlan népünnepélyt fog tartani. Ennek sikerülnie kell. Egyetlen napon talán egymilliót is nyerhetnek. A népünnepélyt nemcsak az országban, hanem egész Európában hirdetni kívánja, óriáskerekek és ringlispílek és céllövöldék és cirkuszok, lepényevés, zsákfutás, barlangvasút. Ó, Howligree úrnak egészen új gondolatai voltak, mint például a varázsbarlang.

Aki a varázsbarlangba lép, azt igen tágas, kivilágított, arannyal és vörössel gazdagon díszített és tükrös csarnok fogadja, pompás büfével, szendvicsekkel, süteménnyel, italokkal, szivarral, és zene is játszik, és az ételeknek mindenki feltétlenül beugrik, mert ha valaki a szendvicset vagy a süteményt kezébe veszi, az elpukkan, vagy a plafonra ugrik, füstölögni kezd, a bor, a pálinka tűzszikrákat szór, és ha valaki a fotőjbe ül, hogy ijedelmét kipihenje, a fotőj elkezd vele vágtatni, kifordítja, közben a fal mögül a gép ijesztő hangokat ad, és a muzsika macskazenévé változik. Igen díszes függöny mögött a látogatót ez a felirat invitálja: utazás a csodák országába. A csodák országába a kíváncsit lift viszi, aki beszáll, azt először lefelé szállítja, de csakhamar megáll, elkezd himbálni, feje tetejére áll, ugrál, és

mikor a rémülettől félájult ember kiabálni kezd, vaksötét tóba dobja ki. Ott aztán mesterséges és hatalmas hullámok fogadják, végül is nagy küzdelem árán partra vetik, itt viszont fehér lepedőbe öltözött kísértetek elől kell menekülnie, de viszont a talaj süppedő és agyagos és ragadós, a kísértetek elérik, korbáccsal elkezdik verni, végül az ember kö-
ves helyre ér, eszeveszetten futni kezd a világosság felé, persze farkasverembe zuhan, ahol kígyók és oroszlánok leskelődnek, felülről pedig párolgó, forró zápor esik, a talaj lába alatt inog, a kísértetek pedig hegyes szerszámokkal piszkálják, végül fölfedezi a kötélhágcsót, kimászik, újra a világosság felé igyekszik, akkor azonban alatta aknák robbannak fel, jobbról és balról fegyverek sülnek el, golyók fütyülnek, az út elkezd csúszós lenni, és alig halad előre, felülről most a változatosság kedvéért jeges zápor hull, majd kén és aszfalt, és ammóniákfelhőbe ér, fuldoklik, aztán a talaj lába alól hirtelen eltűnik, zuhanni kezd, zuhan, zuhan, a levegő egyre forróbb lesz, alatta máglya ég, de utolsó pillanatban elalszik, mert rejtett csatornából víz ömlik ki, és párolgó tüzes gőzben kell továbbvándorolnia éles és szúrós köveken, amíg vörös ruhás és fáklyás szörnyekkel találkozik, bikafejjel, bömbölve, kardokkal kezdik szurkálni, végül pedig a csontvázemberek közé kerül, akik vijjogva táncolnak körülötte, és elhurcolják, hogy lenyakazzák. – Igen, Howligree úr hasonló ötletekkel a népünnepély fő attrakcióját már elég részletesen kidolgozta, de ezt ilyen alakban még nem érezte elég késznek. A csodák barlangját mindig újabb és újabb ötletekkel gazdagította, és elhatározta, hogy helyenként pihenőállomásokat is fog létesíteni, például kedves kertecskében

levő házikókat, ahol világosság és meleg van, az asztalon különböző csábító ételek –

Mit gondol ön, szólt Marcella grófnő, hogy a boldogtalannak, aki ezt az infernót eddig kibírta, lesz még bizalma, és ezekhez a frissítőkhöz hozzá mer nyúlni?

Nem is ajánlom, kiáltotta Howligree, mert azok elektromos kapcsolatban állnak az ágyúkkal –

Tudtam, szólt erre Marcella grófnő, és én a magam részéről –

Mit tenne ön, ha erre a pihenőhelyre érne?

Megállnék, szólt Marcella, és meg se mernék moccanni –

Howligree harsányan nevetni kezdett.

Az nem mentené meg önt! Esküszöm, hogy nem! Mert a ház pontosan hatvan másodperc múlva szétcsapódna, a talaj fölemelkedne, szélvész, villámlás, mennydörgés, zápor és jégeső –

Szörnyű ember ön, kiáltotta Marcella grófnő iszonyodva.

Az ilyen pihenők néha egészen pompásak lennének, lóverseny és panoptikum, szelídített tigrisek, nyakukban óriáskígyókkal, még gyerekeket is rájuk lehetne ültetni, pávák és fókák, zsiráfok és fehér elefántok, krokodilusok és majmok, négerek és eszkimók és japánok –

Tim, tam, tajam. Marcella grófnő pedig régi cipőjét és kabátját és ruháját Auguszta Kornéliának ajándékozta, mert most már divatlapot járat, fodrásznő, santung hálóingek – angol reggeli. Este hétkor ebéd, Howligree úr szmokingban, a grófnő dekoltázsban, a szobalány, két inas, a társalkodónő Lisztet játszik, a Rossignolt, ah, darling, enchanting music, Howligree úr bólint, a grófnő almazöldben

ül, és Howligree úr tányérjába még egy szeletet tesz az őzfiléből.

Ön oly keveset eszik, egészen elemészti magát azzal a népünnepéllyel és a csodák barlangjával, ön elhanyagol, ön rossz férj, are you not.

Párizsból illatszerek, púderek, Londonból szabásminták, Stockholmból szarvasbőr kesztyűk, Brüsszelből cipők, Frankfurtból hajbodorítók, Lausanne-ból zsebkendők –

Bormester Virgil volt levéltári segédfogalmazó visszafordul, a sétányon végig. Hárombéka tér. Kis pad. Pid, pod, pad. Útközben találkozott Mollyval. Molly meghízott, nagy has, vékony láb. Kocsit tolt, a kocsiban Böllér Leó, egészen kis fiúcska lett, alig tizenkét éves. Kocsin tolják. Böllér Leó őrmester.

Borotválkozni? Igen. A borbély. Ó, Jonathán. Bormester úr kiszabadult. Jonathán fodrász lett. Gondolta, visszamegy New Orleansbe, de aztán mégis fodrász lett. Emlékszik? Hogyne.

Hárombéka tér. Pad. Szemben a vendéglő. Dél. Fél egy. Köd. Valaki jön. Bukdácsol. Sár. Fog. Ismerős? Prémgallér. Az állomáson a prémgalléros úr, kezében a bőröndkulcsokkal, nem én nyitottam ki, ha valamije esetleg eltűnik. Elmegy. Megáll, visszafordul, néz. Odajön. Köszön.

Bocsánat.

Hoppy leül.

Már nem a régi. Nem a régi. Emlékszik? Hoppy vagyok, Hoppy Lőrinc postamester. Már nem a régi. Sóhaj. Szünet. Kalapját leveszi, aztán lassan vissza.

Megváltozott, az egész város megváltozott, mindenki, milyen különös. Higgye el.

Hoppy. Park. Köd. Fog.

Emlékszik? Az a vendéglő, akkor úgy hívták, hogy Holdvilág. Most Dalai Láma. Tudja, miért? Ó, itt már semmi sem a régi. Emlékszik Ágoston atyára? A dogmatika tanára volt, és Tibet apostolának készült, és szerzetet akart alapítani. Tudja, mi lett Tibetből? A Dalai Láma. Ágoston atya kilépett a szerzetből, és kilépett a dogmatikából, és a vendéglőt megvette, és csapos lett, és az inget a karján felgyűri, és méri a bort. Ez lett Tibetből, vendéglő a Dalai Lámához. Már nem a régi. Akkor Barnabás Maximus sem halasztotta tovább utazását, és elment Kelet-Ázsiába, és Ágoston atya kilépett a dogmatikából, és megvette a Holdvilágot, és a cégtáblára mongol pofát festetett, ez a Dalai Láma, nagy süveggel, és folyton benéz a Gyeretvai közbe. Ez a mongol a Dalai Láma. Ágoston atya bent van, és méri a bort. Itt már semmi sem a régi.

Hoppy kalapját levette, és ismét visszatette.

Bocsánat, engedje meg, uram, engedje meg, Hoppy még a régi, benne még van egy csepp a régiből, engedje meg, hogy egy pohár borra meghívjam. Lássa Ágoston atyát, amint a bort méri. Mihez fog?

Köd. Fog. Hoppy felugrik, és Bormestert karon fogja. Jöjjön, engedje meg. Hoppy barátsága. Itt már semmi sem a régi, csak Hoppy barátsága.

Bormester feláll. Dalai Láma. Ágoston atya kék kötényben és felgyűrt ingujjban, nem változott, de már nem a régi.

Beljebb, beljebb, nem itt az ivóban, bent –

Bormester leült, Hoppy szemben. Tölt. Isznak.

Ugye már nem a régi? Ki gondolta volna? Tibet apostola! Ugye? Mindenki megváltozott, mindenki –

Hoppy Lőrinc poharát ide-oda tologatta, csengetett, de amikor a pincér odajött, intett, köszönöm, bocsánat, majd később, most pillanatnyilag nem, aztán áthajolt az asztal fölött, és halkan azt mondta:

Én is megváltoztam, higgye el, én is, úgy, ahogy itt három év és nyolc hónap alatt megváltozott emberek és viszonyokat, igen, Hoppy Lőrinc is megváltozott, előnyére változott meg, esküszöm önnek, ön engem megváltozott állapotban talál –

Mellét kezdte tapogatni, aztán belső zsebéből nagyobb paksamétát vett elő.

Senki se tudja, titok, senki, csak önnek –

Szakadozott szürke papírt kotort ki.

Tudja, mi ez? (Dermedten néz. Hosszú hatásszünet.) Ez az a levél, amely engem, szívemben, Hoppy szíve, ó, megváltoztatott, igen, két évvel ezelőtt a báró, aki Bellát feleségül vette, és a cukrászda jövedelméből szerény főúri életet élt az ő Canaud-szardíniáival, Havanna szivarjaival, és Napóleon konyakjával, és naponként nadrágját kivasaltatta, és kakaó után világért sem tudott befőttet enni, még őszibarackot sem, a báró –

Hoppy hirtelen felugrott, az asztal túlsó oldalára ment, egészen Bormester mellé, hogy hangját halkabbra vehesse.

Két évvel ezelőtt a báró regényét mégis eladta, azt, amelyiknek címe a Szüzek és vámpírok volt (a wonderful erotical subject), én nem olvastam, de Bella a regényen sokat sírt, és Hollandiában a regényt mégis megvették, és akkor a báró egy reggel becsomagolt és elment, bár azt mondta, I don't like Netherlanders, elment Rotterdamba, és onnan három hét múlva Bellának levelet írt.

Ez az a levél. Én. Én. Tudja, postamester vagyok, vesztemre, mert így módom van a büntető törvénykönyvbe ütköző bűncselekmények egyik legnagyobbikát elkövetni, én a levéltitkot állandóan sértegetem, és ismerőseim leveleit felbontogatom és elolvasom és leírom és elfecsegem, és pletykákat csinálok –

Hoppy hajába markolt, és még halkabban beszélt, a szavakat csak lehelte.

Vessen meg érte, vessen meg, úgy, ahogy én magamat megvetem, szennyes lelkű ember, aljas, piszkos, piszkos, pfuj, köpjön le –

Hoppy leköpte magát, az asztalra borult és csuklott.

Bormester Virgil várt. Az egész dolog így egyszerre számára bonyolult. Mit mondjon? Semmit. Legjobb. Hoppy egyszerre felnézett, és székét egészen odahúzta.

Én a levelet felbontottam, itt van, leírtam, nem az egészet, a többi nem érdekelt, de ez, ez, hallgassa meg –

A postamester a papírt kibontotta, és halkan és hadarva olvasni kezdte:

My darling, Bella, ezek azok az okok, amelyek miatt én, legalább egyelőre, visszatérni képtelen vagyok. Tudja, írótársam, az amerikai Thoreau egyik regényében, a Waldenben azt írja: ha embertársait nézi, úgy érzi, hogy vezeklők közé jutott, keleti vezeklők közé, akik fél lábon, magas oszlopon állanak harminc évig, lábukkal magukat a fára felkötözik, és fejjel lefelé lógnak, négy oldalukra négy tüzet raknak, és önmagukat lassú tűzön megpirítják, vagy negyven esztendőn át a napba bámulnak vakulásig, ilyen vezeklők közé, igen. Csak nézze meg

ön, dear Bella, nézze meg ezt a Barnabás Maximust, amint a tudomány khimérájával viaskodik, nézze meg Ágoston atyát, üvegcseréppel töltött csuhájával, a többit, Pergelint, a feltaláló-bolondot, oh, what a fool! – (Most jövök én, suttogta Hoppy, és keresztet vetett.) – Nézze meg ezt az ízléstelen s piszkos Hoppyt, nyekergő hangjával és felháborító cikornyáival és a többit, mind, mind, nem vezeklők ezek, nincsen igaza Thoreau barátomnak, mondja, darling? Persze itt, Rotterdamban sem sokkal jobb. Vezeklők ezek is. Adenbe készülök, az arábiai félsziget kikötővárosába, ott akarok élni, nem tudom, miért, de oda vágyom szenvedélyesen, és jegyemet már megvettem. Ön azt mondaná nekem, hogy igen, hogy vezeklők ezek mind, de mondja, Tamás, ön nem az? You are right. Nem vagyok kivétel. Nem követem el azt a hibát, amit a vezeklők mind, főképpen – (most következik ön, suttogta Hoppy, és újra keresztet vetett) az a vörös hajú segédfogalmazó, aki önmagát kereste, és hajlandó volt mindenkit bolondnak tartani, kivéve önmagát, és nem vette észre, hogy nála maszatosabb féreg nincs, vezeklők ezek, itt is, Adenben is, én is az vagyok, oh bless me, bless me, én is az vagyok, és teherrel élek vállamon és szívemben, my dear Bella –

Hoppy a papírt sürgősen összehajtotta, a paksamétával együtt zsebébe visszatette.

Ez, suttogta. Ez a levél. Azóta tudom, hogy vezeklő vagyok, aki minden más vezeklőt bolondnak tart, kivéve önmagát, ó, uram, ezt a levelet le kellett írnom, én ezt mindennap elolvasom, többször is, és azt mondom, Hoppy Lőrinc vezeklő –

Ismét az asztalra borul és zokog. Aztán hirtelen felnéz, bort tölt és iszik.

Igyon, szólt, igyon ön is. Ezt másképpen úgyse lehet kibírni –

Bormester is ivott.

Bella, szegény, azóta szótlan és búskomor lett, bárója Rotterdamban, esetleg már útban Aden felé. Mikor annyira ápolta őt, és oly büszke volt, amikor a báró angolul és franciául beszélt. Mostanában regényt olvas, a kölcsönkönyvtárban több regényre fizetett elő, és mint beszélik, még éjjel is folyton olvas, és azt mondja, hogy egy regény sem olyan szép, mint Tamásé –

Hogyan változtam meg? Igen, hogyan változott meg Hoppy Lőrinc egyetlen levél néhány sorának hatására, amely levelet nem is neki írták. Ó, ha ön ilyesmit kérdez, akkor az egészből nem sokat értett. Én megváltoztam. Én tudom, hogy vezeklő vagyok, én szenvedek, uram, nagyon szenvedek, mert látszólag én még mindig ugyanaz az ízléstelen és piszkos Hoppy vagyok, mint a báró írta, nyekergő hangjával és felháborító cikornyáival, az vagyok, de én ezt most már tudom, és nem tudok más lenni, és szenvedek, és ettől a szenvedéstől én már egészen más vagyok, megváltoztam –

A postamester poharát gyorsan lehajtotta, és nyöszörögni kezdett.

Ön most itt hallgat engem, közben azt gondolja magában, mit akar ez tőlem, kicsoda ez itt, ez a Hoppy, ez a, mint a báró mondja, piszkos és ízléstelen Hoppy, nyekergő hangjával és felháborító cikornyáival, azt gondolja, hogy ez a három év és nyolc hónap alatt semmidelen semmit sem változott, pont olyan pojáca, mint volt, pont olyan piszkos és ízléstelen, ezt gondolja ön, de rosszul gondolja, mert én megváltoztam, uram, én bizonyos

tekintetben már akkor sem voltam pojáca, vezeklésből, mint a báró mondja, de akkor azt hittem, hogy csak nekem van igazam, mert fél lábon az oszlop tetején álltam húsz évig, akkor még azt hittem, hogy mindenki bolond, kivéve én, én vagyok egyedül józan, mert az oszlop tetején állok fél lábon, de most már tudom, hogy éppen ez a bolondság, az oszlop tetején állni, az, mindenkit bolondnak tartani, kivéve önmagamat, persze ez nem elég belátás ahhoz, hogy megváltozzam és más legyek, de éppen elég ahhoz, hogy mégis megváltozzam, érti? Ugye érti? Mit magyaráztat? Megváltoztam anélkül, hogy megváltoztam volna, tudja. Belülről? Nem, hagyjuk ezt a szót, Toporján azt szokta mondani, hogy belül izmok és csontok és sejtek vannak, hagyjuk ezeket a szavakat, amelyek csak megtévesztenek, higgye el, megváltoztam, egészen más lettem, mégis ugyanaz a pojáca vagyok, és kénytelen vagyok az lenni, piszkos és ízléstelen, nyekergő hangjával és felháborító cikornyáival –

Hoppy megint ivott.

Igyon, szólt, és a poharát Bormesterhez tolta, igyon, ne hagyjon egyedül, nem szoktam inni, az én vezeklésem egészen más természetű, és én az ivással egyáltalán nem tudnám ellensúlyozni, ez nekem túl gyenge, hatástalan, és ezért nem iszom, csak most, igyon, ne hagyjon egyedül –

Bormester borát megitta, és hagyta, hogy a postamester újra töltsön.

Hallgasson meg, mondta Hoppy nyugtalanul, csaknem reszkető hangon, ez még három évvel ezelőtt történt, elmondom, hogy lássa, mennyire megváltoztam. Akkor, már több mint három évvel ezelőtt hazajött Mirabel, elhunyt feleségem nénje,

zsebpénzt, a többihez semmi köze. A férges bútort mind kidobálta és elégette. A falat ő maga, inasával, róla majd még beszélek, lekaparta, átmeszelte, a poloskákat kiirtotta. A földön aludtunk, de ő azt mondta, hogy ennek így kell lenni, majd veszünk új bútort, és vett is, először a gyermekeknek, és szalmazsákot és edényeket, és rendesen főzött és mosott, és a ruhákat megfoltozta, és még arra is ráért, hogy egy évvel azután fiút szüljön. A fiút én Demonaxnak kereszteltem, de Mirabel akkor dühös lett, és azt mondta, mit akar ilyen nevekkel? János vagy Károly legyen, rendes neve legyen, hallja. Lássa be, uram, nem engedhettem. Hát önt hogyan hívják? Mirabel? Micsoda név az, hogy Mirabel? Miért nem hívják Júliának? Demonax lesz. Akkor ő mérgében megvert, és nem adott enni, és a gyermeket Naxinak hívta, és azt mondta, ha a következő gyermeket megint valami cirkuszi névre keresztelem, akkor ő belőlem gulyást főz, ő ezt megtanulta a vadaknál –

Mirabellel én többször beszéltem arról, hogy az ember miképpen változik meg, bár Mirabelnek ilyesmi iránt kevés érzéke van, a gyerekeket neveli és bagózik, mert ez neki a vezeklést ellensúlyozza, nekem egy kicsit büdös, mikor éjszaka odafekszem hozzá, de ő azt mondja, menjek a fenébe, de én mégis ott maradok, és akkor a kis Naxi elkezd sírni, Mirabel felugrik és elringatja. Igen, Mithridates már tizenegy éves, gimnáziumba jár, Melinda kilenc éves, Horatio hétéves, már ő is iskolás, minden reggel szépen elmennek, és elég jól tanulnak, én is hivatalba megyek, és amikor hazajövök, kész az ebéd, nem különös ez? Nem változtam én meg, hogy ebben a házban már egészen jól kezdem érezni

magas, szikár és csontos nő, férje hajóskapitány volt, saját hajójával kereskedett valahol a déli tengereken, egyszer láttam őt, csak úgy Robin Joe-nak hívták, azt hiszem, két méternél magasabb volt, százhúsz kiló, barom, elefánt, egyszer régen részegen belefeküdt, részegen a puskaporba, azt felrobbantotta, s akkor testéről minden szőr lepörkölődött és összeégett, azóta vérvörös volt, szempillátlan, félig vak, és azzal foglalkozott, hogy amikor a vadak a fűszereket szüretelték, kalózaival megjelent, a bennszülöttektől a fűszert elvette, és azt a kikötőben eladta. Mirabel vele utazott, és itta a rumot, és bagózott, és nadrágban járt, és övében pisztoly. Mondom, akkor Mirabel hazajött, mert férje a bennszülötteket megrohanta, és a fűszert el akarta venni, de a vadak elfogták és leszúrták, és nagy kondérban gulyást főztek belőle, és Mirabelnek is adtak, hogy kóstolja meg. Mirabel mesélte, hogy meg volt kötözve, és férje húsából evett, és azt mondta, az ég bocsássa meg neki, szegény Robin Joe húsa teljesen élvezhetetlen volt, rágós és inas, nem is gondoltam volna, mert jó kövér volt, mégis alig bírtam megrágni, és kanszaga volt, alig tudtam lenyelni. Ezt mesélte Mirabel, mikor hazajött, mert férjét megették, és a kalózok elszéledtek, a hajót eladta, eljött hozzám, és azt mondta, hogy ez így nem megy tovább, lepiszkolt, és azzal fenyegetőzött, hogy csontjaimat összetöri. Rám parancsolt, hogy vegyem feleségül, mert ő ezt nem tűri, gyermekeimet fel akarja nevelni, lakásomat, ezt a trágyadombot meg fogja tisztítani, és nem engedi, hogy a gyermekek elzülljenek. Az ön férfiúi szolgálataira nem tartok igényt, mondta, de ha gyengéd akar lenni, azt se bánom, a férjekből igazán elegem volt. Fizetését én kezelem, érti. Kap

magam? És ha elkezdek mászolyogni, Mirabel fejét tüsténT felkapja, és villámló szemekkel néz rám, és én a sarokba vonulok, vagy elmegyek másokhoz, vagy a kertbe, mert Mirabel még kertet is vett, hogy a gyerekeknek legyen valamijük, Melinda hozománya lesz, és én a kertet Hoppylandnek hívom, Hoppyland, ahogy a báró mondaná –

A postamester ivott.

Igyék, szólt, ne hagyjon egyedül. Azt akarom mondani, hogy persze az inas, akit a kalózhajóról hozott, igaz nevét senki se tudja, Mirabel csak úgy hívja, hogy Strucc, és mindenki úgy hívja, mert tényleg hosszú lába van, és még hosszabb nyaka, kicsiny madárfeje, ritka, hirtelenszőke haja, úgy húszéves suhanc, nagyon szolgálatkész, csendes egy kicsit, tudja, nem egészen, szóval vezeklő ő is, bár nem tudja, hogy az, és azt hiszi, mindenki bolond, csak ő nem az. Egyszer azt mondom neki, Strucc, gyújtsd meg a tüzet. Akkor ő rám néz. Igen, mondom, gyújts tüzet, hűvös van, nem érted? A konyhába megy, fát aprít, és egyszerre csak a lakásban füst támad. Mirabel nem volt otthon, kimegyek, a konyhaasztalon hatalmas tűz ég, a Strucc ott áll és a hasábokat rakja. A kályhába rakj tüzet, te tinó, ne a konyhaasztalra. Szóval a Struccnak mindent pontosan meg kell magyarázni, mert ha saját feje szerint csinálja, az merő, tiszta vezeklés –

Mirabel egyszer elutazott, és az ebédet a Strucc főzte meg. Hazajövök, és mindjárt érzem, olyan észvesztő büdösség volt, hogy, mondom, te Strucc, mit csináltál. Ebédet, mondta, és a lábasra mutatott. Megnézem, a bűz csakugyan onnan párolog. Asztalhoz ülünk, mert mi a Mirabel-korszakban már az asztalnál eszünk, késsel és villával, nem úgy, mint

régen, csak papírból, és a csontot eldobtuk, és a magot a padlóra köpködtük, láthatja, tökéletesen megváltoztam, ott ülünk, és az ételt kiveszem, de azt hittem, pacal vagy mi, s akkor látom, hogy a sötétvörös mártásban mindenféle kemény tárgy úszkál, megnézem, hát egy ébresztőóra csengője, egy darab elhunyt feleségem prémjéből, egy váza cserepe, egy fadoboz darabja, vatta, pipaszurkáló, törött kanál, hőmérő darabja, rozsdás sarkantyú, pápaszem törött üvegje, egy darab kvarc, biztosítótű, konzervnyitó, radírgumi, zsineg, drót, mi ez, mondom a Struccnak, mondd, mégis? A Strucc ott áll, és az ételt mereven nézi. Mégis, szólok, hogyan gondolod ezt? Pörkölt, mondja. Helyes, mondom én, pörkölt, de mégis, hogyan gondoltad, hogy ilyen csengőt és kanalat és kvarcot meg lehet enni? És mondd, miből csináltad ezt az izét, ezt a mártást? Ilyen ronda szagot még nem éreztem, amióta élek, valami dög ez, patkány? A Strucc ott állt és az ételt nézte. Büdös, mondta. Csak hogy te is elismered, de miből csináltad, erre felelj. Hogyan jutott eszedbe, hogy ezt a prémet itt összevagdald, és mi ez itt, pezsgősüveg dugója? Mi ez? Zsebkendőfoszlány? A Strucc még közelebb hajolt, és tanácstalanul az ételt nézte, aztán engem. Te birka, mondom, mit csináltál? Ez a Strucc ott él nálunk, és mindent pontosan meg kell neki mondani, mert másként vezekel, higgye el, uram, vezekel.

De aztán biztosan emlékszik arra a bíróra, Kankalin Mátyásra, ugye? Akkor ő úgy vezekelt, hogy naplót írt, mert felesége, Laura, a város leggondosabb háziasszonya az ezüstlakodalomra készült, s ezért még húst is alig ettek, bort sem ittak, télen fáztak, cselédet nem tartottak, mindezt az ezüstlakoda-

lomért, s amikor az megvolt, Laura tüsténT elkezdett készülni az aranylakodalomra, mire Kankalin Mátyás kedélyében valami különös változás történt, mert csip-csup dolgokat kezdett vásárolni, bádogkakasokat és sípokat és zsineggel rángatható majmot, és vett mindenféle olcsó füzeteket és röpiratokat és imákat, később aztán tőkészletet és üveggolyókat és bádogkanalakat, sőt krampuszálarcot és papírkatonát és lehúzós képeket, és alig múlt el nap, hogy a bazárba ne ment volna el jegylyukasztóért vagy medvecukorból készült pipáért, és képzelje, micsoda változás! És Laura csodálkozva látta, hogy férje, aki huszonöt évig olyan türelmes volt, most hirtelen krumplicukrot és színes szemüveget kezd vásárolni, holott ilyesmire semmi szükség sincsen, és mikor férjét megpirongatta, Kankalin fejét lógatta, és valamit rebegett, hogy ő ezt. És egy délután, amikor többen is ott voltak, Kankalin ünnepélyesen azt mondta, hogy görögtüzet vettem, valódi görög, Athénből hozták, és a lakást most ő ki fogja világítani. Laura feszengeni kezdett, hogy Kankalin már megint tékozolt, és ki hallotta, hogy lakást görögtűzzel világítsanak ki, de akkorra Kankalin már négy darabot a szoba négy sarkában el is helyezett és meggyújtotta, aztán a szoba közepébe állt, hogy a látványban gyönyörködjék. A görögtüzek nehezen gyulladtak meg, sisteregtek, és aztán hirtelen egymás után felrobbantak, durrogni kezdtek, tűzcsóvákkal a szobán átrepültek, hol itt, hol ott dörrentek, az ottlévők rémületére puffogtak, tűzesőt szórtak, a függönyt felgyújtották, a díványt kiégették, s végül mind a négy görögtűz a csillárra vetette magát, és azt fülsiketítő robbanásokkal pozdorjává zúzta.

A tűzijáték alkalmával többen súlyosabb égési sebeket is szenvedtek, Laura is, és akkor az ő kedélyében is bizonyos változás volt észlelhető, keresztet kezdett hordani, és reggel mindig kinézett, vajon látte fehér lovat, és ha fekete lovat látott, semmi pénzért sem volt hajlandó kilépni, mert az rossz előjel, és nem engedte, hogy valaki az ő jelenlétében lábát keresztbe rakja, és zsebébe görbe szögeket rejtett, mert ezek a szellemeket befolyásolják, és védelmet nyújtanak, reggelenként, ha fekete ló nem mutatkozott, már hatkor a templomban volt, szenteltvizet hozott, azt a lakásban permetezte, és az edényekhez mindig először bal kézzel nyúlt, és a rántást soha jobbról balra nem keverte, és a gyufaszálakat mindig félretette, mert a gyufaszál a jó szellemeket hívja.

Ön teljesen új városba érkezett, szólt Hoppy, mert itt már senki sem a régi, senki sem az, aki négy évvel ezelőtt volt, még Hoppy Lőrinc postamester sem, hiszen emlékszik rá, akkor ez az ember piszkos volt és ízléstelen, nyekergő hangjával és felháborító cikornyáival, de nézze meg most, mindennap mosdik, és asztalnál eszik és nem mászolyog, csak amikor Mirabel nem hallja. Látja, ugye, hol van már a régi Hoppy, hol van az, aki mászolygásával az embereket elképesztette, biztosan emlékszik rá, hogy a báró hogy méltatlankodott, még ön is, a vasúti kocsiban, még meg is szökött előlem, de jó helyre szökött, éppen Toporján karjai közé, és Kankalint meg sem ismerné már, öltöztetőbabákat vesz, és Laura reszket, mert reggel pókot látott. Kankalin arca megpuhult, és sandán pislog és egészen petyhüdt, valami bántja, de ha ön azt mondja, hogy Hoppy Lőrinc postamester kaján, aki a szerencsétlenül jártak fölött kajánkodik, ez a kaján Hoppy, akkor ön téved, ne

higgye, mondja, uram, mondja meg nekem, bizalmasan, mondja, ön tényleg Mihály arkangyal?

Hirtelen hátrahajolt, Bormestert jó távlatból mereven, sőt kíváncsian, majdnem szigorúan nézte, csaknem felelősségre vonta, hogy valljon színt, és tovább ne komédiázzon.

Bormester Virgilt a kérdés váratlanul és kínosan érintette, és egy pillanatig azt is gondolta, Hoppy ezt az egészet csak azért beszélte el, hogy lesből lecsaphasson és megrohanhassa. Nem felelt, csak tiltakozó mozdulatot tett.

Persze, persze, igaz, szólt a postamester a lehető leghalkabban, igaz, csak. Tudja. Ha ön Mihály arkangyal, akkor én egészen másképpen viselkednék, mint például akkor, ha ön nem Mihály arkangyal. Gondolja csak el, az arkangyalok nem gyakoriak, sőt inkább ritkák, sőt alig volt még példa arra, hogy az arkangyal a börtönből kijön, a korcsmába megy, és bort iszik, pláne Hoppy Lőrinc postamesterrel, aki ugyan már nem a régi, nem az ízléstelen és piszkos Hoppy, de talán annál rosszabb, mert kaján, én esetleg egészen másképpen viselkednék önnel szemben, ha, sokkal tisztelettudóbban, ahogy az arkangyalt megilleti, nemcsak részemről, aki csak kaján vagyok, hanem minden ember, sőt Mirabel részéről is –

Hoppy a bort hirtelen felhörpintette, és egészen Bormesterhez hajolt.

Akár így, akár úgy, én önnel szemben mindenesetre úgy fogok viselkedni, hogy ön Mihály arkangyal, valamely titkos megbízatással itt jár közöttünk, a jókat és a rosszakat följegyzi, hogy ki kerül majd ítéletre és ki mennyországba és a kárhozatba, nézze, én nem kérek öntől protekciót, nem, nem, az

én érdekemben ön úgyis hiába beszélne, az én dolgom voltaképp el van rontva, piszkos és ízléstelen vagyok, aki még ezenfelül kaján, még talán arra sem merem megkérni, hogy a kis Naxi érdekében szót emeljen illetékes helyen, sőt Mirabel érdekében sem, ha szegény rá is szorult, legszentségesebb és legkegyelmesebb Mihály, ne gondolja, hogy kaján vagyok –

Hoppy kezét szívére tette, és mélyen meghajolt.

Ízléstelen vagyok megint, ugye, ízléstelen és azonfelül kaján. De én önnek a változásról akartam beszélni, milyen különös, ön nem ismerte a rektort, az ön idejében még nem volt itt, ötven év körül levő ember, kis termetű, bagaria-arca van, határtalan és lebírhatatlan rosszkedve ellen küzd, állandóan és szüntelenül, olyan rosszkedv ellen, aminek még én sem láttam párját. Ön emlékszik arra, hogy régebben Toporján bizonyos látogatásokat tett, és városunknak egyik legnagyobb veszélye volt, hogy a törzsorvos látogatásaival bármikor mindenkit meglephetett, és senki se tudott ellene védekezni. Ön tapasztalni fogja, hogy itt mennyire megváltozott minden, Toporján most már senkit sem látogat. Húsz évnél hosszabb ideig olyan illedelmes volt, hogy ezt ő maga sem bírta ki, és inni kezdett, és botrányokat rendezett, és végül állásából is elbocsátották. Meg se ismerné, ez a disztingvált és kifogástalan úr most foltos ruhában jár, sárga vászonnadrágban, ülepén piros folt, koszos ing, fityegő kabát, hétszámra nem borotválkozik, senki se tudja, miből él, de ha valahol pénzt szerez, azonnal a korcsmába megy és iszik, és mindenkibe beleköt, úgyhogy a rendőrség mint munkakerülőt és iszákost tartja nyilván, különösen Tóbiás rendőrfelügyelő, aki már

régebben is itt volt, de akkor még nem játszott nagyobb szerepet. Hát igen, a Toporján-féle látogatásoktól elestünk, nem mondom, hogy megszabadultunk, mert akkor ön azt mondaná, hogy ez a Hoppy megint kaján, de a rektor, mondom, ideköltözött, és vékonyka ember. De ön emlékszik Kesző Bertalanra is. Kesző Bertalan volt az elöljáró, aki kolduszólamokat gyűjtött, és azokat előadta. Ez a Kesző most már nem koldul. Láthatja, hogy ez a város mennyire megváltozott. Kesző a mi új Toporjánunk, mert ő az, aki szabályos időközökben látogatásokat tesz, szépen kiöltözik, és a divatról és az irodalomról és a sportról és a külpolitikáról negyven percig cseveg, aztán illedelmesen feláll és távozik. Sokan azon a véleményen vannak, hogy Toporján sokkal, de sokkal jobb volt. Kesző távolról sem olyan sima és nem olyan előkelő, és csevegésébe gyakran bele is zavarodik, mert nem tudja, hol folytassa, a közerkölcsök javulásán vagy a technika bámulatra méltó eredményein. Én magam is többször tapasztaltam, hogy Kesző Bertalan Toporjánt csak egészen tökéletlenül helyettesíti. Az idők romlanak, rossz utánzat, higgye el, nem gesztenye, hanem csak cukros bab, mások is mondják, nemcsak én, Hoppy, aki talán csak kaján-ságból mondhatnám. De a rektor is szokott látogatni, nem illendőségből ugyan, de szokott, nem, amint Vermerán doktor mondaná, patológ hiperszocialitásból, mondjuk, társulás-túltengésből, vagyis az illem szabályait nem is veszi komolyan, hanem csak úgy eljön, még késő este is, és fanyarul leül, és rosszkedve ellen küzd és panaszkodik, és az orrát lógatja, és annyi lemondás van benne, sőt annyi szomorúság, hogy az ember alig győzi vigasztalni, de hiába, a rektor csak rosszkedvű marad, és még nem

találkoztam emberrel, aki őt valaha is megenyhültnek látta volna –

Hoppy a poharát újra megtöltötte, és mind a ketten ittak.

De ne higgye, szólt, aztán közelebb húzódott, körülnézett, hogy hallják-e, ne higgye, hogy a legnagyobb esemény a rektor megjelenése volt. Nem, az sem volt a legnagyobb, hogy Toporján olyan szívet tépően lezüllött, és Kesző Bertalan elkezdett látogatni, ha én még a régi Hoppy lennék, azt mondanám, ez merő puszta eszelősség, nem, ma ilyesmit már nem mernék mondani. Ki az eszelős? Kankalin? Laura? Toporján? Vagy talán maga Hoppy Lőrinc? Vagy talán a legszentségesebb Mihály arkangyal? Nem, erről szó sincs. Ábel rögtön azután jött, hogy önt elítélték, talán pont aznap, nem tudom, nincs-e valami titkos összefüggés aközött, hogy önt elítélték, s Ábel egyszerre csak megjelent. Ábel vallásalapító. Ő ezt a bűn által való megtérés vallásának nevezte el, sokak szerint rokonságot tart Karpokratésszel, a gnosztikussal, én ennek nevét sem hallottam, de az semmit sem jelent, mert én, sajnos, műveletlen ember vagyok, s amikor egyszer azt kérdeztem Barnabástól, kik azok a gnosztikusok, azt mondta, lárifári, mert lárifári, azt se tudom, ki volt Karpokratész, nem eszelős, semmiképpen sem az, ilyesmit én nem mernék mondani. Mindenesetre Ábel azt tanítja, hogy bűn által kell üdvözülnünk, és anélkül senki sem érheti el a megváltást, ami pedig egy emberre nézve a legnagyobb baj. Vagy tud ön nagyobb bajról is? Én, bár műveletlen vagyok, ha nem is éppen eszelős, de nem tudok, és Ábel azt tanítja, hogy vétkezni kell, mert a vétekben tisztul meg az ember. Nagy prédikációkat tart, hogy kicsoda hogyan

vétkezhet, és hogyan nem tisztelheti apját s anyját, és paráználkodhat, és kívánhatja felebarátja ökrét, szamarát és feleségét, és ő maga jó példával jár elől, mert a bordélyban mindennap ott van, és mindenféléket összelopkod. Régebben, biztosan emlékszik rá, Episztemon volt az nálunk, aki lopott, de Episztemon lopásai egyáltalában nem vallásos cselekedetek, nem, az ő lopásainak nem volt metafizikai háttere és igazolása, és így Ábel mellett szóba sem jöhet. Ez nem eszelősség, ismétlem, régebben talán mertem volna ilyet mondani, de ma már megváltoztam, higgye el, megváltoztam. Ábel igen nagy hatást tett, nem éppen Toporjánra, nem, ő Ábel hatásától függetlenül züllött el, ő korrekt volt és illedelmes, de benne valami felrobbant, és Toporján ezt a robbanást nem bírta el. Ábel sokakat megtérített a bűn útján való megtérés vallásának, a többi között Pergelin Tódort is, aki a híres chimendexet feltalálta. Szóval Pergelin Tódor is megtért, pedig Majoránnát elvette feleségül, és kellemes házaséletet éltek, Pergelin azóta lop és káromkodik, és a nyílt utcán szeméremsértő dolgokat művel, szóval igen komolyan vétkezik, Majoránna pedig, ez sem eszelősség, higgye el, Majoránna, aki régebben oly trágárul beszélt, egyik napról a másikra erről tökéletesen leszokott, Pergelintől külön él, a kórházba visszatért ápolónőnek, s ott anélkül, hogy bárki is észrevenné, az orvosságokat összecseréli, és a betegeket kínozza, és gyakran titokban őket megszúrja és megvágja valami éles szerszámmal, és a láztáblákat összecseréli, hogy a kórház betegei rettegnek, ha Majoránna a szobában megjelenik.

Persze Fillérné, igen, Fillér Joachimné, amikor ön még nem volt Mihály arkangyal, hanem csak

levéltári segédfogalmazó, akkor ő uzsorás volt, de megváltozott ő is, meg sem ismerné. Fillérné pénzét lassanként mind elajándékozta. Egy reggel Zorge ószeres ajtajában egy százast találtak. Hol itt, hol ott kisebb és nagyobb összegeket nyíltan vagy titokban elajándékozott, aztán később már ruháit és edényeit kezdte osztogatni, és hozzám is egy esteje eljött, és az ajtót félig kinyitotta, és becsúsztatott egy edényben káposztafőzeléket, Mirabel persze rögtön tudta, hogy ez Fillérné, és a Struccal azonnal vissza is küldte, de a Strucc akkor párnával jött, és azt mondta, Fillérné azt üzeni, itt sok a gyermek, és ő ezt a párnát a gyermekeknek küldi. Amint látja, Fillérné nem hisz Ábelnek, és nem jár a bűn által való megtérés vallásának útján, hanem ellenkezőleg, mindenét elajándékozza, nem éppen eszelősségből, nem, ilyet nem mernék mondani.

Hoppy koccintott és ivott.

Igyon, szólt, igyon, és ne hagyjon egyedül. Hát mondja, nem változás ez? Nem olyan ez, mintha a régire semmiben sem hasonlítana, kivéve azt, hogy ez is éppen olyan, nem eszelős, nem, ezt nem mondom, hiszen akkor eszelős vagyok én is, én, Hoppy Lőrinc postamester. Régebben, ahogy a báró írta, piszkos és ízléstelen voltam, de az az idő elmúlt, megváltoztam, az a Hoppy nincs többé. De eszelős! Ez egy kicsit sok lenne. És mondja, ön talán eszelős, amiért Mihály arkangyal? Itt, kérem, egészen más dologról van szó, amit ilyen szóval, hogy eszelős, nem lehet elintézni. De tény, hogy itt minden megváltozott, akárhogyan is, de megváltozott, különös módon, képzelje csak el, mi történt Ambrussal, az álmodozóval. Hosszú évekig az ágyban feküdt, és csak álmodozott, és csak Kesző Benedek járt hozzá,

hogy álmait hallgassa. Egy napon hirtelen csak úgy fölkelt, előbb egy kicsit támolygott, és a fekvéstől kipállott tagjait nehezen mozgatta, de aztán rendesen kezdett mosdani, és azt mondta, hogy ő anarchista. Hogy honnan vette, igazán nem tudom. Anarchista? Képzelje a meglepetést. Szegény Kesző Benedek egészen elszomorodott, mert már az álmokat nem hallhatta tovább, és bánatában az antikváriumot el is adta Zorge Salamonnak, és elment, senki sem tudja, hová. Ambrus pedig beszédeket tartott, és követelte, hogy a hatalmasokat és a gazdagokat mind öljék meg, és fenyegetőzött, hogy ezt a romlott társadalmat az utolsó szálig ki fogja irtani, és különösen haragszik lovag Herstal Raimundra, aki már azóta régen kancellár lett. Ugye csodálkozik? Nem hitte nekem, hogy itt minden megváltozott, még Ambrus is, aki röpiratokat firkál, és merényletekre készülődik. Kesző Benjamin is, az öreg köszörűs, az ön nagybátyja, úgy látszik, egy kicsit mégis eszelős, mert már az embereket összetéveszti, nem csoda ebben a világban, ahol minden annyira megváltozott. Amikor Vermeránnal beszél, azt hiszi, hogy az Toporján, amikor Pergelinnel, azt hiszi, az Hoppy, és Ágoston atyát összetéveszti Kankalinnal. Nem furcsa? Barnabás már több mint két éve Kelet-Ázsiába utazott, hogy nagy művéhez ott helyszíni tanulmányokat végezzen. Igen, szegény Kesző Benjamin mindenkit összetéveszt, de nem következetesen, egyik napon én Kankalin vagyok neki, a másik napon Pergelin, a harmadikon Ambrus, és nem tudok rájönni arra, miképpen csinálja ezt –

Ugyanebben a pillanatban a szomszéd ivóhelyiségben valaki énekelni kezdett.

Sóóó-bor, ugye jóóó-gor,

Jóóó-gor, ugye sóóó-bor,

Ez Toporján, suttogta Hoppy.

(Már régen tiszteletem óhajtottam tenni önnél, igen tisztelt barátom, a külpolitikai helyzet sohasem volt kedvezőbb ahhoz, hogy a világbékét meg lehessen teremteni, és a sport eredményei napról napra fejlődnek –)

Jógor, ugye sóbor, sóbor, ugye jóógor –

Most Ágoston atya hangja hallatszott:

Rosszul énekli, hallja, hé, azt úgy kell énekelni, hogy sógor, ugye jó bor –

Az én nótám, úgy éneklem, ahogy akarom –

Sóóbor, ugye jóóóóó-gor –

Így nincs jól, szólt Ágoston, még ezt a nótát se tudja?

Toporján most még bensőségesebben:

Jóóóógor, ugye sóóóóóbor –

Hallja, hé, itt nekem ne énekeljen rosszul nótákat, menjen máshová –

Sóóóó-bor, ugye jóóóóóóó-gor –

Ne énekeljen, menjen máshová –

Toporján az asztalra csap.

Az én nótám, úgy éneklem, ahogy akarom.

Sóóó-bor, ugye jóóó-gor –

Fizessen és pakoljon –

Jóóó-gor, ugye sóóó-bor –

Mars ki –

Toporján felüvölt:

Jóógor, ugye sóóbor,

Sóóbor, ugye jóóógor –

Ugyanakkor a poharat a falhoz csapja.

Ágoston atya széket ragadott.

Hoppy és Bormester az ajtóból nézte, de rögtön visszahúzódott.

Gondolta volna valaha, hogy Tibet apostola és a korrekt törzsorvos valaha is –

Az ütközet egyre hevesebb lett. Ágoston Toporjánt borosüvegekkel bombázta. A törzsorvos azonban a felborított asztal mögé bújt, és onnan az összetört székek lábait dobálta. Öt perc alatt az ivó romokban hevert.

Már nem a régi, suttogta Hoppy, ugye nem kételkedik benne?

Egyelőre nem távozhattak. Az ivóban most a harc válságosra fordult. A flaskók ott dörrentek a falon, a székek Ágoston feje fölött az üvegszekrényt összetörték. Toporján most a másik asztalt behúzta, és igen leleményesen úgy helyezte el, hogy a lövedékek felülről nem érhették. A helyzet hátránya kétségtelenül az volt, hogy olyan harckocsihoz hasonlított, amelynek nem volt periszkópja. Ez volt a törzsorvos stratégiájának a hibája, s ezért kellett hogy az ütközetet végül is elveszítse. Mert amikor az asztalt, feje fölött a másik asztallal lassan maga előtt tolta, és Ágoston megerősített állása felé előnyomult, nem vette észre, hogy Ágoston a pultra feláll, söröshordót emel fel, és megvárja, míg Toporján alkalmas távolságra érkezik. Mikor Toporján a pultot két méterre megközelítette, markában a széklábbal éppen kitörni készült. Ágoston atya a söröshordót egyszerűen az asztalra hajította. Az asztal recsegve beszakadt, és Toporjánt csaknem agyonlapította. Ágoston most leugrott, a törzsorvost elkapta, és olyat rúgott rajta, hogy az ajtón keresztül messze az utcára repült. Ágoston atya ugrásra készen még egy percig

várt, de a törzsorvos, úgy látszik, megelégelte, és többé nem mutatkozott. Az ütközet Ágoston atya teljes győzelmével ért véget.

Az egészben, szólt Hoppy, az a különös, hogy ez a csapos tulajdonképpen a dogmatika tanára, de nem éppen olyan különös volt régebben, hogy a dogmatika tanára tulajdonképpen csapos volt? Ki tudja? Ki tudja? És melyik az igazi, a csapos vagy Tibet apostola? Melyik az igazi Hoppy, a régi, az ízléstelen és piszkos Hoppy vagy ez az új, aki megváltozott? Ki tudja? Melyik az igazi Bormester, a segédfogalmazó, aki önmagát keresi, vagy pedig Mihály arkangyal? Ki tudja?

Hoppy most az órára nézett, sürgősen fizetett, és elmentek.

Mennem kell, tudja Mirabel pontos, a leghelyesebb, ha ön néhány napra, amíg alkalmasabbat nem tud, Auguszta Kornéliánál húzódik meg, itt van neki háza, ágyat ad ki, a házat megmutatom –

A postamester a házra mutatott, aztán gyorsan elsietett.

Nincs idehaza, szólt az öreg szakállas ember. Aztán hozzátette: Ki későn jár, korán ébred.

A kis kamrában savanykás nyúlpörkölt szag volt, valahol rongy is odaéghetett, kihűlt pipafüst és lábszagú cipők. Bormester később a kifutott tej szagát is határozottan érezte. Az erősen összetett szag a lámpa petróleumgőzében úszott. Egyébként a kis kamra csaknem sötét. A fal mellett két ágy, szekrény, kis asztal és szék, egyébként nem is lehetett lépni, olyan sűrűn, egymás mellett. Monopol ott üldögélt. Most éppen nem pipázott, de a pipa

szájában volt, szakállára lógott, fején sapka, vállán valami kaftánféle.

Miért keresi?

Régebben ismertem, szólt Bormester. Néhány napra szállás –

Pénze van? Mert a pénz az pénz, mint ahogy a jármai javasasszony mondta. Kikapón járva, balul bukik –

Ez nem jó hely?

Jó. Az az ágy ott üres. A másikban én alszom. Ez az én szobám, de az ágy ott az övé, olyan, mint a dongói bíró –

Egy-két napra –

Ezzel is úgy van, mint a kálnarosztokai pásztor a koplalással, ha kibírja –

Miért? Auguszta Kornélia –

Nekem nincs vele semmi bajom, nekem nyugdíjam van, negyvenhat évig voltam sekrestyés, és nyugdíjat kapok, én meg is mondom neki, odamondok neki, és tőlem fél, én nem félek tőle –

Monopol előkészületet tett arra, hogy rágyújtson. A kaftán zsebéből dohányzacskót vett elő, és a dohányt morzsolni kezdte.

Szűzdohány, szólt, ha van házad, leéghet, ha nincs, magad égsz –

Itt a házban sokan laknak, szegénység lakik itt. Selesztó, a suszter nyolc gyerekkel, a másik szobában –

Pipáját megtömte, papírt vett elő, megsodorta, és a lámpa fölé tartotta. A papír füstölni kezdett. Bormester köhögött.

Korán köhög, mondta Monopol, azt mondta a bolyoki bába is a gyereknek, amikor a világra húzta –

A papír fellobbant, és a pipadohány égett.

Munkások laknak itt, de nem a jobbfajta, csak olyan napszámosok, sok asszony, gyerek. Auguszta Kornélia ezeket fogadja be, a fizetséggel nem is nagyon törődik, csak hogy kiabálhasson, az kell neki, lármázni és szidni –

Pipafüst.

Ezt a házat úgy lopkodta össze, most háza van neki, és ő a császárnő. Kis Makárból lesz a nagy Makár.

Monopol köhögött.

Piha, vén csaszja. Velem nem mer, én megmondom neki, nekem nyugdíjam van, az ágy és a szekrény az enyém, ebédet és vacsorát kapok a plébánián, én megmondom –

Köpött.

Mint a szabatini bolond. Aki teheti, el is megy innen, inkább a Horpályon lakik, ott olcsóbb is. De Auguszta Kornélia mindig azt mondja, nem kell, ne fizessen, úgyis szegény, én majd várok. És akkor a szegény adósságban van, és nem mehet el, és akkor jön ő, és akkor szidja és nyúzza és kiabál, reggel az udvaron rikácsol, hogy ez a sok élősdi mind az ő vérét szívja, és senki se fizet, és fenyegetőzik, hogy kidobja őket, de nem dobja ki, sőt fél is, hogy elmennek, és akkor ő nem lehet császárnő. Selesztó suszter is itt lakik már két éve, és nem tud szabadulni, a lakbért sohasem fogadja el. Nem, nem kell, csak tartsa meg, sok gyereke van, másra kell, de aztán reggel dörömböl az ajtón, ez a sok redves féreg itt mind rajtam élősködik és nem fizet, és akkor ő a császárnő, mint Takcsányban mondják, ha nincs véka, nincs páka –

Pipafüst.

Szóval ez az ágy, mondta Bormester, és a homályba nézett.

Egész szoba kell? Sokba kerül. Valami úr?
Nem, nem vagyok úr. Csak néhány napra –

Aludjon itt, majd megleszünk valahogy, én éjjel is pipázok, mert már nemigen tudok aludni. De itt Auguszta Kornélia nem lármázik. Harminc krajcár, sok, nagyon sok, szalmazsák húsz, takaró nélkül tizenhat, sokan úgy alusznak, mint az ugornyai komondor –

Harminc krajcár. És a külön szoba?

Egy forint. Én itt huszonnégy krajcárt fizetek, de az ágy és a szekrény az enyém, negyvenhat évig voltam sekrestyés, velem nem mer –

Auguszta Kornélia éppen akkor jött. Még mindig a régi, a kis rongyszatyorral, de ő már nem volt a régi, Bormestert azonnal megismerte, ó, igen, itt alhat Monopollal, egy éjszakára harmincöt krajcár –

Nem harminc?

Nem, nem harminc, drága a zsír meg a liszt, és a petróleum is megdrágult, igazán nem lehet –

Úgy, úgy, szólt Monopol, harmincöt, mindig is annyi volt –

Megint bebüdösítette a szobát, szólt Auguszta Kornélia, mindig bagózik, a pipát egyszer csak összefogom törni, nem tűröm, hogy itt az én házamban büdösítsenek –

Monopol a sarokba ment, és a pipát kiverte.

Ha kibírja ezzel az emberrel, itt alhat, vén disznó, köpköd, és még éjszaka is bagózik, csak kiáltson rá, ne tűrje, én könyörületes vagyok, itt él a nyakamon, és befogadtam, nem hagytam kint az utcán,

most meg itt, meddig akar maradni? Csak egy-két napig? Van pénze? Nálam csak rendes emberek laknak, nem mindenféle fegyenc, Monopol, ez roszszabb, mint a gyilkos –

Monopol a hátsó sarokban ült.

Nem sokáig fogom tűrni, nem engedem, hogy az én házamban büdösítsenek, és fegyencek és gyilkosok itt lakjanak, aztán ha elmegy, megnézem ám a batyuját, nehogy elvigyen innen valamit, ez az én házam –

Bormester Virgil mégis megkísérelte, hogy Kesző Benjaminnal beszéljen. Az öreg köszörűs, úgy szemre, nem sokat változott, csak tekintete zavaros és –

Jó reggelt, főorvos úr, szólt, foglaljon helyet, örülök, hogy látom, igazán –

Bormester szólni akart.

Már jobban vagyok. A por, amit adott, használt, aludni tudok, de a gyomromban görcsöket –

Kesző Benjamin, kedves bátyám, nem ismer meg?

Kesző közelebbről nézte.

Hogyne ismerném, Vermerán doktor úr –

Nem vagyok Vermerán, Bormester vagyok, Bormester Virgil, az ön rokona, aki négy évvel ezelőtt itt laktam önnél, emlékszik?

Kesző mereven nézte.

Ó, most látom csak, Howligree úr, persze, persze, lássa, az öregség, már meg sem ismerem –

Nem, nem Howligree –

Hallottam legújabb vállalkozásairól és terveiről –

Nem vagyok Howligree, Bormester vagyok –

Kesző szeme most egészen elhomályosodott.

Nem? Hát ennyire?

Most hirtelen felderült.

Toporján törzsorvos! De régen láttam. Rossz híreket hallottam önről, igazán örülök, hogy nem bizonyultak igazaknak, milyen jó színben van, meg is fiatalodott –

Benjamin bátyám, szólt Bormester, és egészen közel ment, hogy arcát megmutassa, nézzen rám, Bormester vagyok, én vagyok, én vagyok az, aki itt laktam, és elfogtak –

Elfogták? Hihetetlen. Hát mit csinált? Talán magát is abban a pástétomsütő ügyben? Hiszen abból semmi sem volt igaz, Flórián találta ki, mint a Mandula Mózest, akkor nálam lakott a rokonom, és majdnem felakasztották –

Emlékszik ön a rokonára?

Hogyne –

Én vagyok az, kiszabadultam –

Hogyan, hát be volt zárva? Mégis bezárták? Miért? Hát ön ölte meg a pástétomsütőt?

Nem, értse meg, nézzen rám –

Folyton nézem, persze, bocsásson meg, Toporján ön? Vagy mégiscsak Howligree?

Bormester tanácstalan lett.

Van önnek valami oka, hogy engem ne akarjon megismerni?

Főorvos úr! Persze mégis, tudja, én –

Kesző arca ismét elborult.

A porok igen jók, mondta, de görcsök, a gyomromban –

Este inkább az utcán. Köd. Fog. Horpály. Hárombéka tér. Monopol, ha Auguszta Kornélia nem volt otthon,

pipázott. Kinek a szénája, kinek a babája. Már semmi sem a régi. Húsz krajcár az ebéd. Éhes. Köd. Pad.

Négy Kesző van, ez biztos. Az első Kesző Benjamin köszörűs. A második Kesző Bertalan elöljáró, mint Hoppy mondta, már nem a régi, és megváltozott ő, uram, megváltozott, nem a kolduszsólamokat gyűjti, már nem mondja, hogy szegény rokkant vagyok, szíveskedjék nekem az ég nevében egy kis segélyt nyújtani (lassan, tagoltan, kis önérzettel és megindultan kell mondani). Kesző Bertalan már nem jár ajtóról ajtóra, hanem fekete kabátban, selyem nyakkendővel bekopogtat és mosolyog, oly régen készülök önhöz, kedves barátom, elragadóan lakik, kitűnő színben van, és a divat most igen ízléses, bár a külpolitikai helyzet napról napra javul, és pontosan úgy, mint Toporján. Kesző Bertalan Toporján lett, de Toporján nem lett Kesző. Sóóó-bor, ugye jóóó-gor. Valami hiba történt, pedig ha a dolgokban csak egy szemernyi logika lenne, Kesző így szólt volna Toporjánhoz: Uram, fogadja tőlem kolduszsólamaim gyűjteményét, és én átveszem öntől a látogatásokat. Látogassatok, gyermekeim, hogy benneteket is látogassanak. Boldogok, akik látogatnak, mert őket is meglátogatják. Mire Kesző Bertalan és Toporján tragikomikus maszkjait kicserélik és távoznak, és ettől a naptól fogva Toporján lett Kesző, és Kesző lett Toporján. Most pedig Kesző Toporján lett, de Toporján nem lett Kesző, hanem a korcsmában énekel. Jóóó-gor, ugye sóóó-bor. A közerkölcsök haladása napról napra tapasztalható, mert kitűnő rendőrségünk a polgárok személyi és vagyonbiztonságát… Ki fog most ajtóról ajtóra járni? Ki csenget be? Senki se mondja többé, hogy éhező, családos, rokkant, beteg, öreg (rimánkodva, csukladozva

kell mondani). Senki nem koldul többé, s a világ egy koldussal szegényebb lett, Kesző Bertalan szerepe üres, és senki sem tudja őt helyettesíteni, Toporján nem halt meg, hanem éljen Toporján, az asztal mögött a széklábbal támadja Ágoston atyát, Kesző tovább él, mint Toporján, de Toporján nem látogat, hogy őt látogassák, a teremtésben üres hely maradt, Kesző Bertalan meghalt és nincs többé, gyászfátyollal takarva.

Kesző Benjamin és Kesző Bertalan után pedig szám- és sorrendben a harmadik, Kesző Benedek, foglalkozása antikvárius, akit szároraznak és képzeletszegénynek neveztek, és aki saját szárazságába beleszáradt, és elment Ambrushoz, hogy álmait hallgassa a szőke leányról, akit a kegyetlen várúr a toronyban őriz pribékjeivel, és Ambrus a rácsot elreszeli, és a földalatti alagúton elmenekül. Ambrus már nem a régi. Nem álmodik többé, hanem anarchista, és röpiratokat ír, és megváltozott, ő, uram, megváltozott, már nem a régi, Kesző Benedeket cserbenhagyta, s akkor ez szárazságába beleszáradt, és a boltot eladta, és Zorge Salamon megvette, és eltávozott. Biztosan él még valahol, de élet az, ha már Ambrus álmait nem hallgathatja? Hát élet? Élet az, képzelet nélkül, lefátyolozott leányok nélkül és alagutak nélkül és pribékek nélkül? Nem élet, nem élet, ó, megváltozott, megváltozott, szegény, szenvedő Kesző Benedek. Benedek, hol vagy? Az ő helye üres marad, és helyét nem töltötte be senki. Mindenki, az élők közül mindenki méltatlan arra, hogy az ő helyét betöltse, az álmodó helye is üres lett, és nincs, aki álmodjon a tornyokról és az alagutakról és a kötélhágcsókról, ó, Kesző Benedek, szegény Benedek –

A negyedik Kesző, a fővárosi főszámvevőségi főszámtanácsos négy évvel ezelőtt hetvennégy éves volt, most tehát hetvennyolc, és csaknem mindennap átmegy a vállalkozóhoz, és lelkére köti, hogy zászlós temetést, ahol elöl viszik a zászlót, Kesző Domonkosnak joga van hallani, ha ő már nem láthatja, az összes díjakat kifizette, még a koszorút is, és a menet megindul, és elöl a zászló, és Kesző Domonkos könnyezik. Nem, Hoppynak nincs igaza, hogy minden megváltozott, és semmi sem a régi. Kesző Domonkos a régi, mert mi is lenne, ha ő már nem lenne a régi, ha felöltözne, és elmenne látogatóba, hogy őt is látogassák, és a korcsmába menne, vagy Kesző Domonkos Hoppy lenne, és Hoppy Toporján lenne, és Flórián lenne, és felbontaná a leveleket, és azokat leírná, és mindenkinek felolvasná. Tulajdonképpen, ha a dolgokban csak egy egészen kicsiny logika lenne, a maszkokat csak a négy Kesző között lett volna szabad kicserélni, és a csere Kesző-csere lett volna, Benjamin lett volna Benedek, és Benedek lett volna Bertalan, és Bertalan lett volna Domonkos. A változás csak Keszőn belüli változás lenne, de a dolgokban nincs logika, Bertalan eltűnt, helye üres, senki sem koldul többé, egy koldussal a világ szegényebb. Benedek eltűnt, és senki sem tudja, hol él, és Benjamin nem ismer meg többé senkit, csak Domonkos jár mindennap a vállalkozóhoz, és hallgatja, hogy elöl viszik a zászlót, és a menet megindul, és akkor könnyezik.

Bormester feláll. Hárombéka tér. Köd. Vissza. Pipafüst, petróleumszag.

Reggel valaki, világos hang, egészen világoskék, egy kicsit színehagyott, világoskék hang azt mondta:

Itt lakik Bormester Virgil úr?

Itt lakik, szólt Auguszta Kornélia, itt, kérem, tessék befáradni, azonnal –

Hölgy keresi, hölgy, Améline tanárnő –

Améline –

Bormester úr, önt keresem. Kérem, jöjjön velem, igen, elkísér? Itt nem, ez a környezet szörnyű, ugye elkísér? Kérem –

Améline már nem a régi. Hol van a férfiak és a nők elválasztásának eszméje, a női állam megalapítása, hol van már a matriarchátus morális szigora, az amazon, hol van már Améline, a régi? Améline jó lett, nagyon jó, a kislányoknak az iskolában türelemmel magyarázza, hogy merre folyik a Jangce-kiang és a Huang-ho. Még jótékonysággal is foglalkozik, gyakran ad koldusoknak, sajnos nem Kesző Bertalannak, mert Kesző most látogatóba jár, gyakran látni őt a templomban is. Améline jó, és mindenki tudja róla, hogy jó, de Améline rossz, gonosz és bosszúálló, és gyakran a koldusokat leköpi, és a kislányokat pálcával megveri, és embereket az utcán feldönt, néha köveket szed fel, és ha senki se látja, ablakokat tör be, és néha még gyújtogat is, csak úgy gonoszságból és engesztelhetetlen haragból és gyűlöletből és –

Améline nem úgy jó és nem úgy rossz, mint ahogy például Schnoen Alajos akkoriban, három év és nyolc hónappal ezelőtt, egyik nap Schnoen Alajos volt, a másik nap Turcsika Szelenár, a harmadik nap Bajnád Edelény. Nem. Améline egyidejűleg jó és rossz, a mérleg benne hol jó oldalra billen, hol rossz oldalra, és ő eszerint vagy jó, vagy rossz, és ha

ő valami jót tesz, akkor a mérleg jó oldalra billen, és akkor neki gyorsan valami rosszat kell csinálni, gyorsan valami gonoszat, és akkor neki a mérleg egyensúlyát helyre kell állítani, mert másképpen egyáltalában nem bírja ki. Amikor aztán a mérleg egyensúlyban áll, akkor úgy érzi, hogy fejében szél fúj, és akkor megnyugszik, és nincsen semmi baj. De ha Améline valami rosszat tesz, akkor neki gyorsan valami jót kell tennie, a koldusnak egy forintot adni vagy a templomba menni és imádkozni, mert ha nem teszi, akkor a szél fejében megáll, és azt Améline nem bírja ki.

Nem tudni pontosan, hogy akkor éppen Améline milyen rosszat tett, de bizonyosan valami különösen nagy rosszat, mert el kellett jönnie Auguszta Kornélia házába, és Bormester Virgilt onnan el kellett hoznia. El is hozta és hazavitte, és otthon reggelivel kínálta meg.

Nem, nem, igazán nem tűrhetem, hogy olyan ember, mint ön, akivel olyan igazságtalanság történt, emiatt még szenvedjen is, itt fog lakni nálam, amíg majd, ne tiltakozzon, így akarom –

Nézze, kedves Améline, én, bevallom, itt már nem ismerem ki magam. A börtönben igen sokszor azon tépelődtem, hogy ez miért van így. Érti, mire gondolok? Ugye érti? Erre, mondjuk, az egészre. Külön-külön talán Kankalinra és Laurára és Agoston atyára és Auguszta Kornéliára. Persze csak úgy, a többi között. Tulajdonképpen mindegyikre. Úgy látszik, hogy itt olyan különbségek vannak, amelyeket sohasem lehet kiegyenlíteni. De én nem arra gondolok, hogy ők valamennyien külön-külön

ilyenek, hanem arra, hogy az egész ilyen. És nem tudom, vajon előbb mindenki külön-külön ilyen volt, és az egész emiatt lett ilyen, vagy pedig fordítva, először az egész volt ilyen, és ezek, szegények, itt nem tehetnek róla, amiért ilyenek, mert az egész ilyen, és talán kezdettől fogva ilyen is volt, s ezért ők se lehetnek mások, és ilyeneknek kell lenniök.

Ért engem? Amit most mondok, nem nagyon világos. Belátom, egyáltalán nem világos. Mondom, én a börtönben ezen tépelődtem. De, amikor a börtönből kijöttem, azóta még jobban meg vagyok zavarodva. Mert már kezdtem belenyugodni, hogy Kankalin ilyen és Barnabás ilyen és Schnoen ilyen. Mindenki külön ilyen, és az egész is ilyen. Ők már, hogy úgy mondjam, az én megismerésem számára kezdtek valami biztos támpontot nyújtani. Én ezt a támpontot, ezt a részükről nyújtott bizonyosságot nem helyeseltem, de kénytelen voltam elfogadni. Érti? Ugye érti, kedves Améline? Mégis valami bizonyosság. Valami. Vagy nem? Most pedig, amikor a börtönből kijöttem, láttam, hogy ez a bizonyosság nincs. Hoppyval találkoztam, és ő azt mondta, hogy itt már semmi sem a régi. Ez igaz. Itt már semmi sem a régi. A bizonyosság eltűnt. Úgy látszik, hogy ők mind és az egész együtt már más bizonyosságban élnek. Nem olyanban, mint az előbbi volt. Itt minden megváltozott. Ön is, kedves Améline. De most aztán végképp nem ismerem ki magam. Így, ahogy ez van, úgy érzem, szintén igen hamar eltűnik, és ismét valami más jön. Mondjuk, ha én innen néhány évre elmennék és visszatérnék, nem azt találnám, ami most itt van, hanem Hoppy ismét azt mondhatná, hogy itt már semmi sem a régi. Ugye érti? Ne csodálkozzon

azon, hogy én itt magam a legnagyobb bizonytalanságban érzem, sőt azt merném mondani, hogy én ettől a bizonytalanságtól magamat valósággal fenyegetve, sőt megtámadva érzem. Hovatovább oda fogok jutni, hogy én ezeknek az embereknek semmit sem fogok tudni elhinni. Miért? Azért, mert mindig kénytelen leszek arra gondolni, ha én innen elmennék, és négy év múlva visszatérnék, itt már senki se lenne a régi. Én igen jól megértem nagybátyámat, Kesző Benjamint, aki, mikor hozzá elmentem, először úgy beszélt velem, mintha Vermerán lennék, aztán mintha Howligree, aztán mintha Toporján. Ő, kérem, szintén oda jutott már, hogy teljesen megzavarodott, és az embereket nem tudja megkülönböztetni. Én még nem tartok itt. De gondolja csak el, vagy nem? Gondolja csak el, kedves Améline –

Én, kérem, minden reggel azzal a nyugtalansággal ébrednék, és talán részemről könnyelműség is, hogy nem így ébredek, de igen, tegyük fel, átmegyek rokonomhoz, Kesző Benjaminhoz, és akkor ő már nem a régi, esetleg átváltozott a Struccá vagy pedig Monopollá. Vagy például megbetegszem, és elhívatom Vermerán doktort, de ő már nem a régi, már egyáltalán nem foglalkozik orvostudománnyal, hanem pék lett, esetleg beiratkozott a vezérkari iskolába. De még azt se tudhatom, hogy ön, kedves Améline, ön egyik napról a másikra megváltozik, ön így, ahogy van, elragadó teremtés, példátlanul jó szíve van, erről alkalmam volt meggyőződni. De hátha ön holnap ugyanolyan boszorkánnyá lesz? Ki biztosít engem arról, hogy ez az eset lehetetlen –

Én, kiáltott Améline, én biztosítom önt –

Ma és ebben a percben, válaszolt Bormester szenvedélyes hangon, a legjobbhiszeműen ön tényleg ezt mondja, elhiszem, de én tovább megyek, mert én szeretem a dolgokat végiggondolni, csaknem ad absurdum vinni, legalábbis ebben a pillanatban így van. Mondom, tovább megyek, és felteszem azt a lehetőséget, hogy egy reggel én már nem mint Bormester Virgil ébredek, hanem, tegyük fel, mint Flórián, vagy a legrosszabbat is fel kell tenni, mint Hoppy Lőrinc?

Ó, kiáltott fel Améline megborzadva, ne beszéljen ilyen szörnyűségeket, én esküszöm önnek, ez önkínzás –

Ne higgye. Ez a valóság, amelyben mi élünk, hogy is mondjam, olyan tünékeny, olyan ideiglenes –

A kezével bizonytalan, parabolikus mozdulatot tett –

Azt hiszem, érti, olyan, csaknem okkultnak nevezném, azt hiszem, érti, bocsánat a kifejezésért –

Egészen jól értem, válaszolt Améline.

S én tudom, hogy én sem vagyok kivétel, ezt a börtönben megtanultam, én is ott forgok a többi között az örvényben, védtelenül, teljesen védtelenül, kiszolgáltatva nálam határtalanul erősebb hatalmaknak, amelyek belőlem azt csinálnak, amit akarnak. Én, kedves Améline, a bizalmatlanságot magam iránt állandóan fenntartom, sőt nekem az a gyanúm, hogy nekem illik is magam iránt fokozott mértékben bizalmatlannak lennem, és megvallom, én ettől rendkívüli módon félek, én valósággal irtózom és szenvedek attól a gondolattól, hogy egyik nap csak úgy szétbomoljak, másnap aztán mint egy egészen idegen lény éljek tovább, mondjuk, mint valami pszeudomorfózis, álarcban, álruhában, mintha

egyik nap mint Bormester kimúlnék, és a következő nap mint Kesző Domonkos élnék tovább, aztán ismét más, ismét más, esetleg állat, elefánt vagy tengerinyúl vagy kenguru vagy –

Améline Bormester Virgilt azonnal megértette.

A bizonytalanságnak azt az érzését, amelyről ön beszél, kedves Virgil, nagyon jól értem. Ne, igazán ne mondja ön, hogy amiről beszélt, az nem világos. Egészen világos az, legalábbis számomra. De nemcsak világos. Közös helyzetünket ön oly találóan, sőt oly szépen jellemezte, ahogyan csak igazán költő tudta volna. Ó, különösen amikor azt mondta, hogy e bizonytalanságtól magát fenyegetve, sőt megtámadva érzi. Én ezt már nagyon régen szintén érzem. Bizonyosságot. Igen. Nos, mit gondol, kedves Virgil, nem csak rajtunk múlik az, hogy ezt a bizonyosságot megszerezzük?

Hogyan érti ezt? – kérdezte Bormester.

Nézze, rendezkedjék itt be. Próbáljon nem arra gondolni, hogy ez a lakás, ez a ház, a bútor és a többi nem az öné. Tekintse magáénak. Én önnek ajándékozom, sőt kérem, fogadja el. Megteszi nekem ezt az örömet? Nem válaszol? Miért? Bizonyosságot kívánt. Én adok önnek bizonyosságot. Ön ezt a meghívást részemről talán ideiglenesnek tartotta, amíg valami állást keres, és saját keresményéből megél. Tekintse ezt a meghívást állandónak. Maradjon itt. Kérem, ne tiltakozzék. Ön bizonyosságot kívánt. Én bizonyosságot adok önnek. Én ezennel házam felét önnek adom, sőt kérem, hogy fogadja el, és szerezze meg nekem ezt az örömet, de nem, kérem, szégyenlem magam, én egész házamat önnek adom, csak arra kérem, hogy engem tűrjön meg itt, és engedje meg, hogy itt lakjam önnél, e pillanatban nem

ön az én vendégem, hanem én vagyok az ön vendége. Igen?

Kérem, Améline, ne űzzön belőlem gúnyt –

Kérem, ne sértsen meg azzal, hogy ezt gúnynak nézi. Ön bizonyosságot akart. Nézze, kedves Virgil, én már voltam Zorge Salamonnál. Ő volt az, aki Kesző Benedek antikváriumát megvette. A bolt igen jó helyen fekszik, az iskola mellett, és a diákokból megél. Zorge azonban a könyvekhez nem ért, és a bolttal nem is akar foglalkozni. Én már előleget is adtam. Önnek ez kitűnő foglalkozás lesz. Jó jövedelem. A hátralékot Zorgénak törleszteni fogja, az előleget pedig nekem visszafizeti. Nem azért mondtam, mert én arra a pénzre számítok, tudom, hogy ön érzékeny ember, és ingyen nem fogadná el, még tőlem sem. Ha kívánja, szerződést fogunk kötni. Akarja? Beszéljen már. Mondja, hogy igen vagy nem. Válaszoljon. Mondjon igent –

Látja, kedves Améline, ez az, amitől féltem. Ismét bizonytalanság. Én önt másnak ismertem. Megint nem tudom, hol állok. Améline, ön nagyon jó. Bocsásson meg, hogy ezt eddig nem tudtam –

Ön már megint fenyegetve érzi magát. Ne tegye. Ne védekezzék. Én nem támadom –

Nem vagyok képes észre térni –

Válaszoljon, Virgil, csupa nemet mond, mondjon végre igent –

Nem fogadhatom el –

Virgil, ne kínozzon –

Kínozom? Én? Önt? Kedves Améline –

Hát nem érzi?

Nem tudom, igazán nem tudom, hogy mit érzek, és mit kellene éreznem. Csak azt tudom, hogy ön jó, nagyon jó, drága Améline –

Végre, végre elfogadta, igazán nehezen ment, sejtelme sincs róla, hogy milyen boldoggá tett, ó, egyedül én nagyon bizonytalan voltam, ön erről oly szépen beszélt, a fenyegető bizonytalanságról, én is vágyódtam arra a bizonyosságra, nagyon boldoggá tett, drága Virgil –

Améline felugrott, és Bormester nyakába vetette magát.

Ez az egyetlen bizonyosság, higgye el, Virgil, az egyetlen –

Bormester, nem tudta, miért, de egyszerre érezte, hogy elkezd reszketni. A reszketést figyelte, valahol a köldök és a rekeszizom táján keletkezett, és lassan az egész testére végigterjedt, annyira, hogy végül ujjai is reszkettek. Améline ölében feküdt, és arcát simogatta. Bormester ebből a helyzetből semmit sem értett. Hogyan kerül ide ez az idegen nő, ilyen, majdnem veszélyes és kihívó testi közelségbe, és mit akar tulajdonképpen, hiszen ez azt hiszi, hogy szerelmes beléje, és Améline jó, igen jó, szíve jó, neki adja a házát, még boltot is vesz neki, és íme, most még önmagát is odaadja –

Milyen félszeg ember ön, Virgil, szólt Améline halkan, milyen fiús –

Bormester ijedten nézte.

Miért nem csókol meg már?

Bormester sietve Améline haját megcsókolta, és aztán még jobban kezdett reszketni.

Nem a hajamat, a számat, Virgil –

Améline a száját nyújtotta. Bormester hosszasan nézte ezt a szájat, egészen apró, távolról láthatatlan kis szőke pihéivel és állgödrével, és úgy érezte, hogy ez a száj nem szép, de valamiért mégis vonzza őt, különös kipárolgása van, csaknem

kábító. Améline nem várt, Bormestert gyorsan megcsókolta.

Nem, szólt, igazán nem várunk sokáig, nem járunk jegyben hónapokig, az esküvőt minél hamarabb megtartjuk, hiszen oly sokat vártunk egymásra –

Bormester még mindig reszketett és a szőke pihéket nézte, az ajka szögletén volt egy szál, hosszabb, mint a többi, legalább háromszor olyan hosszú.

Látja, Virgil, most megszerezte a bizonyosságot, és nincs többé mitől tartania –

Bormesternek még nem volt ideje válaszolni, amikor az előszobában valaki csengetett. A szakácsnő ajtót nyitott, és a rektort vezette be. A rektor pontosan olyan volt, mint amilyennek Hoppy leírta, bagariaszínű arcbőrrel, kicsiny termetű, hegyes orral és csupa vertikális vonással.

Améline bosszús, az ördögbe is, éppen most, ilyen kényes pillanatban, micsoda tapintatlanság –

Ó, foglaljon helyet, rektor úr, még nem ismeri vőlegényemet, de talán –

A rektor leült és bólintott.

Esetére emlékszem, elmondták nekem. Önnek is kijutott e világ gyönyöreiből, mint másnak –

Mindig olyan rosszkedvű, szólt Améline.

Semmi okom sincs arra, hogy más legyek –

Gyújtson rá –

Kábítószerekkel nem élek, illúzió, egy-két percre elfelejteti, mint a bor vagy a szerelem, aztán elviselni még nehezebb –

Ó, a szerelmet is kábítószernek tartja? Ebben nincs igaza, talán sohasem volt alkalma megismerni, hogy mi az igazi –

A lét eredeti keserűsége, szólt a rektor, keserűbb, mint a kinin –

Ön azt hiszi, mondta Bormester, és figyelmesen előrehajolt, hogy a lét eredetileg keserű?

Én ezt tapasztaltam, válaszolt a rektor lassan. Csak különös fájdalmat tudok érezni, ha látom, hogy az emberek miket eszelnek ki –

Hogy a keserűséget megenyhítsék?

Úgy van. Én nem régen vagyok itt. Régebben másutt laktam, és azt hittem, hogy csak ott van úgy. Azt hittem, jobb lesz –

Szóval ön –

Igen. Nehéz volt elviselni. Ott is olyan volt. Az emberek. Senki se tudja, mi történt, csak olyan furcsa az egész, végül is, ha lenne kedvem nevetni, még nevetnék is, micsoda emberek! Azt hittem, itt jobb lesz –

Ott is ugyanolyanok az emberek?

Mások, mégis ugyanolyanok. Narkotizálják magukat, nehogy észre kelljen venniök –

Meg kellett volna házasodnia, szólt Améline, ha lettek volna gyermekei –

Kábítószer. Csak megakadályozza az embert abban, hogy a valóságot lássa –

Améline felállt, és süteményt hozott.

Ha már nem dohányzik és nem iszik, legalább –

Csak a legegyszerűbb ételeket, válaszolta a rektor, babot, krumplit, káposztát –

De az étkezés egyhangúsága növeli a melankóliát –

A rektor vállat vont.

Minek. Csak elhiteti, hogy jó, pedig –

Bormester tanácstalanul nézett Améline-re. Améline szemével intett.

Keserűbb, mint a kinin –

Én mégis azt merném tanácsolni, hogy nősüljön meg, elvégre még nincs túl a koron, fiatal ember, a nő, akinek derültebb a kedélye –

A rektor fejét rázta.

Én nem vagyok szentimentalista. S ez az egyetlen, ami engem a többitől elválaszt, nem vagyok szentimentalista, és nekem nincsen szükségem mindenféle mellékutakra, hogy a fanyarságnak ebből az óceánjából, ami a létezés, kiutat keressek. Szenvedés, szenvedés. Ha az, hát legyen az. Én nem akarom meghamisítani. Én nem szeretek szenvedni. Ha szenvedek, akkor szenvedek. Bolondok, akik isznak és dohányoznak és szerelmeskednek, és bolondság ez a sok vallás és költészet és zene és cirkusz és kapkodás és loholás. Az angolok azt mondják, hogy minden föld alatt víz folyik, és minden élet alatt szomorúság. Én ezt az ugrándozást a kenyérért és a hatalomért és a vagyonért és az örömekért és a békéért és a háborúért mind nagyon szomorúnak találom, és tudom, hogy sokan nevetnek is rajta, mert elvégre nevetséges is, csak nézze meg őket sorjában, akármelyiket, milyen komikus, de szegény bolond azért ugrándozik, mert szenved. Én nem vagyok szentimentalista. Ha keserű, hát legyen keserű. Én nem akarok csalni –

Gondolja csak el, mondta Bormester Amélinenek, amikor a rektor eltávozott.

Szörnyű ember, kiáltott Améline, keserűbb, mint a kinin –

De gondolja csak el, mondta Bormester, ha ez az ember egy napon arra ébredne, hogy a létezés eredetileg nem keserű, hanem édes, és elkezd majd dohányozni és udvarolni és inni –

Ön ezt valószínűnek tartja?

Én ezt csaknem várom. Emlékezzen csak Toporjánra, milyen illedelmes volt, és most a korcsmákban verekszik, én láttam őt, amikor Ágoston atyával verekedett, Ágoston atya pedig a dogmatika tanára volt. Mindegyik ment valamilyen határozott irányba, és akkor egyszerre csak megtorpantak, és egészen más irányba kezdtek menni, és nem törődtek azzal, ki mit szól hozzá –

De Virgil, hiszen ezeknek a furcsa, majdnem rendkívüli változásoknak betege lett, önnek, úgy látszik, önmagában nincsen szilárd pontja –

Én attól félek, szólt Bormester, hogy egy napon én is így megváltozom, kedves Améline, és esetleg talán még gyilkos is leszek, és talán ön is megváltozik, és akkor nem lesz ilyen jó –

Ebben a pillanatban újra csengettek, és a szakácsnő Kesző Bertalant vezette be. Már hatvanon messze túl volt, de még egyenes és szép szál, különösen kifogástalanul szabott ruhájában.

Ó, kedves Améline, kedves Bormester úr, már régen készülök ide –

Bormester úr a vőlegényem –

Ezt igazán vártam, végre –

Foglaljon helyet, egy kis ital, cigaretta –

Elragadó háziasszony, mainapság igazán egyre ritkábbak lesznek, bár én nem tartozom azok közé, akik az idők miatt sopánkodnak –

Bormester Améline-hez hajolt, és halkan kérdezett.

Améline fejét rázta.

Nem, nem Toporján volt, mondta, mikor Kesző Bertalan harmincöt perc múlva távozott.

Hangja, modora, közhelyei –

Sokan azt mondják, távolról sem olyan jó, mint valaha Toporján volt –

Semmi különbség –

Néha belezavarodik. Nem tudja, hol folytassa, a divatnál vagy a közerkölcsöknél –

Akkor ma jó napja volt –

Ó, ne beszéljünk most erről az unalmas Keszőről, ó, Virgil, olyan boldog vagyok –

Améline Bormesterhez simult, de most ismét csengetés hallatszott, és a szakácsnő Flórián urat jelentette be. Améline szeme haragosan villogott és –

Kedves Flórián úr, milyen kellemes, ó, foglaljon helyet –

Örvendek, hogy látom, szólt Flórián Bormesterhez, hallottam, hogy kiszabadult –

Mit akart ez itt? kérdezte, mikor Flórián egy óra múlva távozott.

Ő most Don Juant játszik, mondta Améline, udvarolgat Laurának és Bellának és Mollynak, és hozzám is eljött próbálkozni, és meg volt lepve, mikor hallotta, hogy menyasszony vagyok –

Látja, drága Améline, hát ne legyek bizalmatlan? Itt volt ez a keserű ember, itt volt Kesző Toporján alakjában, aztán Flórián, aki most már nem fantazmákat eszel ki, hanem Don Juan, és gazdátlan nőknél próbálkozik –

De Virgil, az égre kérem –

Mondja, ne legyek bizonytalan, és ne szálljon meg a rettegés, hogy egy reggel én Flórián vagyok, vagy Kesző, vagy keserűbb, mint a kinin –

Virgil, ön kétségbe ejt, önnek semmi oka így szédelegni, hiszen én adtam önnek bizonyosságot –

És ha ez sem más, mint egyetlen napig tartó –

Virgil, ne bántson meg, az én szerelmem nem egy napig tart –

Nem, nem, drága Améline –

Tudom, hogy ön aggódik, de ez a szerelem bizonytalansága, az ember nem tudja elhinni, én sem tudom, higgye el, de mégis boldog vagyok –

Gondolja, hogy –

Én ezt biztosan tudom. Ön még mindig az ítélet és a börtön hatása alatt áll. Pihenjen, én ápolni fogom, kedves Virgil, és az esküvőt, amilyen gyorsan csak lehet, megtartjuk –

Améline látta, hogy a mérleg katasztrofálisan a jó oldalára hajlik, rémülettel látta, mindig erősebben és erősebben a jó oldalára, és akkor megzavarodott, és gondolkozni kezdett, és fejében hirtelen szélcsend lett, és valami sűrűség lett. Hirtelen a másik szobába ment és felöltözött, és a városba indult. Keresett valamit, amivel az egyensúlyt helyre tudja állítani, és a jónak legalább megközelítőleg rossz oldala, többeket titokban megrúgott, és egy gyerekkocsit feldöntött, amikor az asszony a boltban volt egy negyed kiló sóért, és gyorsan elszaladt. De ez nem volt egyenértékű rossz, és köveket szedett fel, hogy ablakot verjen be, de az sem volt egyenértékű rossz. Milyen nagy jót tett ő most Bormesterrel, igaz, hogy férjet szerzett, éppen ideje már, hogy ő is férjhez menjen, és Bormester éppen jó, nem is olyan csúnya, és egyébként is majd megszokja, de nem, most valami nagyobb rosszat kellene tenni, mert ezt nem bírja ki, és akkor

a boltban gyufát vett. A Horpályra ment, és ott a kis pajtában elbújt, ott sok kis szalmafödeles házikó volt, és a pajtában az égő gyufát eldobta és elszaladt. És szaladt fölfelé a kövesúton a városba, és mikor felülről visszanézett, látta, hogy legalább tíz ház már lángokban áll, és az emberek fejveszetten szaladgálnak, és vizesvödrökkel és csákánnyal és ásóval, és a tüzet el akarják oltani, és az asszonyok gyermekeiket mentették, a férfiak a bútorokat és az állatokat, és az égő gerendák közül ruhákat cipeltek ki és ágyneműt, és a tűz csak egyre terjedt kelet felé, ahol mindig kisebb és szegényesebb viskók álltak, és a kecskék és a disznók zajongtak, és Améline megállt, és diadalmasan a tüzet nézte, és akkor a mérleg helyrebillent, és fejében a szél elkezdett fújni.

Bormester már nem a régi, megváltozott, uram, meg se ismerné, titkát szívébe zárja, senkinek ő valódi lényéről nem beszél, nem mondja, hogy ő Mihály arkangyal, inkognitóban van miközöttünk. Legszentségesebb Mihály, aki feleségül vette Améline-t, aki már nem a régi, ó, régi jó idők, amikor Bormester még segédfogalmazó volt, és önmagát kereste –

Lőrinc, ön megint mászolyog, én ezt megtiltom önnek, szigorúan megtiltottam, és –

Bormester feleségül vette Améline-t, és antikvárius lett Kesző Benedek helyén, aki eltávozott, mert Ambrus nem álmodik többé, hanem anarchista –

És nálam lakott ő, amikor a börtönből kijött, és mindjárt láttam, és mondtam is Selesztó susztternek, ez az az úr, akit bezártak, pedig nem is volt gyilkos, csak úgy kitalálták, én is ott voltam tanú, és mondtam –

Szapora penko ne hidege rontom –

És akkor szűk folyosó következett, mert mögötte vörösbe öltözött fegyveresek üldözték, és a folyosó mindig szűkebb lett, és már csak négykézláb és hason tudott csúszni, és akkor egyszerre átható büdösség veszi körül, a csatorna recsegni kezd –

You are a devilish man, kiáltotta Marcella grófnő.

Mi lenne, ha holnap felébrednék, és Kesző Domonkos lennék, és elmennék, hogy meghallgassam, amint megindul a menet, és elöl a zászló –

Sóóóbor, ugye jóóógor, jóóógor, ugye sóóóbor –

Már nem a régi –

Császárnő lett, és a suszter gyermekeit szidja, és reggel –

A csapos lett a dogmatika tanára, vagy a dogmatika tanára lett a csapos?

Elefántcsontszínű svájci selyem hálóing –

Már nem a régi –

Feleségül vette, és antikvárius lett –

Mihály arkangyal –

Vermerán doktor, a kórház főorvosa a legutóbbi hónapokban egyre súlyosbodó betegséggel küzdött, és gyakran azt mondta, legfeljebb még egy fél éve van, gyógyíthatatlan. Vermerán doktor az adamaszok és a hyrophlogistikonok élettanát egész orvosi gyakorlata alatt figyelte, ennek a témának szakembere, sőt erről a tárgyról több jelentékeny szakcikket is írt. Az adamasz a hímsejt, ismertetőjele, hogy színe fehér, kicsiny, szőrös lingamja van, amellyel hadakozik és verekszik, és mindenféle munkára is képes, ezen mozog, olyan csápszerű, kéz és láb és fej és lingam együtt, rendkívül mozgékony, indulatos, de

olyan érzékeny, könnyen sebezhető és törékeny. A hyrophlogistikon a nősejt, amely arról ismerhető fel, hogy vérvörös, nem mozog, csak sodortatja magát, csápja nincs, ellenálló képessége rendkívül nagy, külső szerve nincs, időnként rajta egy bizonyos lyukasodás figyelhető meg, és az adamasz ebbe tolakszik.

Az adamasz és a hyrophlogistikon élettani szerepe az emberi szervezetben az, hogy a hím- és nősejtek bioszexuális coitológiája tartja fenn a fizikai épséget. Ha egyik vagy másik sejt elszaporodik, coitolescens lesz, Vermerán kutatása szerint beáll a paraspermatoid vagy a diafossziliformis állapot. Az emberen a La Sadariana-féle betegség tünetei jelentkeznek. Népszerűen ezt chilei náthának is nevezik, és első jele a hólyaglob és a fogvizenyő, később buborrá fejlődik (lebenysorvadás, lastica turcica), és a fluxilitás teljesen megszűnik.

Vermerán doktor önmagán a paraspermatoid állapot egyes tüneteit már hónapok óta tapasztalta, és megkísérelte, hogy ezt a kezdődő coitolescens állapotot a rendszeres Borodonoszov-féle kúrával kiküszöbölje. Borodonoszov tulajdonképpen a hylex rhodopiensisnek, az úgynevezett rhodopei betegségnek világhírű specialistája volt, s e baj gyógyítása terén kimagasló eredményeket ért el. Módszere az volt, hogy a beteget szorosan két deszka közé kötözte, a levegőbe lógatta, vízzel locsolta, és a végbélen át sótalan korpás savóval vagy árpakávéval táplálta. A betegek nagy része, hogy e kúrától megszabaduljon, inkább meggyógyult, vagy ha nem is, a szanatóriumból mindenesetre eltávozott. Vermerán doktor a gyógyeljárást két hónapon keresztül folytatta, és határozott javulást

tapasztalt, de időközben, sajnos, észrevette, hogy diagnózisa téves volt. Ebben az időben ő már önmagát ragaszkór ellen kezelte. A ragaszkór csipásodással kezdődik, reggelenként a szem sarkában rizs, majd borsó nagyságú csipaképződés figyelhető meg. Később vizelési és székelési zavarok lépnek fel, aranyér, köhögés, fejfájás, az emlékezet kihagyása és álmatlanság. A betegség ebben a stádiumában már gyógyíthatatlan. A bubor (lebenysorvadás, lastica turcica) gyorsan kifejlődik, és a fluxilitás beáll. Amióta Vermerán ezt a betegséget önmagán megállapította, kénytelen volt önmagáról lemondani, és mint sok embernek elmesélte, már csak azért él, hogy a betegséget önmagán megfigyelje, és ezzel a tudománynak szolgálatot tegyen. Állását egyelőre még nem hagyta el, sőt igen szorgalmasan dolgozott, étvágya is volt, jól aludt, és a betegségnek külső jele nem volt, de persze mindez csak látszat, semmi egyéb –

Amikor Améline-t a kórházba szállították, Vermerán azonnal megvizsgálta. Nem fluxilis, mondta, s ez a szerencse. Nehéz eset, de nem veszélyes. Diafossziliformis alkat, ha a szülés fájdalmas lesz is, közvetlen veszély nincs. Améline csaknem eszméletlenül feküdt, Bormester Virgil a folyosón járkált fel-alá, és az asszony nyöszörgését hallgatta. Lehet, hogy majd délfelé, mondta Majoránna, mert éppen ő volt szolgálatban. Améline-t a lehető legkényelmetlenebbül helyezte el. Nem fog belehalni, bár hármas iker, és keresztben feküsznek, szólt Bormesterhez, és figyelte, amint az elsápad, és reszketni kezd. Améline sikoltozni kezdett. Ugyanakkor az utcáról kiabálás, dübörgés, dobogás hallatszott.

Ezt az eseményt a leghelyesebb a hivatalos jelentés alapján közölni. A jelentést maga Tóbiás rendőrfelügyelő vette fel a merénylet után körülbelül egy hónappal, amikor a nyomozás lezárult.

Lovag Herstal Raimund kancellár felesége gyermeket várt, és három héttel ezelőtt ideutazott. A kancellár és felesége azt óhajtották, hogy a gyermek az ősi kastélyban szülessen meg. Az emeletes palota a Délvirág utcában állt, Herstal Raimundné itt lakott, naponta innen tett sétát, vagy ha gyengébben érezte magát, befogatott, és a friss levegőt a kocsiról élvezte. A kancellár hetenként legalább egyszer hazatért, és egy-két napot itthon töltött. A gyermek megszületését a hónap utolsó hetére várták.

Aznap, vagyis 16-án reggel a kancellár váratlanul megérkezett, és mivel felesége gyalogsétára magát nem érezte elég erősnek, a kocsiba befogattak, hogy együtt a szabad levegőre menjenek. A kancellár felesége már igen nehezen mozgott. A kocsiban lovag Herstal Raimundnénak, mivel derült, hűvösebb idő volt, puha ülőhelyet készítettek, térdét is betakarták, aztán a kancellár is beszállt, és a kocsi a Délvirág utcából a térre kanyarodott ki. A terv az volt, hogy a Kiserdőig mennek ki, ahol Herstalék birtoka kezdődött, és onnan visszafordulnak. Ez az út éppen egy óra lett volna. A tér sarkán azonban, amikor a kocsi kikanyarodott, hirtelen erős detonáció hallatszott. A kocsis látta, hogy valaki valamilyen fekete, emberfej nagyságú tárgyat a kocsira akar hajítani, de nem talál. A tárgy a lovak elé esett, és ott felrobbant. Az ember az utcában eltűnt. A téren egyébként csak igen kevesen jártak. A lovak megvadultak, és vágtatni kezdtek a városon át, a kocsis hiába kísérelte meg azokat megfékezni. A lovakat végül a Hosszú

utca 22. szám alatt megállították. Szerencsére a 18. szám alatt volt a kórház. Herstal Raimund feleségét azonnal ölbe kapta, és a kórházban a legelső szobában a legelső ágyra letette. Ebben a szobában vajúdott Bormester Virgilné. A főorvos intézkedett, hogy a kancellár nejét az ápolónő, Majoránna nővér azonnal vetkőztesse le, és fektesse ágyba. Mialatt az ápolónő az asszonyt levetkőztette, a gyermek megszületett. Ugyanabban a percben megszületett Bormester Virgilné fia is. A főorvos intézkedett, hogy a kancellár feleségét a szükséges ápolásban részesítsék. Herstal Raimundné eszméletlen állapotban volt. Az ápolást Majoránna nővér végezte, és a két újszülöttet ő fürdette meg, és ő volt az, aki a két fiúcsecsemőt a bölcsőkben elhelyezte.

A robbanás ügyében az a gyanú merült fel, hogy személyes bosszú műve volt, vagy valamely anarchista merénylete. A rendőrség mindkét irányban nyomozást indított, de az eredménytelen maradt.

GONG

Hogyan van megelégedve születésem történetével? kérdezte Bormester Mihály. Mondja meg nyíltan. Volt önnek az első részben, amikor a vörös hajú segédfogalmazó a városban megjelent, sejtelme arról, hogy börtönbe kerül, de a börtönből viszont így fog távozni? Keszõ Benedek helyén antikvárius és Améline férje? Ugye nem? Micsoda meglepetés! Valljuk meg, hogy az. Nem éppen kellemes meglepetés, ha nem is kifejezetten kínos, de meglepetés. Másként is történhetett volna, talán még mulatságosabb is lehetett volna, még ügyefogyottabb, elégedjék meg ezzel, ilyen alakban, késõbb talán kárpótlom valami mással. Ebben a részben egyébként mazsolát rejtettem el, mondjuk, időzített bombát, ha jól odafülelt, biztosan tudja, hol és milyen helyen, késõbb majd ennek hallatlan jelentõsége lesz, amikor felrobban, döntõ, ha szabad így mondanom, bizonyos tekintetben nem is egy, hanem egész sereg ember életére, hiszen majd meglátja. Apám, Bormester Virgil, az én Vergiliusom, az én lélekvezetõm, de később majd beszélek Vergilius nevéről, Mihály nevéről és a nevek mágiájáról, ahogy megígértem.

Mialatt beszéltem, az én sajátságos emberszenvedélyem bizonyosan feltûnt önnek. Ez már nekem is elég régen feltûnt. Azt hittem, hogy talán valami regényíró vagyok, olyan, mint Balzac vagy Thackeray vagy Dosztojevszkij. Külön ezért ezeket az írókat el is olvastam, de õket csalódva tettem le. Semmi közöm hozzájuk, és az én emberszenvedélyemre nem tudnak magyarázatot adni. Később aztán úgy láttam, hogy ez a szenvedély sokkal inkább festõi. Velázquez vagy Brueghel vagy Daumier, igen, õket közelebb érzem, különösen Velázquezt, neki volt ilyen emberszenvedélye, ilyen patológ kíváncsisága. De nemcsak erről van szó. A helyzet az, hogy én valamiképpen a velem egyenlõ, mondjuk, azonos embert keresem, mondjuk, az adekvát embert. Mondjuk, a tükröt.

Minden egyes emberben külön önmagamat keresem, de csak valamilyen eltorzult alakban ismerem fel. Ha már két embert nézek, akkor ez az eltérés, ez a tőlem való elhajlás valamivel kevesebb, majdnem elenyésző törtszámmal kevesebb, és minél többet nézek, annál kevesebb. Ez az én emberszenvedélyem magyarázata. Nem valami kitűnő magyarázat, és talán nem is helytálló. Magam is tudnék ellene kifogásokat támasztani. Végül is azt hiszem, hogy én magamat tükörképemben, kívülről csak akkor láthatnám világosan és teljesen, ha valamennyi embert egyszerre látnám, történetével, arcával, sorsával, minden változásával, következetlenségével, életvonalával, töréseivel, együtt, egyben az egészet. Énnekem csak az egész emberiség együtt felel meg, mint tükör.

Ön erre azt mondja, hogy megalomániás nárcisz vagyok, aki az egész emberiségből tükröt csinál, és önmagát ebben a tükörben bámulja. Persze a dologban van is valami, nem sok, de van, és ön talán csak azért téved, mert én ebben a tükörképben különösebb módon nem gyönyörködöm, sőt ellenkezőleg. Én, kérem, ebben az egész emberiségarcban nem gyönyörködöm, sőt néha én ezen határtalan módon mulatok, különösen ha látok valakit, aki ebből valami nagy dolgot akar csinálni. Velázquezt azért kedvelem, mert ő nem ilyen ember, ő, kérem, éppen úgy, mint én, esetleg más is, tudja, hogy minden hang visszhang, minden fény visszfény, és minden arc másolata és lenyomata valaminek. Minek? kérdi ön. Az eredetinek, mondom én. Hogyhogy, miféle eredetinek? Micsoda misztifikáció ez már megint! Jól van, legyen misztifikáció, elvégre igaza is van, és Velázquez is bolond volt, mert ő, kérem, nagyon jól tudta, hogy az arcok másolatok, az eredetinek elég kevéssé sikerült lenyomatai, és ami őt érdekelte, az az eredeti. Éppen úgy, mint engem. De hagyjuk a misztifikációkat. Folytatom ott, hogy kérem, én

ebben a dologban nem állok egyedül, nem, én tudom, hogy más is van, és minden embernek a másik oldalon, mondjuk, csak az egész emberiség felel meg, mondjuk, minden ember fele saját maga, és adekvát másik fele az egész emberiség, megszámlálhatatlan millióival, a kezdetek kezdetétől született minden ember az idők végezetéig születendő minden emberrel együtt. Ha magamat adekvát objektív metaforában ki akarnám fejezni, és ha én magamat reális arcomban látni akarnám, kénytelen lennék az egész emberiséggel egyszerre számolni. Ennek aztán már a nárciszhoz semmi köze sincs. Minden ember adekvát másik fele az egész emberiség. Mondom, ez a magyarázat a magam számára sem helytálló, de nem vagyok képes mást kitalálni. Magyarázatra pedig, bármilyenre, szükségem van, anélkül még jobban belezavarodnék. Ez az én adekváció-elméletem emberszenvedélyemet, ha rosszul is, de meg tudja magyarázni. Minden ember együttvéve egyenlő velem. De minden ember egyenlő az összes többiekkel együttvéve. Én az emberrel szemben csak addig vagyok idegen, és csak addig érzem magam idegennek, amíg erre az elméletre nem gondolok. Addig ő nekem az idegen. Az érthetetlen és a különös. Amikor aztán arra kell gondolnom, hogy én őt a magam számára nem tudom idegennek érezni, sőt még csak nélkülözni se tudom, mert ha én róla lemondanék, akkor bennem valami hiány támadna (bennem, az egész emberiségben), folt, fehér és felderítetlen terület, akkor tüstént érzem, hogy nem idegen, hanem hozzám tartozik, és nem szabad őt sem kihagyni, se mellőzni.

Különösen vagyok a nőkkel, egészen különösen, alig tudom elhinni, hogy ők sem idegenek, amikor olyan idegenek, hasuk alatt azzal a lyukkal, az ő állati józanságukkal és könnyen heviilő naiv szenvedélyességükkel, mintha élősdi férgekből és angyalokból lennének összeolvasztva.

Ők sem idegenek nekem, őket sem tudom kihagyni, nem tudom őket csupán nőknek nézni, mondom, hasuk alatt azzal a be nem hegedő sebhellyel, amelyből az egész emberiség szivárog, vagy azzal a rózsával, amelynek mindannyian illata vagyunk, igen szabadon válogathat ízlésesebb és kevésbé ízléses hasonlatok között, a nők is hozzám és belém tartoznak, ó, mennyire hozzám tartoznak, és alig van valami, amit jobban értek, mint az ő sebhelyüket, valami, ami jobban vonzana, mint ez a seb, amely csak testi jele az ő igazi lényükön levő gyógyíthatatlan sebnek, és nélkülük én reménytelenül tört maradnék, befejezetlen, felem hiányozna, talán olyan lennék, mint a hold, amelyiknek csak egyik fele világos, a másik láthatatlan, és örökké sötét.

Mondom, az az én emberszenvedélyem, amelyre kénytelen voltam ilyen, csaknem ügyefogyott elméletet gyártani, csak éppen hogy az egészet meg tudjam fogni, hogy ne ejtsem el, talán majd egyszer akad valaki, aki ezt értelmesebben is el tudja mondani, főképpen azt a titkot, ami az egészet alulról fűti, azt a be nem vallott, csaknem szégyenletes tényt, amit restellnek kimondani, s ez az, hogy az én emberszenvedélyemet nem a kíváncsiság és a felfedezés ösztöne és nem az ismeret és a tudás és nem a nárcisz irányítja, nem, azt hiszem, restellem, mondom, de azt hiszem, hogy én az embereket rendkívül, egész rendkíviüli szenvedéllyel szeretem, és az én patológ érdeklődésem első oka az, hogy én őket eszelősen szeretem, és minden egyéb, még az elmélet is, már ebből következik. Nevet? Nevessen. Igaza van. Magam is nevetek rajta, néha, mikor eszembe jut, és szégyenkezem miatta. A fene üssön beléje. Micsoda hülyeség ez! Nem? Javíthatatlan ájtatos vagyok, még ennél is több, keresztény vagyok, pfuj. Nevessen rajtam. Az imént Thackeray és Balzac és Dosztojevszkij nevét említettem, akik szintén talán ebben a patológ embermániában szenvedtek, akiknek szenvedé-

lyük volt ez a szemtelen és indiszkrét és tolakodó kíváncsiság, és akik azt hitték, mindenkit meg kell ismerni és meg kell érteni ahhoz, hogy az ember önmagát megérthesse, mert a világ egyik fele én vagyok, a másik fele az egyetemes emberiség együttvéve, mondom, igen, de akkor kifelejtettem Shakespeare-t, valamennyi között a legszemtelenebb és legbolondabb kíváncsit és tolakodót és a legindiszkrétebb embert, a megalomániának ezt az iskolapéldányát, aki tényleg hitt abban, hogy őneki az egész emberiség együttvéve felel meg, és ő volt az, akinél soha senki sem igyekezett a másikat inkább megérteni és megismerni, és akinél jobban, ismét restellem, de ha már ennyire vagyunk, kimondom, akinél jobban a mi korunkban senki az embereket nem szerette. Én Shakespeare-t a szentkönyvek egy nemének tartom, Thackeray-vel és Dickensszel és a többivel együtt, Velázquez és Brueghel szentképeket festett, sokkal inkább, mint a középkoriak. Shakespeare emberszenvedélyéből értettem meg az egészet, és az ő könyveire készítettem ezt az egyébként szánalmas elméletet is az adekvát emberiségről, minden embernek az egész emberiség felel meg, ostoba, elismerem, hóbortos megalománia, azonkívül nyálasan keresztényieskedő, és tudja, amit a legkevésbé bírok, az egész nekem olyan negédes, olyan kelletős, úgy érzeleg, olyan, mit mondjak, olyan patetikus és szentimentális, olyan oktató, majdnem blöff és humbug, erőszakolt, olyan komikus, olyan stréber, szóval nem és nem.

Pillanatnyilag azonban ezen nem tudok segíteni. Tudom, hogy okosabbnak kellene lennem, főképpen nem volna szabad, hogy ilyen ízetlenül ájtatos legyek, de ha már így van. Ön persze azt mondhatná, és talán mondja is, hogy ez az emberszenvedély, ez a tolakodó és szemtelen kíváncsiság, ez az egész adekvációelmélet, szóval ez a shakespeare-izmus és velázquezizmus, ez egyáltalán nem

szeretetből, hanem éppen ellenkezőleg, a hatalmi ösztönből fakad. Abból a hatalmi ösztönből, amely a legelőbb van, és amelynek megfordítása és elgyengülése és eltorzulása a szeretet. Mert erre mi most már rájöttünk, hogy először volt a hatalmi ösztön, és amikor az ember már szentimentalista lett és áitatos és hipokrita és patetikus és negédes, akkor ez a hatalmi ösztön eredeti alakját elvesztette és kihűlt és meglágyult és degenerálódott. A szenvedélyes emberszeretet nem egyéb, mint megromlott hatalmi ösztön. Hát kérem, bevallom, ön elevenemre tapintott, már csak azért is, mert én voltam olyan ostoba, hogy mindig az ellenkezőjét hittem. Akármilyen buta legyen is, de én azt hittem, hogy a szeretet van előbb. Ezért vagyok én áitatos és érzelgő és keresztény. Azt hittem, hogy csak azok hatalmaskodnak, akik nem tudnak szeretni, csak a kihűlt szívűek, mert a szeretet az eredeti, mondom, megdermedt szív és részvétlenség és komiszság és kegyetlenség és közöny és a többi, ameddig akarja. Látja, ennyire el vagyok rontva. Ennyire meg vagyok avasodva. A régi iskolához tartozom. Tudom, tudom, nem mond vele nekem újat. Tudom, ha ez az egész elmélet helytáll, rossz, vigasztalanul rossz elmélet, de abban az esetben, ha mégis helytáll, akkor ennek éppen az ellenkezője az igaz, vagyis, hogy a hatalmi ösztön van előbb, és a szeretet nem egyéb, mint a hatalmi ösztön ellankadása. A hatalmi ösztön az eredeti. Semmi egyéb, mint posványos, langyos, felbomló, rothadó, erőtlen hatalmi ösztön. Uralkodni! Ó, igen! Ez az ősi ösztön, a legősibb állati ösztön! Uralkodni minden ember fölött. Ahogy Platón mondja: minden ember legmélyebb szenvedélye, hogy az összes többi fölött uralkodjon. És ha már nem tud, ha már lecsúszott, akkor kitalálta a szeretetet. Piha! Jól mondom, mi? Micsoda vicc! És ha már sem uralkodni, sem szeretni nem tud, akkor legalább nekiáll a többi titkait kiszaglászni. Ez az

emberszenvedély a hatalmi ösztön legalsó fokozata, tökéletesen elromolva és megrothadva. Megismerni, megismerni. Tudni. Megalománia. Hatalmi ösztön. A hatalmi ösztön roncsa. Skorbutos shakespeare-izmus. Monomániások és az összes többi fölött uralkodni akartak, de lecsúsztak, és most legalább indiszkrétek, az ízléstelenségig indiszkrétek, és ez az, ami bennük az emberszenvedély. Én is ilyen vagyok. Vagy persze még ilyen se vagyok, mert ők legalább nagy művészek voltak. Művészet! Pfuj! De mégis bohócok voltak, és a kötélen ügyesen táncoltak, és el tudták tüntetni a gyűrűt, és a kalapból a nyulacskát ki tudták ugratni, én még ezt se tudom, csak ez a piszkos szenvedélyem maradt meg, csupán magánhasználatra és önemésztésre és arra, hogy legyen min mérgelődnöm, és legyen okom hülye elméleteket gyártani. Hát igen, emberszenvedély, mondom, ez az egész dolog néha egészen sajátságos formát ölt, különös, mint a üldözési mánia, egyetlen embert sem mellőzhetek, sőt számon kell őket tartanom, mert ha elvesztem őket, magamból, illetve az egész emberiségből vesztem és ejtem ki őket, és akkor, majd elbeszélem, hogy –

GONG

senki se hitte el, hogy Zorge Salamont megölték. Többen azt mondták, hogy Flórián régi szerepéhez ismét visszatért. Már megint! Nem volt elég! Ő találta ki.

Látja, darling, szólt Marcella grófnő, népünnepélyeket akar tartani, mindenféle körhintákkal és bohócokkal, sőt japánokkal, közben itt mindnyájan állandó népünnepéllyel vagyunk körülvéve –

You are right, mondta Howligree, Flóriánt szerződtetni fogom, a helyszínen gyilkosságokat fog kitalálni –

De Flórián már nem volt a régi, most Mollynak udvarolt, sőt Majoránnának is –

Hoppy napokig lesújtva járkált, köcsögkalapot és hosszú gyászfátyolt vett, Zorge Salamont gyászolta (és a pástétomsütőt is, akit ugyan személyesen nem ismert – nem volt szerencsém őt ismerhetni, amit életem nagy veszteségének tartok, sőt –), Mirabel azonban, mint beszélték, a gyászfátyolt letépte, a köcsögkalapot a földhöz vágta, eltaposta, Hoppyt meg is verte, és ezt a hőbölygést neki egyszer s mindenkorra megtiltotta, ön hőbölyög, kiáltotta, érti, nem fogom tűrni –

Ábel az imaórán kiprédikálta –

De a hír forrását megtalálni nem sikerült. Ellenben Zorge felesége és gyermekei a városban rémült arccal szaladgáltak, valami faluba elutaztak. Tény, hogy az ószeressel azóta többé senki sem találkozott. Utóbb még arról is beszéltek, hogy Zorge Salamont, amikor valami nagyobb üzletet kötni vidékre utazott, ki is rabolták, és az országút szélén otthagyták.

Én akkor hatéves voltam, és ez volt az első esemény, amelyre pontosan emlékszem.

Még ma is látom, apám asztala mellett ül, különösen este, és elmélyedten ír. Később, amikor már tudtam olvasni, láttam, hogy a nagy füzet címe Tépelődések a börtönben, írta Mihály arkangyal. Mihály arkangyal! Milyen különös. Anyám, hogy apám asztalánál ült, és órák hosszat, néha egész este írt, nem látta szívesen, sokszor szóvá is tette, Virgil, mit tud ön annyit írni, az ég áldja meg, folyton azok a Tépelődések, ön nemsokára olyan lesz, mint Kankalin Mátyás volt, nem egészen józan dolog ez. Apám hallgatott, csak fejét rázta, ne zavarjon, Améline, ön jó, nagyon jó, megérti, hogy – és akkor tovább írt. A szomszéd szobában lefektettek, apám a Tépelődések egyes részeit anyámnak fel is olvasta. A szavakat nem értettem, csak azt, hogy az egész sajátságosan tekervényes volt, a gondolatmenet örökké egyetlen pont körül forgott, s ez a pont mindig újra és újra, talán rögeszmeszerűen felbukkant, és abban volt valami furcsa is, bár, mondom, nem értettem, de véleményem az volt, hogy ez ilyen formában nem is egészen komoly, csodálkoztam, apám milyen súlyt helyez rá, és anyám milyen indulatosan tiltakozik.

Évekkel később, nemegyszer, amikor apám a Tépelődéseket asztalán hagyta, különösen címtábláját néztem. Írta Mihály arkangyal. Sehogy se értettem, miért éppen Mihály, amikor engem is Mihálynak hívnak, de viszont akkor miért arkangyal, mikor én nem vagyok arkangyal. A címlapon sorban ott voltak az évszámok, 1887 volt az első. A kézirat sűrű, egyenletes írással készült, erősen jobbra dőlt, hosszú szálú írással, különösen emlékszem a t, k és l hosszúságára.

Arra, hogy apám az asztalnál miképpen ült és

írt, jól emlékszem, hiszen akkor este, már vacsora után, megint ott ült és írt. Az előszobában csengettek, mire anyám az órára nézett, és azt mondta –

Ki lehet? Sem Kesző, sem a rektor, az ilyen látogatásokra már késő –

Két idegen férfival Tóbiás rendőrfelügyelő lépett be.

Bormester Virgilt keresem, szólt, és nekem szívem dobogni kezdett.

Apám a tollat letette és megfordult. Felügyelő úr? Jó estét –

Anyám azt, ami kezében volt, letette, és fel akart kelni.

Bormester Virgil, alaposan gyanúsítható azzal, hogy Zorge Salamont megölte és kirabolta, s ezért letartóztatom. Vegye kabátját –

De uram, kiáltott apám, hogyan gondolja –

Tóbiás úr, szólt anyám, hiszen ez lehetetlen –

Tóbiás erre azt mondta: Holnap majd kihallgatjuk. Felszólítom, hogy azonnal jöjjön, le van tartóztatva.

Apámat elvitték. Anyám az asztalra roskadt. Valami nagy baj történt, sokkal nagyobb, semhogy első pillanatra fel lehessen fogni, valami baj, ami csaknem csapás, van benne valami nehezen megkerülhető homály és zavar, valami kézzel nem kitapintható és fojtogató sötétség, mert hiszen apámnak az egész dologhoz nyilván semmi köze sem volt. Reggel a boltba ment, ott is ebédelt, mert a diákok az irkákért és a tollakért és a könyvekért rendesen délben jöttek, csak estefelé tért haza, s akkor mindjárt az asztalhoz ült és írt. Megölte? Nem. Ez biztos. Nem is ez volt a baj. A baj az a nehezen megkerülhető homály volt, az a zavar, az a kézzel

nem kitapintható és fojtogató sötétség, az a leküzdhetetlen valami, amivel akkor találkoztam először. Ez a valóság, mondanák persze a hülyék. Így, igen, így mondom, hogy hülyék, mert akik ezt mondják, nem érdemelnek egyebet. Mert kérem, ez egyáltalában nem a valóság, sőt ha van valami, ami a valóságtól a legtávolabb áll, ha van nem-valóság, ha van merőben koholt és értelmetlen és erőszakolt és kigondolt és alaptalan, akkor éppen ez az, amiből semmidelen semmi sem igaz. Én akkor, kérem, nem a valóságtól rémültem meg, hanem ettől az önmagából kitekert fantazmától. Én, kérem, gyermekkorom paradicsomából ebben a pillanatban ébredtem fel, ennek az alaptalan és kigondolt és rémületesen valótlannak érintésére. A hülyék azt mondják, hogy ez a valóság. Nem, ez az alaptalan, ez az értelmetlen, ez a koholt, ez a kiagyalt. Ez a nem-létező.

Nem, apám nem ölt meg senkit, ez biztos, és tényleg úgy is volt, ahogy anyám mondaná, ez lehetetlen, de éppen az, hogy lehetetlen, ez volt a baj, ami megrémítő volt és megrettentő, az, hogy teljességgel lehetetlen – de Bormester Virgil az éjszakát a rendőrségi fogdában töltötte, vitatkozott, lármázott, esküdözött, fenyegetőzött, a fejét fogta, fel alá járkált, az ajtón dörömbölt, körülbelül ugyanúgy, ahogy tizenkét évvel ezelőtt a nem-létező személytelen hatalma ellen eszeveszetten küzdött. És még azt mondták neki, miért dühöng, ha ártatlan, holnap úgyis eleresztik, ha ártatlan, mondta Tóbiás csaknem kárörömmel, amire ugyan valószínűség nincs, de mégis fel kell tenni, ő nem az az ember, aki csak úgy, vaktában mindenkit letartóztat, majd holnap kiderül, reggel a kihallgatás megkezdődik.

Ön Zorge Salamonnal üzleti összeköttetésben állt –

Régebben. Az üzletet feleségem vette meg, de azt már kifizettük.

A bolt árát ön személyesen törlesztette.

Igaz, de csak az egyszerűség kedvéért.

Tudomása volt önnek arról, hogy Zorge Salamon vagyonos?

Mindenki tudta.

Tudomása volt önnek arról, hogy birtokot akar vásárolni?

Valamit hallottam –

Kitől?

Beszélték –

Kik?

Kesző Bertalan, a rektor, Hoppy –

Fecsegők. Tudomása volt önnek arról, hogy Zorge elutazott, és magával nagyobb összeg pénzt vitt?

Nem volt.

Tagadja?

Én –

Ne beszéljen, kérdésemre válaszoljon –

Én nem –

Önt akkor éjjel a vonaton látták –

Lehetetlen –

Ön feltűnően hosszú és vastag karóval utazott, amelyet később a holttest mellett megtaláltak. A karóba B. V. betűk voltak bevésve. Ez az ön neve, Bormester Virgil. Önt megfigyelés alatt tartottuk. Ön olyan bankjegyekkel fizetett, amelyeket Zorgétől vett el. A számok egyeznek. Ön hiába tagad. Ön levette Zorge felsőkabátját és el akarta adni, de ostobán éppen Zorge Salamon fiának, Simonnak, aki a kabátot azonnal felismerte. Mikor Simon önt

kérdőre vonta, ön igen hetykén felelgetett, és azt mondta, mi az, csak egy zsidó volt, agyoncsaptam és pont. Ön a gyilkosság elkövetése óta költekező életet élt, és gyakran látták önt a Dalai Lámában Hoppy Lőrinccel dorbézolni –

Mindebből egyetlen szó sem igaz, a városból nem utaztam el, nem igaz –

Vezessék el, holnap majd többet fog beszélni –

Másnapra kiderült az is, hogy Bormester Virgil az üzletet sem fizette ki, nagy hátralékban volt, és Zorge emiatt szorongatta, mire Bormester megfenyegette, hogy vigyázzon, mert ő már az emberek leütésében bizonyos gyakorlatra tett szert, hiszen a pástétomsütő, sőt kiderült az is, hogy Zorge pénzét üzletében a padló alatt megtalálták, azzal a barna bőrtárcával együtt, amelyet Zorge zsebéből vett ki. Akkor éjjel az állomáson véres kezét megmosta, és a vasutas odajött. Bormester azt mondta, hogy elesett, és a sarat mossa le, de a vasutas látta, hogy nem sár, hanem vér. Ó, semmi, szólt erre Bormester, csak egy csirkének nyakát tekertem ki. A vasutas erre gyanút fogott, és Bormestert igazolásra szólította fel, mire Bormester elszaladt. Végül pedig kiderült az is, hogy egy tanú hallotta, amint Bormester feleségének a gyilkosságot elbeszélte, még hencegett is, és azt mondta, könnyen ment az egész, egy csapásra agyát kiloccsantotta, szeretné, ha mindig ilyen könnyű esetei lennének –

Bormester tiltakozik, ellenkezik, mire rákiáltanak, ő visszakiabál, a méregtől rohamot kap, mire megjelenik doktor Vermerán orvosszakértő, és akkor vége. Nemnem. De Vermeránt így sem fogja tudni elkerülni. S akkor. S akkor egyszerre csak belépett Améline –

Bocsásson meg, felügyelő úr, szólt halkan és megindult hangon.

Tóbiás felnézett.

Egyelőre semmi szükség, majd önt is kihallgatom, ha –

Zorge Salamont én öltem meg, szólt Améline.

Úgy.

Igen. Férjem ártatlan. Ő nem is tudott róla. Én álmodtam vele üzleti összeköttetésben, tartoztam neki, ő szorongatott, és akkor megöltem. Azt hittem, hogy –

Mit hitt?

Améline az egyik székre roskadt, és a sírással küzdött.

Azt hittem –

Tóbiás megzavarodott.

Hogyan mondta? Ön? Ön ölte meg?

Améline kitűnően játszott. Bormester mereven nézte. Améline hintázik. Améline jó. Améline megint jó. Améline hangtalanul, patakzó szemmel bólintott, és kezeit tördelte.

Tóbiás sokáig nézte. Aztán Bormestert, aztán megint Améline-t.

Önök most menjenek haza, szólt.

Nem, kiáltotta Améline, én itt maradok –

Egyelőre hazamennek, szólt újra Tóbiás.

Én, kiáltotta Améline.

Ha tudni kívánja, hát nem. Ön nem ölte meg Zorge Salamont. Lehet, hogy férje sem ölte meg, de ez már nem olyan biztos.

Bormester felállt, Améline-hez ment, a székről fölemelte, és csaknem karjába vette.

Améline az utcán felélénkült, és fejéhez kezdett kapkodni. Améline hintázott. A szél a fejében meg-

állt, valamit hadart, Bormestert sietve a kapuig kísérte, aztán visszafordult, őneki még egy kis dolga van, mindjárt jön, csak menjen, a gyerek egyedül maradt, mindjárt –

Ha valamilyen kisebb dologról lett volna szó, valami apró segítségről, az önkéntelen jóság valamilyen jelentéktelenebb megnyilatkozásáról, a hinta kisebb kilengéséről, talán várhatott volna holnapig. Holnap, igen, a mérleg egyensúlyát helyre lehetett volna hozni, talán az iskolában, ez az ilyesmire kiválóan alkalmas hely, itt olyan rossz lehet, amilyen akar, sőt olyan jó is, az iskolát a tanárok mérlegének helyreállítására találták ki. Talán kihívná Hoppy Melindát felelni, Melinda, kérdezi, mi volt feladva. Ki súgott? Améline a pálcához nyúl. Ki súgott? Melinda, mi volt feladva? Ugye Kína folyói voltak feladva? Beszélj nekem Kína folyóiról, Melinda némán áll, aztán azt mondja: Kínában sok folyó folyik. Igen. Ez tény. Kínában sok folyó folyik. Améline vár, aztán a pálcához nyúl. Hogyan mondtad? Kínában sok folyó folyik. Mondanál nekem a sok közül legalább egyet? Csak egyet! A pálcát suhogtatja. Kínában sok folyó folyik. Hogy hívják azt a folyót, amelyiket úgy hívják, hogy. Miért nem mondod, ha olyan sok folyó folyik? Jang. Na mondd, Jang. Kínában sok folyó folyik, és az egyiket úgy hívják, hogy Jang, igen? Úgy hívják? Jangce? Hogy is hívják? Térdepelj le, Melinda, és gondolkozz, hogy hívják azt a folyót, amelyiket úgy hívják, hogy Jangce? Améline a pálcát suhogtatja. Hogy hívják azt a folyót? Jangce-kiang. Jól van, Melinda. És a másikat hogy hívják? Jangce-kiang

és a Huang? Úgy hívják, hogy Huang? Huang-ho? Jangce-kiang és Huang-ho?

Nem. Holnapig ezt nem lehet kibírni. Améline a fejéhez kapkod és siet. Először a Horpály felé, de a kövesútról visszafordul, és amilyen gyorsan csak tud, ismét át a városon, közben fejéhez kapkod. Améline jó volt, nagyon jó. Améline, ön jó, mondta Bormester, ön nagyon jó. A mérleg. A mérleg. Améline hintázik. Bormester tudja, hogy Améline hintázik. Végig az úton, át a téren, a sarkon, ki az állomáshoz, igen, mit akar az állomásnál? Améline a váróterembe megy, aztán a vendéglőbe megy, aztán a másik oldalon gyorsan elsiet. Éppen vonat érkezett, utasok. Améline nagyon siet, a vasút mellett, tovább, egyre távolabb. A sínek mentén. Ha nem sietett volna, talán, esetleg, nem biztos, ha nem sietett volna, igen, most, most. Mit akar? Améline, ön jó, mondta Bormester. Most pedig menjen haza. Flórián találta ki? Hoppy gyászfátyolt öltött, és Mirabel megverte, Hoppy elbeszélte, könnyezett, ő tiszta szívből, őszintén, gyászolta Zorge Salamont és a pástétomsütőt, Hoppy Lőrinc szíve, ó, Améline, ön nagyon jó. Ha nem sietett volna, most, igen, most, mikor a mérleg ilyen végletesen kilengett, most talán esetleg Améline maga is észrevehette volna, hogy mi történik. Améline hintázik. De Améline sohasem gondolt arra, hogy hintázik. Ő csak hintázik. Soha nem jutott eszébe, soha. Soha nem vette még észre. Most észrevehette volna, most még sokkal inkább, mint amikor a Horpályt felgyújtotta. Améline nem ért rá, sietett a vasút mellett, csaknem futott, és akkor egyszerre csak felszaladt a töltésre, és a váltót megfogta. Nehéz. Hatszor visszaesett, de aztán átfordult, és akkor Améline a töltésről leszaladt, és

ott messze már jött a vonat. A fák mögé ment, és a földeken át a városba sietett vissza. Nagyon sietett, nem vette észre, hogy a mérleg elbillent, nem vette észre most sem, hogy hintázik a jó és a rossz között. Améline, ön jó. Most a fákat elhagyta. A személyvonat közeledett, és már a váltóhoz ért, akkor egyszerre csak elkanyarodott, vakvágányra futott, fékezett, de már nem tudott megállni, a mozdony felborult, a töltésen lehempergett, és a kocsik összefutottak. Améline megállt, és hangosan és hosszasan nevetett, hallotta saját hangját, és tetszett neki, hogy nevet, s erre még tovább nevetett azon, hogy nevet, és egészen beleszédült, amint a messze térségben áll, és hangosan nevet, és felsikoltott, aztán a földeken át a házak közé futott, a város közelében ruháját és haját rendbe hozta, sietett haza, ó, Virgil már otthon van, ő megmentette Virgilt, igaz, hogy egy személyvonatba került, de megmentette, és végig a városon.

Ábel éppen az imaóráról tért haza. Pergelin is elkísérte, mert Ábel beszéde ma –

Elég világos volt, mondta Ábel, mikor szobájában leült, vagy kíván még –

Pergelin azt mondta, hogy ő a bűnre most már magát végképp elszánta. Nem, igazán nem volt könnyű dolog. A rossztól természetétől fogva irtózott. Ezt a gyengeségét le kellett győznie. Gyenge volt és hitetlen, igen, hitetlen. Amikor Ábel rávette arra, hogy káromkodjék, és a bordélyba járjon, nem ízlett neki, egyáltalán nem, olyan unottan csinálta, meggyőződés nélkül, a valódi romlottság emésztő heve nélkül, nem tudott igazi bűnt elkövetni –

Ábel jól ismerte Kurucot, aki legújabban a

korcsmát is otthagyta, és minden imaórán pontosan megjelent, sőt Timur kisasszonyt is, aki nem Kuruc kedvéért jött, hiszen Kuruc már nagyon is öregedő ember volt, a munkától és a pálinkától korhadt. A többieket is mind ismerte, még a város néhány lakójáról is beszélt. Howligree úrról, Hoppyról, Toporjánról, Vermeránról, a Kankalin házaspárról, még Bormesterékről is –

Ezek közül az emberek közül egy sem rossz, mondta, igaz, nem is jó, de nem is rossz. Nincsenek erényeik, de bűneik sincsenek. Nem jutottak el addig, hogy bűneik lehessenek. Ezek az emberek gyarlók (szünet). Bűnök? Nem, nem! (espressivo), hát bűnös ez a szegény Kuruc, mert harminc éven át mindennap tökrészeg volt, hetenként egyszer elment megkémi fiatalkori menyasszonyát, de az kidobta? Hogy lenne bűnös? Bár az lenne! Az ilyesmi nem érdemli meg a bűn elnevezést (allargando). Gyarló emberek, se jók, se rosszak, sem a kárhozatra, sem az üdvösségre nem valók, csak nevetségesek határtalanul, és szánalomra méltóan nevetségesek –

Vétkek? (con brio) Ne beszéljünk ilyen nagy szavakkal. Viccek ezek, kérem, nem vétkek. Bohócok ezek, nem bűnösök. Senki közülük nem tudott a komolyságnak olyan fokára emelkedni, hogy bűnt kövessen el. És senki se gondolja, hogy ez csak itt van így. Ő maga, Ábel utazott, éppen eleget ahhoz, hogy azt mondhassa, nagyobb városban esetleg nagyobbak a bolondok, faluban esetleg kisebbek (ritardando), de nem törvény ez sem, néha falun is akad nagy bolond, városban is akad kicsiny –

Mi lesz, kiáltotta Ábel (passionato), ha ez a gyarlóság a világot elárasztja? Mi lesz, ha a világot a bolondság fogja kormányozni, és az emberiséget a

paprikajancsik vezetik! A mértéket senki sem üti meg. Ilyenek vagyunk itt valamennyien, legalább bűnt szeretnénk elkövetni, de ahhoz is gyengék vagyunk, és nem vagyunk méltók még az ítéletre sem –

Ábel kiindulása, szólt Féllábú, nem érdektelen. A világ szerinte sem nem jó, sem nem rossz, hanem gyarló, vagyis semleges, és nem ítéletre, hanem nevetségre való, mi, emberek nem vagyunk sem erényesek, sem bűnösök, hanem pojácák. És ahogy Ábel a morális és a formai tényezőket összefoglalja, abban én némely kiváló misztikus gondolatait vélem felismerni, persze Ábel ezeket a misztikusokat nem olvasta, de ha olvasta is, egészen biztosan nem értette, mert benyomásom szerint Ábel mértéken felül korlátolt és műveletlen, sőt nem is nagyon tehetséges ember, és valószínűleg a földön még senki sem élt, akire különös teóriája jobban illett volna, mint Ábelre. Azt hiszem, ő gyarló ember, és éppen ezért nevetséges, és ő sohasem fog tudni sem erényt, sem bűnt elkövetni, hanem mindig nevetséges fog maradni. Mondom, Ábel abból indul ki, hogy az emberiség alapminősége a gyarlóság és a rongáltság és az elrajzoltság. Ez ma a komikum esztétikai kategóriájának felel meg. Helyes. Eddig, mondjuk, elfogadható, és erről, persze az imént említett misztikusok bevonásával érdemes lenne beszélgetni. Persze nem vele, hanem valamilyen eszesebb emberrel. De Ábel a gyarlóságot a bűn oldaláról akarja áttörni, és azon a nézeten van, hogy az embert a bűn váltja meg. Ezen a ponton aztán nemcsak a hagyománnyal fordul szembe,

hanem vigasztalan ellentmondásokba is keveredik. Ő azt tartja, hogy a világot nem a bűnök rontják meg, hanem eredetileg a gyarlóság elrontott állapotában áll, és nekünk ebből a csávából a bűnök segítségével kell kimásznunk. Nos, ez így, kérem, nézetem és a hagyomány által elfogadott minden gondolkozó szerint is tökéletesen hibás. Ez így nemcsak iskolázottságunkkal, hanem emberi alaptermészetünkkel is ellenkezik. Ez így, kérem, eszelősség. Az ellen, hogy a világot a jó és a rossz antagonizmusából kiemeli, és a semleges, de nevetséges középrétegbe helyezi (a poklot és mennyországot eltörli, és csak a purgatóriumot kívánja fenntartani), elvégre senkinek sem lehet kifogása. De az ellen, hogy a világot a pokolba akarja taszítani, és az Új Jeruzsálem helyett a Bűnök Tornyát akarja felépíteni, minden épelméjű embernek tiltakozni kell.

A magam részéről azonban ezt a tiltakozást fölöslegesnek tartom. Ábel, mondom, nem tehetséges ember, és így nem is veszélyes. Igazi rossz benne nincs, és hatása sem rossz. Az egészben ő maga a legkomikusabb, mondom, bolond szektariánus, hóbortos, dilettáns is, autodidakta, csak azokat vonzza, akik maguk is bolondok, és soha az ő befolyására senki igazán bűnt nem fog elkövetni, még csak csirkét sem fog lopni. Ez biztos. Ilyen ez a szegény Pergelin is, aki feltalálónak elég rossz volt, de mint vallásos ember még sokkalta rosszabb, és az egészből egyetlen hangot sem ért.

Ön szerint, szólt Bormester Virgil, Ábel ismeretelmélete helytálló, de morális konzekvenciái rosszak –

Így is meg lehet fogalmazni, szólt Féllábú.

Ellenségeim kikezdenek, kiáltott Ábel, de az idő nekem fog igazat adni. Az ilyen hóbortosak, mint

amilyen ez a Féllábú is, akinek rögeszméje, hogy ellentmondjon és cáfoljon, ő is olyan, mint a többi, nem lepne meg, ha egy napon nem cáfolna többé, hanem fantáziálna, és mint Flórián tette régebben, gyilkosságokat eszelne ki, nem lehetetlen, hogy a Zorge-ügy máris az ő találmánya –

Mit szólna ön ahhoz, kérdezte Pergelin, ha azt mondanám, hogy Zorge Salamont én gyilkoltam meg?

Tényleg ön ölte meg? kérdezte Ábel.

Sajnos, nem.

Akkor ezt az ön részéről szemtelenségnek tartanám –

Pergelin hallgatott.

Bűnös ön? kérdezte Ábel harsányan, ugye nem! Hát akkor mit akar! Öljön meg valakit igazán, de ne hencegjen –

Pergelin gondolkozott.

Bűnt szeretnék elkövetni, szólt aztán, igazi bűnt. Igaz, nem öltem meg senkit, de ha nem vagyok gyilkos, akkor legalább hazudni akarok, a hazugság is bűn –

Ön megint bolond. Az igazi bűn beszennyez és megaláz, az igazi bűn gonosz, ön tudja, hiszen mennyit beszéltem róla, mind eljönnek és hallgatnak, mint a malasztot, képesek lennének megtérni és templomba járni, gyónni, mind, még ön is, igazán többet vártam volna öntől –

Hát olyan nehéz bűnt elkövetni?

Gondolja csak el! Mindenki elmehetne a rendőrségre, és jelentkezhetne, képzelje csak el, ó, micsoda komédia, micsoda cirkusz! Ó! Úgy akarna feltűnni, mint igazi bűnös, más tettének gyümölcsét vinné el, ön képes lenne magát felakasztani, az igazi bűnös

ezalatt hiába várná a megtorlást, ön gyalázatos, Pergelin, vegye tudomásul –

Igen, igen, éppen ezt akarom, gyalázatos akarok lenni –

Az igazi gyilkosban van annyi tisztesség, hogy elrejtőzik és bűnét végig akarja csinálni, és ön –

De a becsület erény, és éppen ezt nem akarom –

Öljön meg valakit, öljön meg, játsszék nyílt kártyákkal, legyen tisztességes –

Nem, igazán nem értem, mindig kevésbé értem, hiszen a tisztesség erény –

Ábel a Bűnök Tornyát akarta megépíteni. Mindazt, ami a földön gaz és nyomorult, aljas és szennyes, rothadt és büdös, gyalázat, káromlás és elvetemültség, felháborító és mocsok, azt itt egybe akarta foglalni. Minden emeleten, valamely bűnnek szentelt helyen, talán belépti díj mellett, bizonyos vétkeket lehetett volna először megtanulni, aztán el is követni. Külön teremben, felügyelők ellenőrzése mellett káromkodtak volna, felségsértést, káromlást követtek volna el, másik emeleten szeméremsértéseket lehetett volna elkövetni, a következőn fajtalankodni, nők nőkkel, férfiak férfiakkal, esetleg állatokkal is, lehetett volna dorbézolni, hazudni, és a szenteket gyalázni. A Bűnök Tornyát szeméremsértő képekkel és szobrokkal díszítették volna fel, érzéket ingerlő ledér zene, kábítószerek, ingerlő illatok, meztelen nők, külön emeleten az íny vétkeinek hódoltak volna, másikon gyermekeket kínoztak volna esetleg tüzes vassal, hüvelykszorítóval, persze bizonyos összeg előzetes lefizetése mellett még az emberölések különböző fajtáit is el lehetett volna követni, tantermekben külön szakképzett oktatók a jelentkezőket az egyes bűnökre alaposan kiképezték

volna, lettek volna külön osztályok olyanok számára, akik felebarátjuk ökrét, szamarát, házát és feleségét kívánták volna. Tanfolyamok indultak volna meg a merénylők, az árulók, a csalók, a sikkasztók, a zsebtolvajok, a betörők számára. Tanszéke lett volna a trágárságnak, és tanították volna a mérgezést és a csonkítást és a viszályt és az ízléstelenséget, a kegyetlenséget, pornográf felolvasásokat tartottak volna nők számára, külön csábító, kacérsági, bujasági, tékozlási és kéjelgési kurzusok indultak volna meg –

Do you know the fool there? kérdezte Marcella grófnő.

Oh, yes, I know him – felelte Howligree.

Micsoda népünnepély, Bűnök Tornya –

– ő az a bűnös, az a személy mindig mondja rám, hogy a lakókat kínozom, és ő mit csinál, mi? mit csinál? Abban a házban volt a szennyes nőszemély, ott fogta férjét is, azt a nyomorékot, és ő a bűnös, csak büntessék meg, és zárják be a toronyba –

Ha dere bankó, nem ér a félig –

Améline, ön jó, nagyon jó –

Az eredeti létezés a kininnél keserűbb –

Lőrinc, ön megint mászolyog, hallottam, hogy panaszkodott, mert nem engedem gyászolni, miért akar ön gyászolni, még mindig azt a Zorge vagy kicsoda –

Mirabel, nem, Mirabel, a vasúti szerencsétlenségnek tizenkét áldozata volt, közöttük két gyermek, gondolja csak el, ha Demonax lett volna, szívemben gyász gondolata, és azért –

Egészen divatba jött, szólt Kesző Bertalan, mikor

leült. Mindenki róla beszél, én magam is elmentem az imaórára, hogy meghallgassam, valóban tanulságos –

Pergelin másnap reggel mindjárt a rendőrségre ment és Tóbiás felügyelőt kereste. Csak üljön le, mondták, mert most valakivel fontos dologban beszél. Az ószeres gyilkosa önként jelentkezett. Pergelin meghökkent.

Hogyan? Hogyan mondta, az ószeres gyilkosa?

Igen, igen, Zorge Salamon gyilkosa, úgy látszik, megkerült, feltűnést fog kelteni, mert az illetőt sokan ismerik, és vallásos ember hírében áll, és sok híve van –

Kicsoda? Ábel?

Valóban ő az –

Mire Pergelin még jobban megzavarodott, és most már a dolgot kezdte végképp nem érteni.

Ábel? Ábel?

A szobából hangos beszéd hallatszott. Minden jel arra vallott, hogy két ember valamiben egyáltalában nem tud megegyezni. Ábel fölényben volt, hiszen merőben elvi álláspontot képviselt. Zorge Salamont ő gyilkolta meg. Kristálytiszta magatartás volt ez, amellyel szemben Tóbiás alig tudott érvelni. Semmiféle ellenbizonyítéka nem volt. Ábelt ki akarta utasítani, mire Ábel szemrehányást tett neki –

Ön erőszakhoz fordul, mert érvekkel nem bírja tovább, vegye tudomásul, hogy ez az eljárás inkorrekt. Követelem, hogy azonnal tartóztasson le!

Mars ki, üvöltötte Tóbiás a haragtól csaknem eszét vesztve.

Szégyellje magát, kiáltott Ábel. Tóbiás erre az ajtót kinyitotta, és Ábelt kituszkolta.

Most következett azonban az egész ügy kimagasló pontja, mesélte később Tóbiás, mert képzelje csak el, kit látok az előszobában várakozni? Pergelin Tódort, ezt a bolondot. Pergelin, amikor Ábel kilépett, azonnal hozzáment, és reszkető hangon azt mondta: Ábel, ön engem megcsalt, ön engem elárult, ez nem volt szép öntől.

Csakhogy észrevette, mondta erre Ábel, örülök, hogy észrevette, elárultam önt, igen, bűnt követtem el –

Ön feljelentette magát, folytatta Pergelin halkan, de a felháborodástól dadogva, ezt nem tételeztem volna fel –

Ha azt hiszi, hogy jobban csinálta volna, menjen, és jelentse fel magát –

Én voltam, szólt mindig erősebb hangon Pergelin, én öltem meg, én vagyok a gyilkos –

Elképzelhetik, beszélte Tóbiás, hogy nem nagyon türtőztettem magam. Még egy gyilkos! kiáltottam.

Én vagyok, szólt Pergelin, és elém állt.

Én vagyok! ordította Ábel.

Csaló, áruló, gazember, csibész, fogja be a száját, én mondtam neki tegnap este, hogy följelentem magam, és ő előlem a bűnt el akarta halászni, meglopott, zsivány, meglopott –

Én voltam! üvöltött Ábel.

Hallgasson, kiáltott Pergelin, és Ábelt megütötte. Ábel erre visszaütött, és egy fél pillanat alatt mind a ketten a földön hemperegtek –

Mire én természetesen nem tehettem egyebet, mint behívattam az őrséget, és mind a kettőt kidobattam –

Hovatovább, mondta Tóbiás, a városban ön az egyetlen ember, akivel komolyan lehet beszélni olyan tárgyról is, tudja, amely nem egészen –

Értem, felelte Bormester Virgil.

Amióta Ágoston atya csapos lett, Toporján elzüllött, Barnabás elutazott, de mondják, már visszatérőben van, azóta senki sincs itt, aki –

Valami fontosat óhajtana?

A valószínűtlenségi mozzanatról szeretnék beszélni –

Bormester a kifejezést jól megjegyezte, és azt mondta: Valószínűtlenségi mozzanat. És mit ért ön ez alatt?

Ez az én kriminálpraxisom ismeretelméletének fundamentuma –

Szóval ön nyomozási gyakorlata számára ismeretelméletet dolgozott ki?

Ez így ebben a formában –

Mindenesetre sajátos –

Sajátos? Mondjuk. Mindenesetre –

Csak úgy körülbelül, természetesen –

Inkább. Sokkal inkább –

Végül is –

Ez már helyesebbnek látszik. Legalábbis ebben a pillanatban –

Igen, szóval a valószínűtlenségi mozzanat –

Ez az, amiről beszélni szeretnék, éspedig –

Kíváncsiságomat egészen felcsigázta, sőt –

Ha egészen pontos akarnék lenni, szólt újra Tóbiás, azon kellene kezdenem, hogy elvégre –

Legyen pontos, válaszolta Bormester, semmi sem akadályozhatja meg –

Ebben a pillanatban több akadállyal is kellene számolnom –

Éspedig?
A rendszer nem zárt –
Értem. Nagyon jól értem, de –
Ebben viszont igaza van.
Elvégre, ha –
Ez is helyes. De, mondom, a valószínűtlenségi mozzanat –
Amely az ön praxisának fundamentuma –
Úgy van, az én kriminálpraxisomnak úgyszólván középponti gondolata, és ezek szerint –
Csak folytassa, egészen jól tudom követni –
Abban semmi kétség, hiszen az egész dolog eddig –
Nem, ebben a dologban talán nem gondolkozik helyesen, mert úgy gondolom, hogyha mégis –
Könnyen lehet. Elismerem –
Mert tegyük fel –
Persze, belátom. Szóval a valószínűtlenségi mozzanat az ön praxisának –
Ez már majdnem jó. Csak van bizonyos pont, amely –
Ilyen pont mindig akad –
Igen, ezt helyesen jegyezte meg, ilyen pont mindig akad, de az én szándékom, hogy ilyen pont –
Ez a törekvés örök. Szóval ön –
Igen, a valószínűtlenségi mozzanat –
A kiindulást kifogástalannak találom –
Én is azt hiszem, hogy ezzel nincsen baj. A következő lépés azután –
Logikailag?
Mondjuk. De sokkal inkább –
Igen, mivel ez elsősorban praxis, tehát –
Szóval a valószínűtlenségi mozzanat –

Ismeretelméletemnek középponti kérdése, amelyet kénytelen voltam így elnevezni –

Nem, nem, az elnevezés helyes, sőt korrekt is, a magam részéről –

Tényleg! Ha ön mondja –

Ebben megnyugodhat. Nem hiszem, hogy bárki ?

Magam is azon a véleményen vagyok, hogy senki –

Biztos vagyok benne –

Szóval a valószínűtlenségi mozzanat –

Végül is, mondta Tóbiás Flóriánnak, végül is még csak bele sem tudtam kezdeni. Ott ültem vagy két óra hosszat, és –

Mi is tulajdonképpen az a valószínűtlenségi mozzanat? kérdezte Flórián.

Én azt hiszem, válaszolta Tóbiás, hogy Zorge Salamont mégiscsak Bormester ölte meg.

Hogyan, hát tényleg megölték? Én azt hittem, hogy ez is csak olyan –

Nem, ez nem olyan, mint az ön pástétomsütője volt, ez valódi gyilkosság –

Érdekes, hogy mind a két gyilkosságot Bormester követte el, nem?

Ott ülök nála két óra hosszat, persze nem egészen rejtett szándék nélkül. A valószínűtlenségi mozzanat csak olyan csalétek volt. Azt hittem, elárulja magát. De ő ravaszabb volt. A bűnösök mind ravaszok. Mindig másról kezdett beszélni. Biztos vagyok abban, hogy az őszerest ő ölte meg –

Ön tehát a valószínűtlenségi mozzanatot csaléteknek szánta. Ezek szerint ilyesmi, hogy valószínűtlenségi mozzanat egyáltalán nincs –

De van, felelte Tóbiás. Ezzel a gondolattal én logikánkat alapjában meg fogom változtatni. Egészen új, reális, logisztikai felfogás –

Rendkívül érdekes, folytassa csak, közben ne nehezteljen, ha öltözöm, ma igen kedves találkozóm van, tudja, érti –

Flórián fecskefarkú gallérját készítette ki, galambszínű mellényével, és nyakkendőt válogatott.

Egészen új logisztikai felfogás, amely –

Mint mondta, az eddigieknél reálisabb –

Úgy van. Sőt az összes eddigi irreális felfogásokkal szemben –

Értem.

Szóval a valószínűtlenségi mozzanat nemcsak praxis –

Hallatlanul érdekes, nemcsak praxis –

Hanem ugyanakkor az egész logika kulcsa –

Bizonyos tekintetben?

Természetesen bizonyos tekintetben, de sokkal inkább oly módon –

Bravó! Szellemes, nagyon szellemes!

Mély. Súlyt helyezek rá, hogy mély legyen. Ért? Mély, ahogy mondom –

Igaza van, ez a helyes kifejezés –

Az egész dologban pedig lényegesnek azt látom –

Úgy van, csak hangot adott véleményemnek –

Szóval a gondolatot nemcsak helyesnek találja, hanem –

Eddig legalábbis –

Mondom, a felfogás új –

És mély –

Amire külön súlyt helyezek, mert beláthatja, hogy –

Eredeti, szellemes és mély –

Főképpen a legutóbbi. Szóval a valószínűtlenségi mozzanat –

Mindig jobban tetszik nekem –

Igen, tökéletesen új és mély logisztikai felfogás, amely ugyanakkor –

Ezzel ön sikert fog aratni, engem annyira meglep –

Mondjuk talán így –

Mert elvégre –

Szóval a valószínűtlenségi mozzanat –

Végül is, mondta Tóbiás Féllábúnak, neki sem sikerült elmondanom. Bellával találkozója volt, fecskefarkú gallért és galambszínű mellényt vett fel, selyem nyakkendőt, és beillatosította magát, és zsakettet öltött, aztán eltávozott. Az első szavakon nem jutottam túl.

Mi is tulajdonképpen az a valószínűtlenségi mozzanat? kérdezte Féllábú.

Ez az én logisztikai felfogásomnak alapja. Ebből indulok ki –

Majdnem, sőt nem lehetetlen –

Ugye tényleg az?

Tényleg, Flóriánnak igaza volt. Eredeti, szellemes és mély.

Főként mély. A logisztika nem egyéb, mint, hiszen érti –

Egészen jól. Ön azt mondja például, hogy semmivel se több –

Se kevesebb, mondta Tóbiás, mert ha az emberek gondolkoznak, akkor se több –

Se kevesebb, mondta Féllábú, ön szerint tehát –

Úgy van. Kivétel nincs –
És a valószínűtlenségi mozzanat?
A valószínűtlenségi mozzanat –
Valóban érdekes, fejtse ki –
Ismeretelméletem alapaxiómája azt kívánja megállapítani, éspedig egyszer s mindenkorra, hogy a valóság számunkra az elhihetőség határán túl fekszik, jenseits des Wahren und Unwahren, beyond the truth and false, érti? A valóságnak senki az égvilágon hitelt nem ad, de nem is tud adni. Itt van mindjárt a fénykép. Hitele és elhihetősége csak annyiban van, amennyiben nem igaz, vagyis amennyiben száraz és dermesztő és színtelen fehérfekete, szinte nevetségesen lapos, unalmas, szimpla és buta. Ha önnek most valaki a valóságot elmondaná, annak kénytelen lenne azt válaszolni, hogy ez a tökhülye fantaszta önt be akarja ugratni. Nevetni kezdene és kiutasítaná. Ellenben, ha valaki valamilyen bolondságról kezdene beszélni, ön azonnal szimatolni kezdene, és azt mondaná, ebben mégiscsak van valami. És minél bolondabb lenne, annál nagyobb hitelt adna neki. Végül, ha valami abszurdumot mondana, akkor ön megesküdne, hogy ez az igazság. Minél nagyobb valamely állításban a valószínűtlenségi mozzanat, a dolog számukra annál hihetőbb, és minél kisebb, annál hihetetlenebb. Ezt én praxisomban, de azon kívül is a gyakorlati életben számtalan esetben tapasztaltam. Én a valóságot nem vagyok képes felismerni és elhinni. Nemcsak én. Senkit sem ismerek, aki a valóságot fel tudja ismerni és el tudja hinni. Ha ön valakinek igazat mond, oda se figyel, füle mellett csak úgy elereszti, én is, éppen úgy, mint más. Mintha nem is mondta volna. Ellenben, ha az illető füllent, azonnal fülét

kezdi hegyezni, hogy is, micsoda, miért, elkezd érdeklődni, a részleteket akarja ismerni, és máris beugrott. Szóval minél valószínűtlenebb valami, számunkra annál hihetőbb, minél valószínűbb, annál hihetetlenebb. Ez, kérem, a mi életünk és gondolkozásunk alaptörvénye. Egymásnak csak azt hisszük el, amiben a valószínűtlenségnek legalább árnyalatát fel tudjuk fedezni. Ha, tegyük fel, a valóságot mondanánk egymásnak, nem lennénk képesek elhinni, de talán meg se értenénk. Ez az emberi gondolkozás alaptörvénye. A logikai axiomatika legelső pontja. Számunkra csak az hihető el, amelyben a valószínűtlenségnek bármely kevés, de észrevehető mozzanata megnyilatkozik. Minél valószínűtlenebb valami, annál hihetőbb. A teljes valószínűtlenség az, amit mi valóságnak nevezünk. Ezzel szemben a valóság számunkra elhihetetlen.

Befejezte? kérdezte Féllábú.

Nagyobbára. Már amennyire ezt a témát ilyen röviden ki lehet meríteni. Miért kérdezi? Talán van valamilyen megjegyzése?

Egész sereg megjegyzésem lenne, válaszolt Féllábú, sőt a megjegyzések egész seregét tudnám tenni, de figyelmét most csak két dologra kívánom felhívni, ezek pedig a következők: először, ha ön, mint mondja, a valóságról tudomást nem szerezhet, és önnek arról sejtelme sem lehet, és ön a valóságot csak mint valószínűtlenséget fogja fel, akkor, kérdem én, honnan az ördögből tudja ön, hogy mi a valóság és mi a valószerű és mi a valószínűtlen? Másodszor pedig: ha ön azt mondja, hogy mi hitelt csak a valószínűtlenségnek tudunk adni, és csak azt tudjuk elhinni, amiben a valószínűtlenségi mozzanat kimutatható, akkor ön, amennyiben ezt

az elméletet elhiszi és ennek hitelt ad, máris valószínűtlenséget hitt el, és valószínűtlenségnek adott hitelt. Énnekem az a gyanús, hogy ez tényleg így is van. Ez az elmélet nagy, igen nagy százalékban valószínűtlen. Sőt, én még soha nem hallottam elméletet, amelyben a valószínűtlenségi mozzanatnak ilyen egészen rendkívüli szerepe lett volna.

De hiszen ön nem hiszi el, kiáltotta Tóbiás, akkor valószerűnek kell lennie –

Ön viszont elhiszi, felelt Féllábú, és amennyiben ön elhiszi, valószínűtlennek kell lennie. Érti? Mondom, ebben az elméletben a valószínűtlenségi mozzanat szerepe igen jelentékeny, sőt –

Ábel az imaórán ezúttal dorgáló beszédet mondott. Híveinek legkiválóbbja is, nevet nem említett, de mindenki tudta, hogy Pergelin Tódorról van szó, igen, híveinek legkiválóbbja is lelkiismeretileg súlyosan terheltnek bizonyult. Mikor, kiáltott Ábel, mikor fogunk már ilyen szavakról leszokni, mint lelkiismeret, becsület és tisztesség! Pergelint szakadárnak nevezte, a nyilvánosság előtt ünnepélyesen megbélyegezte, és felszólította, hogy a bűnt vegye komolyabban, vegye lelkiismeretesebben, és legyen végre tisztességes.

Az imaórán a hallgatók között ott volt Kuruc és Timur kisasszony, nem éppen Kuruc kedvéért, ott volt Kesző Bertalan, szépen kiöltözve, hogy látogatásain majd elbeszélje, milyen érdekes volt, de a hátsó padon ott ült Hoppy Lőrinc, sőt ott volt maga Tóbiás is, nem felismerhető alakban, álszakállal, egy kicsit bekormozva és foltos ruhában, eljött, hogy hátha itt valamilyen nyomra akad –

van ebből az örvényből, és ez a bűn. Mi a bűn? Mit értenek önök ez alatt? Valami cukrosat? Mi? Piszok az, büdösség, mocsok, mosdatlanság és rondaság. Értsék meg végre-valahára (Hoppy jajveszékelni kezdett, Tóbiás elhatározta, hogy Ábelt mégiscsak le kell tartóztatni). Önök azt hiszik, hogy én packázom. Hogy én mézeskalácsot árulok? Hát hiába beszélek! A bűn, amely bennünket megment, és csak a bűn által tudjuk gyarlóságunkat levetni, anélkül csak bolondok vagyunk, vigasztalanul bolondok, be kell magunkat mocskolnunk, meg kell rothadnunk, és a vétkekben kell égnünk –

Igen, Ábel ma tényleg kitűnő volt, és a beszéd után Pergelin felállt, a gyülekezet előtt mély alázattal Ábelt megkövette, hogy őt árulónak nevezte, és meg is verte –

Hogyan, szól Ábel elképedve, hát ön ezek után még tőlem bocsánatot mer kérni? Hát nem hallotta, mit beszéltem? Ön most még alázatos, ön jóvá akar tenni valamit? Ahelyett, hogy bűnének örülne, most még jóvá akarja tenni? Szerencsétlen!

Pergelin megzavarodva állt. Most már végképp nem értem, szólt maga elé, tényleg egyetlen szót sem értek, hát bűn, most bűn –

Ábel az asztalt csapkodta.

Köpjön le, kiáltotta, köpjön le, disznó –

Nem, szólt Pergelin, olyan aljas nem vagyok –

Ábel leköpte. Disznó, még idejön és megkövet, disznó, nyomorult –

Barnabás Maximus is visszatért, nem, amint várták, valahonnan Kelet-Ázsiából, hanem Közép-Afrikából, ahol már két éve a Kongó őserdeiben élt. Először

Ábel ma igazán kitűnő volt, felháborodva beszélt, mindnyájukat korholta, mire Hoppy a hátsó padon mellét kezdte verni, és zokogott.

Ábel akkor a káprázat törvényéről is beszélt. Nevet szintén nem említett, de mindenki tudta, hogy Episztemon úrról volt szó. Ez a különös ember, mint mondják, magára régebben különböző nyomorékságok álarcát öltötte, hol süket volt, hol sánta, hol vak, hol béna, csakis azért, hogy az emberek részvétét kicsikarja, később aztán kleptomániás lett és lopott. De a boldogtalan itt sem tudott megállni. Aki a káprázat örvényébe lép, az józanságát elveszti. Most egyszerre csak felcsapott szigorú hivatalnoknak, aktákkal járkált, és azokkal, akik hozzá szegénységi bizonyítványért vagy lakásbizonylatokért jöttek, recsegő hangon beszélt, szobáját teleaggatta rendeletekkel, amelyeknek mindegyike azzal kezdődött, hogy tilos. Megállt itt? Nem. A káprázat örvényében nem lehet megállni. Mi lett belőle? Jelenleg szabóhoz jár, a divatlapokat olvassa, szappant vásárol, és sárga kesztyűt vesz. Meg fog itt állni? Nem. Mi lesz belőle? Ki tudja? Egy napon talán inni kezd, mint Toporján, vagy korcsmát vásárol, mint Ágoston atya, elutazik Azsiába, mint Barnabás, talán elkezd hőbölyögni és mászolyogni, mint Hoppy (Hoppy térdre rogyott, és hangosan zokogott), vagy talán nyomozni fog mindenféle meg sem történt gyilkosságok ügyében (mire Tóbiás fülelni kezdett), vagy kiöltözik, és látogatóba indul (Kesző Bertalan elpirult), vagy elutazik Rotterdamba, vagy ószereseket fog agyonütni (Tóbiás máris fel akart állni, hogy Ábelt letartóztassa), vagy nekiáll cáfolni, mint ez a Féllábú. Ó, ki tudná a káprázat valamennyi változatát felsorolni! Csak egyetlen út

poggyásza érkezett meg, harminchét roppant láda, állítólag tele igen ritka és becses etnográfiai anyaggal, amelyből Barnabás néprajzi múzeum alapjait kívánta megvetni, maszkokkal és fa- és kőbálványokkal, fegyverekkel, pajzsokkal, korsókkal, háncs- és tolldíszekkel, egy teljes varázsfelszereléssel, és volt a gyűjteményében két, a rendesnél sokkal nagyobb üst is. Mikor Mirabel az üstökről hallott, azonnal Barnabáshoz sietett, az egyikre rámutatott, és azt mondta, ez volt az az üst, amelyben a vadak Robin Joe-t megfőzték, egészen biztosan ez volt az, ő még arra a horpadásra az oldalán is emlékszik. Ehhez a kondérhoz neki joga van, és Barnabás azonnal adja el neki, ő megfizeti, csak mondja meg, mibe kerül.

De Mirabel, szólt Barnabás, amit mond, az nonszensz. Férjét a déli tengereken ették meg, valahol Új-Guinea körül, én pedig a kondért Afrikából hoztam, a vankirakváktól. Törpe néptörzs ez a Kongó legészakibb pontja mellett, messze benn az őserdőben –

Azt mondja meg nekem, válaszolta Mirabel, hogy ott volt-e ön, amikor Robin Joe-t megfőzték és megették?

Nem voltam ott.

Hát akkor mit beszél? Ön azt a kondért nem látta. Én láttam. Egészen közel voltam hozzá, olyan közel, mint most, és amikor férjem benne főtt, a gőz arcomba csapott, a horpadásra is emlékszem –

De Mirabel, Új-Guinea Közép-Afrikától több ezer kilométer, hogyan gondolja ön, hogy ez az üst onnan csak úgy az őserdő közepébe –

Énnekem az teljesen mindegy, szólt Mirabel, hogy ön hol találta. Én ellenben tudom, hogy ez a kondér –

Hiszen lehet, de –

Semmi de. Én ott voltam. Ön nem volt ott. Vagy ott volt? Evett ön Robin Joe-ból? Mondja?

Nem ettem. De kérem, a vankirakvák nem is emberevők. Pigmeus törzs ez, mélyen az őserdőben, és nagyobbára qum-qum-gyökerekből él. Ez a gyökér gombaízű, egy kicsit fűszeres, édeskés, igen jó, ebben az üstben főzik, aztán az egész törzs köréje telepszik és eszik –

Qum-qum-gyökerek? Barnabás úr! Nem emberevők! Ne tegye magát nevetségessé. A vadak mind emberevők, akár vankirakváknak hívják őket, akár másnak, hiszen ezért vadak, vagy nem? Azt hiszi, hogy nem emberevők, mert önt nem ették meg. Ki tudja, mi okuk volt rá. Talán nem volt elég kövér, Robin Joe azonban kövér volt, ezt ne felejtse el, ő ezzel a kövérséggel a vadakat tévedésbe ejtette, s azt hitték, hogy élvezhető. Csalódtak. Ezt én mondom, aki ettem belőle –

Kedves Mirabel –

Semmi kedves Mirabel, a kondér az enyém, nekem jogom van hozzá, hiszen a férjemet főzték meg benne, ön megtalálta, és kötelessége nekem adni. Érti? Megfizetem önnek, mondja meg, mibe került –

Nézze, Laurám, mondta Mirabel Kankalin Mátyásnénak, nézze, megtaláltam a kondért, és most nem akarja ideadni. Azt mondja, hogy ez nem az. A horpadásról mindjárt megismertem. Mondja csak, ha férjét, Kankalint a vadak megfőznék egy kondérban, és ön ott lenne, és látná, hogyan vagdalják fel, ott lenne a fához kötve, mondja, el tudná felejteni, hogy az a kondér milyen volt? Ugye nem? Halála percében is meg tudná mondani,

hogy ez volt az a kondér. Én is meg tudom mondani, és tudom, hogy ez volt az. És nem akarja ideadni, mert ő ezt a vankirakváktól vette. Nem is hiszem el neki. Csak azért mondja, nehogy ide kelljen adnia. És milyen ostoba ember! Azt mondja, hogy a vankirakvák qum-qum-gyökereket esznek, és nem is emberevők. Én jártam ott, és tudom, hogy a vadak mind emberevők, mind, hallja? Talán nem is volt ott, hanem valahol egy kikötőben vette, és itt most henceg, hogy a vadaknál volt, azt mondom önnek, Laurám, ha ott lett volna, megették volna, Barnabás jó húsban van, ha nem is olyan kövér, mint Robin Joe volt, de elég szalonnája van, és a vadak azt nagyon kedvelik, nem is mert a vadak közé menni, nem is olyan ember –

Akkor, mondom, hatéves voltam, és emlékszem, hogy egy őszi napon, verőfényes meleg volt, hátul a kertben pukkancsot szedtem, azt a kis fehér bogyót, tenyeremre tettem és rácsaptam. Ott álltam és láttam, hogy az úton valaki fölfelé jön. Azelőtt sohasem láttam. Később megtudtam, hogy ez Pataj. Lassan jött, s amint megpillantottam, különös dolgot éltem át. Akkor, természetesen, sokkal jobban értettem. A bokrok közül ránéztem, és egyszerre ijedelem fogott el. Ugyanekkor hirtelen kíváncsi lettem. Meg se mertem mozdulni. Azt hittem. Mit hittem? Ez az, amikor valaki valakire ránéz, és egyszerre mindent tud. Így és nem másképpen. Ő nem látott. Azt hitte, hogy egyedül van, és egészen fesztelen volt. Kezét zsebre dugta, fejét kicsit előrehajtotta, nagy ingó és sétáló lépésekkel jött. Mikor a szemben levő kert sarkához ért, a kutya a kerítéshez rohant,

és elkezdett ugatni. Pataj ment nyugodtan, ment tovább, fejét csak egy perc múlva emelte fel, igen meggondoltan és hosszasan a csaholó kutyára nézett. A kutya folyton ugatott, morgott és vicsorított. Egészen, amíg Pataj a kert kapujához nem ért. Ott megállt, és a kutyával szembefordult.

Nagyon helyes, mondta hangosan és tagoltan, nagyon helyes. Igazad van.

A kutya tovább ugatott és morgott.

Teljesen igazad van. Helyes. Úgy van.

Igen lassan és érthetően beszélt.

Mindenben az én véleményem, folytatta Pataj, a kutyára nézett, és többször beleegyezően bólintott. Ebben a dologban kettőnk véleménye egymást tökéletesen fedi. Semmi kifogásom ellene. Ha az én nézetemet hallanád, neked is csak ezt kellene mondanod –

Zsebébe nyúlt, cigarettát vett elő, és rágyújtott. A kutya ugatott, de már nem morgott. Egész magatartásában volt valami bizonytalanság.

Nem is tudnék mást tenni, mint helyeselni, szólt újra Pataj a kutyához zavartalanul, nyugodt hangon. Képzeld magad az én helyembe –

Egy kicsit várt. A kutya hirtelen elhallgatott és leült.

A véleményeknek ez az egyezése engem talán nem is lep meg, mondta Pataj csendesen cigarettázva. Úgy látom, nemcsak a lényeges pontokban, hanem még az árnyalatokban is egyezünk. Mit szólsz hozzá? Nem lep meg? Mi ebben egyek vagyunk. Engem sem lep meg.

A kutya egyet mordult, de rögtön azután a farka hegyét csóválni kezdte. Pataj pihenjállást vett fel, és a füstöt fújta.

Elfogulatlan és tiszta hangon szólt, minden hízelgés vagy hátsó gondolat nélkül, sőt megtévesztő szándék nélkül, baráti hangon.

Mindjárt, amikor meghallottalak, ezt kellett gondolnom. Ezért is mondtam, hogy nagyon helyes. Önmagamnak helyeseltem. Igazad van. Önmagamnak adtam igazat. Most se tudok mást mondani. Nézeteink egymást mindenben fedik. Te persze nem tudhattad, mert egy szót se szóltam, csak úgy az úton jöttem, és valamin éppen gondolkoztam. Te voltál az, aki nyilatkoztál. Helyesen tetted. Véleményemet óhajtottad ismerni? Most ismered.

A kutya most már egész farkát csóválta, felállt, és a kertajtó mellett levő résen kibújt. De még nem ment oda, hanem leült, aztán gyors pillantással visszasandított, hogy ha esetleg menekülnie kell, az utat megtalálja.

Ezek után én az ilyen bizalmatlanságot fölöslegesnek tartanám, mondta Pataj cigarettázva, egyébként azonban mozdulatlanul. Ha már véleményünk egyezik, és ennyire egyezik, mi ok van további óvatosságra? Persze, tudom, hogy tapasztalataid ebben az irányban nem éppen a legkedvezőbbek, de tanulj meg disztingválni –

A kutya most lassan és farkcsóválva odajött. Pataj megsimogatta.

Te mégiscsak jó állampolgár vagy, szólt.

Pataj most megindult, és a kutya mellette ballagott. Mikor a kert határához ért, a kutya hazájának határához érkezett és megállt, aztán leült.

Pataj két lépéssel odább ment, aztán még visszaszólt: Az ég áldjon meg, barátom, többször fogsz még látni erre, az út kellemes, nem is forgalmas, majd akkor még beszélgetünk. Egyelőre maradjunk

meg abban, hogy te a jó állampolgár vagy, és én nem vagyok az. Hidd el, nekem az összes szabályos foglalkozásokból elegem van. Azt hiszem, érted.

Pataj továbbment, a kutya egy darabig ült és nézte, aztán felállt, és a kertbe lassan visszament.

Ezt láttam a bokor sarkából, és mindjárt azt gondoltam, mennyire szeretném, ha a kutyákkal én is így tudnék beszélni.

Igen, igen, Barnabás, elhoztam a Struccot, ő is ott volt, amikor férjemet megfőzték, és a kondért látta. Egy kicsit távolabb volt, őt is a fához kötötték, körülbelül úgy állt, mint most, de ő is látta, és elhoztam tanúnak. Nézd meg jól ezt a kondért, Strucc, nézd meg, ugye ez volt az, amelyikben Robin Joe-t a vadak megfőzték?

A Strucc az üsthöz lépett, nyakát kinyújtotta, hosszasan belenézett, aztán Mirabelre, Barnabásra és ismét Mirabelre bámult.

Kondér, mondta.

Ugye, ugye, azonnal megismerte, látja, pedig ő távolabb volt, és ő nem is egészen beszámítható, vagyis hülye, de ha ő megismeri, akkor biztos. A horpadást ő nem vehette észre. Most már nem kételkedik, ugye, az üstöt nekem adja –

Én ehhez az üsthöz különösebben nem ragaszkodom, szólt Barnabás, hiszen van másik. Egyhez azonban ragaszkodom, és ez az, hogy én ezt Közép-Afrikában találtam, és így semmi esetre sem lehet azonos azzal, amelyet ön a déli tengereken látott. Ez, kérem, lehetetlen –

Hogy mer ilyet mondani! Mikor én is megismertem és a Strucc is –

Lehet, hogy –

Ugye, Strucc, ez volt az?

A Strucc ismét az üstbe nézett, aztán fejét lassan fölemelte, és így szólt: kondér.

Ugye, ez volt az, amiben Robin Joe-t megfőzték?

A Strucc maga elé meredt és töprengett. Végül arcán valami világosság kezdett derengeni.

Pörkölt, mondta.

Nem pörkölt, gulyás, szólt Mirabel. De te ezt nem is tudhatod, mert nem ettél belőle. Neked nem adtak.

Pörkölt, mondta a Strucc.

Gulyás, felelt Mirabel.

Pörkölt, szólt újra a Strucc.

Gulyás volt, te ökör, érted? Gulyás volt. Ne beszélj róla, hiszen nem is ettél belőle.

Pörkölt, mondta a Strucc biztos hangon, pörkölt, csengettyű, radírgumi, vatta, prémszőr, ceruzahegyező, kvarc –

Mit beszélsz? Kvarc? Prémszőr? Mit akarsz ezzel?

Mirabel odalépett, és a Struccot fülön csapta. Nesze pörkölt, te tulok.

Ó, Molly, ön az, kedvesem, éppen Barnabástól jövök, Molly Böllér Leó kocsiját tolta, és sétálni vitte. A kondéromért voltam, azt mondta, hogy nem adja nekem, bár az enyém, de ez nem az a kondér. Beláthatja, hogy így nem fogadhatom el. Gondolja csak el. Mit kezdenék idegen kondérral, ki tudja, kit főztek meg benne. De ez az, higgye el, biztosan az volt, hiszen ha a vadak most jönnének, és Böllért feldarabolnák, és belőle gulyást főznének, megismerné ön azt a kondért? Ugye? Soha nem felejtené el. Igaz, Böllérből ők nem főznének gulyást, sovány ka is, gyenge húsa van, tejfölös paprikást csinálnának

belőle, ha tudnának, vagy kirántanák, de a vadak ilyesmit nem tudnak, még soha kirántott húst nem ettek –

Hoppy aggódó arccal a kórházba sietett, közben találkozott Barnabással.

Mirabel, szólt reszkető hangon, Mirabel súlyos beteg. Görcsei vannak, régi betegség, még a trópusokon szerezte, akkor, igen, amikor férjét megette –

Igazán?

Marioton kondérolábia, súlyos kiújulása, idegláz, rohamok –

Úgy, szól Barnabás, de nem ajánlom, hogy ezzel a betegséggel Vermeránhoz forduljon, ő ki fogja önt hajítani, kondérolábia, hiszen ilyen betegség –

Aztán beszólt Kesző Benjaminhoz is, panaszkodott –

Mit mondott, kérdezte Kesző, Ágoston atya Afrikából visszatér? Hiszen nem is ő utazott el, hanem Kankalin –

Nem, nem, magyarázta Hoppy, nem Kankalin utazott el, hanem Ábel, a híres tudós és etnográfus, aki most hazahozta azt az üstöt, amiben Molly férjét megfőzték –

Ó, hiszen az Bella férje volt –

Nem, dehogy, ön már öreg, elmegyenge, már nem ismeri meg az embereket, és összetéveszti őket.

Az igaz, múltkor is azt hittem, hogy az öreg Saroglyát ölték meg, pedig Kesző Bertalan volt –

Sem nem ez, sem nem az, Pergelint ölték meg, éspedig Tóbiás –

Ne mondja, hiszen ez rettenetes –

Igen, mialatt Vermerán a Bűnök Tornyát építette, Howligree úr odament és megölte –

A télen át Patajt keveset láttam, pedig a pukkancsbokorhoz gyakran hátramentem és ott ácsorogtam. Már kitavaszodott, amikor az úton megint egyszer ingó, hosszú lépéseivel jött, zsebre dugott kézzel és előrehajtott fejjel. Bal oldalán fehér komondor lépegetett. Mikor a kert sarkához ért, a szomszéd kutyája csaholni kezdett, a kerítésen kibújt és eléje futott. Pataj megállt, szabályszerű mozdulattal a két kutya felé –

Uraim, engedjék meg, hogy önöket egymásnak bemutassam. Ez itt nekem régi jó barátom, a jó állampolgár, akivel mindenben egy véleményen vagyunk. Ez az úr pedig itt, fehér ruhában, az én testőrkapitányom, név szerint Göncöl úr. Legyenek jó barátok.

A két kutya egymásra nézett, aztán Patajra, végül Göncöl odament, és az udvariassági szagláló-dást megkezdte.

Göncöl testőrkapitány. Nézze, uram, a szemét. Az ő szemében pedig a hűség vize csillog, és nincsen benne hazugság.

Amikor a komondor nevét meghallotta, két lábra állt, és Pataj arcát nyalta.

Nem sok idővel azután már hárman jöttek. A középen Pataj, jobb oldalán egy leány, bal oldalán Göncöl. A leányt azonnal megismertem, a cukrászdában volt kiszolgáló, Zorge Salamon leánya, név szerint Abihail. Beszélgetésükből csak néhány szót hallottam, amikor mellettem elmentek. Ennyi volt: Simon nem engedi – nem lehet – ezt Abihail mondta. Valamit mégis csinálni kell – ezt Pataj mondta.

Most megint gyakrabban láttam őket. Alkonyatkor szoktak jönni, mind a hárman. A szomszédban negyediknek a jó állampolgár csatlakozott hozzájuk, de csak országának határáig ment, ott leült,

aztán visszatért. Igen, többnyire halkan beszéltek. Néha egy szót sem szóltak, csak mikor fejük fölött a pacsirta megszólalt, Pataj kalapját levette, felnézett és szólt: tyityityi tyiüüüü-tyiüüüü –

Addig is, szólt mister Howligree, amíg a nagy népünnepély előkészületei megindulhatnak –

Ön annyira elfoglalja magát, szólt Marcella grófnő.

Ma estére borsózöld selyemruháját vette fel, és keblére napraforgó nagyságú párizsi bikavörös rózsát tűzött. Howligree szmokingjában ült, és éppen a vaddisznósültből vett.

Ez az elfoglaltság nekem nemcsak szenvedélyem, anyagi fellendülésünk is vállalkozásaimnak sikerétől függ –

Ön tudja, dear Edward, hogy gondokkal nem küzdünk, legalábbis egyelőre még, bár az ön vállalkozásai nagy összegeket emésztenek fel –

Ez a szükséges befektetés, szólt Howligree, és a tormamártásból vett.

Közben engem elhanyagol, végzetesen elhanyagol, you are busy (hogy a két inas ne értse), you are busy and I am like a flower –

A népünnepélyt esetleg már a jövő évben sikerül megvalósítani, addig is talán kisebb vállalkozások –

Mit ért ön kisebb vállalkozások alatt?

Két gondolatom is támadt, mind a kettő reális és életrevaló, mondhatnám, elemi igényeket elégít ki –

Valóban –

Az egyik az, hogy perselyt rendeltem –

Perselyt? Olyant, amilyet a templomban használnak?

Igen, olyat is, ideiglenesen ötvenezer darabot. De házi perselyt is, gyermekeknek, családoknak, fémből, cserépből és préselt papírból, mert igen sok papíranyagom van még, a bábok nem keltek úgy, mint ahogy a reális számítás szerint –

Minek persely?

Kedvelt házi tárgy ez, kis malackák, angyalkák, hátukon kis réssel, ahol a pénzt be lehet dobni, sőt majmok és elefántok, pénzt lehet benne gyűjteni. Amikor ez a gondolatom támadt, igen megörültem, mert ez valóban reális, és ha csak perselyenként ötven krajcárt nyerünk, az is huszonötezer. A másik ötletem ismét kisebb, de holtbiztos. Átmenetileg arckrémet is rendeltem, tízezer kilogrammot, amíg vevőköröm kiszélesedik, nem sok, hetek alatt végeladás lesz. Delilah krém! The best cream of the world! San Franciscótól Sanghajig. A költség nagy része dobozokra és tégelyekre kell, mert persze a kiállítás, az adjusztálás –

Tízezer kilogramm! Nem sok ez?

Cseppet sem. Gondolja csak el, a földön kétezermillió ember lakik, ennek több mint a fele nő. Számítsa ki, hetek alatt el kell fogynia –

Edward, you are busy –

Nem lehet másként, higgye el. A meggazdagodás útja ez. Egy csapásra. Persze van aztán másik is, ha az embernek nincs tőkéje, akkor kénytelen úgy dolgozni, mint az a szerencsétlen Zorge Salamon, fillért fillérre rakni és koplalni, napról napra –

Zorgénak legalább gyermekei voltak, de vannak önnek gyermekei –

Ebben én nem tudom követni –

Howligree a vaddisznóból még egy szeletet vett, a tormamártással leöntötte, amikor az ebédlő-

szekrény mellől, a függöny mögül hirtelen valaki előlépett –

Marcella grófnő meglepődve nézett fel.

Who are you?

Tóbiás rendőrfelügyelő, mondta Howligree szintén csodálkozva, és a villát letette, micsoda kellemes meglepetés –

Tóbiás előrelépett, és azt mondta:

Önök az imént bizonyos vonatkozásban Zorge Salamon nevét említették –

Úgy van, szólt Howligree, de miért olyan haragos? Foglaljon helyet (az inasok felé), kérek terítéket Tóbiás úr számára –

Önöket le kellene tartóztatni –

Ugyan! Amiért Zorge Salamonról beszéltünk?

Önök ketten alaposan gyanúsíthatók azzal –

De miért bújt a függöny mögé, kiáltotta Marcella grófnő, hiszen ez illetlenség, úri háznál hallgatózni, Edward, kérem, oktassa ki barátját, hogy ilyesmi nálunk nem szokás –

Dear Marcella, ezt ön nem érti. A rendőrségen ez már így van, tudja, mint a detektívregényekben, hiszen olvasta Conan Doyle-t és Edgar Poe-t, don't you? Ez a rendőri charme, elbújni és hallgatózni, aztán hirtelen előbújni, kezében a pisztollyal –

De hol a pisztoly? kérdezte Marcella grófnő.

Még nem vette elő, szólt Howligree.

Ne is vegye, kikérem magamnak! Mondja meg barátjának, hogy pisztolyára nem vagyok kíváncsi –

Marcella szalvétáját indulatosan az asztalra tette, és fel akart állni.

A grófnő meg van sértve, mondta Howligree Tóbiásnak, és valóban oka is van méltatlankodni –

Önök Zorge Salamonról beszéltek –

Your are right, kiáltotta Marcella, és távozni készült, de mi köze ennek a rongyos ószeresnek ahhoz, hogy ön a függöny mögé rejtőzik, és egy úri család beszélgetéseit kihallgatja –

Marcella egész testében reszketett.

Edward, utasítsa rendre barátját, máskor ilyesmit ne tegyen, van nekünk fogadónapunk, ha meg óhajt látogatni, amitől az ég óvjon, ilyen embert fogadni, akkor, ám legyen, de így –

Kínai selyemből készült, nagy virágos, nyakán strucctollal díszített belépőjét vállára vette és eltávozott.

A grófnőnek csaknem igaza van, szólt Howligree.

Önök Zorge Salamonról beszéltek –

Ha ön mindenkit le akarna tartóztatni, aki ma Zorgéról beszél, azt hiszem, sok dolga lenne, hiszen megölték, a gyilkos még nem került meg, és –

Helytelen nyomon indult el, mint Conan Doyle regényeiben is, a Scotland Yard rendesen helytelen irányban nyomoz –

Önök igen gyanús körülmények között –

Howligree felállt.

Ha ön nem óhajt velünk ebédelni, akkor talán menjünk át a dohányzóba (az inashoz), a kávét a dohányzóba kérem. Itt jobbra, tessék, please –

Tóbiás csaknem zavartan megállt.

Minden okom megvan, hogy önöket gyanúsítsam.

Ez talán nem is egészen az ön okain múlik. Az ön okai esetleg tényleg kifogástalanok lehetnek –

Az ön vállalkozásai igen sok pénzt emésztenek fel, honnan veszi –

Ez csupán a befektetés, szólt Howligree, mert biztosan hallotta a függöny mögül, hogy most reális

alapokra helyezkedem, és perselyt és szépítőkrémet fogok gyártani, számításom szerint ez ötvenezer tiszta jövedelmet hoz, a kiadások is megtérülnek, de miért nem ül le, kérem, foglaljon helyet –

Tóbiás az ajtó felé indult.

Ha most el is megyek, önöket állandó figyelemmel fogom kísérni –

Csak ne ilyen módszerekkel, mondta Howligree, mert a grófnőt ez rendkívüli módon irritálja, s önnek a hölgyek idegeire tekintettel kell lenni –

Vegyék tudomásul, hogy a legnagyobb mértékben gyanúsak –

Good evening, Tóbiás úr, mondta Howligree.

Akkor valószínűleg már május volt, azt hiszem, úgy emlékszem, a bokor zöld, sűrű és virágos. A fűben ültem, és Patajt vártam. Göncölt is kedveltem, és ó, mennyire szerettem volna, ha nekem is lett volna ilyen kutyám! Amikor Abihailt néztem, sokszor meg is zavarodtam. Abihail nagyon szép volt, fehér bőrével és fekete hajával, észbontóan ragyogó szemével. Én akkor már ismertem a csillagokat, és tudtam, hogy Abihail szeme olyan, mint az a csillag, amelyik október végén a keleti égbolton szikrázik, sötétnarancs, rózsaszín és ibolyaszínekben, és néha vörös sugár robban ki belőle. A csillag nevét akkor még nem ismertem. A Capella ez a csillag, sok év múlva tudtam csak meg, ez a Kleopátra csillag, a királynői hetéra, a káprázat vad szenvedélye, a tündöklő csábítás, a feneketlen ragyogás örvénye. Abihailban olyan mélyre lehetett látni, olyan elképzelhetetlen és szédületes mélybe. Azt hiszem, ő volt az első nő, akibe belenéztem és beleszédültem.

A szerelemhez ennek semmi köze sem volt, ezt azóta többször is volt alkalmam tapasztalni. Ez olyan giocondai gyönyör volt, mert Leonardo sem volt Giocondába szerelmes, ő csak a nő partján állt, belenézett, és megittasodva szédelgett. Amikor az ember nem szerelmes, csak látja a nőt, és az ő mélységeinek szélén kóválygó fejjel alig tud egyensúlyt tartani, és bele akar esni, mindenáron beleesni és benne elmerülni, eszméletlenül. Mondom, semmi köze a szerelemhez, egészen más ez, a szerelem nem egyéb, mint védekezés az örvény vonzása ellen, ez már az eredeti giocondai gyönyörnek romlott, elég gyatra fokozata; a dolog így már kibírható. Így már be lehet vonni mindenféle másba is, házasságba és társadalomba és családba és viszályba, és már be lehet mocskolni, ki lehet zsákmányolni, már lehet róla énekelni. De Abihailban ez az örvény még érintetlen volt, még éppen olyan volt, mint a Capella, a csillag, az érthetetlen és értelmetlen és csaknem gyűlöletesen elérhetetlen –

Azért mégis Patajt vártam, őt vártam, talán ma ismét fog a kutyákkal beszélni, talán ismét énekel a rigóknak, és fütyül a pacsirtáknak. Ha írni tudtam volna, azt, amit mondott, semmi különös nem volt, csak a hang és az egész, igen, az egész, ahogy ott állt, és kezével olyan belülről kifelé ívelő mozdulatokat tett, mintha közben azt, amit mondott, valami könnyen gyúrható anyagból formálta volna, s aztán a megformált szóra csak úgy rálehelt, és az szállni kezdett volna a levegőben. En a kutyákat nagyon is jól megértettem, hogy Pataj őket szavaival egészen lebilincselte. A jó állampolgár korán délután többször a kert sarkába jött, fejét a kerítésen kidugta, és az úton lefelé nézett. Patajt várta, éppen úgy, mint

én, valószínűleg más okból, hiszen az ő viszonya Patajjal egészen más volt. Ő Patajjal beszélő viszonyban volt, komoly barátságban, sőt a fontos dolgokban vele egy véleményen. Én az egészen kívül állottam, csak néző és hallgató, rólam senki se vett tudomást. Szerettem volna, ha egyszer velem is szóba áll. De akkor hirtelen az a legelső ijedelem fogott el, talán nem is mertem volna ránézni, kezét megérinteni. Valamiért. Valamiért? Igen, és azt gondoltam, így mégis jobb a bokor mögött, így nem nyúl hozzám, és még így is félek, de az egészen más, a játékban így nem vagyok benne.

Hárman jöttek, erősen alkonyodott már, és én a fűben ültem. Előttem, éppen előttem megálltak. Pataj halkan azt mondta: Abihail. Mire Abihail egyszerre csak odaroskadt Pataj mellére, és nyöszörgött. Ebben a nyöszörgésben semmi szép sem volt, és csodálkoztam is, hogy ilyen szép nő hogyan tud ilyen furcsa hangon nyögni. Pataj erre a leány arcát fölemelte, mutatóujjával Abihail kicsit hajlott orrát végigrajzolta, és meg is pöccintette. Pataj mindig megtalálta a pillanatot arra, hogy játszani lehessen. Aztán odajöttek a kerítéshez, és az alacsony kőfalra leültek. Tőlem kétlépésnyire.

Ha csak lehetne, szólt Abihail.

Eljössz velem. Eljössz. Semmivel se törődsz. Érted? Mit kell erről olyan sokat beszélni? A galamblevesbe nem való pisztácia. Van pénzem, és ebből –

Abból a pénzből mi nem élhetünk, szólt Abihail hirtelen.

Nem-e? Hát miért? Ez nem olyan pénz, mint a másé?

Nem, nem, nem. Nemnem.

Abihail fel akart ugrani, de Pataj lefogta.

Mondd, honnan veszed azt, hogy az én pénzem nem olyan, mint a másé? Mondd! Azt hiszed, nem rendes úton jutottam hozzá? Felelj.

Nem, nem. Ne kérdezz, tudod –

Abihail tüsténT összeomlott, Pataj ölébe vetette magát, és nyögött.

Pataj megint beszélt.

Igen, igen, mindig szememre veted. Ne gondolj mással, csak hogy szeretsz és szeretlek. Ó, a szerelem, ha elég forró, semmi sem érheti, ha a szerelem elég nagy tűz, ami közelébe ér, meggyullad, és csak táplálja. Nincs más dolgunk, csak szeretni, ha szeretsz, mindent szabad –

Abihail most egyszerre csak tenyerével Pataj száját befogta.

Nem és nem és nem. Te olyan vagy, igen, te olyan vagy, hogy először mindent gyönyörré változtatsz, hogy meg tudjad tenni, te csak élvezni akarsz, te –

Hogyan mondtad? Patajnak előbb mindent gyönyörré kell változtatni, mert csak úgy tudja megtenni. Göncöl, mit szólsz hozzá! Te ismersz engem, Göncöl, tényleg így van?

Ne bolondozz! Ó, te a legjobban szeretnél engem felhajtani, mint egy pohár édes bort, s aztán belehalni, és neked ez a szerelem –

Fényből gyúrok neked tésztát, Abihail, holdfényből gyúrok tésztát, a fülemüle énekében főzöm meg, és a csillagokból szórok rá mákot –

Abihail fölnevetett, és magát Pataj nyakába vetette. A következő pillanatban arcát ismét eltakarta és nyögött –

Nem, nem az a pénz – te –

Mit én? Mit az a pénz –

Szünet.

Mit gondolsz rólam? Mondd.

Nem, semmit, tudod –

Pataj hallgatott hosszú ideig. Már azt hittem, elmentek. De nem, az alkonyatban ott ültek a kerítés kőfalán, előttük Göncöl, és szemét róluk a világért sem vette volna le.

Abihail –

Megint nagyon hosszú csend. Láttam, hogy Pataj a leány haját simogatja. Megint csak ez a szó:

Abihail –

Hirtelen a leány kezdett el beszélni, csak suttogott, de minden szót értettem.

Te olyan sötét vagy, olyan sötét –, olyan sötét, mint Simon, a bátyám. A férfiak mind olyan sötétek, és én félek tőled – ó, csak hallottad volna, mikor apám meghalt, hozták a hírt, hogy megölték és kirabolták, és otthagyták az országút szélén véres szakállával és feltépett kabátjával, ahonnan a pénzt kivették. Akkor Simon egyszerre csak olyan sötét lett, olyan nagyon sötét, és elővette a szentkönyvet, és gyertyát gyújtott, és fölvette a vállkendőt, és fejére hamut szórt, és ingét összetépte, és a szentkönyvből az átkot felolvasta apánk gyilkosára, és előbb csak halkan mormogott és zokogott, aztán hangosan és mindig hangosabban, és végül már üvöltött, és öklét rázta, és hívta a poklot és a szellemeket és az angyalokat és a bosszút és az ínséget és az erőszakot és a betegséget és a szenvedést és a kudarcot és a szegénységet és a gonoszokat, és megátkozta a gyilkost és anyját és apját és testvéreit és barátait és feleségét és menyasszonyát, és azt, akit szeret, és gyermekeit, és megátkozta azt, aki hozzányúl, aki vele kezet fog, és aki neki enni ad, aki befogadja,

azt, aki reá néz, aki reá gondol, aki szereti őt, és aki megcsókolja, megátkozta, hogy száradjon le a kezük, és vakuljanak meg a sírástól, sántuljanak meg a hiábavaló járástól, és hátuk rokkanjon meg a sors csapásaitól, és a föld ne adjon nekik egy szem búzát, a forrás ne adjon nekik egy csepp vizet, és a nap sugarai forduljanak el tőle –

Abihail, miért mondod ezt nekem?

Ismét hosszú csend. Már csaknem sötét volt.

Nem tudom, szólt Abihail a sírástól eltorzult hangon, nem tudom, miért mondtam. Csak olyan sötét vagy te nekem, mint az az átok, és tudod, hogy szeretlek, és végül el is fogok veled menni, el, igen, elmegyek, mert nem bírom ki, hogy ne menjek el, de amíg megyek, addig még ezt meg kell mondanom. Ugye rendesen fogsz dolgozni? Ugye nem fogsz olyanokat mondani, hogy az összes szabályos foglalkozásokból eleged van, és ugye fogsz dolgozni, és házunk lesz és gyermekünk –

Pataj nem felelt. A bokorból úgy láttam, hogy Abihail fejét Pataj ölébe hajtotta, és Pataj a leány haját simogatta egyenletes mozdulatokkal, közben valamire gondolt. Göncöl előttük ült, és nézte őket, mozdulatlanul, egy kicsit szomorúan, de a helyzetből csak egészen keveset értett. Bonyolult volt neki. De azért tisztelte. Én magam is csaknem úgy voltam, mint Göncöl, de én akkor már kezdtem érezni, hogy akkor miért ijedtem meg, akkor, igen, amikor először jött az úton fölfelé.

Abihail egyszerre csak felnézett.

Egészen sötét lesz, mire hazaérek –

Az éjszaka jó, felelte Pataj, az éjszaka szép asszony, aki mindennap eljön, és elhozza nekünk az ő sötét fátylait, hogy betakarózzunk, és megszoptat

bennünket az ő édes fekete tejével – milyen más a csók sötétben, ó, Abihail –

Most Abihailt magához vonta, és sokáig, nagyon sokáig szájára tapadt. Göncöl félrefordult, azt hiszem, szeméremből. Én reszkettem.

Eressz, szólt Abihail erőtlenül, különösen mély és a forróságtól párolgó hangon.

Még eresztlek, szólt Pataj, de eljön az este, amikor nem eresztlek el többé, mint a folyó, folyik, folyik, és arról álmodik, hogy egy percben eléri a tengert, és szemét behunyja, és a tengerbe dől és elolvad –

Abihail hirtelen fölkelt, Patajt felhúzta, és az úton lefelé húzni kezdte.

Pataj is felugrott és indult. Göncöl előreszaladt és csaholt –

Barnabás Andrea, a szolgálaton kívüli őrnagy bátyjának éppen akkor levelet írt, hogy igen fontos, inkább elvi kérdésben tanácsát kéri, s ezért őt hamarosan, talán egy-két napra, meg fogja látogatni. Barnabás Maximus azonnal és örömmel válaszolt, nyolc évig volt távol a trópusokon, öccsét már régen nem látta. Mire Andrea megírta, hogy pénteken, kilencedikén a déli vonattal érkezik, néhány szóval családjáról is említést tett, különösen feleségéről, Estrelláról, aki az utóbbi hónapokban, sőt már több mint egy éve, különös változáson esett át. Az asszony aggódik, egészen rendkívüli módon aggódik, és ha megkérdezik tőle, miért, csak még szomorúbb lesz, fakó hangon kitérő választ ad, olyasfélét, hogy legjobb, ha ilyesmit nem is firtatnak, ugyan minek még erről külön beszélni. Látható ok erre, írja Andrea, nincsen, hiszen fiuk, Barnabás Hadrián a katona-

iskolát mint rangmásodik végezte, és már hadnagy, leányuk, Ethelberta pedig menyasszony és boldog. Birtokukkal sincsen baj, egészségesek, és a társaság, amelyben élnek, igazán megfelelő. Estrella mégis napról napra fogy, nem alszik, arca megnyúlt, orra megnőtt, pedig azelőtt sem volt éppen kicsiny, valósággal önmagán túlnőtt, és majdnem szájába lóg, és szótlanul, fel-felsóhajtva járkál, gondterhelten, sokszor elmereng, annyira, hogy Andrea már kénytelen volt az orvoshoz fordulni. Az orvos szervi bajt nem talált, inkább az idegekre gyanakodott, és levegőváltozást ajánlott, egy kicsit több színházat és társaságot, ami ellen Estrella csak bágyadtan tiltakozott.

Ez ugyanaz a melankólia lesz, gondolta Barnabás Maximus, ami a rektort kínozza, melancholia senilis, quadrupens, mint Vermerán doktor mondaná, ez a szerencsétlen sarlatán, tetramuniás zavarokkal és stabil gasztroleszcenciával. De mindegy. Barnabás emlékezett arra, hogy bizonyos törzsek az öregeket különös fűszerekkel szokták megenni, ki tudja, talán Robin Joe-t is ilyen fűszerekkel készítették el, és Mirabel azért találta oly élvezhetetlennek. A törzsek az öregkori melankólia nedveit ellensúlyozzák ezekkel a fűszerekkel, hiába, ezek a vadak sokat tudnak –

Estrella, írta Barnabás Andrea szolgálaton kívüli őrnagy, már sehová sem jár, pedig mindennap hívják, a társaságban is, ha véletlenül hozzájuk látogatóba jönnek, szótlanul, már-már udvariatlanul ül, a teát kötelességszerűen kiosztja, némán a sütéményre mutat, ami kínálást jelent, aztán kezét ölébe teszi, és néha felsóhajt. Ha vigasztalják, még rosszabb, mert arca vonaglani kezd, és látszik rajta, hogy valamiért mértéken felül szenved.

Barnabás Maximus, különösen, amióta visszatért,

az európai társadalomnak egyre élesebb kritikusa lett, és követendő példának csaknem minden alkalommal a primitíveket tartotta. Mi itt, Európában, szólt, bizonyos posztnaturalitás állapotában élünk, túlérett állapotban, amelyet az jellemez, hogy a teremtőerők eredeti formája felbomlott. Az embereket külön-külön és az egész társadalmat a demiurgoszi fantazma erői szállották meg, a teremtőerőknek ez a csaknem őrülete. Barnabás a példák felsorolásában csaknem kifogyhatatlan volt. Kedves témája éppen Hoppy Lőrinc, az erők eltorzulásának ez az iskolaesete, de természetesen sokat beszélt Bormester Virgilről is, sőt fájdalmas hangon ugyan, de Toporján Antal törzsorvosról is, aki oly kitűnő úr volt, s most részeges naplopó és verekedő. Ez, kérem, a demiurgoszi fantazma műve. Az ember nem tudja, hogy melyik pillanatban lepi meg. A mi társadalmunk e fantazmák melegágya és tenyészhelye, s úgyszólván senki sincs, aki magát képes lenne elszigetelni.

Néha-néha még magamon is kénytelen vagyok e fantazma némely tünetét konstatálni, szólt Barnabás. De nézzen körül, csak nézzen körül, uram, mondta Bormester Virgilnek, ne szégyellje magát, az ember, ha a valóságot nézi, nem lehet eléggé irreális, mert hiszen ebben a valóságban az ésszerű dolgok százaléka meglepően alacsony. Már csak úgy statisztikailag is. A szabálytalanságok túlsúlyban vannak. Ez a demiurgoszi fantazma műve. Nézze meg ezt a boldogtalan Ágoston atyát, aki tudásának és szellemének helyét hirtelen elhagyta, csaknem azt mondhatnám, elárulta, és elment csaposnak, a Holdvilágot Dalai Lámának nevezte el, a cégtáblára mongol pofát festetett, és a bort méri, és a részegeket kidobálja. Miért? Mondja? Nézze meg

ezt az izét, ezt a Howligree-t, az ő vállalkozásaival! Csak felesége különb, Marcella, ez a vén és hiú szajha, aki még szánandóbb, amikor férjével édeleg, ötvenhét esztendejével és hervadt orcájával. Aztán csak nézze meg a többit is, Tóbiást, aki most a Zorge-ügyben közveszélyesen nyomoz, nem is tudom, nincs-e itt a függöny mögött, kilép, és egyszerre csak bennünket letartóztat. Mi ez, ha nem a demiurgoszi fantazma műve? A személytelen démoni hatalom. Mondja! Öcsém a napokban levelet írt nekem, és valamely ügyben meg akar látogatni. Felesége, a szerencsétlen Estrella, lehet, hogy ugyanabban a fantazmában szenved, mint a mi rektorunk, csak az eset még súlyosabb. A rektor melankóliája indokolt, mert ő agglegény, és egyébként sem látszik teljesen ép embernek. Estrellának két szép gyermeke van, férje, háztartása, cselédje, birtoka, mit akarhat azzal, hogy magát a tépelődő fájdalomnak adja? Mit, kérdem én? Van erre értelmes válasz? A primitívek ilyenkor különös módszerhez fordulnak. A démont kiűzik, rendkívül hatékony ceremóniákkal, amelyeket én tőlük meg is tanultam, teljes varázslófelszerelést is vettem tőlük, és ezt a varázslatot itt is alkalmazni fogom. Biztos vagyok benne, hogy többet ér, mint a Vermerán-féle úgynevezett orvostudomány.

A primitívek tudják, hogy ez a demiurgoszi fantazma, őket, kérem, a valóság érdekli, nem pedig, hogy mi az a lassotonia. Hiszen érti, ugye? Már-már azon a véleményen kezdek lenni, hogy nekünk a primitívektől, akiket annyira megvetünk, mert magukat kifestik, és qum-qum-gyökereket esznek, igen, sok mindent át kellene vennünk, de ki tudja, talán az egészet át kellene vennünk –

Ami pedig Andrea látogatását illeti, folytatta Barnabás, nem fűzök hozzá örömteljesebb várakozást. Megvallom, énnekem az a gyanúm, hogy öcsém szintén valamely fantazmában szenved, és azt hiszi, én ennek alkalmazásában segítségére lehetek. Megpróbálok segíteni rajta. Levele különösen egzaltáltnak látszik, és az a hang, ahogy Estreláról ír, a legnagyobb mértékben gyanús. A fantazmára jellemző, hogy azt a másik emberben mindenki egészen pontosan látja, sőt kárhoztatja is, de nem rendelkezik annyi önkritikával, hogy önmagán a fantazma egy másik változatát meg tudja állapítani. Igen, a változatok! Az alakzatok! A fantazma változatainak kifogyhatatlan gazdagsága! És végül a demiurgoszi hatalom, amely ezeket teremti! A megőrült teremtőerő! Érti? Ugye érti? Andrea szintén ilyen eltorzult alakzat, és hozzám fordult, hogy rajta segítsek. Szerencsére én a gyógyítóeljárás birtokában vagyok, és öcsémet meg fogom menteni. Efelől nyugodt lehet –

Barnabás Maximus kilencedikén, pénteken a pályaudvarra tényleg kiment, nagyobb utazótáskájában teljes varázslófelszerelését magával vitte, a váróterem sarkában átöltözött, a medvebőrt magára vette, fejére szarvasagancsot, a hosszú szakállú, kékvörösre festett álarcot arcára igazította, bal kezébe vette a kolompot, jobbjába a füstölőt és a varázspálcát, aztán a tükör előtt a varázsló nehéz lépéseit még kipróbálta, a füstölőben az illatos gyökeret meggyújtotta, még torkát is megreszelte, hogy a varázséneket, ha majd Andrea megérkezik, kifogástalanul el tudja énekelni.

A váróteremben és a peronon az álarcos és medvebőrbe öltözött, szarvasagancsos varázsló rendkívüli feltűnést keltett. A közönség összeszaladt és tökhülyén bámult, egyesek kiabáltak, mások megjegyzéseket tettek, néhány gyermek sikoltozva anyjához futott, és arcát eltakarta, még a szolgálattevő tisztviselő is megállt, és megrökönyödve nézett, de aztán azt gondolta, hogy ez biztos a cirkusz reklámja, és továbbment. Barnabás Maximus a csődületet semmibe vette, hanem azokkal a medveléptekkel, amelyeket Afrikában tanult, a vonat elé ment, a füstölőt ingatta és kolompolt.

A vonat máris befutott, Barnabás öccsét az ablakban meglátta, de azt gondolta, hogy az utasok bizonyosan álöltözetben vannak, jól elmaszkírozva, éppen ezért az az ember, aki magát Andreának maszkírozta, semmi esetre sem lehet Andrea. Öccsének arca igen jellegzetes, kicsit merev, hátrasze-
gett fejtartása és csinos kecskeszakálla. Barnabás azonnal felismerte, és még csodálkozott is, hogy az idegen ezt milyen hűséggel ábrázolta. Barnabás továbbment, és azt az embert kereste, aki Andreához a legkevésbé hasonlított, mert úgy gondolta, Andrea igyekezett magát lehetőleg tökéletesen elváltoztatni. Néhány perc múlva ezt az embert meg is pillantotta. A rendesnél sokkal magasabb, mértéktelenül meghízott, tokás és kopasz ember a kocsiból éppen leszállt, és elefánttagjaival szuszogva megindult. Barnabás odalépett a füstölővel, a kolomppal és a varázspálcával, háromszor körüljárta, közben a vankirakvák varázsdalát énekelte: Cserem bo be be, pi pi pi – Tiu lala, tiu lala, tok tok tok.

A rinocérosz megállt, és meghökkenve nézett. Tekintetével Barnabást követte, látszott rajta, hogy

a támadástól fél. Barnabás azonban szembefordult, teljes erővel elkezdett kolompolni, és felkiáltott:

Csuráj-bolo, csuráj! Csuráj-bolo, csuráj! Csuráj-bolo, csuráj!

A nagyhasú erre kalapját ijedten lekapta, és azt mondta: Jó napot –

Dolgában azonban nem volt biztos, és ezt így nem is tartotta elégnek, ezért még gyorsan hozzátette: kívánok –

Barnabás Maximus feltevése nem bizonyult helyesnek. Az utasok, nem tudni, mi okból, nem voltak álöltözetben, és ez a mamut, akit Barnabás Andreának tartott, valóban nem volt Andrea.

Barnabás eleinte nem hitte el, és a vízilovat le is szidta.

Azt hiszi, hogy nem ismerem fel! Saját öcsémet! Kinek gondol ön engem –

Gambrinus vagyok, szólt a bálna.

Barnabás álarcát levette.

A tréfából elég, szólt, most vegye le az álarcát ön is.

Gambrinus erre kijelentette, hogy elismeri, álarc, de az anyagi természettől születésekor rászabott álarc ez, amelyet csak elköltözésekor fog tudni levetni –

Barnabást a válasz meglepte. Tüsténт látta, hogy akivel szemben áll, nem közönséges ember.

Ön tehát tényleg nem Andrea.

Valóban, válaszolt az idegen, Andrea urat nincs szerencsém ismerni.

Önök akkor tehát nem utaztak álöltözetben.

Semmiféle álöltözetről szó sem volt. Ez így, ahogy mondom, igaz.

Akkor önök engem bizonyos tekintetben megcsaltak.

Nem tudom, felelte Gambrinus, hogy erre vonatkozólag volt-e közöttünk valami megállapodás. Én a magam részéről biztosítom róla, erről nem tudtam –

De kérem, nem tudták önök, ha az ember utazik, a leghelyesebb maszkban utazni, mert ezzel a démonokat megtéveszti?

Talán, szólt Gambrinus, talán voltak közöttünk, akiknek erről tudomása volt. Én például tudtam róla, de bevallom, nem gondoltam rá –

Elég könnyelmüen elhanyagolta –

Bevallom, el. Ha legközelebb utazni fogok, nem leszek ilyen gondatlan, már csak azért sem, nehogy a jövőben velem hasonló –

Én önt exorcizáltam, hálás lehet –

Vagyok is, köszönöm, uram, nem tudtam, bocsánat –

Most a peronon megindultak visszafelé, Barnabás ismét átöltözött, és a varázslófelszerelést a kofferbe tette. Gambrinus ezalatt néhány szóval idejövetelének céljáról beszélt. Barnabást a dolog azonnal mértéken felül érdekelni kezdte, és elhatározták, nem fogadnak kocsit, hanem gyalog sétálnak haza, Gambrinust ebédre mindjárt meg is hívta, és ismeretségüket, mint többször is mondta, nyereségnek tartotta –

Gambrinus tulajdonképpen azért jött, hogy körülnézzen, és a városban szemlét tartson, vajon alkalmas-e olyan intézet felállítására, amelyet ő már évek óta meg kívánt valósítani.

És milyen intézet lenne ez?

Korcsma, felelte Gambrinus.

Barnabás meg volt lepve.

Ne értsen félre, szólt Gambrinus, aki mellette

ment szuszogva és verejtékezve, százlépésenként megállt, és levegő után kapkodott. Roppant tagjai csak nehezen mozogtak, és tokája minden lépésnél rezgett. Ne értsen félre, nem olyan korcsmáról van szó. Vendéglő ez, ahogy mondani szoktam és szeretem, un restaurant spirituel, szellemi korcsma, ebben a nemben a világon az első, ahol nem levest és főzeléket és húst és tésztát szolgálnak ki, hanem szellemi táplálékot és italt –

Ez már egészen másképpen hangzik, szólt Barnabás.

Ifjúkoromtól fogva, mondta Gambrinus, ezzel a gondolattal foglalkozom. Én tulajdonképpen spirituális lény vagyok. A materiális világtól szerintem úgy lehet megszabadulni, ha étkezésünket megváltoztatjuk. Érti?

Csak helyeselni tudom, szólt Barnabás, és miképpen kívánja –

Éppen a szellemi korcsma felállításával. Az ételeket mindennap saját magam készíteném el. A szakácsmesterséget kitanultam, és –

Roppant érdekes, kiáltotta Barnabás.

Örvendek, hogy tetszését megnyerte. Évekig dolgoztam azon, hogy a menüket kellő változatossággal összeállítsam. Most már több száz recept fölött rendelkezem, és azt hiszem, ha a nyilvánosságra lépek, nem fogok szégyent vallani –

Gambrinus ismét megállt, és homlokát törölgette.

Mégis milyen menükre gondolt ön elsősorban?

A legjobban úgy tudnám megmagyarázni, ha egyszerű ételből indulnék ki. Vegyes étel, főzelék is, hús is, leves is, több alkatrésszel. Ilyen szellemi táplálék a Toldi-magyarázatok lenne. Általában a kommentárok és a kresztomátiák és antológiák –

Helyes, nagyon helyes –

Más ételt például a Homéroszi költemények, rizs helyett, de fűszeresen, például Baudelaire-mártással. Mit szól hozzá?

Kitűnő. És a leves? A levest kiváltképpen a skolasztikusokból főzné?

Nem, ez túl nehéz lenne. A skolasztikusokat tisztán nem is tálalnám, csak igényesebbeknek, minden alkalommal csak vékony szeletekben, költeményekkel körítve. Néha töltve.

Rendkívül érdekelne, hogy mivel töltené.

Erazmusra gondoltam, aztán Melanchtonra, Kálvinra, Savonarolára –

Erős –

Belátom. Mondjuk, Morus –

Sokkal inkább. Persze attól függ, mivel körítené –

Vegyes salátával, bantu néger vagy patagon dalokkal, esetleg ausztráliai himnuszokkal, orfikus töredékekkel, Euripidész fragmentumaival, a Gilgamessel. Érti, hogy mire gondolok.

Nagyon is jól.

Mózes öt könyve vagy Boswell Johnson élete a borsos tokányt helyettesítené. Hideg nyers sonka helyett Rabelais-t szolgálnám fel. Angolos marhaszeletnek Miltont, vesepecsenyének Shakespeare-t, főképpen a Macbeth-et vagy a III. Richárdot, mert nézetem szerint a Hamlet inkább tészta, sonkával töltött vajaskifli. Bort Li Taj-po vagy az Argonauták, esetleg Hölderlin vagy az Énekek éneke helyettesítené. Az édesség Szappho mint aprósütemény, Lagerlöf mint mazsolás kalács, George Sand pedig mogyorós tekercs. Nem igaz?

Egyelőre kifogástalan.

Az étkezőhelyiség ajtajára a menüt minden

reggel kifüggeszteném, de jelezném, hogy bármilyen rendelést fölveszek, és ételeket külön is készítek. Az ebéd és vacsora ebben az esetben nem sokkal, húsz százalékkal drágább. Azt hiszem, ha erre a táplálkozásra az embereket rá lehetne szoktatni, problémáink nagy része önmagától megoldódna.

Erről meg vagyok győződve.

Igen, ezért jöttem, hogy itt körülnézzek. A hely talán alkalmas. Eleinte, persze, nem számítok nagyobb sikerre. Anyagiakra meg éppen nem. Elég pénzem van ahhoz, hogy az intézetet akár életem végéig, még ráfizetéssel is fenn tudjam tartani –

Különben éppen hazaértek. Andrea már ott volt és várt. Az asztalhoz ültek, húsleves volt, Gambrinus tényleg jó étvágyúnak bizonyult, négy tányérral evett, a főtt marhahúsból is, ecetes tormával, a kacsából is alaposan, bort még hatszor kellett hozatni, a lepényből pedig megevett huszonhét darabot. Kellemesen beszélgettek Andrea családi ügyeiről, Barnabás utazási élményeiről, aztán szobájukba mentek, hogy egy kicsit pihenjenek –

– de, ami Andreát illeti, abban Barnabásnak igaza volt, mert amikor vacsora után a könyvtárszobában leültek és rágyújtottak –

Azért jöttem, szólt az őrnagy, hogy tanácsát kérjem olyan dologban, amiben egymagam nem tudok egészen eligazodni, sőt –

Miről van szó? kérdezte Maximus, és cigarettájának füstjét különös és összpontosított figyelemmel nézte.

Az én képességem igen gyatra, mondhatnám,

hiszen tudja, nem is volt alkalmam arra, hogy magamat képezzem, kivéve az utóbbi éveket, amikor már szolgálaton kívül állok –

Ne kezdje ön ezzel a hosszú apológiával. Aki értelmében bizonytalan, az kerülget és igazol és –

Hiszen éppen ez az. Értelmemben bizonytalan vagyok. A legnagyobb mértékben –

Ön biztosan valamely nagyobb elhatározás előtt áll –

Úgy van. Egészen nagy elhatározás előtt állok. Én ugyanis rájöttem arra, hogy mi életünket így teljesen elhibázzuk, talán el is rontjuk, és elhatároztam, hogy a természethez visszatérek –

Barnabás úgy bólintott, mintha tudta volna, hogy most ez következik. A hamut leverte, a karosszékben hátradőlt, és még egy szippantást vett.

Nem lep meg, mondta később a csaknem ünnepélyes csendben. Ezt így sohasem tudtam volna kitalálni, de mindenesetre valami hasonló gondolatom –

Szóval ön ezt részemről egészen logikusnak tartja –

Nem. Én ezt bolondériának tartom. Éspedig nemcsak az ön részéről, kedves Andrea, hanem bárki részéről, aki nekem idejönne, és ezt elmondaná, s ezenfelül még tanácsot is –

Ön, szólt Andrea, nem veszi elég komolyan azt a belső kényszert, amely engem –

A belső kényszerről egyelőre ne beszéljünk. Erről én sokkal többet tudnék beszélni, mint a földön bárki más. Senki nálam jobban a demiurgoszi fantazma műveit nem ismeri. Ön, kedves Andrea, ennek a fantazmának éppen olyan áldozata, mint oly sok más –

A természethez való visszatérés gondolatát ön tehát bolondériának tartja –

Pontosan így.

S azt is, ha ez nem gondolat, hanem elhatározás és készség, sőt szükség, részemről elemi létfeltétel, ami nélkül, úgy érzem –

Akkor még sokkal inkább.

Én azt hiszem, hogy egy kis birtokra vonulok vissza, ott a magam kezével házat építek, egyszerű faházat, a bútorokat is magam tákolom össze, ahogy tudom. Az ilyesmiben, mint mondják, elég ügyes vagyok, és azt hiszem, csinos ágyat, asztalt, széket, szekrényt, polcot és egyebet tudnék csinálni. Csak a legszükségesebbet, értse meg, csak azt, amire minden embernek feltétlenül szüksége van. Erdőt irtanék azon a helyen, aztán a földet felszántanám, vetnék, aratnék, krumplit, kukoricát és egyebet ültetnék, néhány állatot tartanék, egy-két malacot, kecskét, magam fejném, sajtot készítenék –

Csak folytassa, szólt Barnabás.

– elég hosszú időt töltöttem azzal, hogy a Robinsont tanulmányoztam, kizárólag ebből a szempontból. Elővettem azt a jegyzéket, amelyet ő a hajóroncsról elhozott tárgyakról készített, csodálkoztam azon, hogy az eszközöket milyen helyes ökonómiával választotta ki, és mondhatnám, igen sokat tanultam. Csak a legszükségesebbet. Mondjuk, két láda keksz, tíz zsák cukor, sajt, szárított főzelék, füstölt hús, ma már valamivel jobban állunk, hiszen konzerveink is vannak, amelyek évekig elállnak –

És miért nem telepedett le ön a saját birtokán? Ott a természethez való visszatérésben senki sem zavarta volna.

Éppen ezért. Ott mindenki ismer. Segítségemre lettek volna. Reggel odajöttek volna, hogy mire van szükségem, a gyerekek köszöntek volna, amit nem veszek zokon, mert az ilyen ostoba parasztnép –

Ön tehát itt óhajtana visszatérni?

Talán. Esetleg alkalmas helyet fogok találni. Olyan, aránylag árnyas gyümölcsöst keresek, amely víz partján fekszik, elég szélvédett, a lakott helytől elég messze van –

Hogy azért mégis, ha valamire szüksége van, az orvost és a patikát, vagy a cukrászt és a csemegést könnyen elérje –

Igen. Egészen így gondoltam én is. És itt lenne mégis ön, aki tanácsaival támogatna –

Nem tudom, milyen tanácsot tudnék adni önnek abban, hogy a polcot miképpen állítsa össze, és egy deszkát miképpen fűrészeljen el –

Nem így gondoltam. A visszatérés elsősorban lelki folyamat –

Nézze, Andrea, volt egy barátom, sajnos elzüllött szegény, pedig derék ember volt, orvos, azt szokta mondani, hogy belül, kérem, csontok és sejtek vannak, semmi egyéb –

Andrea hallgatott.

Csak azért mondom, hogy az ilyen kifejezések, mint belső és külső, csak zavarra adnak okot. Ha jól értem, ön a visszatérést nemcsak –

Jól érti. Nemcsak. Ez a helyes kifejezés. Én ezt egészen komolyan gondolom. Ezért az ön meghatározását, amely szerint ez csak bolondéria, vissza kell utasítanom –

Andrea most felállt, utazótáskájához ment és kisebb iratköteget vett ki, aztán újra leült. Az iratokat lapozta, majd pedig –

mint az első pillanatra hittem. Ön, kedves Andrea, én ezt akkor is megmondom, ha megharagszik, ön rögeszmés. Talán nem rögeszmésebb, mint azok, akikre ebben a pillanatban gondolok, és akiknek neve eszembe jut, de rögeszmés, legalábbis annyira, mint azok. Én az ön helyében nem jegyzékeket készítenék, hanem azon igyekeznék, hogy ettől a rögeszmétől megszabaduljak –

Bolondnak tart?

Nézze, a szavakon ne vitatkozzunk. Ön bolond alatt egészen mást ért, mint én. Ön ezt megbecstelenítőnek tartja. Számomra ez diagnosztikai fogalom, és a demiurgoszi fantazma hatásának jele, és az ember ezt egészen könnyen elkerülheti, ha –

Ha?

Mondjuk, ha kijózanodik. Ehhez pedig semmi egyéb nem kell, mint hogy az ember azt a kritikát, amit más emberre alkalmaz, önmagára is alkalmazza.

Ön tehát a természethez való visszatérés gondolatát bolondériának tartja –

Véleményemet aránylag pontosan fejezte ki. Sőt én továbbmegyek. Én ezt a kísérletet nem is a természethez való visszatérésnek tartom –

Hanem minek?

Nyugdíjösztönnek. Nem megvetendő ösztön. Nem szabad lenézni. Meg vagyok győződve arról, hogy önben ez a nyugdíjösztön dolgozik. Keleten, amikor valaki családi és társadalmi kötelességeit megoldotta, és el óhajt mélyülni, kolduskent és remeteként az erdőbe vonul. Ön már ezt a kort, amelyben ez az ösztön felébred, elérte. Ön katona volt, háborúban is részt vett, gyermekeit felnevelte, kis vagyont is gyűjtött, és most azt gondolja, ebből

Ez itt, szólt, az én Robinson-jegyzékem. Hónapokon keresztül csak azon dolgoztam, hogy mindazt, amire szükségem lesz, összeírjam. Körültekintő, és azt hiszem, kimerítő munka. Nem olvasom fel, mert a felsorolás untatná, azonkívül nem a részletekről, hanem az elvről van szó –

Mégis, szólt Barnabás Maximus, talán néhány pontot ismertethetne.

Ha érdekli, nagyon szívesen.

Kitűnt, hogy a jegyzék száztizenkét lap, elég sűrűn gépelve. Ebben a jegyzékben Andreának sikerült összes elemi szükségleteit felsorolnia.

Szegényesnek éppen nem mondhatnám, szólt Barnabás. Különösen, ha arra gondolok, hogy voltak emberek, akik zsebükben egy késsel, igen mostoha körülmények között voltak kénytelenek visszatérni –

Az az eset egészen más. Azok nem akartak visszatérni, és a természetet azonnal el is hagyták, mihelyt lehetett. Én a magam részéről ezt végleges és visszavonhatatlan –

Például úgy, hogy előre, harminc évre ellátná magát cukorral és befőttel, mustárral, savanyú uborkával, spárgakonzervekkel, ecetes halakkal, ananásszal, szárított narancshéjjal –

Igen. Majdnem így. Közben persze magam is azon lennék, hogy a hiányokat pótoljam. De cukorgyárat nem tudnék építeni, beláthatja, hogy –

És ugyanúgy lenne ez a szárított gombával és a fekete borssal, a kávéval és a szilvapálinkával –

Ugyanúgy. Ön ezt még ilyen módon is bolondériának tartja?

Én ezt ilyen módon még sokkalta nagyobb bolondériának tartom. Az ön fantazmája súlyosabb,

elég. És tényleg így is van. Keleten ön családjától elbúcsúzna, zsákruhát öltene és az erdőbe vonulna, gyökerekből élne és meditálna. A primitíveknél önt meghizlalnák és megennék, mert már a közös vállalkozásokban nem akarna részt venni. Ebben semmi rendkívüli nincs. Az ön helyében én egy kis házacskát vennék, néhány jó könyvet, zongorát, mert tudom, hogy szereti a zenét, cselédet fogadnék, aki nekem főz és mos, nyugodtan sétálnék és elmélkednék, szóval nyugdíjas lennék, és talán még jól is érezném magam –

Ön a dolgot elvéti. Ez nekem egyáltalán nem szándékom. Én a természethez vissza akarok térni –

Persze, szólt erre Barnabás Maximus –

És mégsem sikerült lebeszélnie, mert mindjárt másnap elindult, hogy azt az árnyas gyümölcsöst a vízparton megkeresse, és találkozott is egy kis termetű, igen mozgékony, szapora beszédű úriemberrel, aki neki kétholdas kertjét felajánlotta –

Ez itt Hoppyland, szólt az illető, és termetéhez képest túl nagy mozdulattal a kert felé intett, nevem ugyanis Hoppy Lőrinc postamester, és én tudtam az ön érkezéséről, Barnabás Maximus tisztelője (kalapját mélyen megemelte és meghajolt), sőt az egész Barnabás családé, Barnabás Andrea őrnagy, Barnabás Hadrián hadnagy, Barnabás Ethelberta menyasszony és boldog. Ön ebben a kertben, amit én Hoppylandnek neveztem el, a Remények Kertje, mondhatnám, szabadon fordítva, érti ön? A Zöld Remények Kertje, kiválóan alkalmas arra, hogy valaki e kertben a természethez visszatérjen, én magam is gondoltam már arra, ha

egyszer a természethez visszatérnék, ezt csakis itt, itt, ebben a kertben, a Zöld Remények kertjében, cseresznye, barack, alma, dió, körte, fák és zöldséges is, málnabokrok, ribiszke, önnek kisujját sem kellene megmozdítania, és minden idejét a visszatérésre fordíthatná –

Ó, kiáltotta Hoppy, kezét szívére tette, és mélyen meghajolt, ó, uram, ön régi álmomat váltja valóra, sokat tévelyegtem, de most, igen, most már életem célját megismertem. Visszatérni. Ó, uram, ha ön majd rosszat hall felőlem, ha azt mondják, hogy ez a Hoppy hőbölyög, mert rossz az én hírem, méltán rossz, uram, mert én tényleg hőbölygök, de csak titokban, mert feleségem, második feleségem, Mirabel megtiltotta, és azóta ez nekem tilos, csak mint bűnt szabad elkövetnem, higgye el, méltán tartják azt, hogy hőbölygök és mászolygok, megérdemlem (most fejét lehajtotta, és mellét kezdte verni), ha azt mondják, ez a Hoppy, ez az ízléstelen és piszkos Hoppy nyekergő hangjával, kibírhatatlan cikornyáival, ez a hudrabancs és tápé Hoppy (most zokogni kezdett), uram, ne higgye el, hogy én önt, mint ismeretlent lépre csaltam, én most itt hőbölygök önnek, mert ön nem ismer, és itt leleplezem magam, és visszaélek azzal, hogy ön nem ismer, esküszöm (hirtelen föllelkesül és szaval), én büszkén vallom, hogy tévelyegtem, és szívem mélyén, ó, Hoppy szíve nagy szív, ezt az egyet nem engedem, ön nem ismeri, nagy szív (könnyeit törli), ön nem ismeri, mert most csak mászolygok, de a szív az más, nem! nem! (széles mozdulattal), végre kiönthetem nagy szívemet, az én nagy szívem mélyén mindig vissza akartam térni. Én tévelyegtem, uram, bevallom, még Ábel imaóráira is eljártam, és meg akartam

tanulni a bűnt, a bűn által való megváltás vallását meg akartam tanulni, és a Bűnök Tornyában a hőbölygés tanfolyamát el akartam végezni, de az én nagy szívem nem hagyott nyugtot, én bevallom, vessen meg érte (halkan és szomorúan), vessen meg érte, de én még Gambrinusnál is voltam, és ebédet rendeltem nála, különleges szellemi ebédet, leves a romantikusokból, mert én szégyenkezve bár, de bevallom, hogy a romantikusokat nem ismerem, de még a janzenistákat, platonistákat sem ismerem, és a prerafaelitákat sem, és én Gambrinusnál ezt mind pótolni akartam, és főzeléknek én, az ő tanácsára, inkább a pozitivistákat ettem, sültnek Bölschét és Ernst Machot és tésztának mákos Démokritoszt, de tévelygés volt, uram, higgye el, demiurgoszi fantazma volt, mert én szívem mélyén mindig vissza akartam térni, mindig visszatérni, és alig várom már, hogy nyugdíjba vonuljak és visszatérhessek –

Igen kedves öntől, szólt Andrea csodálkozva, hogy szívét előttem így feltárja –

Nagy szív, kiáltott Hoppy, nagy szív, Hoppy hőbölyög, de szíve nagy szív –

Valóban, mondta Andrea, ha ön mondja, úgy kell lenni –

Úgy van, esküszöm, szólt Hoppy, és kezét esküre emelte, a nagy szív esküszik, hőbölyög, de esküszik, és uram, én szeretnék egyszer Gambrinusnál ebédet rendelni, semmi egyéb, mint a valószínűtlenségi mozzanat, uram, szellemi delikatesz, nemes étel, kocsonyásan, majonézzel –

Nem sokat értek abból, amit ön itt ilyen fellengzően elbeszél, szólt Andrea kedvetlenül.

Hoppy kezét szívére tette, mélyen meghajolt, és kalapját levette.

Hoppy Lőrinc szíve nagy szív, műveletlen ember, ízléstelen és piszkos ember, de nagy szív, és visszatér, visszatér –

Andrea a kertet még nem bérelte ki, de alkalmasabb helyet később sem talált, úgyhogy a napokban a bérleti szerződést már meg is kötötték. Andrea egyelőre csak sátorban akart lakni, a nyár úgyis közeledett, és hátul a fák alatt vízhatlan ponyvával a raktárt rendezte be. Néhány nap múlva már ki is költözött, majd meglátja, szólt Maximusnak, hogy nem bolondéria, és igenis nekem sikerülni fog a természethez visszatérni. Mire Maximus nem válaszolt, csak annyit, ha bármire szüksége lenne, nyugodtan fordulhat hozzá, mert ez a vállalkozás igen sok nehézséggel jár, de Andrea csak mosolygott, az első éjszakáját lószőrrel töltött ruganyos tábori ágyán igen jól töltötte, a szeszfőzőjén teáját megfőzte, tojást és sonkát reggelizett, még egy kis mézet is, aztán a pirosló cseresznyéből evett, miközben azon gondolkozott, ez a Maximus bolond ember, kellemesebb élet ennél igazán nincs –

Az egyedüli zavaró mozzanat az volt, hogy mire sátrába visszatért, hogy ebédjét elköltse, holmiját a hangyák ellepték. Andrea ezeket a kiállhatatlan rovarokat nem szerette, és akkor jegyzeteinek fogyatékosságát is kénytelen volt tapasztalni. A természethez való visszatérés elemi szükségletei közé a rovarirtót elfelejtette felírni. Mulasztás, szólt, de szerencsére még elég korán észrevette. Ugyanekkor a ponyva alól idegen és barátságtalan arcú férfi lépett elő, és felszólította, hogy igazolja magát. Igen, Tóbiás volt, a rendőrfelügyelő, aki Andreát már kora

reggel óta megfigyelte, és most a Zorge-gyilkosság ügyében letartóztatta.

A rendőrségi fogdában már ott volt Gambrinus is, akit a felügyelő szintén letartóztatott, mert szerinte Gambrinus és Andrea a gyilkosságot közösen követték el. Andrea háborgott, és arra hivatkozott, hogy a hangyák holmiját tökéletesen szétrágják, amikor pedig Andrea és Gambrinus egyértelműen azt vallották, hogy Zorge Salamont nem ismerték, sőt róla egyáltalában nem is hallottak, rendkívül komor lett, és szigorúan azt mondta: Mindegyik így kezdi. Aztán: Melyik vonattal érkeztek önök? Mi okuk volt arra, hogy ugyanazon a vonaton utazzanak? Miért ment ki Barnabás Maximus a pályaudvarra a varázslóruhájában, és miért exorcizálta Gambrinust? Ugye erre a kérdésre nem tudnak felelni? Nos, ő tud, Gambrinus ütötte le a házalót, és Barnabás azért űzte ki belőle a démont. Andrea volt az, aki Zorge Salamont tartotta. Barnabás pedig az egészről tudott, és valószínűleg az értelmi szerző is ő volt.

Tóbiás időközben azonban más nyomon is elindult, mert szerinte a helyes nyomozásnak sokszólamúnak kell lennie. Egyre bizonyosabb lett abban, hogy az ügy sokkal bonyolultabb, mint első pillanatra gondolta. Monopolt tartóztatta le, és Andreát, Gambrinussal együtt ugyanolyan gyorsan, mint ahogy őket elfogta, ismét szabadlábra helyezte, persze egyelőre csak cselből, hogy őket továbbra is megfigyelhesse, és megtudja, a pénzt hová rejtették. Andrea a kertbe azonnal visszatért és –

Egyáltalán, mondta Tóbiás, annak ellenére, hogy éppen elég eszelőst ismertem és ismerek, alig találkoztam különbbel, mint ezzel a Gambrinussal –

Gambrinus nagy műveltségű ember, szólt Barnabás Maximus.

Gambrinus szakács, válaszolta Tóbiás, nézze csak meg, becslésem szerint százhatvan kiló körül mozog.

(Micsoda pecsenye a vadak számára, kiáltotta Mirabel, még szegény Robin Joe-nál is kövérebb –)

Egyike azoknak, szólt Barnabás, akik a világirodalmat a legjobban ismerik.

És nem tudja elviselni, folytatta Tóbiás, hogy Keats és Wordsworth költeményeit, Miltont és Horatiust, Lope de Vegát és Giambattista Vicót nem lehet megenni. Gambrinus mindent le akar nyelni, nézze csak meg, micsoda hasa van, nézze meg jól, megenné még a szobrokat is, a festményeket is, Cimabue-t és a pompeji falfestményeket, a perzsa miniatűröket, megenné a zenét, Bachot és Mozartot és Monteverdit, és lenyelné a filozófiát és a vallásokat és a mathézist és a teoretikus fizikát, és még akkor is azon tűnődne, hogy mit lehetne enni –

A gyilkos megvan, mesélte Hoppy. Váratlan fordulat a Zorge-gyilkosság ügyében. A rendőrséget névtelen levél vezette nyomra. A névtelen levelet idős asszony írta, szegény asszony, aki szegénysorból küzdötte fel magát, most háza van és lakókat tart, de névtelen kíván maradni, nem Auguszta Kornélia, nem, egyáltalán –

Tény, hogy a rendőrség névtelen levelet kapott: „gyanussak mert ő mindig rossz volt abban a házban mektanulta a rosszat és férjét is kinoza mert ő volt a handlé megölte én tudom csak menyenek oda hozá és vigyék a börtönbe őtet még rám is pletykázik fojton és mongya hogy roszul bánok a lakókal és ő volt a handlé megölte Bölémé a Moli az a szeméj"

Tóbiás rendőrfelügyelő ebben a feltevésben alig bízott, csak éppen, hogy utólag vád ne érhesse, parancsot adott, Böllér Leót és nejét vezessék elő. Molly meg is jelent, férje kocsiját tolta és leült. Persze tudta, miről volt szó, de nyugodt volt, egy kicsit szomorú is –

Bár úgy lenne, szólt, bár úgy lenne, hogy szegény Leó, nézze meg őt, olyan, mint egy tizenkét éves fiú, mit gondol, hogyan tudna ez valakit leütni –

Nekem kötelességem feltételezni, mondta Tóbiás, hogy ezt a kocsihistóriát önök a hatóság megtévesztésére űzik, a figyelmet magukról el akarják terelni, már évek óta komédiáznak, és önök tulajdonképpen gonosztevők. Böllér talán nem is olyan gyenge, mert éjszaka esetleg a kocsiból kiszáll –

Bár szállna ki, felelte Molly, de nem száll ki, én ezt jobban tudom, senki nálam ezt jobban nem tudja, és nem is szeretné –

Szóval ön azt állítja, hogy férje rokkant –

Úgy, úgy –

És mindennemű gyilkosság elkövetésére alkalmatlan –

Sajnos, bizony szeretném, ha még tudna gyilkolni, nem sokszor, de hetenként legalább egyszer –

És ön? Ön is rokkant?

Nem éppen, de én is öregszem már. Este már a fenekem mindig kihűl, különösen télen, addig nem is tudok elaludni, párnát kell melegíteni, és arra ülök, és azzal melegítem, de már az is kevés, sót kell melegíteni a zacskóban, és az nagyon jó, a meleg só –

De kérem, szólt Tóbiás, azért, mert valakinek a feneke hideg, még megölhet valakit –

Ha van kedve, válaszolt Molly, de én tudom,

hogy annak már nincs kedve gyilkolni, biztosan nem tudja, milyen, ha az embernek télen –

A feltevés, mondta később Tóbiás, hibásnak bizonyult. Folyton arról panaszkodott, hogy feneke kihűl, és ha neki kihűl, gondoltam, akkor jó nagy darab hűl ki belőle. Azt is elmesélte, hogy ágyába már téglát kell melegítenie, és meleg fedőket és fűrészport és forró homokot, mert hideg seggétől sokat szenved.

Tóbiás akkor magát Auguszta Kornéliát vezettette elő.

Hát, ha tudni akarja, igen, én voltam, én írtam a levelet, mert én tudom, hogy Molly volt. Tudja, hogy Molly ott élt abban a házban, és amikor Böllért a katonák odavitték, mindjárt elvétette magát, és a férjét kínozta, és még ő mondja rólam –

Elég, mondta Tóbiás. Én önt nem azért hívattam, hogy levelére vonatkozólag felvilágosítást kérjek. Én rögtön tudtam, hogy azt a levelet ön írta, és elárulhatom önnek, hogy nemcsak a rendőrségen, hanem az egész városban mindenki tudta, kár volt névtelenül küldeni –

Molly volt, ő volt, ő ölte meg –

Nem Molly volt. De ez nekem gyanús. Miért kívánja ön, hogy Mollyt elfogják? Hátha más volt a tettes? Hátha olyasvalaki volt a tettes, aki a gyanút önmagáról el akarja terelni. Erre feleljen.

Én azt nem tudom, csak azt, hogy Molly a rossz házban volt, és ő rossz, és azt mindenki tudja –

Az egészen más természetű dolog, és annak ehhez semmi köze sincs, de ön állítólag –

Nem igaz, hogy én a lakókkal rosszul bánok, és szidom őket, csak mégis kell, ha a szemetet szétszórják, és a gyerekek lármáznak, és az udvart

piszkolják, és a konyhában fát vágnak, az az én házam, és nem engedem, hogy mindenféle piszkos népség, még lopnak is –

Ez a feltevés sem bizonyult helyesnek, mondta később Tóbiás. –

Nyilván a valószínűtlenségi mozzanat miatt –

Nem éppen. Auguszta Kornélia, ez az öreg banya, aki bűnöző ösztönét házában éli ki, elég gyilkosságot követ ő el mindennap, nincs szüksége arra, hogy valakit az országúton karóval leüssön –

Tóbiás kénytelen volt az utolsó feltevést is igénybe venni, mint beszélték, mert ebben a valószínűtlenségi mozzanatnak egészen rendkívüli szerepe volt. Körülményes megfigyeléseket végeztetett, sőt, álruhában ő maga is több ízben kiszállt, hogy helyszíni tanulmányokat folytasson, a gyanús körülmények egész seregét kénytelen volt megállapítani, és végül is, mikor már elég bizonyítéka volt, a Struccot letartóztatta.

A Strucc inkább kíváncsian nézett körül, nyakát kinyújtotta és vihogott.

Ön ezt mulatságosnak tartja? – kérdezte Tóbiás.

Pörkölt, felelte a Strucc.

Micsoda pörkölt! kiáltotta Tóbiás.

A Strucc erre megijedt, és nyakát behúzta.

Gulyás, mondta bizonytalanul.

Semmiféle pörkölt és semmiféle gulyás. Ön hülyének tetteti magát.

Radírgumi, ceruzahegyező, csengő –

Mit mond? Miféle radírgumiról beszél?

A Strucc erre egészen összehúzódott. Kondér, mondta halkan.

Először mindenki ezzel próbálkozik, hülyének tetteti magát, félrebeszél, a bolondot játssza, mintha

semmiről se tudna. Ismerem. Önt én azzal gyanúsítom, hogy Zorge Salamon ószerest megölte, és –

Gulyás, kiáltotta a Strucc, gulyás, megölte, feldarabolta, gulyás, Robin Joe, gulyás, kondér –

Mit beszél! Itt ne komédiázzon!

Gulyás, mondta a Strucc egészen halkan.

Nem, igazán nem ő volt, bár minden jel ellene szólt, mondta Tóbiás. Én azt hiszem, ez a Strucc tényleg idióta, úgy értem, hogy valóban, valószerűen, érti? –

A pukkancsbokor alatt ültem, és Patajt vártam. Igen, ott jött is már, Göncöllel egyedül. A szomszéd kutyája éppen előrejött, fejét kidugta, s mikor észrevette, csaholni kezdett, kibújt, és ugrándozva eléje szaladt. Pataj mély kalaplengetéssel üdvözölte.

Már aggódtam, hogy nem találkozunk, pedig ma fontos megbeszélést kell tartanunk. A legutóbbi események miatt erre kényszerítve vagyok. Mindnyájan lyukas hajón utazunk, és valami elvész, talán az értelem. De minek a bolondnak értelem? – paprikás krumpli, hogy hasát megtömje, pohár bor, édes bor, nem savanyú –

Arra a helyre ért, ahol a legutóbb Abihaillal megállt. Körülnézett, aztán a kerítés falához lépett, háttal nekem a falra leült. Ismét oda, kétlépésnyire.

Foglaljanak helyet, uraim, szólt a kutyákhoz.

Mindkét kutya leült, és Patajra nézett.

Krrr. Hm. Ezennel az ülést megnyitom. Önök, uraim, a szavazóbírák, igen fontos ügyben ítélkezniök kell, Pataj ügyében, aki ellen több súlyos és még ennél is súlyosabb vád merült fel, kérem, szenteljenek nekem figyelmet, Göncöl, ne mozogj,

jó állampolgár, maradj csendben, ne fészkelődj, figyelem –

Az első pont szerint fent nevezett Pataj vádlott, hivatalból megejtett nyomozás alapján kétségtelenül megállapíttatott és bizonyíttatott, miszerint ő, nevezett vádlott nem jó állampolgár, vagyis rossz állampolgár, és állampolgári kötelességeit elhanyagolja, többbrendbeli közöny, részvétlenség és cinizmus vétkét ismételten és tartósan, sőt huzamosan követte el, napot lop, csavarog, és nevezett a megejtett nyomozás alapján többször, felelőssége teljes tudatában kijelentette, hogy neki az összes szabályos foglalkozásokból elege van, ezek szerint nevezett állást nem vállalt, dolgozni nem óhajtott és nem óhajt és nem kíván, miáltal nevezett a munkakerülés vétkének tényét kimeríteni látszik –

Ennél azonban a vád nevezett Pataj ellen még súlyosabb tettek elkövetését hozza fel. Az önök feladata, uraim, e tettek fölött ítélkezni és a vádlottat helyes útra téríteni vagy a törvény teljes szigorával megbüntetni, mert a törvény igazsága szerint a savanyú borból mindenkinek inni kell –

Igen szerettem volna, ha e tanácskozáson számosabban vesznek részt, mondjuk az én derék és kitűnő barátom, Karmazsin, a kandúr. Önöknek a macska ellen kifogásuk van? Ne legyen, uraim. Karmazsin, a kandúr más előnyök fölött rendelkezik, az önzés nyugalmában önökön messze túltesz, gátlástalanul kéjsóvár és mohó, tisztában van oly hátsó gondolatokkal, amelyek az önök hűségének idegenek, Karmazsinban oroszlánvér csörgedez, hogy úgy mondjam, királyi vérszomjúság és fenséges kegyetlenség, azonkívül szerettem volna, ha itt volna közöttünk néhány cinke, rigó, fülemüle és

csíz és pacsirta, akikben én különösen hiszek, mert költők, és értenek a zenéhez, a zene pedig az én gyengém, a zene az igazság, és én nem tudok elképzelni igazságot zene nélkül, és azt mondom, hogy süket igazság nekem nem kell, még akkor is azt mondom, hogy önök e kijelentéssel az imént föltett vádpontot, mely szerint nevezett Pataj rossz állampolgár, megerősítve látják. De mindegy. Önök itt az igazságot, a zenei igazságot képviselik. Az igazság pedig énekeljen, mint az ég madara, és legyen éneklő igazság. Ó, a bolond mindig akkor énekel, ha a szomorúság kapuján belép, ha katonának viszik, vagy ha esküvőre megy – mondd, bolondom, te most miért énekelsz?

Embert nem hívtam volna meg, nem, a tanácskozás bizalmas jellegű, csaknem titkos, még Abihailt is kizártam volna, nem azért, mert nő, sőt ha igazán nő lenne, akkor itt lenne, de ő azonkívül más is, kénytelen más lenni, bárhogy szenved is emiatt. Abihailt e pillanatban a jelen lévő Május képviseli, mert Abihail hatalmas és legyőzhetetlen, mint a Május, és én ezennel meghódolok Abihail legyőzhetetlen szépsége előtt, és térdre borulok, és imádom őt –

Pataj most a zsebébe nyúlt, cigarettát vett elő, és rágyújtott. A kutyák szundikálni kezdtek. Göncöl egyre laposabban nézett, pislogni kezdett, aztán a jó állampolgárral együtt egyszerre csak hasra feküdt.

Helyezkedjetek kényelembe, barátaim, nagyon helyes. Csak semmi feszültség, én magam is rágyújtottam. A hivatalos merevségtől való határozott

tartózkodást ajánlom. De térjünk a tárgyra. Abihailnál hagytuk abba. Önök ismerik őt. Ezt persze úgy mondom, hogy önök ismerik a halált. Lehet a halált ismerni? A Holdat? És lehet ismerni a Májust? És lehet ismerni a muzsikát? Lehet Abihailt ismerni? Abihailt csak imádni lehet, ahogy a haláltól csak vacogni lehet, és a zenébe csak szédülni lehet. Abihailnak kifogása van ellenem, nevezett Pataj vádlott ellen, önök mint elfogulatlan bírák döntsenek, íme, kérem, Abihail azt mondja, hogy először is, nevezett Pataj, mindent gyönyörré változtat, mert csak így tudja megtenni. Nevezett Pataj a savanyú bort nem issza meg. Másodszor nevezett Pataj Abihailt egy pohár édes bornak nézi, őt fel akarja hajtani és belehalni, ez neki a szerelem. Íme. Súlyos vádak, uraim, egészen rendkívüli módon súlyos vádak, amelyek mind valamiképpen összefüggnek azzal, hogy nevezett nem jó állampolgár, és neki az összes szabályos foglalkozásokból elege van, vagyis távolról sem olyan állampolgár, mint a közismert hölgyek és urak között mister Howligree vagy akár Marcella grófnő vagy Böllér Leóné, más néven Molly, aki egyébként művelt hölgy, és a kurvatóriumot kitüntetéssel végezte. Abihail szerint nevezett Pataj sötét, mint Simon, az ő bátyja, különösen, amikor Simon apja gyilkosát öklét rázva megátkozza, mialatt szeméből a könny csurog, és fejét hamuval szórja meg, és ingét foszlányokra tépi, és a sötétség belőle csak úgy dől, úgy dől tompa és ólomfekete tömegével, úgy zuhog belőle, mint Abihailből a fényesség és a zene és a Május, mondom, nevezett Pataj a sötétség bűnében vétkes, nevezett Pataj sötét, mint az éjszaka, amelyben Zorge Salamont megölték, sötét, mint Zorge Salamon véres

szakálla és feltépett kabátja, mint Zorge Salamon összetört koponyája és a megaludt vér, sötét, sötét. Ó, sötétséget izzad a megaludt éjszaka.

Pataj elhallgatott. Mikor a beszéd megszűnt, a két kutya szemét kinyitotta és felpislogott.

Csak szundikáljanak, uraim, amíg önök szundikálni tudnak, addig nincs baj. Legjobban szeretnék magam is szundikálni az egész fölött, Abihail karjai között, fejemet ölébe hajtva, hallgatni az igazság zenéjét és Karmazsin királyi dorombolását. Sokszor úgy van, hogy nevezett Pataj az egészet unom, nagyon is unom, mert én, uraim, tényleg rossz állampolgár vagyok, és az ilyesmi engem cseppet sem tud megindítani, sőt egyáltalán nem, sem az, hogy én őt, mint egy pohár édes bort, felhajtanám és belehalnék, és azt szeretném, hogy ilyen legyen a szerelem. Nem. Mert ugyan milyen a szerelem őneki? És ha neki az a szerelem, hogy én valami szabályos foglalkozást válasszak és dolgozzam és szolgáljak és köszöngessek, hogy alászolgája, tanácsos úr, ez a szerelem, hogy alászolgája? Mi? Ez a szerelem? Görnyedni? Ez a szerelem? Ez az, ami nem sötét? Meginni a savanyú bort? Mi? Minden véres szakálltól megijedni? Átkozódni? Nos, uraim, nevezett Pataj önöket íme a nagy dilemma elé állítja, kellő tisztelettel és ünnepélyesen felszólítja önöket, szavazzanak, vajon van-e joga nevezett Patajnak Abihailt, mint egy pohár édes bort felhajtani és belehalni. Vajon lehet-e szerelemnek nevezni és mondani és tartani, vagy inkább szerelem az, ha valaki azt mondja, hogy alászolgája? És belekoszosodik, és nevezett Pataj bűnös a sötétség vétkében, mert azt kívánja, hogy Abihail azt kívánja, hogy úgynevezett Patajból koszos Pataj légyen! És nevezett Pataj szarpék

legyen, és a többivel együtt gyúrja a szart. És a savanyú bort megigya, és éjszaka őt álmában véres szakállal korbácsolják, és álmában neki Zorge Salamon véres és betört fejével megjelenjen. Nyugodj békében, Zorge Salamon, nyugodj békében örök lakásodban. Mi jogon meri Abihail azt mondani, hogy az én pénzem nem olyan, mint a többi szarpék pénze? Erre feleljenek önök, uraim, nevezett Pataj fölött ítéljenek és szavazzanak, nevezett Pataj először mindent gyönyörré változtat, és csak aztán hajlandó megtenni, mindent, még a gyilkosságot is, még a szerelmeket is, az neki édes pohár bor, huss, megiszom és belehalok és vége, egyszóval és röviden önök a vád pontjait megértették, a bíróság ítélethozatalra visszavonul, öt perc szünet, rá lehet gyújtani –

Pataj ismét rágyújtott és felállt. A kutyák fölrebbentek.

Jól kialudtátok magatokat a vádbeszéd alatt. Na mindegy, majd meglátjuk, lyukas hajó ez, ha mondom, mindig kipotyog belőle valami –

A szomszéd kutyája szokás szerint az országhatárig kísérte, aztán leült. Pataj és Göncöl továbbmentek a rétre, ahol a pacsirta énekelt, tyityityityiüüüü, tyiüüüü –

Jó reggelt, postamester úr, örülök, hogy látom, foglaljon helyet, bár engedje meg, hogy csodálkozzam, ugyan mi érhette –

Elmondom, felelte Hoppy halkan, csaknem megtört hangon, elmondom önnek –

El is várom, felelte Tóbiás felügyelő.

Tóbiás pálinkát és cigarettát vett elő.

Mi érte önt? Kesző szerepét vette át, úgy értem, Kesző Bertalanét, eljött, hogy meglátogasson? Értem, sőt megértem, hogy Kesző nem kifogástalan látogató, és a mi régi nagyszerű Toporjánunkat távolról sem tudja feledtetni. Ön talán elhatározta, hogy a látogatás művészetének régi nagyságát helyreállítja? Kedves, hogy éppen rajtam kezdi. Parancsoljon egy kis pálinkát, gyújtson rá –

Hoppy roskadtan üldögélt, és a pohárhoz nem nyúlt.

Vagy a rosszkedv szállta meg, mint szegény rektorunkat? Mi? Ejnye. Rendkívül bántana, ha így lenne, hiszen, ha ön nem is volt vidám ember, de humora volt, mindig volt, még most is, a Mirabel-korszakban –

Felügyelő úr, én –

Tóbiás érdeklődve nézett fel.

Hogyan mondta?

Hoppy suttogva válaszolt.

Én öltem meg Zorge Sebestyént –

Salamont, szólt bele Tóbiás.

Igen, Salamont, én öltem meg.

Tóbiás hirtelen elkomolyodott, és csaknem boszszúsan intett.

Ne fáradjon, postamester úr, szólt aztán.

Én, én voltam, esküszöm önnek, sokáig titkoltam, gyermekeimre, különösen a kis Naxira és újszülött kislányomra való tekintettel, tudja, Mirabel leányt szült nekem, mi ketten, közös erővel szültünk, házastársi egyetértésben, és őt mi ketten Rezeda Mirjám Kárpátiának kereszteltük, igen, az aprócska Rezeda Mirjám Kárpátiára való tekintettel, és sokáig bujkáltam, és nem akartam, ha majd felnő, azt mondják róla, és ujjal mutogassanak reá, itt

megy a gyilkos leánya, a gyilkos Hoppyé, akit felakasztottak, mert megölte Zorge Sebestyént –

Salamont, szólt Tóbiás.

Illetve Salamont, mindig Sebestyént kell mondanom, mert én igazi nevétől félek, ez már egymagában is súlyos terhelő bizonyíték ellenem –

Igen kedves öntől, mondta Tóbiás, hogy ezt nekem így elbeszéli. Jól él ön feleségével, Mirabellel?

Én voltam, én, sokáig titkoltam –

Értem. Tudnék önnek valamit tanácsolni, ha már mindenáron ragaszkodik ahhoz, hogy a családi háborúskodást a börtön nyugalmas magányában óhajtja kipihenni –

Én, én –

Tudom, szólt Tóbiás, csak bízza rám. Nézze, kövessen el valami kisebb dolgot, lopjon, vagy törjön be valahová, szívesen, a legnagyobb készséggel letartóztatom, és gondoskodom róla, hogy hat-nyolc hónapot kapjon, kipihenheti magát –

De uram, én gyilkos vagyok, én öltem meg Zorge Sebestyént –

Salamont, mondta Tóbiás. Kérem, ne ragaszkodjék a dologhoz. Én nagyon jól tudom, hogy önnek ehhez az ügyhöz semmi köze sincs. Ön beteg, egy tetűt se tudna megölni, nem azért, mert jó ember, hanem önnek a gyilkosság egyáltalában nem fekszik. Az ön specialitása egészen más. Ön testileg sem nagyon alkalmas arra, hogy valakit karóval fejbe vágjon, és koponyáját szilánkokra törje. Egyébként is –

Ön nem hiszi el, hogy én öltem meg?

Nem hiszem. Sőt egészen biztosan tudom, hogy nem ön ölte meg. Efelől nyugodt lehet, és ön engem ne próbáljon rábeszélni. Én ebben a dologban

hajthatatlan vagyok. Én azon az alapon, amelyen önt letartóztathatnám, egész sereg embert foghattam volna el, de nem tettem. Én elhatároztam, hogy nem nyugszom, amíg az igazi gyilkost meg nem találom –

Én, én vagyok az igazi –

Ördögöt ön a valódi, felelte Tóbiás, ön, kérem –

Hoppy térdre vetette magát, és mellét kezdte verni: Én öltem meg őt, esküszöm önnek, én Ábel imaóráira mentem, s ott a bűnt megtanultam, és hallottam, hogy a bűn váltja meg az embert, és akkor arra gondoltam, hogy bűnt fogok elkövetni, és akkor meglestem Zorge Sebestyént –

Salamont, szólt Tóbiás.

És akkor agyonütöttem őt, de akkor félni kezdtem, mert a bűn az nem cukor, ahogy Ábel tanította, nem mézeskalács, hanem piszok és rondaság, és akkor félni kezdtem, és lelkiismeret-furdalásom volt, és akkor elmentem Gambrinushoz, és szellemi ebédet rendeltem, hogy a furdalástól megszabaduljak, és elhatároztam, hogy a furdalás elől a természethez vissza fogok térni –

Hoppy zokogni kezdett, és homlokát a padlóhoz verte.

Nem bírtam tovább, és eljöttem, hogy elfogjon és bezárjon, már nem tudok azzal törődni, hogy gyermekeimre ujjal fognak mutatni, és azt suttogják, ez itt Hoppy gyermeke, akit felakasztottak, mert megölte –

Zorge Sebestyént, szólt Tóbiás.

Salamont, válaszolta Hoppy. Ó, ez is csak bűnösségemet bizonyítja, nem tudom a nevét sem kimondani, kérem, vizsgáltasson meg Vermerán doktorral, ő tudja, csak rám néz, és tudja, hogy

bűnös alkatú delektoleszcens vagyok súlyos aeronéziával –

Tudom, igen, tudom, hogy Vermerán, szólt erre Tóbiás.

Barnabás Maximus is mondta, hogy a Kongó törzsei egymást megölik, a nyorobembe és a hikkululu –

Hagyja abba, kérem –

Én most már nem bírtam tovább, mert ma éjszaka megjelent nekem az ószeres medvebőrben és szarvasaganccsal és a kolomppal, és kolompolt, és azt mondta nekem síri hangon: Hoppy Lőrinc, ne rejtőzz tovább, eredj, jelentsd fel magad, mert én dercés vagyok, dögletesen, dögletesen csongolya, és én visnyék vagyok –

Elég legyen ebből, Hoppy úr, szólt Tóbiás, ön most már hőbölyögni kezd, és ezt nem vagyok hajlandó eltűrni. Keljen fel, és azonnal távozzék –

Faladár vagyok, kiáltotta Hoppy, faladár, eskü-szöm –

Ebben a pillanatban kint kiabálás hallatszott, és a következő másodpercben berohant Mirabel, kezében néhány papírdarabbal –

Lőrinc, itt van! Már itt van! Lőrinc, szerencsétlen, eszét elvesztette, ó, följelentette magát –

Nyugodjon meg, Mirabel, szólt Tóbiás, vigye haza ezt a bolondot, és néhány napig ne eressze ki az utcára –

Nézze, Tóbiás úr, tudja, mi ez? Hoppy búcsúlevele hozzám és külön-külön minden gyermekéhez, még a Strucchoz is búcsúlevelet írt, a legképtelenebb mászolygással tele, még Rezeda Mirjám Kárpátiához is írt, önmagát ebhendinek nevezi és ártánynak, és azt mondja, családja becsületéért dicsőségesen

halni indul, és a bűnt magára vállalja, mert ha senki sem akad, aki a gyilkosságot magára veszi, ő majd megmutatja, végrendelkezik, és kéri, hogy emlékét őrizzük meg, mialatt ő a bitófán az igazságért vértanúhalált hal –

Éppen el akartam távolíttatni, szólt erre Tóbiás, kérem, vigye el –

Később Tóbiást bizonyos mulasztásokért sokan hibáztatták, és néhányan nyíltan szemére vetették, hogy nem éppen elfogultságból, nem is rövidlátásból vagy fantáziátlanságból, de még csak lelkiismeretlenségből sem, de a nyomozásból egész sereg olyan embert hagyott ki, akiktől igen érdekes dolgokat tudhatott volna meg, nem ugyan a gyilkosságra, hanem egyébre vonatkozólag és –

Például itt van mindjárt Schnoen Alajos, a gimnázium matézistanára és igazgatója, Zorge Salamont nem gyilkolta meg, ez biztos, de régebben ő levelezésben állt egy bizonyos Turcsika Szelenárral, aki tulajdonképpen neki trippelgängere volt, és ez a Turcsika igen hetyke legény volt, vastag bottal járt, de levelezésben állt a másik trippelgängerével is, Bajnád Edelénnyel, aki nagyon szeretett verekedni. Ez már mind a múlté volt, Schnoen is megváltozott, mint Hoppy mondaná, ő sem a régi. Nevét még mintegy hat évvel ezelőtt Perpetneky Druzsmára változtatta, és hazafias költeményeket írt, amelyeket a diákok az ünnepélyeken szavaltak, de sokszor ő maga is fellépett. Azok, akik az irodalomhoz értettek, főként Barnabás és Bormester, de még Marcella grófnő és Tóbiás is, ha Perpetneky hangját meghallották, gyorsan kifogást kerestek és eltávoztak, pedig Perpetneky művelt ember volt, ha verseiben volt is valami idegenszerű pátosz, és

ha, mondjuk, nem is volt mindenütt egyenletesen őszinte.

Tóbiás részéről bizonyos tekintetben mulasztás volt, hogy Perpetnekyt nem figyeltette meg, és legalábbis nem hallgatta ki. De aztán itt van Ambrus is. Ambrus hivatásos anarchista, és mindenki tudta, hogy a merényletet annak idején lovag Herstal Raimund ellen ő követte el, igen régi rendszerű bombával, amely csak nagyot szólt, egyébként azonban ártalmatlan volt, még Kankalin Mátyás görögtüzénél is sokkalta ártalmatlanabb. Annak idején a lovak csak megvadultak, egyébként semmi baj nem történt. Ambrust is, ha mást nem is, legalább ki kellett volna hallgatni, és véleményét meg kellett volna kérdezni –

Ha komolyan nem gyanúsította is, de Toporjánt mindenesetre meg kellett volna kérdezni. Toporján állítólag a Horpály egyik kunyhójában lakott, közvetlenül Kuruc mellett, és régebben gyakran megesett, hogy kettejüket együtt látták, nem a Dalai Lámában, hanem egyéb kisebb korcsmákban. Amióta Kuruc Ábel híve lett, Toporján egyedül ivott, és az utcán többeket meg is támadott. Aztán itt van Majoránna, akit gyanúsítani éppen elég ok lett volna, hiszen róla mindenki tudta, titokban mennyire szeret gonoszkodni. Sehogyan se tudták leszoktatni arról, hogy a betegek gyógyszereit ne cserélje el. A láztáblákra hamis lázadatot vezetett be, sőt azt, aki rosszul lett, máris vetkőztetni kezdte, és a halottvivőket szólította.

Végül pedig lovag Herstal Raimund kancellár. Féllábú többeknek azt mondta, hogy Tóbiás legnagyobb mulasztása éppen ez. A valószínűtlenségi mozzanat, szólt Féllábú, itt olyan meglepően nagy,

hogy képzeljék csak el, az állam kancellárja, az uralkodó után az országban a legmagasabb rangú ember, gazdag, előkelő, tele igen magas gondolatokkal és eszmékkel, művelt, külföldön utazgat, királyokkal érintkezik, szóval ő maga, lovag Herstal Raimund Zorge Salamon őszerest meglesi, és az országúton éjszaka leüti, pénzét elveszi, és nyomtalanul eltűnik. Őrá aztán igazán senki sem gyanakodhat! Micsoda valószínűtlenség! Ha van egyáltalán valószínűtlenség, akkor éppen ez az, és azt mondom –

Ön tehát, szólt akkor Tóbiás, komolyan feltételezi, hogy Herstal kancellár –

Én a valószínűtlenséget hangsúlyozom, szólt Félállábú, ez valamennyi valószínűtlenség között a legnagyobb, és éppen ezért –

Tóbiás gondolkozóba merült. Nem hiszem, szólt aztán, hogy Herstal kancellár volt –

De ha ön nem hiszi, akkor éppen neki kellett lenni –

Ön engem be akar ugratni?

Az ég óvja önt, csak nem gondolja, én csak azt mondom, hogy valamennyi eset között ez a legvalószínűtlenebb, vagyis itt a legnagyobb a valószínűtlenségi mozzanat –

De én azt sem hiszem, hogy ön ölte meg, de azt sem, hogy én öltem meg, sem azt, hogy Ágoston vagy Barnabás, akkor tehát –

Igen, szólt Félállábú, az ön elmélete a gondolkozó embert igen nehéz helyzetbe hozza, mondhatnám –

Amikor híre terjedt, hogy Tóbiás valakit letartóztatott, apám enyhült arccal járkált, sokszor még

barátságos is volt. Ha azonban kiderült, hogy a nyomozás újra megakadt, nyugtalan lett, íróasztala mellett igen hosszú időt töltött, és én tudtam, hogy ilyenkor a Tépelődéseket írja. Fejét minden kopogtatásra ijedten felkapta, mintha máris érte jöttek volna. Tudta ő is, mint mindenki, hogy Tóbiás még mindig gyanakszik rá, és kedves gondolata, hogy a gyilkos éppen ő volt –

Megint aggódik, szólt anyám, pedig az egész város tudja, hogy ez lehetetlen –

Mi volt lehetetlenebb, felelte apám, mint a pástétomsütő! Az egész város tudta, sőt maga Flórián is, mégis elítéltek. Minden okom megvan rá, hogy –

Apám az ilyen kezdetű beszélgetésekbe csak vonakodva bocsátkozott. Titokban és magában Améline szemére vetette, hogy nem reális. Nem, Améline nem reális. Améline jó. Apám persze tudta, hogy ez a jóság sem reális. Lehet, hogy sokkal többet tudott, mint amennyit mondott, még többet is, mint amennyit a Tépelődésekben leírt. Améline ingadozásait a jó és a rossz között már évek óta ismerte, félt is, ha Améline feltűnően jó volt, mert erre a rossz következett, és bizonyos tekintetben a rossznak jobban örült, mert erre a jó következett. Ez a hinta. Améline hintázik. Améline nem reális. Nagyon valószínű, hogy a horpályi tűzvészről és a vasúti szerencsétlenségről apám éppen úgy nem tudott semmit, mint bárki más. A hinta ilyen végletes kilengéseit fel se merte volna tételezni. De a hintáról tudott. Améline most megint jó. Améline megint hintázik. Améline nem reális.

Igen, szólt apám vontatottan, inkább fanyalogva, igen, minden okom megvan arra, hogy valamilyen

kellemetlen fordulattól tartsak. A nyomozás végképp megakadt. Ön ismeri Tóbiást, aki sok szempontból még Flóriánnál is veszélyesebb –

Üldözési mániába fog esni, szegény Virgilem, szólt anyám.

Akkor üldözési mánia nélkül is elfogtak –

Az más volt. Akkor ön viselkedésével minden bizonnyal feltűnést keltett, mondjuk, nem is egészen indokolatlanul, hiszen önmagát kereste –

Mindenkinek joga van azt keresni, akit akar, fakadt ki apám.

Mindenesetre, de ha ön például menyasszonyt keresett volna –

Menyasszonyt?

Igen, akkor mi talán már tizenkét évvel ezelőtt találkozhattunk volna –

Améline –

Éppen ezért, szólt erre anyám, csak nyugodjon meg –

En gyakran tapasztaltam, felelte apám, hogy ilyen gyanú egy emberből képes lelki beteget csinálni, sőt egész életét megjelöli –

Ha folyton fél. De ön semmit sem követett el.

Éppen azért. A valószínűség mellettem szól. De vannak, akiknek különös elméletük van a valószínűtlenségi mozzanatról –

Ilyen embernek tartja ön Tóbiást?

Ilyen embernek tartom őt. Vannak sorsok, amelyeknek végzetük, hogy balekok legyenek, úgy értem, hogy bűnbakok –

Ne képzelődjön –

Igen, vannak ilyen sorsok, bárhol bármi történik, a bűnös megszökik, és a bűnbakot vonják felelősségre. Ha például valahol betörnek, nem a tettest

keresik, hanem nyílegyenesen elmennek a bűnbakért, és nagy diadallal elviszik. És a dolog minél valószínűtlenebb, annál inkább. Ha tökéletesen tisztázza magát, azt válaszolják: minden gyanút elhárított magáról, de éppen azért annál gyanúsabb. Ha az utcán összeverekszenek, a tettesek gyorsan elpárolognak, és a rendőr a bűnbakot csípi nyakon. Már megint minden disznóságban benne van, rabló, iszákos, verekszik, lop, még gyilkol is. Nemsokára már senki sem csodálkozik rajta. Ha baj van, hol is az a bűnbak! Úgy vettem észre, hogy a bűnbakok éppen azok lesznek, akik magukat a dolgokból kivonják. Akik a nyugalmat kívánják és békeszeretők –

Virgil, ön nem épeszű, kiáltotta anyám, honnan veszi ön azt, hogy bűnbak! Mert egyszer véletlenül, sőt tévedésből, vagy már nem is tudom –

Barnabás Maximus ezt a jelenséget demiurgoszi fantazmának nevezte el –

Jó, legyen demiurgoszi fantazma, nekem mindegy.

És tényleg van is benne valami –

Szóval önt egyszer ebből a fantazmából elítélték, abból most már nem következik, hogy mindig bűnbak legyen, és elvégre ez a dolog sohasem történt meg –

Zorgét viszont meggyilkolták –

Ki tudja? Én már nemsokára nem fogok hinni benne, szólt anyám. Igaz, hogy az öreg Zorgét nem látni. De ő ide is csak úgy jött, és egyszerre csak itt volt, hátha most valahová elment –

Gondolja?

Sokan gondolják ugyanezt, már csaknem az egész város –

Ebben az esetben a helyzet az eddiginél is komolyabb. Az ilyen merő fantazma minden esetben áldozatot követel –

Virgil, ön sokat foglalkozik azzal az írással, az ön tépelődéseivel, és magát mindenféle olyan gondolatokba hajszolja. Én azt hiszem, hogy ez is fantazma. Ne írjon annyit abba a könyvébe –

Akár írok, akár nem, mégiscsak, úgy látszik, bűnbaknak kell lennem –

Ah, szólt erre anyám, én hálás vagyok annak a fantazmának, mert az volt, ami bennünket, kettőnket, Virgil –

Apám asztala mellől fölkelt, és anyámhoz lépett.

Améline, ön nagyon jó volt, most is jó –

Ígérje meg, hogy Tépelődéseivel kevesebbet foglalkozik, és azt az egész bűnbakelméletet –

Megígérem, hogy végére járok, felelte apám.

Anyám akkor szintén fölkelt, apámat homlokon csókolta, felöltözött és elment. Améline megint hintázik. Homlokát simogatta, és bizonytalanul járt. Nem, Améline most sem gondolt arra, hogy vele mi történik. Améline nem tudta, hogy hintázik, csak ment és ment. A mérleg jó serpenyője lassan lebillent, és el kellett mennie, hogy az egyensúlyt helyreállítsa. Kiment az utcára, senki se tudta, merre jár, és mit csinál. Néha elég hosszú ideig elmaradt. Ó, Améline nem reális. Mikor aztán az egyensúly helyreállott, hazatért. Apám rendesen ismét az asztalánál ült és írt.

Kérem, ne tegyen itt nekem önvallomásokat. Amióta ezt az átkozott őszerest megölték, annyi önvallomást hallottam, hogy szóval, kérem, az önvallomá-

soktól szigorúan tartózkodjék. Minden gyanúsított valamilyen hosszú és zavaros dolgon kezdi, apján meg a nagyapján, meg a lelkiismeretről kezd beszélni, és elméletekkel hozakodik elő, higgye el, elméletekkel és lélektani meglepetésekkel egész életemre jóllaktam. A meggyilkolt ószeres az országút szélén fekszik. Egyszerű tény. És már több mint hat hónapja hiába nyomozok. Pedig ennél világosabb tény még egyáltalában nem is volt. Megölték. Ki a gyilkos? Én azt hiszem, hogy mégiscsak Bormester –

Alibit igazolt, mondta Pataj.

Igaz. De tudja, hogy az ilyen alibi mit ér. Az alibi nyolcvan százaléka hamis. Ő Zorge Salamonnal üzleti összeköttetésben állt –

De tartozását kifizette –

Éppen azért. Tudta, hogy sok pénze van. Megleste, kirabolta, és gyorsan visszatért, hogy alibit igazoljon. Még felesége is benne van. Ő tudott róla. Améline nem tetszik nekem –

Aznap többen voltak nála az üzletben, diákok, beszéltek vele –

Az engem nem téveszt meg. Bormester gyanús. Ne felejtse el, hogy egyszer már gyilkosságért négy évet ült –

A pástétomsütő ügy! Hiszen abból semmi sem volt igaz! Flórián ügyész találta ki.

Az igaz. Tudom. De mégis.

Tóbiás felügyelő az asztalon idegesen zongorázott.

Nagyon is jól tudom, hogy a pástétomsütő sohasem volt. De Zorge ószeres viszont van. Ezt ne felejtse el. Egyébként is miért védi előttem ezt a Bormestert? Nem gondolja, hogy ez gyanús? Nem bérelte ő fel önt, hogy engem megtévesszen, és –

Pataj most új irányt vett.

Nézze, felügyelő úr, én nem vitatkozni jöttem, hanem azért, hogy vallomást tegyek –

Mondtam már önnek, hogy én a vallomásokkal egész életemre jóllaktam. Nekem semmiféle vallomást ne tegyen. Ha én ezt a szót hallom, dührohamot kapok. Én Szent Ágostont és Rousseau-t és Musset-t és Strindberget könyvtáramból kénytelen voltam kiselejtezni, mert ha e könyvekre néztem, mindig a vallomások jutottak eszembe, és akkor –

Helyes, akkor mondjuk –

Ne mondjunk semmit. Önnek ehhez a dologhoz semmi köze, ne ártsa bele magát. Jó napot.

Várjon, kérem –

Nincs időm ilyesmire, én már éppen elég vallomást hallottam, Ábelt és Pergelint és Hoppyt, ó, Hoppy, tudja ön, hogy Hoppy milyen vallomást tett? Ő a gyilkos, mondta zokogva, ő az, van önnek sejtelme arról, hogy mit jelent Hoppy vallomását meghallgatni –

Felügyelő úr, Zorge Salamont én öltem meg.

Puff. Menjen. Menjen a pokolba. Nem akarom látni. Ön második Hoppy, elég legyen, elég, takarodjon –

Felügyelő úr, esküszöm önnek, hogy Zorge Salamont én öltem meg pénzéért, kiraboltam, érti? Én voltam.

Tóbiás a csengőhöz nyúlt.

Ha ön azonnal nem megy el, a rendőröket behívatom, és karhatalommal fogom eltávolíttatni.

Felügyelő úr, adjon nekem tíz percet, adjon, be fogom bizonyítani –

Miért olyan fontos önnek? Mi? Megbolondult? Azt hiszi, elhiszem, a gyilkos azért könyörög, hogy

fogják el? Kikérem magamnak –

Felügyelő úr, hallgasson meg –

Pont úgy beszél, mint Hoppy, csak ő cikornyásabb és mulatságosabb és hőbölyög, ön nagyon komoly és zilált, ön nem tetszik nekem. Be akar csapni. Ez az ön részéről szemtelenség. Ön a hatóságból gúnyt űz, hallja? Ki fogom dobatni –

Csak tíz percet adjon –

Pataj zsebébe nyúlt, barna, igen kopott bőrtárcát vett elő, és az asztalra tette.

Ez itt Zorge Salamon tárcája. Benne van ószeresigazolványa, benne van vasúti jegye, oda-vissza megváltva, néhány kifizetetlen váltó különböző adósok nevére, egy adásvételi szerződés fogalmazványa, éppen annak a birtoknak ügyében, amelyet akkor meg akart venni. Volt benne tizenkétezer-hatszázötven forint. Ezt most nem tudom odaadni, mert abból már vagy négyszázat elköltöttem, a többit pedig innen elég messze az erdőben elástam. El fogom önt vezetni oda, és a pénzt át fogom adni, kerek tizenkétezret. Most már elhiszi? Elhiszi, hogy én öltem meg? Akibe szerelmes vagyok, ő mesélte, hogy apja birtokot akar venni, és fiaiból birtokosokat akar nevelni, és azt is megmondta, hová megy. Én akkor szintén elutaztam, az országúton meglestem, és egy karóval fejbe vágtam. Mindjárt meghalt. Zsebeit kiforgattam, és a bőrtárcát kivettem és otthagytam, és mindjárt ide visszatértem –

Szép. Túl szép. Nagyon egyezik itt nekem minden. Mondja, mi oka van önnek, hogy ezt nekem így elbeszéli? És miért most? A gyilkosság még őszszel történt, most pedig már csaknem nyár van. Miért hallgatott eddig?

Felügyelő úr, erről nem szívesen beszélek, de ha

óhajtja, megmondom. Énnekem az összes szabályos foglalkozásokból elegem van. Én nem vagyok jó állampolgár. Én a legjobban kutya, vagy rigó szeretnék lenni, és egész nap csavarogni és fütyülni –

Már megint vallomás. Kérem, értse meg, nekem ne tegyen vallomásokat, hallja, hivatalosan felszólítom, hogy a vallomásoktól szigorúan tartózkodjék –

De kérem, én beleszerettem Abihailba, és el akartam őt venni feleségül. Nekem nem volt pénzem, én csavargó voltam, és nem voltam jó állampolgár –

Szóval ön Zorge Salamont azért ölte meg, hogy pénzét elrabolja, és ebből a pénzből ön feleségül akarta venni Zorge Salamon leányát –

Igen –

Ön bolond. Ezzel a mesével menjen, kérem, valaki máshoz. Ön belőlem pojácát akar csinálni. Most már igazán elég. Hagyja el a szobát –

Esküszöm önnek, esküszöm a rigókra és a pacsirtákra, esküszöm önnek Göncölre, a kutyámra, esküszöm Göncöl szemére, amelyben a hűség vize csillog, esküszöm Abihail hajára, Abihail szemére, esküszöm az egész Abihailra, esküszöm arra az átokra, amit Zorge Simon apja gyilkosára mondott, esküszöm Zorge Salamon véres szakállára és erre a barna bőrtárcára és az elásott tizenkétezer forintra –

Bolond –

Tudom, igen, nem bolond, annál sokkal-sokkal több. Képzelje, agyonütöm az apát, és az elrabolt pénzből akarok a leánnyal együtt élni. Akkor erre nem gondoltam. Nem is volt lelkiismeretfurdalásom, igazán nem volt. Olyan volt, mintha játszanék. Nekem először mindent gyönyörré kell változtatnom,

csak úgy tudom megtenni, még a gyilkosságot is. Ha egy rigó sebes lábát láttam, jobban fájt, mint mikor láttam a holt öregembert az út szélén véres szakállával. Amikor a tárcát zsebéből kivettem, fütyörésztem, és azt mondtam hangosan az éjszakának, borítsd hallgatással e halottat, Éj anyám, és fátyollal vond be őt, anyuskám, kisztihand, és sötétséget izzad a reszkető éjszaka, azzal kalapot emeltem, és azt mondtam Zorge holttestének, az ég áldja meg, uram, köszönöm a pénzt, majd gondolok még önre, Abihail szép, ó, Abihail csókja forró –

Tóbiás harsány nevetésre fakadt.

Pokoli, szólt.

Az. Pokoli –

Ön még Hoppyn is túltesz. Micsoda fantázia. Micsoda vallomás! Emlékiratomban le fogom írni. A rendőrség szerencsétlen intézmény, az emberekben felébreszti a szunnyadó konfesszionális ösztönt, és idejönnek, és a bűnök bevallásában kifogyhatatlanok. Ha én mindenkit, aki vallomást tett, letartóztatnék, már nem lenne senki, aki szabadlábon járna.

Ön nem hisz nekem, szólt Pataj.

Eltalálta. Egy szavát se hiszem el. Ön bolond. Csak nem ülök fel bolondnak. Kinek néz engem –

Szörnyű, suttogta Pataj.

Bizony az. Különösen nekem. Ön elmegy és elfelejti, holnap esetleg más jut eszébe. De én itt maradok, és öt perc múlva megint jön valaki, és nagy zokogások közepette bevallja, hogy Zorge Salamont ő ölte meg, tényleg szörnyű.

Szóval ön nem hiszi el. Még ennek a bőrtárcának sem?

Hol szerezte? Mi? Bormester adta önnek? Beszéljen. Találta? Abihailtól kapta?

Zorge Salamon zsebéből vettem ki. Véres volt, itt, nézze, itt ez a vérfolt. Látja?

Hogyne látnám. Ön úgy beszél, mint a rémdráma szereplője. Nem szeretem a rémdrámákat.

Ismerje el, hogy a hatóság is tévedhet. Itt van az az eset a pástétomsütővel. Én akkor ugyan még gyerek voltam, de nagyon jól emlékszem rá. Minden részletében kigondolt história volt, Flórián ügyész találta ki, hogy ellenfelének, Féllábú ügyvédnek orra alá borsot törjön. Olyan volt, mint a középkori vita, ki bírja jobban érvekkel, és Bormester Virgilt mégis elítélték négy évre. Látja, ebben a dologban semmi sem volt igaz, mégis elítélték. Mondja, hogyan lehet az, hogy most viszont minden igaz, és nem hisznek nekem! Hogyan lehet az, hogy –

Afölött, hogy mi az igaz és mi nem, én döntök, érti, uram, ez a hatóság előjoga, és önnek ehhez semmi köze sincs. De ön megint Bormesterről beszél. A dolog mind gyanúsabb. Miért védi ön Bormestert? Mi? Már-már azt kezdem hinni, hogy az a pástétomsütő ügy nem is volt légből kapott, ki tudja, talán minden pontosan úgy történt, és ez az elszánt gyilkos –

Az ég áldja, felügyelő úr –

Csak bízza rám. Én már tudni fogom, hogy mit tegyek. Én már gondolok is valamire, amivel a nyulat a bokorból kiugratom. Egy dolog felől azonban ön bizonyos lehet, és ez az, hogy ön tökéletesen bolond. Eredjen el szépen, vegye feleségül Abihailját, és éljen boldogan –

Nem lehet, nem lehet, kiáltotta Pataj, érti, én azt hittem, hogy lehet, de aztán megcsókoltam Abihailt, és az ő csókja azt mondta nekem, hogy mindent lehet, de ezt nem. Nem lehet, hogy a meggyilkolt apa

pénzével a zsebemben a leányt megcsókoljam. Még ha dolgozni tudnék, ha jó állampolgár tudnék lenni, olyan, mint más, akár ön is, akár még Hoppy, vagy, akkor lehetne, de én azt gondolom, ebből a tizenkétezer forintból majd házat veszünk, és a lakásokat kiadjuk, és abból fogunk szerényen élni, de nem lehet, higgye el, nem lehet, hiába fölényesked-
tem akkor, és azt hittem, hogy egy rigó lábán az apró vérfoltocska jobban meghat, mint az a halott az országút mellett, de ez nem megy, talán menne Abihail nélkül, talán ha csak Göncöl lenne, és mindig sétálnánk és fütyülnénk, akkor menne, de Abihaillal nem megy, hiszen az ő apja volt, és tudja, tudja, Abihail tudja, igen. Nem tudja, és mégis tudja. Nem meri tudni, de amikor rám néz, akkor tudja, hogy apját én csaptam agyon az országúton, és azt mondja nekem, te olyan sötét vagy, és félek tőled. Sőt azt is mondja, hogy nem, mi abból a pénz-
ből nem élhetünk, melyik pénzből, kérdem én, hiszen az is olyan pénz, mint a többi. Nem, mi abból a pénzből nem élhetünk. Ő tudja, hogy én azt a pénzt apja zsebéből vettem ki, abból a véres barna bőrtárcából vettem ki. És ő tudja, és azt mondja, mi nem élhetünk együtt, mert Simon az ő apja gyilkosát megátkozta, és megátkozta még azt is, aki hozzám nyúl, aki nekem ételt ad, aki rám néz, aki szeret, aki megcsókol. Még Abihailt is megátkozom, és most már tudom, hogy nem lehet, ezért láttam, nincs mit tenni, és eljöttem, most már nincs mit tenni, el kell jönni és bevallani, akasszanak fel, úgyse vagyok jó állampolgár –

Kibeszélte magát? Nos, ha igen, akkor kérem, hagyjon el, nézze, nekem más dolgom is van, mint önöket itt mind sorra gyóntatni és bűneiket hallgat-

ni, amelyeket az ördög tudja, honnan szednek elő, teremtőm, higgye el, az én foglalkozásom nem könnyű –

Igazán nem hisz nekem?

Igazán nem hiszek önnek. Ezt kötelességem nyíltan megmondani. Ön egzaltált ember, szerelmes is, igazán nem tudom, miért nem tölti idejét Abihaillal, szép leány, tüneményesen szép leány, irigylem önt, hogy ilyen felesége lesz. Fogadja szerencsekívánataimat, viszontlátásra, számítok arra, hogy az esküvőre meghív –

Felügyelő úr, engem öngyilkosságba kerget –

Nono, csak nem –

Én így nem vagyok hajlandó élni. Én Zorge Salamont megöltem és kiraboltam, és így nem vagyok hajlandó élni, és én még Abihailt el is csábítottam, és gyereke lesz, és én nem vehetem el, ó, pedig talán most már, talán érte jó állampolgár is tudnék lenni. Most már késő. Az ő életének is vége. Én ezt nem tudom nézni. Én azt akarom, hogy engem megbüntessenek, én vezekelni akarok –

Jó, jó, kedves Pataj, ön derék ember, ön is vezeklő. Tudja, hogy a báró Bellának milyen levelet írt, Hoppy felbontotta és leírta, és mindenkinek nagy titokban felolvasta, biztosan önnek is felolvasta már egynéhányszor. Ott igen érdekes módon fejtegeti, hogy kik is azok a vezeklők. Nem baj. Mindannyian vezeklők vagyunk, viselje el türelemmel, vegye el Abihailt, ha már elcsábította, akkor ez önnek kötelessége is, akár jó állampolgár, akár nem, szépen elveszi feleségül, és boldogan élnek, pláne ha ön már elhatározta, hogy Abihailért jó állampolgár is tudna lenni. Ezekről a dolgokról pedig szokjon le. A Zorge-ügyet felejtse el, nehéz ügy ez, kérem, én már fél

évnél hosszabb ideje vesződöm vele. Nem olyan egyszerű, mint ahogyan ön hiszi, hogy ön csak úgy agyonütötte. Mindenesetre szép öntől, hogy eljött, de lássa be, nekem komolyan megalapozott tényekre van szükségem, nem pedig vallomásokra. Hiszen ez az egész dolog, amit ön előadott, egészen romantikus. A szép leány, a fiatalember megöli apját, és a pénzből együtt akarnak élni, de nem lehet, mert a leány tulajdonképpen mindent tud, és a testvér szörnyű átkot mond. Szép, de romantikus. Nekem igazán tetszik. Kár, hogy valószínűtlen. A tények, sajnos, sokkal egyszerűbbek. Viszontlátásra, kedves Pataj, még egyszer gratulálok önnek –

Tóbiás felállt, és Pataj kezét melegen megszorította.

Pataj még nem mozdult.

Menjen, lássa be, hogy hivatalos dolgaim is vannak, nem érek rá érdekes beszélgetésekre. Ha kedve van, látogasson meg otthon. Ott majd eldiskurálunk tea mellett, kellemesebb, mint itt –

Nem sok idővel azután az a hír terjedt el, hogy valaki Zorge Simon címére nagyobb pénzösszeget, szám szerint tizenkétezer és száznegyvenhat forint és ötvenkét krajcárt küldött. Ugyanakkor nem Tóbiás felügyelőnek, hanem egyenesen a rendőrségnek Pataj aláírással valaki, nem lehetetlen, hogy maga Pataj, hosszú levelet küldött. A hír forrása minden bizonnyal Hoppy volt, aki akkor ennek a levélnek másolatát többeknek a legnagyobb titokban és titoktartás mellett fel is olvasta, sőt úgyszólván az egész városban senki sem volt, akinek ne olvasta volna fel. Egy napon apám is azzal tért haza,

hogy Hoppy a park padján a levelet neki is megmutatta, és anyámnak az egészet elbeszélte, és erről a tárgyról igen hosszasan, napokon át, állandóan beszéltek.

Az a levél Pataj aláírással, mondom – , de Tóbiás azon az álláspontón volt, hogy ez valaki részéről, talán éppen a gyilkos, nincs kizárva, hogy Bormester Virgil részéről újabb csel, és felháborodva tiltakozott. Nem, őt ebben a dologban nem ugratják be, kinek nézik őt, ugyan, ne is beszéljünk róla. Hogy az írás tényleg Pataj írása, amivel valaki a postautalványt megcímezte, azt a postautalványt, amellyel valaki Zorge Simonnak tizenkétezer-egyszáznegyvenhat forint és ötvenkét krajcárt küldött? Igen, tényleg ugyanaz az írás. Pataj írása? Ez más kérdés. Az illető Pataj írását utánozhatta is, és ez sokkalta valószínűbb. A dolgok nem olyan egyszerűek. Ő nem olyan gyanútlan, hogy mindennek azonnal beugorjon. Pataj neki vallomást tett, igen érdekes, bár a legnagyobb mértékben romantikus vallomást, de a dolog egészében véve teljesen valószínűtlen volt, mondjuk úgy, hogy abban a valószínűtlenségi mozzanat rendkívül csekély volt, és ennek elbírálását csak bízzák reá, neki elég gyakorlata van, a logikáról pedig nem is szólva, a fiatalember fantáziált, sőt fel is vágott, még a báró levelére is hivatkozott, hogy ő vezeklő. Hát nem bolond? Ha nem vigyáz magára, még Hoppy lesz belőle, fantáziája mindenesetre már van, csak még nem tud úgy hőbölyögni, ezt még neki meg kell tanulni, szóval ebből így tökéletesen és egyszer s mindenkorra elég.

Pataj a levélben bejelenti, hogy nem fog öngyilkosságot elkövetni. A gyilkosság körülményeit a lehető legaprólékosabban leírja, még azt is, hogy

kikkel utazott együtt, és a vasúti kocsiban kivel mit beszélt, aztán hogy miképpen követte az ószerest, az országúton késő este hogyan ütötte le. Visszafelé menet a szomszéd állomáson vett jegyet, hogy a gyanút magáról elhárítsa, és nem egészen hazáig, a Kiserdőnél leszállt, és csak négyszáz forintot vett magához, a többit újságpapírba csomagolta és elásta. Aztán a városba ment, új ruhát vásárolt, persze viselteset, éppen Zorge Salamon boltjában, és közben figyelte az ószeres feleségét és fiát. Ők még nem tudják. Nem is sejtik, hogy a pénz, amivel fizet, honnan való, abból a barna bőrtárcából. Még mulatott is rajtuk. Milyen ostobák! A pénzt nem ismerik meg. Egy kutya azonnal megismerné. Nem a szagról. A kutya egészen más. Ha belépsz a boltba, a kutya rögtön tudja, hogy ez az ember itt az éjjel Zorge Salamont leütötte. De nem, nem, Zorge felesége tényleg érzett valamit, ijedten nézett rá, mármint Patajra, amikor a pénzt elvette, keze reszketett, és a pénzt meg is nézte, nem azért, mert azt hitte, hamis, nem, egészen mást nézett rajta, hangja egészen elfulladt, és Simonnak azt mondta: adj vissza a százasból, én, én, én. Mi baj? kérdezte Simon. Kicsit szédülök, azt hiszem, a gyomromat elrontottam. Erre Simon kezébe vette a pénzt, és akkor hirtelen elsápadt. Nem tudom, mitől. Nem is nézett a pénzre, de rám se nézett, írja Pataj, csak a keze neki is reszketni kezdett. Százból? kérdezte rekedt hangon. Igen, százból, felelte az asszony. A ruha negyvenöt, visszajár ötvenöt. Ötvenöt. Amikor az ötvenötöt kifizette, a keze reszketett. Remélem, jó vásárt csináltam, szóltam én. Simon nem felelt. Zavarosan nézett valahová, olyan volt, mint a kutya, nem tudta, mi történik, de valamit tud és reszket. Én fütyörésztem. Jó vásár. Csinos

ruha, mi? Alig viselték, és nekem pont jó. Körülnéztem, hogy Abihail nincs-e ott, valahol. Nem volt. Fogtam a ruhát, elmentem, átöltöztem, és a cukrászdába siettem. Nézd, mondom, új ruhám van. Abihail mosolygott, és tetszhettem neki, és hozta a krémest, és titokban kezét otthagyta, hogy megsimogassam, és lángpiros lett, amikor hozzáértem, és azt mondtam neki, Abihail, Abihail. Csakhogy amikor a pénzt elővettem, hirtelen elsápadt, és reszketni kezdett. Mi baj? kérdeztem. Nem tudom, hirtelen megszédültem. Nem is tudom. Mi baj? kérdeztem. Ó, hogy szégyenlem magam, mennyi is volt, egy forint, igen. A három krémes huszonnégy. Mindjárt adok vissza. De a keze csak reszketett, és ő is olyan volt, mint a kutya, nem tudott semmit –

Ezt Pataj mind pontosan leírta és azt is, hogy Abihailt szerette, de rá se mert nézni, mert Simon átkától félt. De nem leszek öngyilkos, írta Pataj. Ha felakasztanak, az más, az rendben van, az igazságos. De nekem nincs jogom kivégezni magam, ha már nem fogtak el. Ő most innen elmegy, de ha a rendőrség körözni fogja, ő azonnal megjelenik, nem szökik meg. Elmegy innen, még nem tudja, hová, a pénzt, amije maradt, az utolsó fillérig visszaküldte, és majd dolgozni fog, a többit letörleszti. Ha el akarják fogni és felelősségre akarják vonni, azonnal itt lesz.

Hát ehhez mit szólnak, mondta Tóbiás, mi? Mit szólnak hozzá? Ez aztán a romantika. Mondom, ez az ember valóságos Hoppy, csak nem hőbölyög. Más a stílus, de ugyanaz a bolond, vezeklő –

Ugyanaznap Abihail is eltűnt. Pataj róla semmit sem írt, sem róla, sem Göncölről. Ők hárman eltűntek. Abihail abban a ruhában, csak úgy, felöltő nélkül, ahogy a cukrászdába ment. Öngyilkosságot

követtek el? Nem, nem, Abihailról egy szót sem írt, csak annyit, hogy amikor neki bevallotta, Abihail azt mondta, igen, én ezt már régen éreztem, mindjárt, amikor az új ruhában megláttalak, éreztem, amikor a pénzt elvettem, biztosan tudtam, pedig még akkor azt se tudtam, hogy apám meghalt. És akkor Pataj azt írta: Abihail, Abihail, eljössz velem, és az én szerelmem az átoknál is nagyobb lesz, és az átok tüzénél is nagyobb lesz –

Hát nem tiszta romantika? Mondja csak, nem tiszta romantika?

Nekem az a benyomásom, válaszolta Barnabás, bármilyen különösnek lássék is ebben a pillanatban, hogy tényleg ez a fiatalember volt az, aki az ószerest megölte –

Ezzel a benyomással ön nevetségessé teszi magát. Vagy bosszantani akar? Romantika –

Igen, az. De ne felejtse el, hogy ilyen romantikus esetek a történet folyamán elég gyakoriak, bizonyos tekintetben gyakoribbak, mint az úgynevezett reálisak. Vagy nem? Fel kell tenni, hogy a jelen esetben is –

Mit tesz ön fel? És ha fel is teszi, ha feltevés is, nem? Pataj ezt a szép leányt megszöktette, és ehhez csinált valamilyen látványos és színpadias mesét. Mivel ez a rendőrség hatáskörébe nem tartozik, csináljon, amit akar, vagy nem?

Igaza van. Ennek ellenére azt hiszem, ha ön köröztetné, azonnal jelentkezne –

Azt elhiszem! Ó, igen, kiáltotta Tóbiás, ebben aztán én is biztos vagyok! Ismét megjelenne, és vallomásokat tenne. Nem, nem, ebből a Zorge-ügyből elég. Ön engem rá is beszélne. Arra, hogy hirdetést tegyek közzé, felszólítom Zorge Salamon

gyilkosát, a rendőrségen haladéktalanul jelentkezzék. Akkor aztán lenne dolgom a vallomástevőkkel, jönnek, az ajtóban sorban állnak, Améline és Ábel és Pergelin és Hoppy, mind jönne vallomást tenni, és töredelmesen bevallaná, nem, kedves Barnabás, ne beszéljen engem rá ilyesmire, ne űzzön velem tréfát, igazán elegem van ebből a Zorge-ügyből –

Talán mégis, talán, súlyos eset, patajoleszcens –
Igazán? Pataj? Az a fiatalember, aki a pástétomsütőt megölte? Illetve Flórián, hogy is csak, már elfelejtettem –

Komoly baj, komoly, prosulteriolábiás állapotban fellép, a rudex mumifica, húgykőfejlődés –

De hiszen ön úgy beszél, mint Ágoston atya –

Holott Hoppy Lőrinc vagyok, valódi Hoppy Lőrinc, ha szabad így mondani, ma már senki se tudhatja, de én valódi vagyok –

Nem is csoda, hiszen az öreg Saroglyát is meggyilkolták –

Nem, nem Saroglyát, Zorge Sebestyént, de azt is már több mint egy fél éve. Pataj elment és jelentkezett, de Tóbiás kidobta. Én azt hiszem, ha Tóbiás kidobta, akkor ő volt a gyilkos, uterolábiás patajonia –

Ön mégiscsak Barnabás Maximus –

Hoppy vagyok, Hoppy Lőrinc, valódi Hoppy –

Hiszek egy Zorgében, hiszek egy Zorgében, és hiszek a valószínűtlenségi mozzanatban, mindörökké, mindörökké –

Örvendek, mélyen tisztelt barátom, engedje

meg, hogy felesége őnagyságának kézcsókomat jelentsem –

Tyityityi-tyiüüüü, tyiüüüü –

Ő volt, azt én tudom, aki abban a rossz házban, és rám is mindenféle pletykákat mond, pedig ő volt –

Egyelőre két tonna arckrém, finom porcelán tusban –

Dear Bella, dear Bella, you are the last rose of my summer –

Tarlón tapolca, réten pirika –

És lángot izzad a reszkető hajnal –

Qum-qum gyökerek és a popolele törzs –

Levesnek pedig a leghelyesebb Prescott Mexikó meghódítása, tésztának Heine utazása a Harzban, rokfort sajtnak pedig Rimbaud költeményei –

Mire a grófnő belépett, és így szólt: Edward, nem látja, hogy világoskék selyem hálóingemre flamand csipkét varrattam –

Kondér – kondér –

Vigyázz, Göncöl kapitány, szegény bolond, mit énekelsz –

Mégiscsak bűnbak vagyok, és nem tehetek mást, mint –

Jóóó-gor ugye sóóó-bor –

Mire gyorsan eltávozott, és fejét fogta, és az utcasarkon a gyermekkocsit fellökte, aztán elszaladt –

Hyperagnostikon és paraspermatoid diafosszilitás –

Hikkululu és Nyorobembe –

Ötvenezer perselyt is rendeltem már –

és akkor csend lett, és az emberek és a helyek és a szavak és a nevek csendje –

a Horpály csendje és a Hárombéka tér csendje és

az Eleonóra királynő fasor csendje és a Hosszú utca csendje és a Pataksor csendje –

és Bormester csendje és Howligree csendje és Barnabás csendje és Gambrinus csendje és Tóbiás csendje és Marcella csendje és Pergelin csendje és Monopol csendje és Majoránna csendje és Vermerán csendje és Andrea csendje és Auguszta Kornélia csendje és Améline csendje és a báró csendje és Episztemon csendje és Kesző Benjamin és Benedek és Bertalan és Domonkos csendje és Kuruc csendje és Zorge Salamon csendje –

és akkor csend, a nagy csend, a nagynagy csend, a nagynagynagy csend –

a Dalai Láma csendje, a Hikkululu és Nyorobembe és Popolele csendje és a Baudelaire-mártás csendje és a valószínűtlenségi mozzanat csendje és a Tépelődések csendje és a gulyás és a pörkölt csendje és a bűnbakok csendje és az áldozatok csendje és a kondérok csendje és Göncöl csendje és a jó és rossz állampolgárok csendje és a természethez való visszatérés csendje és a reszkető éjszaka csendje és az édes és a savanyú bor csendje és a perselyek csendje és a lyoni kék selyem hálóing csendje és a mámócok, a nyürgék, a fikányok és a talabérok csendje és a Strucc csendje és Robin Joe csendje és a görögtűz csendje és a pókok és a fehér és a fekete lovak és a görbe szögek csendje és a szarpékek csendje és Mihály arkangyal csendje és az elcserélt újszülöttek csendje és a fluxilitás és a lebenysorvadás (lastica turcica) csendje és a bombák és a kancellárok csendje és az eredeti létezés kininnél keserűbb csendje és a jó és a rossz között való hintázás csendje és a bádogkakas csendje és Karmazsin csendje és a szentimentalista csendje és az

adamasz és a hirophlogystikon csendje és a felgyújtott házak és a kisiklott vonatok csendje és a Jangce-kiang és a Huang-ho csendje és az éneklő igazság Csendje és a véres szakállak csendje és a tizenkétezer forint csendje és a vallomások csendje és az őszibarackbefőtt csendje és a vezeklők csendje és Abihail csendje, Abihail, ó, Abihail –

GONG

Remélem, szólok, megengedi, hogy arra, amit most elmondott, megjegyzést tegyek. Feltéve, szólt Bormester Mihály, ha nem tart sokáig. Öt percet engedélyezek. Szókratész is ötperces felszólalásokat volt csak képes megtűrni, hallgatással ugyanis nem bírta tovább. Nekem pedig semmi okom nincs arra, hogy Szókratésznél kisebb stílű fecsegőnek tartsam magam. Talán, szólok erre én, kétszer öt perc alatt el fogom tudni mondani. Én pedig, válaszolta ő, igyekszem magam türtőztetni.

Elbeszélésében ön egészen sajátságos módszert követ. Az első rész 1884-ben történik, a második első fele 1887-ben és 1890-ben, második fele pedig 1896-ban, amikor ön hatéves gyermek. Az első részben ez az egész dolog nem olyan feltűnő, már úgy értem, az emberi sorsok irányának és karakterének ez a különös divergenciája, hanem inkább paralel volta, igen. Úgy vettem észre, hogy a rajz az ön részéről nem tudatos. Ön csak az ön hajmeresztő realizmusával az egészet ábrázolja, és a közösség kérdésével egyáltalán nem törődik. Az a helyzet, amit ön ábrázol, nem társadalom. Így mondom. Nem közösség. Vagyis nem egymással találkozó és egymást érintő sorsok szövevénye, ami éppen a közösség, hanem absztrakt párhuzamosok egymás mellett, egymásról tudomást nem szerezve és nem véve, egymást nem érintve és egymástól tökéletesen függetlenül. Ezek közül az emberek közül a másikkal egyik sincs valódi viszonyban, mindegyik a többitől függetlenül fut saját irányába. Ezt az absztrakt, egymástól független sorsot én szeretném monomániának nevezni, s ez az, amiről Hoppy Lőrinc a báró levele alapján (Thoreau-idézet) beszél, minden ember olyan, mintha oszlop tetején állna, harminc éve már, fél lábon, annak tudatában, hogy csakis neki van igaza, a többi mind bolond. Az emberek ebben az absztrakt monomániájukban rugalmasságukat és érzékenységüket elvesztik, és a

közös életre képtelenekké válnak. A közvetlenség megszűnik, és az egész létezés reflexívvé lesz. Olyan ez, mondjuk, mint a bábeli társadalom, a nyelvzavar, mindenki a másiktól függetlenül él. Az, amit ez az ember közösségnek (társadalomnak) nevez, az tulajdonképpen csak látszat. Valójában nincs. Senki sehol senkivel soha nem találkozik. Ahol monomániások élnek, ott közösségről beszélni ostobaság. Mondom, az első részben ez a nem létező közösség még nem olyan kirívó. Lehet, hogy a társadalom 1884-ben még nem bomlott fel ennyire paralel monomániákká, amelyek még a végtelenben sem találkoznak. A második részben, különösen 1896-ban ez a tény már olyan bántó, hogy szóvá kell tennem. Itt van például Ábel alakja. Ábel ennek a sajátságos nem létező közösségnek kínzó tudatában van, ami már abból is kitűnik, hogy szerinte még a bűn is jobb, mint ez a monománia (gyarlóság), vagyis még a divergencia és az egymástól elrohanó sorsok is jobbak, mint ezek az absztrakt párhuzamosok. Kitűnő példa erre a résznek tulajdonképpeni főalakja, Pataj. A látszat szerint Pataj, mert Zorge Salamont megölte és kirabolta, bűnös. Valójában azonban nem bűnös, mindössze monomániás, és ezért nevetséges. Pataj szeretné a gyilkosságot bűnné tenni (szeretne közösségbe lépni, már csak azért is, mert szeretne Abihaillal közösségbe lépni), Tóbiáshoz el is megy, és a valót feltárja, és a kezdeményező lépést a közösség felé megteszi. Tóbiás azonban monomániájából nem tud kilépni. Absztrakt marad. Patajt nem érti, és vissza is utasítja. Tóbiás csak párhuzamos monomániákat ismer el, a többi számára nonsens. Ezt fejezi ki nála a valószínűtlenségi mozzanat, amely jellegzetes monomániás attitűd, a valóságban való tájékozódás teljes megzavarodása. Tóbiás valószínűtlenségi mozzanatával párhuzamos Andrea őrnagynak a természethez való visszatérése,

Gambrinus restaurant spirituelje, sőt Barnabás Maximusnak mint varázslónak fellépése is.

Az öt perc letelt, szólt Bormester Mihály. Pedig, mondom én, megjegyzéseimet még csak most alapoztam meg. Helyes, adok még öt percet, gondoljon arra, hogy a hallgatás milyen erőfeszítésembe kerül, de amit mond, nem is olyan rossz. Folytassa, kérem.

Az első részben, mondom, a segédfogalmazó perének tárgyalása közben Toporján és Barnabás a folyosón beszélgetnek. Az egyik azt mondja: hihetetlen, hogy ez a valóság, amelyben élünk, milyen labilis. Aztán pedig: századunk nagy kérdése a valóság. Végül: az őrültek századának nagy kérdése a valóság. A dolgot úgy tünteti fel, mintha a valóság kérdése kizárólag az őrülteké lenne, és a józan ember és korszak valóságproblémát nem ismerne. Nos, én ezt tekintem a második részhez való átvezető gondolatnak. Mert mialatt az első rész az egyszer s mindenkori és végleges és visszavonhatatlan (absztrakt) monomániákból és azok gyógyíthatatlanságából indul ki, a másodikban ez a véglegesség felborul, és az emberek az egyik monomániából a másikba bukfenceznek. Hoppy ezt úgy mondja, hogy itt már semmi sem a régi, és minden megváltozott. Agoston csapos lett, Toporján elzüllött, a báró elutazott Adenbe, Bella regénybolond lett, Keszõ Bertalan látogat, Flórián donhuankodik. Ez Bormester Virgil kétségbeesésének első és fő oka, ezért akad bele tüsténT Améline-be, aki maga ezt az állandó labilitást, a hintát jelképezi. Az alakok és a sorsok itt már felcserélhetőkké váltak, itt Keszõ Bertalan Toporján lett, de Toporján nem lett Keszõ, és az öreg Benjamin bácsi tökéletesen megzavarodott, és már senkit sem ismer meg. A sorsok elcserélhetőségének lehetősége a szülési jelenetben kulminál, amikor Majoránna Herstal fiát Bormesterék bölcsőjébe, Bormester fiát Herstalék bölcsőjébe teszi. Majoránna azt hiszi,

hogy ez igazán mindegy. A csecsemők persze hazakerülnek, és elkezdik elcserélt életüket élni. Patajt én, ismétlem, a rész főalakjának fogom fel, már csak azért is, mert ő a majdnem ember, vagyis a nem jó állampolgár, aki kutyákkal és rigókkal barátkozik, és a nem létező közösséget tudatosan elkerüli, hiszen az lealacsonyító hazugság, Pataj az, aki a végső konzekvenciát levonja. Ellenalakja éppen Abihail, aki Pataj szerint, ha egészen nő lenne, nem lenne semmi baj (viszont akkor ő ezek között az emberek között meg se jelenhetne), de Abihail sorsát a Zorge család atmoszférája dönti el (az átok), és monomániásan mozog még akkor is, amikor Patajjal megszökik, és nem tragikus, hanem (szimpatikus) komikus alak, hiszen nem elhatározásból cselekszik, hanem monomániából. Persze ideje föltennem azt a kérdést, hogy mi is az a monománia. Valamely szenvedély túlsúlya a valóság fölött? Egyáltalán nem. Minden szenvedély személyes. A monománia meg éppen személytelen. Személytelen, s így szenvedélytelen. Absztrakt. A merő maszk, ami leszedhető és felcserélhető. A szerep. Az emberek egymást csak mint a nyilvánosság előtt játszott szerepet képesek megérteni. Majoránna ezért tartja lehetőnek, hogy a csecsemőket elcserélje. Ezért hiszi Tóbiás, hogy a gyilkos helyett Bormester Virgilt elfoghatja. Hiszi Améline, hogy a bűnt magára vállalhatja, de hiszi Pergelin és Ábel és Hoppy, hogy a gyilkos szerepében tetszeleghet. Hoppy Lőrinc tudása egyébként a többiét messze meghaladja, s ő az, aki a közösséghez tulajdonképpen a legközelebb van. Hoppy azonban állandóan a tükör előtt áll, saját maszkját és komikumát nézi, el van kábulva tőle, önmagának játszik (hőbölyög), ezért határjelenség, és minden pillanatban tudja, hogy ez játék (hőbölygés), ellentétben a humortalan Andrea őrnaggyal, aki, mikor saját maszkját leveszik, és neki megmutatják, akkor sem látja és nem ismeri fel és nem tudja, hogy a nyugdíjösztön és

a természethez való visszatérés nem azonos. Hoppy ellentétben áll Bormester Virgillel is, akit a tükör megzavar, ő a maszkot komolyra, sőt vallásosan veszi (Mihály arkangyal) és kétségbeesik. Ez a nevetséges kétségbeesés az ő Tépelődéseinek tartalma, és számára Mihály arkangyal nem valóság (mint ahogy Schnoen számára Perpetneky valóság, és azzá is változik), hanem mindössze hypothetikus fixa idea, és egész élete ebben a hypothetikus légkörben mozog, amibe kapaszkodna is, nem is. Améline pedig ezt a helyzetet ismeri fel, azonnal lecsap rá, bizonyosságot akar neki adni, de persze neki csak egyetlen bizonyossága van, az ő nőisége, a többi a hintában állandóan elvész. Bormester Virgil ezt nem érti, és hideg (absztrakt) marad, és ez az ő hallatlan komikuma, amellyel a Tépelődéseket írja. Améline-t a hintától nem tudja megváltani, holott jól tudja, hogy ez lenne az ő feladata (az ember csak egészen kicsiny feladatot kap, és bajunk az, hogy túl sokat akarunk megoldani, ahelyett, hogy a kicsinyt észrevennénk), Améline tovább hintázik, illetve monomániájában megmarad, és Bormester Virgil is.

Tíz perc, szólt Bormester Mihály. Nagyon szigorú, mondom én. Sokáig tart még? kérdi. Még öt perc, mondom, ezalatt biztosan végzek. Belemegyek, szól Bormester Mihály, annál is inkább, mert amit mond, az határtalan távlatot nyit, más szóval határtalan beszélgetési lehetőséget. Folytathatom? kérdem. Folytassa, szólt ő.

Amire végül is ki akartam lyukadni, az az egyetlenség fonákja. Itt senki sem valódi módon egyetlen, vagyis szubjektív és személy. Ez a pszeudoegyetlenség. Ez a maszk. Ezért belőle nem a szabadság bontakozik ki, hanem az őrület. Azért tartottam ezt fontosnak, mert a történet ezt igazolja. A múlt század végén a társadalomban a mai őrület csírája megvolt. Szabadságot akartak, de őrület lett belőle, mert nem a személyes egyetlen

szubjektumból indultak ki, hanem a maszkból. Az emberek nem saját szenvedélyüket élik, hanem démonjuk őrületét. Ismét Patajra hivatkozom. Pataj és Abihail között valódi szerelem nincs, mivel valódi kapcsolat és valódi találkozás sincs. Ők ketten párhuzamosan futnak, remény nélkül arra, hogy találkozhassanak és egyesülhessenek. Pataj csak látszólag szabad (nem jó állampolgár), valójában ő is maszk és őrült, s azt hiszem, ez az őrület az, ami őt a szerelemben annyira irritálja, ez az igazi magja, nem igazi szerelem ez, egyik részről sem az, monománia, s ezért nem valódi, hanem komikus. Az egész közösség a monomániák párhuzamosságának jegyében áll, a sorsok heterogén elemek, semmi egyöntetűség, semmi szolidság, semmi bizonyosság, semmi közösség. A befejezésben ez pontosan kiderül, amikor a heterogén alapszavakat (a monomániák és fixa ideák jeleit) egymás mellé rakja, kiderül, hogy itt semmi összefüggés nincs, ez nem közösség, hanem különnemű elemek egymásmellettisége, és itt nem a személyről és a szabadságról van szó, hanem a maszkról és a véletlenről. Ez a véletlen jelenik meg a merényletben (Ambrus), és amikor Herstal feleségét pont abba a szobába viszi, ahol Améline fekszik, s ahol Majoránna teljesít szolgálatot, az a Majoránna, aki Ábel hatása alatt Pergelinnel rosszul él, s ezért a kórházba ápolónőnek visszamegy, de bosszúból gazságokat követ el. Látszólag ez törvényszerű, valóságban azonban a véletlenek szériája, nincs benne semmi kiszámítható, főként semmi értelmes. A komikum ebben a monomániás paralel világban mindig abban csúcsosodik ki, hogy az egyes emberek (Bormester Virgil, Ábel, Féllábú, Tóbiás, Howligree, Barnabás) a másik megítélésében igen helyesen járnak el, vagyis a másik őrültségét jól látják, de a látást magukra alkalmazni nem képesek, és kritikájukból saját maguk mindig kicsúsznak. A komikus itt az, hogy önkritika nélkül

más embert bírálni nem lehet. Ez az álláspont tilos, és ezért nevetséges.

Az ön eljárását, szólt Bormester, nem tartom ildomosnak. Csak nem, mondom én. Ön, kérem, szólt ő, a poénomat lelőtte. Az elcserélt csecsemőkre gondol? Természetesen. A dolgot úgy rejtettem el, hogy csak gyanakvó, s ezek szerint az intelligens olvasó vegye észre, de még ő se legyen benne biztos. Amikor aztán az egész lelepleződik, akkor. Persze, mondom én erre, megint be akart ugratni. Most már az égvilágon nincs az az ügyefogyott, aki ne tudná, hogy Majoránna nővér a csecsemőket elcserélte. Bormester és Améline fiát Herstalné bölcsőjébe, lovag Herstal Raimund fiát pedig Améline bölcsőjébe tette. Én, vagyis név szerint Bormester Mihály tulajdonképpen és ezek szerint lovag Herstal Raimund fia vagyok. Érti? Kevesebb szóval is megértettem volna. Én ezt a bombát csak az utolsó pillanatban akartam robbantani, az olvasót próbára akartam tenni, és meg akartam lepni, s most ezt ön tönkretette.

Haragszik? kérdem. Bormester hahotázni kezdett. A méreg megesz, kiáltotta, most mi az ördögöt csináljak? Az egész história erre volt felépítve, és most a hatásnak vége, csámpás lett, akár ne is mondjam tovább. Legyen nyugodt, mondom én, az eddigi történet a valamirevaló hallgatóban máris olyan bizalmatlanságot ébresztett, hogy meg mernék esküdni rá, semmit sem hisz el. Ezt az ügyet alaposan összezavarták, a földkerekségen senki sincs, aki magát ki tudná ismerni. Én ugyan nem vagyok olvasó, csak ügyvivő, de biztosíthatom, nem hiszem el önnek, hogy ön Herstal Raimund fia, és elcserélték, és az igazi Bormester Mihály a Herstal családban nevelkedik. Nem hiszi el? kérdezte Bormester vigyorogva. Annak alapján szólok, amit mondott, ön nyugodtan lehetne Herstal fia is, de Bormester fia is, sőt lehetne valamilyen

idegen kölyök is, akár mindkettő vagy három. Ó, kiáltott Bormester, csak meg lehetne kérdezni Majoránnát, vajon elcserélt-e bennünket. Nem hiszem, szólok, hogy Majoránna erre a kérdésre, még ha élne is, választ tudna adni. Biztos ön ebben? Biztos vagyok benne. Majoránna nővér, benyomásom szerint, legalább ötven csecsemőt cserélt el, de ez a szám igen bizonytalan, lehet, hogy nagyon kicsiny, az is lehet, hogy százat vagy ötszázat vagy ezret, de az is lehet, hogy a csecsemőket összevissza rakta, és már elfelejtette, hogy őket elcserélte, és ismét visszacserélte. Majoránnát én nem tartom logikus, épelméjű teremtésnek. Úgy, szólt erre ő, Majoránnát tehát ön ilyen magasra értékeli. De én még az előbbieknél is tovább óhajtok menni, és azt mondom, eddigi elbeszélése folyamán ön eddig semmiféle biztosítékot nem nyújtott arra vonatkozólag, hogy például Toporján valóban Toporján, Barnabás valóban Barnabás és így tovább, szóval én, kérem, gyanúmat az egész vonalon fenn kívánom tartani. Hogyan, kérdezte Bormester, és fejét felkapta, hogyan mondja? Ön kételkedik abban, hogy Améline valóban Améline, és a Strucc valóban Strucc? Micsoda jogon teszi ezt? Nézze, mondom én, ezt bízza rám. Bennem az eddigiek alapján oly nagymérvű bizalmatlanság támadt, hogy ezt fenn óhajtom tartani. Én, kérem, el vagyok készülve arra, egyszerre csak valamely előre nem látott fordulat következtében kiderül, hogy Mirabel nem is Mirabel, hanem vagy Molly, vagy, ki tudja, valamilyen eddig még nem szerepelt személy, és ön csak azért nevezte el Mirabelnek, hogy engem a falhoz állítson. De ugyanígy van a többi emberrel is, sőt az egész eseménnyel. Én most már odáig jutottam, hogy nem csodálkoznék, ha az a bizonyos olvasó az egészet a földhöz vágná, és elkezdene átkozódni, és kikérné magának, hogy vele itt a bolondját járassák, mindenféle csapdába csalogassák, s mikor már benne van,

kinevessék. Rendes olvasó az ilyesmit nem soká tűri. Bormester Mihály erre harsány nevetésben tört ki. Szóval, kiáltotta, ön azon a véleményen van, hogy a hülyék csak azt hiszik el, ami valóban megtörtént? Azon a véleményen vagyok, válaszolom, hogy a valamirevaló olvasó ettől a pillanattól kezdve megadással tűri, hogy orránál fogva vezessék. Ha a könyvet még hajlandó egyáltalában tovább olvasni. Eddig még volt némi áttekintése, és a dologról volt valami feltevése. Most ez összeomlott.

Úgy érti, szólt erre ő, hogy ez a dolog még a realitásnál is bonyolultabb? Ha fejében ilyesmit forgat, természetesen tudomására kell hoznom a következőket: ami a realitást illeti, én egyáltalán nem szorulok arra, amit a valóság világának neveznek. Ez a valóságos világ nekem túl szimpla. Szegényes is, ostoba is, szellemtelen is, fantáziátlan is, nem is igaz, de főként, mondom, a realitáshoz igen kevés köze van. Azt mondom önnek, az a bizonyos valóságos világ eljöhetne hozzám realitást tanulni. Majd meg fogja látni, az eseményekben minél mélyebbre megyek, a valóságos világ fölött tanúsított fölényem annál nagyobb lesz. Most mindjárt belefogok a wertheri korszak elbeszélésébe, sokat fog belőle tanulni. Hiszen, ami eddig történt, az csak a környezet vázlatos rajza volt, a hős maga még egy szót sem szólt, csak a pukkancsbokor mögött hallgatózott, ez az első világháború előtti társadalom, amely végeredményében nem is közösség, mert hiszen az emberek, de még a szerelmesek is egyetlen pontban sem találkoznak. Azt hiszi, hogy az ilyesminek nincs következménye? Majd meg fogja látni. Igenis van, az ördögbe is, nem lehet érintkezés nélkül, a többire való tekintet nélkül a világba csak úgy büntetlenül beleélni. Hiszen a világháború sem volt egyéb, mint ennek az absztrakt életnek egyik következménye. Vagy nem? Mit gondol? Tételem az, hogy az emberek nem ismerik egymást, csak

maszkjaikat, vagyis egymás rögeszméit, és mert egymást nem ismerik, magukat sem ismerhetik, s így életük csődbe jut, és az egész emberiség csődbe jut, és e csőd az első fokon az első világháború. Mindenesetre a gyermekkor után az ifjúkor válik aktuálissá, és a leghelyesebb, ha –

Arra kérném, szólok, még ne kezdje el. Bormester komolyan rám néz. Mit akar? kérdi, nem volt elég, hogy poéneomat lelőtte? Más poént fogok ajánlani. Hallgatom, szólt ő. Meg lesz elégedve, mondom. Megvallom, mondja, tanácstalan vagyok. Olyan szépen kigondoltam, és most –

Halljuk.

Három, esetleg négy ajánlatom is van. Az első szívemhez legközelebb álló Episztemonból indulna ki. Nézetem szerint Episztemon a tulajdonképpeni főalak, és rossz néven is veszem öntől, hogy vele oly keveset foglalkozik. Ugyan, szólt Bormester, honnan veszi azt, hogy Episztemon a főalak. Jellegzetesen epizódfigura. Várjon, mondom, hadd fejtsem ki. Episztemon mindjárt a történet legelején, még a vöröshajú elindulásakor a vasúti kocsiban, emlékszik rá? Hogyne, felel Bormester, minden mozzanatra emlékszem, és látom, hogy fekszik a szakaszban piros kockás zöld pléddel fülig betakarva. Helyes. Nos, hát Episztemon már ott a kocsiban tulajdonképpen az egész regényt lejátssza. Ő az az ember, akire minden reggel joggal el lehetne mondani, amit Hoppy később úgy fogalmaz meg, hogy már nem a régi. A két konkurrens a levéltár új igazgatója és Schnoen Alajos. De mind a kettő elesik, az igazgató azért, mert bolond, Schnoen azért, mert az ő transzfigurációja periodikus, és így kiszámítható. Kérem, szólt Bormester, és kezét fölemelte. Látom, hogy ön itt ellenregényt csinál, és bele is egyezem. De várjon

csak, ön különös szavakat használ. Azt állítja, hogy a levéltár új igazgatója bolond. Honnan veszi ezt? Feltevés, válaszolom, amelyet később meg fogok alapozni. Addig, szólt ő, ezt az erős kifejezést mellőzze. Én az igazgatót rendkívül komoly embernek tartom. Elvégre, ha valaki hol Ursinus, hol Shakespeare, az nem lehet akárki. És mondja, mi különbség van az igazgató és Episztemon között? Episztemon, feleltem én, a regény tulajdonképpeni főalakja, az az ember, mondjuk, aki valamennyi között a legkozmásabb, és amiért én őt különösen nagyra tartom, hogy tökéletesen tehetségtelen, még Flaubert nyárspolgárainál is tehetségtelenebb, az az ember, akiből a géniusz oly mértékben és oly bántóan hiányzik, hogy –

Egészen meghat, mondja erre Bormester. Szóval ön Episztemont a regény főhősének tartja. Úgy van, szólok, és ha lehetne, kényszeríteném önt arra, hogy ezt ilyen módon kiegészítse. Az új poén ez kell hogy legyen: Episztemon, akinél a maszk seb és kényszer és szükség és őrület és tragédia és mágia és cirkusz és fátum és. Mondja csak tovább. Jól van, mondom. Szóval Episztemon egy reggel arra ébred, hogy ő tulajdonképpen Bormester Virgil. Ah, kiált Bormester, szóval ő az én apám. A dolog nem olyan egyszerű, folytatom. Episztemon Bormester Virgil, de senkinek se vallja be, csak Améline-nek. Amikor Bormester Virgil esténként a Tépelődéseket írja, Améline elhatározza, hogy valami nagyon rosszat fog tenni, elmegy Episztemonhoz, és háromnegyed év múlva ön megszületik. Pokoli, szól Bormester. Még nincs vége, folytatom. Améline most önt nem barna, hanem lila gyapjúkendőbe burkolja és kiteszi, na? Kitalálja? Óriási, kiált Bormester, szóval ő engem kitesz. Hadd találjam ki, hová. Selesztó suszter ajtajába. Ördögöt, mondom erre én, önt egyenesen Eleksze úr kapujába teszi. Erre nem gondoltam, válaszolt ő, sohasem találtam volna ki, annál

kevésbé, mert Eleksze urat nem ismerem, és soha nem is hallottam felőle. Ez éppen a meglepetés, szólok. Várjon, mondja Bormester, az új poén ellen, még ha egyébként bele is egyeznék, kifogásom van. Részlet, de mégis. Tessék, szólok. Arra kérném, hogy ne lila kendőben tegyenek ki. A lila színt nem nagyon kedvelem. Legyen kék. Sötétkék? Mondjuk, berlini kék. Ultramarin. Jól van, ultramarin. Köszönöm, ez megnyugtat. Szóval ultramarin. De kérem, beszéljen nekem Eleksze úrról. Nagyon szeretném őt megismerni.

Eleksze úr gyűjtő. Még szopós gyerek volt, amikor a cuclikat gyűjtötte, később csinos biligyűjteménye volt, aztán a szülői házban az összes kulcsokat összeszedte, és skatulyába rakta és katalogizálta, és cédulákkal látta el, és róluk naplót vezetett. Ez a kulcsgyűjtemény még ma is megvan, az ő gyűjteménye a földkerekségen a legtökéletesebb, szám szerint hatszázhuszonhétezer-ötszázhetvenöt kulcsa volt tegnap. Ahol valamilyen új alakú vagy rendszerű vagy anyagú kulcsot meglát, azt megvásárolja vagy ellopja, de aztán Eleksze úr bogarat is gyűjt, üvegszekrényben őrzi, ásványt és kavicsot és kagylót is gyűjt, és cigarettahüvelyt és klozetpapirost, különböző színekben és anyagokban és nagyságban és vízjellel és anélkül, sőt papírszalvétát is gyűjt, és jelvényt is gyűjt, és kaktuszt és gombot és gumisarkot és lepkét és gyógyszeresüveget és labdát és zsebkést és színes ceruzát és plakátot és tollhegyet és fogkefét és porfestéket és itatóspapírt és óraszámlapot és kecske- és birkaszarvat és nadrágszíjat és puskatöltényt és harisnyakötőt és aktfényképet és parókát és konzervdobozt és dugót és rózsafüzért és. Köszönöm, elég, szólt Bormester, most már Eleksze urat ismerem. És mondja, Eleksze úr csecsemőket is gyűjt? Nem, válaszolom én, bár amikor önt kapujában az ultramarin kendőben meglátta, egy pillanatig azon gondolko-

zott, nem kellene-e. És Eleksze úr engem befogadott? Nem, nem, Eleksze úr önt a kendővel együtt – Szóval Eleksze úr kendőket sem gyűjtött. Ő már többször gondolt arra, hogy kendőket is fog gyűjteni, és úgy volt, hogy ezzel az ultramarin kendővel végre megkezdi, de aztán – Igen, a kendővel együtt önt átvitte, találja ki. Nem, mondja Bormester, nem találom ki – Ön ismét valamilyen ismeretlen nevet fog mondani, és akkor elkezd róla beszélni, én meg itt állok, és történetemet nem tudom folytatni. Akkor megmondom én. Eleksze úr önt Keszõ – Bormester kiabálni kezdett. Semmiféle Keszõ. Hagyjon békét ezekkel a Keszőkkel. Melyik a négy közül? Melyik, kérdem én csodálkozva, hát Domonkos a zászlóval. Nem egyezem bele, szólt Bormester. Nem kell. Ez a poén nem kell, mondja a másikat.

A másik poén sokkal egyszerűbb. Már félek tőle, mondta Bormester. Nincs miért. Az új poén az, hogy ön tulajdonképpen Mandula Mózes tábornok fia, Venezuelában született, tévedésből hazahozták, és itt felejtették Ábelnél. A fene egye meg, szól Bormester, egészen elkedvetlenít. Nem is kérdem, hogy milyen tévedés volt, és miért felejtettek itt és miért pont Ábelnél. Nem, Ábel nekem kimagaslóan ellenszenves, nem nyugszom bele, hogy engem ő neveljen. Erről szó sincs, feleltem én, hiszen Pergelin önt ellopja. És a chimendex szoptat? Nem, ön Tóbiáshoz kerül, részt vesz a Zorge-féle gyilkosság nyomozásában, és Andrea őrnagyhoz is eljut. És aztán? Végül, úgyse találja ki. Esküszöm, hogy nem. Boromeus unokájához, akiről kiderül, hogy Monopol apja. És, szól, Auguszta Kornélia féltestvére? Nem bánom, ha önnek így jobban tetszik. Nem, szólt Bormester, sehogy se tetszik. Beszéljen a harmadikról.

A harmadik variáns, mondom én, még ennél is sokkal egyszerűbb. Ön fiatal korában sokat utazott. Járt ön

Haydeyarban? Haydeyar? kérdezte Bormester, hol van az? Mi az? Város? Ország? Ázsia? Haydeyarba, mondom én, úgy jut el, ha a tengeren Amiyehig megy, ott kiszáll, és vasúton Siminilanniig utazik. Ott átszáll a kaarkiii vonalra, és Valzon át Siluluba megy. Itt a határ. Torqui-haha innen már csak negyven kilométer, Moffon, vagyis a rövidebb úton –

Az angyalát, szólt Bormester, és mi köze ennek az új poémnek Kaarkühöz és Valzhoz? Én még azt se hiszem el, hogy ezek valódi földrajzi helyek. Ön ezt ebben a percben találta ki –

Vegye tudomásul, mondom én, hogy ön a haydeyari rádzsa fia –

Puff, szólt ő, ezt aztán jól kigondolta. És hogyan kerültem ide? Vagy ne is mondja, nem, nem akarom, ez a poén se kell.

A negyedik variáns, mondom én.

Ne fárassza magát, szólt Bormester, segítségét köszönöm, de majd csak boldogulok magam is. Inkább mondom tovább. Csak egy dolog van, amiért önre neheztelek. Hogyan gondolhatta, hogy Episztemon a főalak? Éppen ő. Ne bántsa, szólok én, Episztemont rendkívül kedvelem. Egyébként is az ön részéről azt az eljárást, hogy új korszak elbeszélésébe kezd, inkorrektnek tartom. Mi lesz a regénnyel? Ez önnek regény? Az alakokat felsorolja, s aztán faképnél hagyja. Új alakokat készül előszedni, anélkül, hogy ezeket rendesen kidolgozná. E módszer ellen kifogása van? kérdezte ő. Ennek így, mondom, semmi értelme. Felhatalmazom arra, szólt Bormester, hogy az adott alakokból olyan regényt csináljon, amilyet csak óhajt. Esetleg, mondom, meg is fogom tenni. Ez azonban nem teszi fölöslegessé, hogy nézetem szerint elhibázott

értékeléseit ne tegyem szóvá. Helyes. Én tudom, hogy a dolog mire megy ki, hiszen ön jó előre meg is mondta, burkolt önkritika és személyes elemzés. Mágikus tükör. De kérem, ez önt nem menti fel az ember iránt való kötelles tisztelet alól. Nagyon szigorú, szólt Bormester halkan. Meg nem engedett komédia, mondom, amely olyan határokat sért, amelyek, hiszen tudja. Értem, felel Bormester. És hogyan tartja ön ezt a részemről elkövetett hibát jóvátehetőnek? Ha például Zorge Salamont elnevezem Ágoston atyának, vagy, mondjuk, Toporján nem züllik el, hanem felcsap banktisztviselőnek, és cégvezetővé küzdi fel magát? Nem, mondom én, egyáltalában nem szokott módszereire gondoltam. Sőt. Önnek helyenként rendszeres összefoglaló előadásokat kellene tartania, amelyekben az egyes embereket gyarlóságaikért meg is feddené, és az olvasókat hasonló gyarlóságoktól óva intené. Az ön történetének nincs morálja. Bormester hahotázni kezdett. Remek ember ön, szólt. Ezzel sem elégednék meg, folytatom. Önnek ki kellene dolgoznia azt a módszert, amelynek segítségével az ember ezeket a gyarlóságokat önmagában, esetleg másban is, le tudja győzni. Az elbeszélőnek a közösségre nézve hasznos tevékenységet kell kifejtenie és – Bormester folyton nevetett. Önt jogos szemrehányás illeti, amiért oly fontos alakokat, mint Monopol vagy Mirabel vagy Pipi néni vagy a rektor vagy Strucc, csak úgy odakeni, Robin Joe-ról nem is beszélve, hiszen annak egyetlen hangját sem hallani, csak azt, hogy felesége megette. Fölteszem a kérdést, hátha az egész esemény kulcsa éppen Pipi néninél van? Bormester még mindig hahotázott. Kulcsokról beszél ön, szólt, ezek a kulcsok, remélem, Eleksze úr gyűjteményéből valók. Nem, uram, mondom én tovább, különösen, ahogy aztán a második részben az egészen egyet csavar, és a helyzetet még jobban felforgatja, nem csodálkozom az ön vöröshajúján,

aki fejét elvesztette, és az öreg Benjamin bácsin, aki az embereket már meg se tudja különböztetni. Ön egy szót se szólt például Jonathánról. Miképpen lett Jonathán fodrász? Engem az egész második rész elbeszélése alatt ez a kérdés piszkált. Jó, jó, helyes, Tóbiás, Howligree (én ezt a nyegle idiótát ki nem állhatom), Andrea, de miképpen lett Jonathánból fodrász? Meg van elégedve? Megnősült? Kit vett el? Mennyi jövedelme van? Hol lakik? Rokonaival kibékült? Tud még angolul? Iszik? Egészségi állapota? Van gyermeke? Aztán itt vannak az állatok, a papagáj meg a cinke, Göncöl és Karmazsin. És Boromeus? mi történt az özvegyével? Gyermeke volt? Ha volt –

Hagyja abba, szólt Bormester. Önnek egyetlen, nem éppen rossz, de nézetem szerint pontatlan összefoglalása van, s ez, amikor Barnabás Maximusszal az arcokról beszélget. Pontatlan? kérdi Bormester, miért? Mert önnek a dolgot nem az arcoknál kellett volna megfogni, hanem mélyebben. Tudom, hogy ön muzikális. Úgy van, szólt Bormester, szeretem Bachot és a madarakat. Mint Pataj, mondom én. Önnek a hangokról kellett volna beszélnie. Ami festői, az nézetem szerint inkább a felszínen van. Az éjszaka és a mélység jele a hang. Ezért a fül a félelem szerve. Fülem mindig nyitva van, még akkor is, ha alszom. Mert még álmomban is félek. Borzasztó lenne, ha egyszer ezt a félelmet elveszteném. Gyermekkorom kedves meséje arról a suhancról szólt, aki nem tudott félni, és elindult világgá, és folyton azt mondogatta, jaj, csak félni tudnék. Micsoda borzalmakat élt át, éjfélkor halottakkal kuglizott, mégse tudott félni. Én az én félelmemet nagyon féltem. A földi létezés legértékesebb pozitívuma. Ennek a félelemnek szerve a fül. Nézze csak meg az ön vörös hajú segédfogalmazóját, milyen elálló, ijedten fülelő fülcimpái

vannak, mindig arra figyel, mikor kell elbújni és elszaladni. Mindenkinek a fülére van írva, hogy mennyire gyáva. A bátor emberek füle kicsiny. Önnek ezért az egyes emberek hangját pontosan le kellett volna írni, le kellett volna hallgatnia. Itt van mindjárt Toporján Antal törzsorvos. Az ön elõadása szerint nyugodt, csaknem sima és olajos hangja van, mondjuk galambszürke és egy kicsit selymes, könnyen modulál, terjedelme nem nagy, de elég gazdagon árnyalt, úgyhogy háromszor oly tágasnak hallatszik. Ugye így van? Nos, ahogy én Toporján hangját lehallgattam, a beállítás rossz. Lehet, hogy a felületen, mondjuk a démoszthenészi látszat vonalán ez a galambszürke olaj hangja, de a démont kereső vonalban nyugtalan, reszelő hang, erőszakolt és kínos, sokszor csikorog, valamit mindenáron eltakar, ugyanakkor mesterségesen előtérbe tol, minden szilárd bázis, mondjuk hangnem nélkül, csupa rossz összhangzattani lépéssel, dobhártyasértő párhuzamos kvinttel. Az első percben amilyen kiegyensúlyozottnak látszik, éppen olyan széthangzó, reszketeg és bizonytalan. Ez az ember nem azért bolond, mert jó a dolga, hanem azért, mert csődben van. Állandóan ijedezik. Lehet, hogy üldözési mániája is van. Ezért lehet, hogy tényleg el is züllik.

Aztán itt van a másik, a báró hangja. Ön szerint kicsit száraz és cinikus és fölényes és affektált, különösen ha angolul és franciául beszél és tetszeleg. Szerintem ez a hang kicsinyes és önző, hiú, zavart, alacsony igényekkel, hunyász, helyét nem találja, és tulajdonképpen folyton fülel. Nem arra, hogy hol kap jó uzsonnát vagy bókot, nem, õ folyton fülel. Maga se tudja, mire. Valamit vár, és folyton vár, és ez a valami nem jön. Elmegy Adenbe? Azt hiszi, hogy Adenben õ azt, amire vár, meg fogja hallani? Ő ott is fülelni fog, ez a gyáva, hencegő és cinikus szélhámos és hiú svihák.

Aztán itt van Auguszta Kornélia. A felszínen ez a fecsegő és locsogó gágogás, a rekedt kacsa, pletykás szatyor. Én hallom, hogy ez a némber képes lenne az egész várost zsákjába gyúrni és hazacipelni, olyan ez a hang, mint a nyitott lyuk, mindent bele, mindent bele, nekem, nekem.

Pataj fütyörészésén kívül csak egyetlenegy esetről tudok, amikor a hangnak különösebb jelentősége van, s ez az, amikor Kesző Bertalan, az amatőr koldus szólamait adja elő. Nem mintha az előadás hiteles lenne. Ismeri az athéni malacvisító történetét? Valaki Athénben a visító malacot olyan pompásan utánozta, hogy híres ember lett. A másik a hírt megirigyelte, és köpenye alá igazi malacot rejtett. Most jön a vicc. Az igazi malac senkinek se tetszett, megint csak a művészt tapsolták meg. Miért? kérdi ön. Talán mert a malac nagyon is igazi volt? Vagy a művész igazibb, mint a valóság? Tud rá válaszolni? Az igazi koldus bosszúság. De micsoda gyönyör Kesző Bertalan fuldokló krákogását hallani! Ó, igen, ahogy ő szeped, és tuberkulotikusan köhécsel, nyelvével vibrál és dadog, és kihívóan szuszog, és merészen elcsuklik és nyöszörög. Micsoda védelem, hogy mindebből semmi sem igaz! Betegség és öregség és rokkantság és nyomor és elhagyatottság és ínség és éhség és szenvedés, panaszkodik, sír, óbégat, tántorog, jajgat, kölög és az egész kutyakomédia. Ön tulajdonképpen Kesző Bertalan módszereit követi. Legalább nyolcvan ilyen nyomorékot mutat meg, és ugráltatja őket, és mi hálásak vagyunk önnek, mert azt hisszük, hogy az egészből egy szó sem igaz. Ön az athéni malacvisító –

Túlbecsül, mondta erre Bormester, és száját rángatta. Várjon, mondom én, még nem vagyok a végén. Most Bormester Virgil, volt levéltári segédfogalmazó, később antikvárius és Améline férje, a Tépelődések szerzője, az ön álapja és futóbolond kerül sorra.

Kíváncsi vagyok, szól Bormester. Az ön helyében én a segédfogalmazó hangjának egész fejezetet szenteltem volna. Ő az az ember, akinek hangja tulajdonképpen nincs. Mert kié a hang? Azé, akihez szólok. Nos, Bormester Virgil soha nem szólt senkihez, és így hangja nem is lehet. Ő az abszolút monomániás, zeneileg a monológ, vagyis a néma ember, és amikor időnként felüvölt, csak úgy bele az éjszakába, olyankor még magányosabb és még monológabb és monomániásabb. Két ilyen esetre emlékszem, az egyik, amikor a törvényszéki tárgyaláson rohamot kap, a másik, amikor Améline előtt desperál. Egyébként akármit és akárkivel beszél, néma. Amit mond, tulajdonképpen senkihez sem szól. Parole intérieure, ahogy ma mondják. Virgil úr, akihez beszél, nem is látja. Labilis és tétova és atonális és iránytalan és szubsztanciátlan hang.

Ön, szólt Bormester, apámat sértegeti. Kérem, fegyelmezze magát. Végül pedig, folytatom, az elbeszélő hangja. Eleinte azt hittem, hogy ön, amikor komédiázik, akkor kínosan egzakt, s amikor a dolog hirtelen veszélyessé válik, akkor elkezd viccelni. Különösen a Hoppy-részletekben tűnt ez fel, de akkor is, amikor Barnabás Maximus a vöröshajúnak a nagy beszédet mondja, csaknem ariszto-phanészi. Később láttam, hogy a magyarázat nem kielégítő. Azt hiszem, hogy ön a bolond és a bölcs hangját keveri, anélkül azonban, hogy akár az egyik, akár a másik lenne. Önnek minden komédia lenne, ha. Ha. Így mondom. Csak éppen ha. És az ön hangja éppen ez a ha. Kettő közé szorult. Ön nagyon szeretne vérfagyasztóan komikus lenni, vagy burleszk rémregényt elbeszélni. Hangját erre a vonalra állította be. De ön nem ez. Ön csak ugrál, mialatt a többiből igyekszik bolondot csinálni, és inkább önmagát neveti ki, nehogy saját maga komikussá váljon.

Értem, szól Bormester, ön tehát azt állítja, hogy

hangommal én önmagamat bekerítem. Körülbelül, válaszolom. Hálás vagyok, szólt, hogy ezt oly sok fölösleges beszéddel, de mégis megmondta. Tudja ön, hogy mi az az egy-, két- és háromszobás őrült? Gondolom, felelem. Egyszobás őrült Pergelin vagy Fillér Joachim. A kétszobás, vagyis dupla, Ágoston vagy jellegzetesen Améline. Van három- és többszobás őrült is, de van egész őrültekháza. Ön, mondom erre, önmagát ilyen őrültekházának tartja? Engedelmével, válaszol Bormester halkan. A sötétség mindenre emlékszik, minél sötétebb, annál inkább. Az éjszaka a rossz lelkiismeret és az álom, emlékezés soha el nem követett bűnökre.

Most pedig, mondom én, arról szeretnék beszélni, hogy miért tartom Episztemont a regény főalakjának. Bormester öklét mutogatta. Már megint Episztemon. Nem engedem el, folytatom, meg kell hallgatnia. Jó, mondta Bormester, és sóhajtott, csak arra kérem – Igen, szólok, röviden. Episztemon a regény főalakja, nem pedig, mint hinni lehetne, Schnoen Alajos. Schnoent én, bár a történet háromszerűségében mutatja be (az egész regény a szokszerűség gondolatára épült fel), mint tanárt, mint kötekedő ficsúrt és mint esztelen verekedőt, tulajdonképpen egyszerűen hóbortos bádogosnak tartom. Hogy miért éppen bádogosnak, nem pedig kályhásnak, sem tetőfedőnek, sem útkövezőnek, sem kocsikovácsnak, sem kárpitosnak, sem órásnak, sem csaposnak, sem könyvkötőnek, sem keretezőnek, sem szabónak, sem üvegesnek, sem szakácsnak, sem hajóácsnak, azt majd később egészen bőven meg fogom indokolni. Beszéljen már Episztemonról, szólt Bormester. Az imént, mondom, indulatos volt, amikor beszélni kezdtem róla. Nos, kérem, Schnoen Alajost én hóbortos bádogosnak tartom, a történet főalakja tulajdonképpen

Episztemon. Ön, nézetem szerint, azt az eljárást követte, amit néhány képén Brueghel alkalmaz, különösen az Ikarusz című festményén, ahol kolosszális táj, tengeröböl, város, házak, hajók, kikötő, erdő, szántó-vető parasztok, almaszedés, utak, kocsik és gulyák és lovak és katonaság van, és a roppant távlatban oldalt a tengerben picurka kis löccsenés, mintha valaki a vízbe köpött volna, itt esik a tengerbe a szegény Ikarusz. Ön is egész menazsériát vonultat fel, koholt alakokat, fene nagy históriát és bonyodalmat, csak azért, hogy az embert félrevezesse, és ne vegye észre, hogy a főalak Episztemon.

Az elmélet jó, szólt Bormester. Az aránytalanul kevés hely, ahol ön vele foglalkozik, az alak jelentőségét nem csökkenti. Az egész történetben Episztemon az egyediüli ember, akinél nyomon követhető, hogy az eszméből miképpen lesz rögeszme. Episztemon története az ő pszichológiája. Úgy ismerjük meg, hogy süket. De ugyanakkor megtudjuk róla, hogy éveken keresztül számos igen súlyos és még súlyosabb nyavalyán esett át, amelyek közül, szerencsére, egyetlenegy sem volt komoly, mindezzel Episztemon csak feltűnést óhajtott kelteni, az embertársainak részvétét, mondjuk, szeretetét óhajtotta provokálni. Később Episztemon lopni kezdett. Nem volt szüksége rá. Ha nem is volt gazdag, de gondtalanul élt. Ismét csak a feltűnés. Nevetséges? Don Quijote modern változatban, sokszerűbben, de éppen olyan alaptalanul, aki saját életét nem tudja komolyan venni, és süketségből a kleptomániába, s onnan az álöngyilkosságba csak úgy magától sodródik. Amit bizonyos magas síkon eszmének nevezünk, az benne rögeszmévé lesz. Ez benne a Don Quijote-i. Bolyongó és tévelygő, és semmi sem lenne érdekesebb, mintha valaki leírná, Episztemon a túlvilágon milyen kalandokat él át, a reinkarnációknak milyen kimeríthetetlen sorozatába keveredik, csakis azért, mert

sehol se tud megállni, és mert valóságnak tart valamit, ami nem az. Mi az, amit Episztemon valóságnak tart? A maszk. És mi az, amit Episztemon nem ismer, és még csak el se tud gondolni? Valódinak lenni. Ezért ő a tévelygő, és mélyebben tévelygő, mint Bormester Virgil, a levéltári segédfogalmazó.

Lenyűgözően érdekes, szólt Bormester, és ásított. Valóban unja? kérdem. Nem is képzeli, szólt. Azért, mondom, azt még meg kell hallgatnia, amit a hangok elemzésének kiegészítésére, az ön mulasztását pótolva, Episztemon járásáról kell mondanom.

Bormester Virgil, mielőtt az igazgatót megismerte, nem járt, sokkal inkább somfordált, mindig egy kicsit oldalt, de azt is ügyetlenül és gyáván. Ön apámat ismét sértegeti, mondta Bormester. Mikor az igazgató ajtaján először kilépett, akkor lett járása hebehurgya, és ha az ember jól odanézett, csodálkoznia kellett, miért nem botlik el saját sarkában, és miért nem esik orra. Később időnként csaknem előrezuhant, mintha mindkét lábával egyszerre akart volna lépni, különösen, mikor fogsága leteltével a fegyház kapuján kilépett. Jellegzetes volt, amikor Tóbiás letartóztatta. Mint emlékszik, az asztalnál ült, és a Tépelődéseket írta. Fölkelt, és bár nem akart menni, önmagát a rohanástól csaknem vissza kellett tartania. Majdnem ugrott. Mikor aztán újra hazatért, sarkát a földön húzta, meg-megállt, egy helyben topogott, aztán lomposan továbbvánszorgott. Le volt törve. Miért? kérdi. Megmondom. Azt remélte, hogy ismét a börtönbe kerül, éspedig ártatlanul, s így egyébként teljesen értelmetlen élete újra értelmet nyer. Milyen értelmet? Azt is megmondom. Mártírértelmet, bár ez a mártírság tulajdonképpen csak annyi, hogy bűnbak, vagyis

komikus mártír. De Virgilben túl sok a pátosz, azt hiszi, hogy egész életét az ártatlan bűnhődés jegyében rendezheti be, ezért amikor elvitték, ugrott (ugrás a börtönbe), mikor pedig hazatért, le volt törve (vánszorgás vissza a szabadságba).

Episztemon járása minden metamorfózisával megváltozott, amikor süket volt, süketen járt, amikor tolvaj volt, úgy járt, mint a tolvaj. Ő, kérem, a maszkot komolyan vette, mint hipochonder a betegséget. Járásából azonban sohasem tűnt el az, hogy lábfejét befelé fordította. Nem volt csámpás. Lúdtalpa sem volt. Ennek a magatartásnak nála védekezésjellege volt, mondjuk így, védekezett a valóság betörése ellen. Így aztán járása hintázó lett, vállait hangsúlyozottan ringatta, feje előrelógott, és karjait himbálta, mint a gorilla. Térdét sohasem feszítette meg, és egész talpát nem tette a földre, mindig gyorsan felkapta, aztán azon tűnődött, most mit tegyen. Biztosan rossz futó volt. Megállni pedig éppen nem tudott. Sok esetben az volt a közérzete, hogy ha áll, gallérjánál fogva szögön lóg, és lába a levegőben kalimpál. Lába fejét ilyenkor még erősebben befelé fordította. Az egészből persze semmit sem értett. Táncolni sohasem tanult meg. A lépcsőn cipője orrát mindig beverte, bár soha a karfát el nem eresztette, mialatt talpának külső része hihetetlen gyorsan elkopott, sarka csaknem érintetlen volt, mintha soha sarkára nem is lépett volna –

Ne higgye, szólt Bormester, hogy én az ön iparkodását nem méltányolom. Köszönöm, mondom. Valamire azonban szeretném figyelmeztetni, és ez az – Még nem fejeztem be, szólok, és kezemet tiltakozva fölemelem. Tudom, válaszolta ő, és ahogy én önt ismerem, belátható időn belül nem is fogja befejezni, sőt azt mondom, hogy ezt így be sem lehet fejezni. Nem értem, szólok türelmetlenül. Ha ön ilyen részletekbe bocsátkozik, alakjainak

hangjáról és járásáról hosszasan beszél, azt hiszem, zokon veszi, miért nem említem meg hajuk minőségét, testszagukat, emésztésüket, álmaikat és – Úgy van, mondom én, ezt mind zokon veszem, és minden valamirevaló olvasó az én véleményemen van. Én, szólt Bormester, az olvasóval nem bizalmaskodom. Senkinek az arcát nem kémlelem, hogy mit szól ahhoz, amit nekem éppen kedvem van mondani. És mit óhajt ebből kihozni? kérdem én. Először is azt, hogy ön hangról és járásról beszél, és részletrajzait ha meg is hallgatom, rossznak tartom és elvetem. Mondja, ha ön zenét ír, akkor mi az, ami legelsősorban fontos? A zene, mondom én. Ha ön matematikát csinál, mi a fontos? A szám, ugye? Kétségtelenül. Ha ön szobrot farag, akkor igyekszik az egész létezést a márványba belefaragni? Igen, mondom erre én, de kérem, ne játsszon nekem itt szókratészi dialektikát, mondja meg, mit akar. Ha ön regényt ír, mi a fontos? Ugye a szó? Belátom, mondom én. Ön itt elvekről és tulajdonságokról és hangokról és járásokról társalog. Ez a módszer rossz. Önnek dolga csak a szavakkal van. Szóértékekkel. Az irodalom nem egyéb, mint az ember számára forróvá lett szóértékek kidolgozása. Itt ne hozakodjunk elő hangokkal és járásokkal. Nekem csak a szavakkal van dolgom. A költészet világa nem a kozmosz, nem a társadalom, nem a pszichológia, nem a történet, nem a morál. A költészet világa a szóval kezdődik, és a szóval végződik. Nincs probléma, nincs egyenlet, nincs ítélet, nincs következtetés. Egyenlet is szó, ítélet is szó, következtetés is szó. Nem járás, hanem szó. Nem hang, hanem szó. Nem arc, hanem szó. Mindig szó –

ah, kérem, semmi pénzért nem lennék író. Talán amiért Jacobsen mondta? Az ember a nagy tó partján ül és ül,

amíg önmagát valamilyen furcsa alakban kihalássza. Ezt hívják aztán olyan nagy szóval stílusnak. Én, kérem, minden stílusra köpök, sőt minden stílust az első tíz perc izgalma után kínosan feszélyezőnek tartok, elsősorban nem a magam, hanem a boldogtalan író részéről, akinek most, hogy ezt az izét kiókumlálta, végig is kell játszania, bárhogyan unja, sőt az író is pont olyan, mint a többi, vagyis, kérem szépen, rögeszme nélkül író nincs. Egyetlen író, mint jól tudja, Lawrence Sterne kísérelte meg, hogy rögeszméit levakarja, de csak azt érte el, hogy az lett a rögeszméje, hogy nincs rögeszméje. Pfuj. Sterne egyébként ragyogó író, nézetem szerint már egy kicsit több, határjelenség, már csaknem. De hagyjuk. Nem, kérem, én azért nem lettem és nem is lennék író, semmi pénzért, mert én az írás technikai reménytelenségével tisztában vagyok. Mialatt az egyiket megírom, a másik hármat, tizenötöt, harminckilencet okvetlenül ki kell hagynom, vagy el kell kennem. Liebermann, a festő azt mondta, rajzolni annyi, mint kihagyni. Írni is annyi. Ilyesmire semmi kedvem. Inkább az egészet kihagyom. Nekem az egész egyszerre kell. Minden egyéb kevés. Piha. Egyik élettörténetemet megírom, és a többi tizenhatezer-ötszáz-negyvenkettőt, de azt hiszem, még ennél is többet, kénytelen vagyok elkenni. Hamis, ha mondom. A beszéd még-még, szabatos stílust nem vagyok köteles megtartani, beszéd közben vigyoroghatok és köphetek. Mert remélem, ön sohasem volt meggyőződve arról, hogy ez az Ágoston atya és a Strucc és a többi regényfigura – ezek az emberek mind szavak. Ez itt, ahogy az imént már mondtam, az én személyes sorskatalógusom, az én létem tulajdonságai, mondjuk, énem vegyelemei, amelyeknek konglomerátuma az ember, de tulajdonképpen szó, szó, szó –

Itt van például az öreg Cimucka bácsi. Cimucka? mondom én gyanakodva, sose hallottam róla. Annak oka

igen egyszerű, válaszolta Bormester, és pedig az, hogy róla eddig még nem beszéltem. Ki ez a Cimucka? szólok türelmetlenül. Ötvenhat évvel ezelőtt parasztgyerek volt, és a gömbölyű Teréz csak egyenruhához akart feleségül menni. Cimucka erre vasutas lett, málházó sapkában járt, később elcsapták, mert a vagonokat lopkodta, és rajtakapták. Most a városba ment, és bank altiszt lett. Ugye érdekes? Tűrhető, mondom én. Cimucka a tisztviselők asztalait felnyitogatta, és egy idő múlva itt is rajtakapták és elcsapták. A fénykorszak ekkor következett el. Sírásó és temetőőr lett, a sírokról ellopta a virágokat és a cserepeket, és sok borravalót kapott. Cimuckáék mindennap kétszer ettek húst, Teréz ötven üveg savanyú paprikát és káposztát tett el, Cimucka pedig a temető kapusának azt mondta, sose bántam meg, hogy megnősültem, senki olyan savanyúságot nem tud csinálni. Teréz meghalt, és Cimuckát a temetőből is elcsapták, mert a sírkereszteket tüzelőnek eladta. Házmester lett, és hatvanöt centi hosszú, harmincöt centi széles és kilenc centi mély ládát készített, megtöltötte földdel, októberben búzát vetett. Reggel kinézett az égre. Nem lesz eső, mondta. A vetést aggódva vizsgálta. Gyengén csírázott. Végül megjött az eső. Tavasszal a búza hirtelen nyúlni kezdett, esőt rendesen kapott, júniusban virágzott, aztán megsárgult. Cimucka bácsi a kalászt tapogatta. Tavaly ötnegyed kiló búzája termett. A termés az idén kisebb lesz. Ollóval aratott, a kalászt összekötözte, aztán húsverővel kicsépelte. Ötnegyed kiló. Elég jó termés. A földet újra fölszántotta, megtrágyázta, és októberben, mikor az idő esőre állt, ismét vetett. Jó volt a termés? kérdezte a fűszeres. Jobb is lehetett volna, szólt Cimucka, de a szárazság miatt a szemek aprók maradtak. Zsebéből tíz szemet vett elő, és megmutatta. Nem, a vetés nem volt gyomos. A konkolyt és a muhart kiszedte, szép búza volt,

az udvaron ott lengedezett. Talán jövõre. Cimucka a láda mellé ült és nézte. A mag szép sorjában hajtott. Hogy áll a búza? kérdezte a borbély. Cimucka néha igazán aggódott, de nagy baj nem lett, sõt az idén egy kiló és harmincöt deka termett.

Mit akar ezzel a Cimuckával? kérdem. Kérdését, szólt õ, nem egészen értem. Ez a Cimucka a zsákutcába futott paraszt és tolvaj. Apró piszkos lopások és búzaszentimentalizmus keveréke, fals és rikató. Tisztában van ön azzal, hogy Cimucka búzaládája mit jelent? Tudom, szólok én unottan, mindenkinek megvan a maga búzaládája, és erre illik meghatódni. Én, mondta Bormester, meg is vagyok hatva. Ennek az embernek saját hibájából, így mondom, saját hibájából semmije se maradt, csak a búzaláda. A könnyfacsaró ebben az, hogy saját hibájából. Én, folytatta Bormester, magamat ebben mélyen érintve találom. Elfuserált sors. Szétment. Eredetileg sem lehetett valami kitűnő anyag, de elmállott. Saját hibájából. De a búzaláda megmaradt. Hagyja abba, mondom én, nem fog vele megríkatni. Vén tolvaj, sírrabló, asztali tolvaj, komisz és alacsony állat, nem tud mást, mint húst zabálni és savanyú paprikát. Na igen, szól erre õ, ha érti, akkor úgy is jó. Cimucka is én vagyok a lopott sírkeresztekkel és a káposztával, a vasutassapkával és a búzával. Az életszentség utolsó szikráját nem komédiázta el. A létért való hazudozásban és bűnözésben és félelemben és zabálásban egyetlen szikrát mégiscsak sikerült megmenteni. Lehet ebből új élet? Mit gondol? Ez az én kérdésem is, lehet egyetlen kis megmentett szikrából új tűz? Én, kérem, ha Cimuckára gondolok, nagyon félek.

Tudja, az én tízmillió hektó boromból fél korty, érti? De mégis. Nos, mialatt az az esemény, amiről az imént beszéltem, lefolyt, még elképzelhetetlenül sok százmillió folyt le és folyik állandóan az előbbivel szimultán. Hogy

tetszik önnek ez a szó, hogy szimultán? Olyan, mint a mohamedán uralkodó neve. Hatodik Szimultán, a győzhetetlen. Én vagyok Hatodik Szimultán. Mindegy? Persze. Ez az írás fals dolog. Ha beszélek, mégis közben az ellenkezőt is gondolhatom, és kézmozdulattal jelzem, így mondom ugyan, de kérem, vagy nem igaz? Az átkozott stílus. A maszkok ellensége vagyok. De nem úgy szabadulok meg tőlük, mint my dear friend and master Lawrence Sterne the Great, aki azokat le akarta vetni, hanem úgy, hogy mind magamra veszem, én vagyok Barnabás Maximus és Laura és a Strucc és Andrea és Gambrinus és nyinyinyi, én vagyok Auguszta Kornélia, és én vagyok az öreg Cimucka bácsi a búzaládával. Szó, mind szó. Érti? Ön majd később csodálkozni fog, de többet mondok, még én is csodálkozni fogok.

Mondom, hiába is próbálkozik, nem fog tudni rávenni arra, hogy író legyek. A történetet beszélem, s mialatt beszélem, tovább bomlik, a történet megállíthatatlan folyamat, és éppen ezért a legnagyobb mértékben démoni. Az ilyesmi nem türelem vagy tehetség kérdése. A dolog egészen másképpen van. Össze is folyik. Eggyel több ok arra, hogy démoni legyen. Rejtett sebek fakadnak fel, titokzatos tébolyok jelennek meg, de máris sóhaj és röhej, az egész eltűnt. Nem józan dolog ez. Ha azt kérdezi tőlem, hogy ez a történet, amit elbeszéltem, a valódi történetnek megfelel-e, sarokba szorítana, azt kellene válaszolnom, sajnos nem felel meg. Nem felel meg, éspedig nem azért, mert a tényekben nem vagyok elég hű (bevallom, egyáltalában nem vagyok az), hanem azért, mert szavak. Mindig a szavak. Mindegy? Legyen mindegy. Tulajdonképpen nem is életem történetét mondom el, ennek semmi értelme sem lenne, mert az ember életének önmagában nincs is értelme, hanem tükröt csinálok, és ebben egész életemet egyszerre kívánnám megnézni, egyszerre, érti,

az egészet egyszerre. Amit eddig elértem, elég silány. Örülök, hogy szintén ezen a véleményen van. Mit tegyek? A tükör. Annyit már eddig is tudok belőle, hogy ez a Bormester Mihály, ha benne így Améline és Laura és Monopol és Hoppy és a többi mind összefolyik, ez, mondom, semmi egyéb, mint egy dézsa moslék. Később erről még majd sokat beszélek. Azt hiszi, szégyellem magam? Moslék. Szó sincs róla. Azt hiszem, nem vagyok képes magamat szégyellni. Az ilyen szó csepeg a tudatlanságtól és a gőgtől. De azt hiszi, én a többinél különb vagyok? Nem vagyok író, és nem is akarok az lenni, és semmi pénzért nem tenném magam nevetségessé azzal, hogy tollat fogok és. Hagyjon békében.

Ha már ilyesféle valaki lettem volna, talán még a leginkább építész. Igen, sokáig azzal a gondolattal foglalkoztam, hogy házat fogok építeni, a helyet már meg is kerestem a folyó mellett, jegenyefák között, elég csinos helyecske volt. A kertet magas kőfallal vettem volna körül, és ezen át csak egyetlen bejárás lett volna, s ez a főút széles lépcsőfeljárattal a monumentális kapuhoz vezetett volna. A felirat a kapu fölött a következő: Tat tvam aszi. Ez vagy te. Arany betűk, alabástromba vésve, éjszaka kivilágítva, nemes és egyszerű dísszel, alatta barna tölgyfa kapu, rézverettel, mindez komolyan, kicsit szigorúan és egzaktul megfogalmazva, semmi fölösleges cikornya, semmi dagályos faszád, inkább a Pitti-palota modorában és félreérthetetlenül. Íme a bejárat. A kapu. Ön a lépcsőn fölmegy, kétségtelenül megilletődve, de nyugodtan és elégedetten. A kapu a csengő nyomására kitárul, s ön belép. A csarnokban lépcső vezet fel. Jobbra-balra sehol ajtó, fel az első, aztán a második emeletre, aztán a teraszra, s onnan a túlsó oldalon ismét le a kertbe. Ön csodálkozik. Az ördögbe is, itt valami tévedés van. A házat megkerüli, ismét belép. Az ajtót keresi. Jobbra és balra tapogat, kopog. Nincs.

Sima falak. Szép fehér márvány, de ajtó nincs. Megint fölmegy a tetőre, és a túlsó oldalon le.

Most már gyanakodni kezd. Balra fordul, és ajtót talál. A felirat: Vigyázat, magasfeszültség, idegeneknek a belépés szigorúan tilos és életveszélyes. Gondolkodik. Ha a főkapu nem bejárat, akkor nyilván ez az. Benyit, kis, felső világítású és kör alakú terem. A közepén, emelvényen a knidoszi Vénusz áll, modern sötétkék fürdőtrikóban, nyilván, hogy az érzékeny erkölcsűeket ne sértse. Ajtó itt is van. A következő ajtóhoz lép. Felirat: konyha, benyit, és csakugyan kanálislyukhoz ért. A szag miatt gyorsan kilép, és a következő ajtót keresi. Személyzeti bejárat. Szűk lépcső kanyarog először a pincébe le, aztán sötét folyosón az emeletre, ajtó sehol. Végül a második emeleten a folyosó nekivezet a csupasz falnak. Vissza kell fordulni. Most már ön is, mint bárki, megértette, hogy valaki önnel bolondját járatja. Megpróbál jó képet vágni, és a következő ajtót is kinyitja. Felirat: Vendégbejárat. Orrát csaknem beveri, mert kérem, az ajtóban vakolt fal, semmi egyéb. Következő felirat: Pince. Természetesen a padlásra vezet, kis toronyba és annak is tetejére. A pince legyen pince, vagy nem? Ismét más ajtó. Magánlakás. Benyit. Tágas és nagy ablakos terem, a szemben levő falon freskó, Szent Flóriánt ábrázolja, amint éppen tűzvészt olt el, alatta szép betűkkel: a legeredményesebb gyújtogatás és tűzoltás. A teremben persze hamar elunja magát, és elvégre az a cél, hogy a házba jusson. Ajtófelirat: Istálló. Igen szűk folyosó vezet a ház közepébe, végül kis, kápolnaszerű hely harangocskával, szentképekkel, és a közepén, az emelvényen kicsinyke angolklozet, egyébként itt kellemes meleg van és tömjénillat. Ismét visszafordul, és most már elkezd mérgelődni. Hogyan mennek itt be azok az emberek, akik itt laknak? Raktár. Itt vigyázni kell, mert ha egyet lép, a kútba esik. Jól van. Tovább. WC férfiaknak

és nőknek (koedukatív árnyékszék). Kis helyiségbe ér, ahol kerti bútor, növény, pálma, az asztalon folyóiratok, mint a fogorvos előszobájában. Más ajtó. Váróterem. Ha ide belép, nyílegyenes folyosó vezet át a házon és a másik oldalon ki a kertbe. Nincs bejárat, állapítja meg kimerülten és lehangolva. De íme mégis van a házon ablak, a kémény füstöl, és egyébként is látszik, hogy a házat lakják. Most már csak egy ajtó van. Biztos ez az. Imaház. Vaksötét van, és igen kellemetlen szag. Gyufát gyújt, és látja, hogy trágya, szemét, cserepek, férgek, régi edény, ócskavas, rongyok –

Jól van, mondom én, most már értem. Ha óhajtja, folytatni tudom. Abban az esetben, ha a bejáratot valamelyik fa törzsén keresztül vagy a folyó alatt mégis megtalálnám, és a házba jutnék, igazán nem sokra mennék. Örülök, szólt Bormester, hogy megértett. Mert kérem, folytatom én, ha a kilincset lenyomom, máris el vagyok készülve arra, hogy az nem az ajtót nyitja meg, hanem gramofont indít el, és a Kőrösi leányt vagy a Tannhäuser zarándokindulót játssza. Bravó, kiált Bormester, tudom, ismeri lekűzdhetetlen ellenszenvemet Wagner iránt. A villanykapcsolókhoz meg egyáltalán nem mernék nyúlni, mert azok biztosan forró vagy jeges tussal vannak összeköttetésben, ha pedig valamelyik szobában, véletlenül, mert ez is megtörténhet, a kerevetre rálelnék, nem mernék leülni, mert tudnám, hogy az süllyesztő, ha pedig valahol bárszekrény lenne, falatozóval, a sonka papírmaséból lenne, a konyakosüveg pedig felrobbanna, és egyébként is a konyhatűzhely a rokokó szalonban lenne, az éléskamra a könyvtárban, a könyvtár viszont a gardrób sarkában, és az ebédlő közepén roppant teknő, sajtárokkal és dézsákkal és üstökkel, és minden jel arra vall, hogy nagymosásra készülnek, a mosókonyhában viszont világosbíbor selyemkárpit, de a székek helyett nyersfatönkök, és mindegyik

rönkön friss macskaszar, amelynek szaga kellemetlenül vegyülne a floridai mák illatával, és a falon a felirat: Mene tekel ufarszin –

A kályhákról megfeledkezett, szólt Bormester. Egyáltalában nem, válaszolom. A kályhák egy része jégszekrény, más része süllyesztő vagy lift vagy pénzszekrény vagy gyorsforraló vagy szellőztető vagy titkos átjárat a másik szoba padlója alá vagy egy szekrényen keresztül az úriszobába, ahol az embert természetesen fűtött kemence fogadná, de ebben a kemencében nem kenyeret sütnének, hanem szarut pörkölnének, és ha valaki a szagoktól még eddig nem tébolyult meg –

De valamit még mindig kifelejtett. Mit? A ház színét. A ház színe fontos, magyarázta, mert nézze csak. A festékeshez mentem volna, és minden kapható színből vettem volna, csak úgy találomra, és az egészet összekevertem volna. Olyan lilás-barnás-szürkés piszokszínt kaptam volna, moslékszínt, amit én titokban és magamban a modern ember színének neveztem el. A ház falát ezzel mázoltam volna be. Értem, mondom erre én.

Amint látom, szólt Bormester, ön ezt a mesterséget alaposan kitanulta. Semmiféle nehézségem nem volt, válaszolom. Csak azt mondja meg, a házat miért nem építette meg? Azért, felelt Bormester komolyan, mert ez a ház már amúgy is megvan. S mikor én megrökönyödve nézek rá, könnyű kézmozdulatot tesz, körös-körül, szólt, láthatja házamat, már évezredek óta kész állapotban, sőt oly tökéletességgel. Ön tehát ezt a világot az őrület kastélyának tartja? Tudja, szólt ő, nehéz nem szatírát élni. Tudom, válaszolom, itt semmit sem arra használnak, amire való. Úgy van, felelte, itt mindent a józan ész szerint rendeztek be. Amiről eddig szó volt, az apokaliptikus ábécé. Értem, mondom, Platón is a megmentő őrületet kereste. Mindenki, aki a józan ész vigasztalan

bolondságára rájött – Talán így van, szólt ő, talán nincs. Én nem tudom. Ön tudja? Nem, felelem, és a semmibe nézek.

Ettől a pillantástól megenyhül, és hangja lágyabb lesz. Én az okos embertől, aki a világot ésszerűen akarta berendezni, mindig óvakodtam. A common sense a gyengeelméjűség leggyakoribb változata. Aki nagyon okos, az nagyon fél. De tagadja. Mert attól fél, hogy fél. Én rájöttem arra, a legelső lépés megtanulni szabadon félni. Értelmetlenül félni. Érti? Hogyne, mondom én, már csak azért is, mert az öreg Goethétől megtanultam. Mit? Azt, hogy ami borzong, az benned a legjobb. Jelmondatom lett. Később majd elmondom, hogy miképpen jutottam hozzá – Borzasztó, mondom erre én, önnél minden mondatnak regénye van – S ön oly elviselhetetlennek tartja? Igaza lehet. Életem alaposan fel van dúlva és kutatva. Sohasem értem rá mással foglalkozni. Monomániás autoviviszekció. És még csak nem is ismerem magam. Fel vagyok boncolva. Hiszen tudja, amit eddig mondtam, önkritika, mondjuk, átöröklött énem kritikája – Nem is olyan burkolt, mondom én. Azt hiszem – Mit hisz? kérdezte.

Akiről eddig beszélt, az egyetlen pontban egymáshoz mind hasonló, nem, egymással azonos – Tudja, folyton eszembe jut valami, és inkább idézem. A szavak fontosak, ahogy állítja, és igaza is van. Az illető azt írja, hogy a lélek igazi lénye a tűz, és ha a lélek saját tűz voltának világos tudatában van, vagyis, ha imaginációja a tűz fényének jegyében áll, akkor nincsen semmi baj. Még egyszer, hogy jól megértse: a tűzlélek, ha önmagát tűzként éli, akkor a dolgok rendben vannak. Ha azonban az imagináció (a lélek esszenciális élete) nem a fény jegyében áll, akkor

a sötétség dühe elnyeli, és akkor a lélek átváltozik. Amivé pedig átváltozik, az a lárva.

Ön tehát, szól Bormester, azokat, akikről eddig beszéltem, lárváknak tartja? Ön, válaszoltam, őket maszkoknak nevezte. Számomra a maszk szónak esztétikai utózöngéje van, s ezért a kívánt célra alkalmasnak nem találom. A lárva szó jobb. Különösen pedig annak az idézetnek az alapján, amelyet az imént. Honnan idézte? kérdezte Bormester, csak nem Böhméből? Úgy van, szólok. Az imagináció szóról, mondta erre ő, mindjárt megismertem. Ez az a hely, folytatom, ahol ő a reá jellemző világossággal az észről is beszél, és azt írja, hogy az ész a léleknek nem primordiális képessége. Mindössze siderisches Produkt, vagyis az anyagi kozmoszban folytatott létezés melléktermése. A primordiális képesség az imagináció. Az imagináció pedig tulajdonképpen a hit, vagyis az a varázslat, amely az akarat szenvedélyéből lobban ki. Csak mondja tovább, szól Bormester. Az ész az anyagi kozmoszban, a csillagok mágiájában keletkezett, és ott is marad. A misztériumot nem éri el. A dolgok végleges megértése az ész számára reménytelen. Az ész, ahogy Böhme írja, véleményeket csinál, és akaratát az őrület jegyébe állítja –

Hohó, kiált Bormester, hiszen ez az én gondolatom! Az ördögbe, sose hittem volna, hogy szerény gondolkozásomat ilyen nagy tekintély igazolja. Kitűnő, kiált újra, és tapsol. Ez nagyon tetszik nekem. Szóval hogy is mondta? Véleményeket csinál. Haha, igen, amelyeknek a valósághoz semmi közük. Amikor az ember eszére hallgat, az őrületre hallgat. Ez az! Pontosan ez az! Óriási. Akaratát az őrület jegyébe állítja. Fantazma az egész. Nagyon helyes. Ez az, amit én monomániának nevezek. Véleményeket csinál, amelyeknek a valósághoz semmi közük. Remek. Hálás vagyok önnek. Micsoda kontroll! Dolgomban most már holtbiztos vagyok. Szóval nem

maszkok, hanem lárvák. Lárvák, igen, hogy is mondta? Nem az élő tűz, vagyis az imagináció tüzében égnek, hanem az észben, az ész pedig az anyagi kozmosz mellékterméke, mert kérem, véleményeket csinál, és akaratát az őrület jegyébe állítja. Ez aztán egzaktság. Mindig tudtam, hogy a végső szót a misztikusok mondják ki. Egzakt emberek. Bravó! Bormester ismét tapsolt. Igen, képzelje csak el ezeket itt, Andrea őrnagyot, vagy nem is szólva Bormester Virgilről. Monomániás fantaszta, mondanám én, kellő misztika nélkül, csak úgy ostobán. Nem is tudom, milyen nagyot mondtam. De ott van Kankalin és Mirabel és Laura és Pataj és Abihail, ó, Abihail. Akaratukat az őrület jegyébe állították. Okosak akartak lenni, az észre hallgattak, és lárvákká lettek, és mindent elvesztettek. Sterne tudta, igen, Sterne sokat tudott. Ő ezeket a véleményeket vesszőparipáknak hívta. Az öreg Shandy és Trim tizedes és doktor Slop, kolosszális menazséria. Csupa szerencsétlen bolond, a józanság őrületében élő lárva, egy se mer lerészegedni az imaginációtól, vagyis értelmesen élni. Bravó!

Azért, mondom én, az ön elemzéseit egészen helyeseknek találom, amikor az első részben ön Mihály arkangyalt Bormester Virgil felső tudatán keresztül megszólaltatja –

Hogyan? kérdezte Bormester meghökkenve, hogyan mondta? Mihály arkangyal? Hogyan mer ön ilyesmit mondani? Vagy nem úgy van? kérdem. Bormester kiabálni kezdett. Nem ismer kíméletet, mondta villámló szemekkel, ezt a poémemet is lelövi. Ön elárulta. Nézze, mondom, ennek előbb vagy utóbb úgyis ki kell derülnie, az ostoba olvasó pedig magától úgyse jönne rá, meg kell neki magyarázni. A fene egye meg az olvasót, kiáltotta Bormester. Nem bánom, mondom én. Azok a zavaros görög-latin-szanszkrit-héber és egyéb zagyvalékok ott az első részben azért olyan értelmetlenek, mert a gyarló emberi tudat,

amely az őrületre van beállítva, a tiszta értelmet nem tudja másként felfogni. Ezekben a zagyvaságokban Mihály arkangyal személyesen beszél, és pedig a legértelmesebb dolgokat mondja, Bormester Virgil eltorzult tudata azonban csak ilyen zűrzavarnak képes felfogni. Érti? Szégyellje magát, szólt Bormester. És főképp hallgasson el, ha még tovább beszél, minden titkomat leleplezi. Azt mondta, hogy ezekben a félalkimista részekben maga Mihály arkangyal beszélt? Ó, persze, ön megértette, hogy az angyal mindenkinek életében legalább egyszer megjelenik. Talán azt is megértette. Hogyne, válaszoltam, hogyne értettem volna meg, hogy a tárgyaláson az angyal elszállt, Mihály arkangyal le akart szállni Bormester Virgil lelkébe, de a hülye nem vette észre, mi történik. Szegény angyal mit tehet? Elszáll. De most már hallgasson, szól Bormester.

Haragszik? kérdem. Bormester nevet. És mit akar azzal az angyallal? Miért leplezett le? Ígérem, mondom, hogy többi poénját nem fogom bántani. De lássa be, hogy ezt normális olvasó magyarázat nélkül sohasem értette volna meg. Az angyal többször görögül is azt mondja, hogy a Tízezerbőrű Tűz Gyermeke. Ez a Tízezerbőrű Tűz Gyermeke a lélek. Ön ezt rögtön megértette? kérdezte Bormester. Rögtön nem, válaszolom, de aránylag elég hamar. Azt gondoltam, ha a lélek a Tízezerbőrű Tűz Gyermeke, akkor önnek mindegyik embere tulajdonképpen egy-egy bőr. Egy-egy maszk. Rögeszme vagy lárva. Csupa lárva és vélemény és monománia és ész, vagyis az őrület jegyébe állított akarat. Külön-külön ezeknek az embereknek értelmük nem sok van. Rögeszmék. Csak valamennyinek együtt. Érti? Ön csodálatraméltóan arcátlan, szólt Bormester, amikor így saját történetem értelmére kioktat. Olyan, mint az Istennek megmagyarázni a teremtést. Nem sok ez egy kicsit? Nevetni kezd, aztán, remek,

kiáltotta, most pedig fejezze be, mert végre a wertheri korszak elbeszélésébe akarok fogni. Mondja, hogy is volt azzal a Tűz Gyermekével? Mihály arkangyal, mondom erre én, a segédfogalmazóval világos szavakban közölte, hogy a lélek a Tízezerbőrű Tűz Gyermeke. Görögül Püripaisz müriodermatikosz. Ezzel tulajdonképpen azt is közölte, hogy a lélek esszenciális élete a tűz, és felszólította, hogy az észt hagyja el. A segédfogalmazó ebből egyetlen kukkot sem értett. Továbbra is az ész jegyében maradt. Mit jelent az ész jegyében lenni? Véleményeket csinálni és akaratát az őrület jegyébe állítani. A segédfogalmazó számára a világosság, amikor az angyal megjelent, megnyílt. Az angyal mindenkinek életében legalább egyszer megjelenik. A vörös hajú Bormester Virgil azonban a jelenést nem értette. Ezért az őrület jegyében maradt, vagyis monomániás, vagyis rögeszméi megmaradtak, vagyis lárva lett. Persze ő nagyon jól tudta, hogy valami nincs rendben. Ezért, amikor a börtönből kiszabadult, azonnal elkezdte írni a Tépelődéseket. Tépelődések a börtönben, írta Mihály arkangyal. Persze hol volt már akkor az angyal! Régen elszállt! A vörös hajú valamit sejtett, és egész életében kudarca körül forgolódott, és önmagát szüntelenül bukásával kínozta, anélkül természetesen, hogy sejtelme lett volna arról, mi is történt. Ő is olyan lett, mint a többi, nem csinál egyebet, mint egész életében, hogy csődjét igazolja, sebeit nyalogatja. De nála ez is maszk maradt, vagyis lárva. Bukott ember. Rozoga szent. A Tűz Gyermeke lehetett volna, ha az angyal szavát megérti. Ezért ahelyett, hogy a világosságot kereste volna, önmaga keresésére kellett indulnia. És tudjuk, hogy kit talált. Valóban Mihály arkangyalt, de nem mint az élő tüzet, hanem mint lárvát. Így lett belőle őrület. Így lett a szentből pojáca. Bormester Virgil hajótörése. Szegény bolond.

Ez az ön elbeszélésének teremtő igéje. Az egész elbeszélés nem egyéb, mint nagy arányokban kiépített és még lélektanilag, sőt metafizikailag is megalapozott hőbölygés. Ez a felismerés bennem már kezdettől fogva lappangott, most azonban, amikor építészi tervéről beszélt, és házát leírta, most, mondom, az egészet hirtelen megértettem. Ez a ház sem egyéb, mint tükör. Önmagát nézi benne, pofákat vág, és önmagán röhög. Ön, kérem, hőbölyög. Ez volt az első szó, ami önben ebből az elbeszélésből készen állt. Az első, úgyhogy a legfontosabb. Ez a sperma. Ez a logosz. A Fiat. Ezzel a szóval teremtette ön a mágikus tükröt –

Bárcsak úgy lenne, szólt Bormester. Miért? kérdem én. Miért csinál olyan lehangolt ábrázatot, és tesz úgy, mintha. Bormester sóhajtott. Nézze, mondta aztán, bár sokat gondolkoztam rajta, de ennek a történetnek kielégítő címet nem találtam. Rengeteg címem volt. A szavak fontosak, ugye? Ebben megegyeztünk. Mondom, címet nem találtam, de az alcímmel régen tisztában vagyok. Ez az alcím a következő: Mi az, amit egymásról tudnunk kell? Más megfogalmazásban: Mi az, amit egymásról mindannyiunknak tudni kell? A kettő közül még nem választottam. Ön melyiket tartja jobbnak? Az elsőt, szóltam, mert rövidebb és ritmikusabb. Helyes, legyen az első. Mi az, amit egymásról tudnunk kell? Ezt az alcímet azért kell megmagyaráznom, mert úgy látom, nem érti. Amit elmondtam, az nem körül van, vagy kívül van, vagy belül van, hanem ez belül is, kívül is, körül is, felül is, ötszáz év előtt is, tízezer év múlva is. És ez nem csak bennem és kivételesen és én és véletlenül és egyszer. Én, kérem, egyetlenségemre egyáltalán nem vagyok büszke. Ez nem hős. Nem geniális. Ez a közönséges ember. Mi történik azzal a bárkivel, aki csak úgy közönségesen él? Akinek nincsen sem különösebb tehetsége, se becsvágya,

Amit most ön elmondott, szólt Bormester, az csaknem az én elbeszélésemnél is érdekesebb. De most már, remélem, befejezte –

Már nem sok mondanivaló van, szólok, és mivel ön a szavakat fontosaknak tartja, egyik szaváról szeretnék beszélni. Melyik szóról, kérdezte ő. Mindjárt megmondom. Ez a történet itt a vörös hajú segédfogalmazóról, Mihály arkangyalról és az elcserélt csecsemőkről és Patajról, amint mondta, nem annyira a tények hű és hiteles elbeszélése. Tükör, mondta ő, mágikus tükör, burkolt ön- és emberkritika, imagináció. Már mondta néhányszor, válaszolom, és én meggyőződtem róla. De kérem, itt következik az ön központi szava. Mert minden teremtett dolognak megvan a maga fiat-ja. Fiat, latinul annyi, mint legyen. Ezzel ön azt akarja mondani, szól Bormester, hogy minden teremtett dolog magában hordja a szót, amely teremtette? Ezt akarom mondani. Héberül dabar szót és dolgot jelent, ugyanaz a valami, szó és dolog, a kettő egy. Értem, mondta Bormester, mehet tovább, kíváncsi vagyok elbeszélésem fiat-jára. Legyen világ, szólt kezdetben a Teremtő, ez a világ az ő szava. Érti? Már régen, válaszolta ő.

Ha ez az elbeszélés mágia és önkritika és tükör, szólok én, akkor ön, mialatt beszélt, semmi egyebet nem tett, mint önmagát a tükörben nézte és grimaszokat vágott, és azt mondta, most Laura vagyok, most Flórián, most. Ön a tükör előtt ugrált és hadonászott, és fölvette a szarvasagancsot, és vitatkozott a valószínűtlenségi mozzanatról, és ócska bundabélésből és villamoscsengőből gulyást főzött, és a természethez visszatért, ön a tükörben önmagának komédiázott, vagyis ön, kérem szépen, hőbölygött. Ez a szó az ön legmélyebb szava. Ez az ön Legyen-je.

sem szenvedélye. Ha ön ennek a bárkinek életét felboncolja, ezeket az elemeket és szerveket fogja találni, ezeket a képeket vagy tulajdonságokat. Voltam bátor azt az alcímet ajánlani, hogy ez az, amit egymásról tudnunk kell. Moslék? Hát igen. Ez az, amit egymásról tudnunk kell. Az őrültek kastélya. Tizenkét ajtaja van, de egyiken sem lehet bejutni, ahol a pinceajtó a padlásra vezet, Szent Flórián oltja a tüzet, és azt tanítja, hogy a legeredményesebb tűzoltás a gyújtogatás, és ahol a szalonban áll a tűzhely, a kályha titkos alagút bejárata, és az egész kívülről moslékszínre van festve, és a felirat, hogy Ez vagy te. Mert, ha mi ezt egymásról nem tudjuk, akkor mi se magunkban, se másban egyszerűen tájékozódni se tudunk. Ez nem én vagyok, az egyszeri és egyetlen Bormester Mihály, bolond és központ és kivétel. Ez az, amit egymásról mindannyiunknak tudni kell. Ha ön ezt az én magántikrömnek tartja, téved. Nem privát hőbölygésem ellen tiltakozom. Én már olyan régen és olyan mélyen kompromittálva vagyok, hogyha azt mondom, ezenfelül még hőbölygök is, ez már rajtam igazán nem segít és nem ront. Azzal én már nem leszek moslékabb.

Az imént regényírókról beszéltem, Cervantesről, Dosztojevszkijről és Balzacról és Dickensről és Tolsztojról, és az ő módszerük elégtelenségét kifogásoltam. Most hozzájuk sorolom még a legújabbakat is, Rolland-t és Proustot és Hamsunt és Joyce-ot és Powys-t. Ezeknek az úgynevezett regényíróknak sejtelmük sincs arról, hogyan kell az ember életéhez hozzányúlni. A tudomány ellen is ez a kifogásom. Mialatt a valósággal foglalkozik, az hirtelen és észrevétlenül kezéből kiugrik, és az ember azon kapja magát rajta, hogy már régen nem a valóságról, hanem valami ostoba elméletről van szó. Az ember nem is tudja, mikor vált át. A monomániára, természetesen. A rögeszmére. Akarata már régen nem a valóság, hanem az őrület

jegyében áll. Már réges-rég Don Quijote. Szánalmas dolog ez. De a regényíróknál a helyzet ugyanez, bár a regényírók java ezt önmagáról tudja, Cervantes is, Sterne is, Dosztojevszkij és Dickens és Joyce. A regényíró éppen ezért sokkal több, mint a tudós. De amikor az ember életéhez hozzányúl, a valóság nála is egy pillanatban észrevétlenül elkallódik, s az ember hirtelen észreveszi, hogy az egész csak stílus. Semmi egyéb. Piha. Az ember életéhez egyszerűen hozzá se tudnak nyúlni. A stílushoz értenek. A festőknél a helyzet ugyanez, még Brueghelnél, Velázqueznél vagy Van Goghnál is. A valóság egyszerre csak, azt se tudom, hol és mikor, eltűnik. És a zenészeknél? Reménytelenül ugyanaz. Hogyan kell az ember életéhez hozzányúlni? Nos, én megpróbáltam az egész emberiséget mozgósítani, hogy egyetlen ember életéhez hozzá tudjanak nyúlni. Az emberi létezés teljes egészét felhasználom arra, hogy egyetlen picurka embert megértsek. Lehet, hogy még így se sikerül. Ha valaha író lettem volna, csak egy könyvet írtam volna, s ez: Egyetlen Pillanat. Az a pillanat, amikor ülök, elhatározom, hogy felállok, és az ablakhoz megyek. Egyetlen Pillanat. Ez a mű minden bizonnyal igen sok kötet lett volna, talán az egész világirodalom legterjedelmesebb műve, s egyetlen pillanat tartalmát bontotta volna fel. Itt tettem volna kísérletet arra, hogy az ember életéhez nem, de egyetlen pillanatához hozzányúljak. Nem oly módon, hogy a valóság egy óvatlan mozdulatban egyszerre csak volt-nincs, és ami maradt, a stílus. Nem, a vicc éppen az lett volna, hogy az, ami van. Csak az, ami van. A regényből semmi sem lett, örülök is neki, biztosan nem sikerült volna, kinevettem volna magam. Így legalább azt hihetem, ha hozzáfogtam volna –

A dolgot minél komolyabban vizsgálom, annál világosabbá válik. Azt kérdezi, micsoda? Megmondom. A valóság okkult természete. Hogy a paradoxonnál maradjak, a valóság egyáltalán nem reális. Sőt egyszerűen nincs irreálisabb valami, mint a valóság. Az ön Böhméjének tökéletesen igaza van, amikor azt mondja, hogy a valóságot eszünkkel mi egyáltalán meg se tudjuk közelíteni, nemhogy megérteni. Sőt a valóság talán nem is arra való, hogy az ember megértse. És hogy az ön idézetére ellenidézettel válaszoljak, elmondom, mit olvastam egyszer valami angol misztikusnál, Coventry Patmore-nak hívták, ha jól emlékszem. Ez a mister Coventry Patmore azt mondja, hogy the divine is only real. Az egyetlen valóság Isten. Ha a kérdést így teszem fel, akkor, ha nem is érthető, de világosabb. A valóság megközelítése, a valóság transzcendens és okkult természete, vagyis az ész képtelensége, hogy a valóságot megközelítse, mert az egyetlen valóság Isten. Ön tudja, hogy én vallástalan vagyok. Én a vallást önmagamban szisztematikusan felszámoltam, mert engem a szabad mozgásban, vagyis a valóság megközelítésében, végül is abban, hogy Istenhez közelebb legyek, megakadályozott. A vallás ezekben a dolgokban az első számú gátlás. Ezért, ha én Istenről beszélek, ne tekintse vallásnak. A vallás Isten és énközém állt. Nekem pedig ne álljon közénk senki. A valóság, mondom, nem ésszerű és nem kiszámítható. Ezért merészeltem mondani, hogy a valóság okkult. Ezért mondja Böhme, hogy a valósággal mi nem érzékszerveink vagy eszünk révén érintkezünk, hanem azzal a valamivel, amit ön imaginációnak nevez. S ami éppen olyan okkult, mint a valóság. Ön biztosan elálmélkodott, hogy ez a létezés milyen hallatlanul összetett és szövevényes, és a dolgok hogyan táncolnak egymás orra hegyén vagy sírján, micsoda bolondok és szentek, és folytassa, ha akarja. Ezek itt mind egyszerre nyüzsögnek,

összevissza kiabálnak, és egymást hol dédelgetik, hol meggyilkolják, az egészhez fatálisan komoly arcot öltenek, a holnapra holtbiztosan esküsznek, de amikor holnap egészen más történik, itt állanak tátott szájjal, de mire észbe kapnak, az egész már el is tűnt, meghaltak vagy elköltöztek. Amit én okkultnak nevezek, az, hogy folyton rejtett arcok jelennek meg, és burkolt erők és homályos hatalmak bukkannak fel, és az egész ki nem számítható és megfoghatatlan és meghatározhatatlan. Én tulajdonképpen minden reggel elálmélkodok, hogy ez a világ még megvan, és nem foszlott szét, holott tegnap este már úgy állt, az éjszakában végképp elmúlik, mi pedig itt maradunk hoppon, saját rögeszméinken nyargalva a semmiben. Ez a valóság cseppet sem ésszerű, és nem is stabil, vagy egyáltalán nem reális. Ezért mondták a görögök, a gondolkozás azzal kezdődik, amikor az ember ezt észreveszi, és elkezd reszketni. Megrendül. Thaumadzein. Ennek az okkult valóságnak, ennek a meghatározhatatlan és megfoghatatlan és kiszámíthatatlan valóságnak, ennek a káprázat- és kísértetvilágnak, amiben én is, mint a többi, különösképpen és legalábbis egyelőre még benne lebegünk, ennek az okkult világnak –

Ön azt akarja mondani, szólok hirtelen, hogy ennek a szövevényes káprázatnak nem megismerését, mert ez képességeinket meghaladja, hanem tudomásulvételét, vagyis tükrét még senkinél se találta meg. Úgy van, szól Bormester, még senkinél. Mindenütt ez a szánalmas szimplifikálás, ez a szegényes és hülye. Értem, mondom. Még leginkább a regény. Pontosan így van, de csak leginkább, mert ilyen regény nincs. Regény, mint az imagináció műfaja. Milyen intelligens, szólt ő, és milyen korrekten definiál. Nem helyezek rá különös súlyt, mondom erre én, ha óhajtja, vissza is vonom. Hagyja csak, válaszolt, mondott ön már butábbat is, vagy nem? Gondolja

csak el, a létezés mint csíny, mint kaland, mint mű, mint kötelesség, mint áldozat, mint gyönyör, mint zarándokút, vezeklés, csoda, munka. Elég. Legyen elég. Micsoda ügyefogyottság. A létezés mint létezés. A filozófusok ezt tautológiának mondják. Nem bánom, legyen tautológia. A létezés egész vakságával és szenvedélyével és bizalmával és mohóságával és rögeszméivel és félelmével és álmaival, az ember el se fér benne. Kilóg belőle. Ezért lehetséges, hogy az emberek egymást agyonüthetik. Én már azt a gondolatot is fölvetettem, hogy ez a világ itt nem sikerült, sőt a generáljavítás, az úgynevezett megváltás szintén nem volt egészen jó. Blaszfémia? Tudom. De én ettől a gondolattól magamat, ha jól körülnézek, nem tudom visszatartani. A következő pillanatban természetesen csaknem sírva fakadok, amikor látom, hogy ezek után mi következik. A méreg megesz, hogy esetleg hamarább meghalok, s akkor már nem vehetek benne részt –

Mondja, kérem, szólt Bormester, azt, amit mi ketten így a történet közben beszélgetünk, szintén le akarja írni? Miért ne? válaszolom. Van talán ellene valami kifogása? Nincs, szól Bormester, sőt. Csak. Lebeszélném róla. Formai szempontból. Nem értem, szólok. Véleményem az, hogy ez a formát még jobban kiemeli. A forma jellegében éppen most állapodtunk meg. Ez meghatározhatatlan. Vagy nem? Igen. De ön biztosan olvasott már olyan műveket, amelyek saját belügyeikkel is foglalkoznak, és műhelyintimitásokról beszélnek. Nem tapasztalta, hogy az ilyen dolgok milyen ízetlenek? Nem ajánlom. Ízléstelen. A mű belügyeiből még senki se tudott költészetet csinálni. Ne is próbálja meg –

Bízza rám, mondom erre én. Nézetem szerint, folytatom, ez már nem tartozik az ön hatáskörébe. Tartsa

magát ahhoz, amit megbeszéltünk, történetét mondja el, a többivel ne törődjön. Elvégre, ha ön nem író, és tollat semmi pénzért nem is venne kezébe, akkor. Ez igaz, szólt Bormester, ezek szerint nekem abba, hogy ön abból, amit én elbeszélek, mit csinál, semmi beleszólásom nincs. Azt hiszem, hogy nincs. Ó, kiáltott erre ő, el vagyok készülve arra, hogy ön mindenféle botorságot összefirkál, és az egészet rám keni. Mindenki azt fogja hinni, hogy ez a Bormester Mihály, ez ugyan. S önt ez már előre így bántja? Bánt? Sért, szólt hahotázva, hiúságomat sérti, elvégre nem akarom, hogy idiótának tartsanak. Bormester tovább nevet és hunyorgat. Ön tehát, folytatta, semmiképpen sem hajlandó lemondani arról, hogy ezeket az intermezzókat is leírja. Még nem tudom, szólok én, miképpen fogom megoldani. Példám nincs. Igaza van, azok a kísérletek, amelyek a regényen belül a regény belügyeivel foglalkoznak, kivétel nélkül mind ízléstelenek. Ebből még senkinek sem sikerült költészetet csinálni. Ez mind kusszatitok, émelygős és indiszkrét. Szóval rossz. Valami megoldáson kell fejemet törni, mert ezeket a közjátékokat feltétlenül meg akarom menteni. Nézetem szerint a dolog csak így egész, sőt –

Bormester Mihály ezt a kérdést nem indokolatlanul tette fel. Én már akkor elhatároztam, hogy a történetet aránylag szuverénül, ha nem is hűtlenül és nem önkényesen fogom leírni. Mindjárt, amikor elbeszélésének hitelessége fölött kételkedni kezdett, azon kezdtem gondolkozni, milyen módszerrel tudnám én ezt a hitelességet helyreállítani. Mikor pedig ő maga is bevallotta, hogy ő a tényekhez egyáltalában nem ragaszkodik (sőt mint mondta, ez az ő valódi történetének egyáltalában nem felel meg), akkor az én szándékom már készen is volt.

Bormester Mihály bevallotta, hogy

először: az elbeszélt történet inkább katalógus, vagyis tükör, mint valóban megtörtént esemény –

másodszor: ami a történetet mozgatja, az az imagináció, az egész tehát látomásszerű –

harmadszor: elbeszélés közben olyan benyomást keltett, hogy benne a dolgok ilyen módjával szemben még az előbbieken felül is bizalmatlanság ébredt. Ezt én meg is mondtam, és azt állítottam, hogy olyan olvasót nehezen tudnék elképzelni, aki ezt elhiszi. Mikor a kérdést firtatni kezdtem, akkor ő mindig tükörelméletével hozakodott elő –

negyedszer: amikor ő a szavakról beszélt, gyanúm megerősödött. Nem tulajdonságok, nem emberek és nem események és nem tények, hanem szavak. Az irodalom a szóval kezdődik, és a szóval végződik. Mi az, hogy Bormester? Szó. Mihály arkangyal? Szó –

ötödször: mikor végül ő a valóság okkult természetének gondolatát fölvetette, már láttam, hogy nem ok nélkül voltam bizalmatlan. Könnyen lehet, hogy abból, amit elbeszélt, egyetlen szó sem volt igaz.

Önkény. Hogy ezt az önkényt ő miképpen motiválja, más kérdés. Azt mondja: tükör – szó – valóság okkult természete – (sőt a valóság, mint a par excellence irrealitás) – imagináció. Ilyen módon bennem a bizalmatlanságnak föl kellett ébrednie, és elbeszélésének valószerűségét kétségbe kellett vonnom.

Természetesen nem vagyok olyan gyanútlan, hogy neki minden további nélkül beugorjak. Ahhoz én őt túl jól ismerem. Nagyon is jól tudom, hogy ő mindezekkel a dolgokkal bennem kétséget ébresztett, és egész tudatosan bizalmatlanságot keltett (nem tudom, lehet), csakis azért, hogy elbeszélését elhiggyem. Falhoz akart állítani. Azt akarta, hogy az egészből egyetlen szót se higgyek el. Be

Először: Boromeus (Doktor Boromeus) alakját én találtam ki. Bormester Mihály elbeszélésében ilyen ember egyáltalán nem szerepelt. Bormester a történetet drasztikusan mindjárt a levéltári igazgatóval kezdte, én Boromeus történetét eléje iktattam, hogy a meglepetésre az olvasót legalább egy keveset előkészítsem.

Másodszor: Bormester elbeszélésében bizonyos Csefke úr, mint ahogy nála lenni szokott, foglalkozás, kor megjelölése nélkül szerepelt, azt hiszem, pincér vagy fűszeres vagy attasé vagy fegyházi tisztviselő vagy órás vagy tánctanár vagy esztergályos vagy vasúti ellenőr, de semmi esetre sem számvevő, nem szobafestő, nem csapos, nem pék, nem szabó (sem foltozó, sem női, sem katonai vagy papi szabó), nem színész, nem optikus, nem vászonkereskedő, nem szíjjártó, nem könyvkötő és nem szépírástanár. Csefke úrról Bormester igen hosszadalmas részekben beszélt. Ő ugyanis a preventív ember, ami azt jelenti, egész élettevékenysége arra irányult, hogy a dolgokat előre kiszámítsa, és a kellemetlenségeket, főként a betegségeket elkerülje. Így például ő már gyermekkorában betétes cipőt viselt, nehogy valaha is lúdtalpa legyen. Feleségével és a tökéletesített preventív módszerrel nevelt két gyermekével élt, és az eseményekbe aktívan két helyütt avatkozott, de szerepe nem volt nélkülözhetetlen, s én őt, mint az elbeszélés fölösleges terhét, kihagytam.

Harmadszor: több helyen, de mindig csak úgy odaragasztva és értelmetlenül szerepelt egy bizonyos Hedry Lőrinc. Én ezt az embert ebből a második részből kivettem, és a következő, harmadikba helyeztem át. Az olvasó a későbbiekben ezzel a mély benyomást keltő emberalakkal találkozni fog.

Negyedszer: Bormester Toporján Antal törzsorvosból a második rész elején züllött csavargót csinált, aki több kisebb-nagyobb betörést is elkövetett. Én a magam részéről

azt, hogy ilyen tekintélyes úr bűnözővé váljék, nem tartottam helyesnek, és csak mint iszákost szerepeltettem.

Ötödször: igen hosszadalmas, kimerítő és mélyen megalázó részletekben Bormester Ágoston atyának menthetetlen alkoholizmusát leírta, és úgy tüntette fel, hogy a dogmatika volt tanára, szerzetes, állandóan a részegségtől könnyező szemekkel járt és dülöngélt. Senki sem csodálkozhat azon, hogy ezt a részt is teljesen kihagytam.

Hatodszor: Flórián ügyészt Bormester Findzsának nevezte, de én ezt a nevet helyteleníttettem. Később majd fog egy bizonyos Findzsa Szilárd szerepelni (akit Bormester Flóriánnak nevezett el), és én a két ember nevét felcseréltem.

Hetedszer: a Pergelin és a Vermerán neveket fölcseréltem. Nézetem szerint a Vermerán sokkal inkább orvos, Pergelin pedig feltaláló neve.

Nyolcadszor: az elbeszélés elején a vasúti kocsiban Hoppy obszcén jelenetet rögtönzött. A reá jellemző alázatos arcátlansággal önmagát többször piszkos disznónak nevezte, s amikor a vöröshajúnak ez nem tetszett, nadrágját levetette, sőt alsónadrágját is, mint mondta, hogy bizonyítékokkal szolgáljon, „ad oculos", mert ő, „bár tényleges sertés, de hazudni nem hazudik, erre ő meg is esküszik", és megmagyarázta, hogy ő alsónadrágját már több mint egy fél éve éjjel és nappal viseli, zokogva beismerte, hogy tisztátalan ember, „szó szerint sertés", mert a nadrágot összerondította, „nem is egyszer, sőt folyamatosan", és a barna foltokat a vöröshajúnak meg is mutatta, közben sírt és jajveszékelt, mert, mint mondta, a foltok nagy része vér, mert neki aranyere is van, de olyan mocskos, hogy a vért nadrágjába törli, és ott állt egy ingben a vasúti kocsiban, hangosan sírt, és a nadrágot a vöröshajúval meg is akarta szagoltatni, nehogy később talán szavaiban kételkedjék, a piszok nem friss, mondta lelkendezve, és kezét esküre emelte, több hónapos ürülék,

és vallomást tett, hogy õ saját ürülékének szagát rendkívül kedveli (még bélgázainak szagát is), és ez neki, bár tiltott kéj, de mégis, esküdözött, hogy õ ebben kivétel, mert egyetlen ember sem hasonlít hozzá ebben, õ a másét utálja, de a magáét élvezi, és ez volt a pillanat, amikor a vöröshajú felállt, mert ezt tűrhetetlennek találta, kiment, és Toporján Antal törzsorvoshoz költözött át. Én ezt az étvágyrontó jelenetet kihagytam, és erről később sehol egyetlen szó említést sem teszek.

Kilencedszer: Bormester a tárgyaláson Hoppyt nem szerepeltette, én azonban, természetesen, Hoppy nélkül azt hiányosnak tartottam, és őt is felléptettem.

Tizedszer: a Fillér Joachim karmesterről szóló epizódban Bormester Weber Felhívás keringőre című darabját említette, én e mű helyett Mozart g-moll szimfóniáját jelölöm meg.

Tizenegyedszer: a Mandula Mózesről szóló részben Bormester Új-Zélandról beszélt. Én ehelyett Venezuelát említem.

Tizenkettedszer: Barnabás Maximusnak a nagy Ri-ről szóló értekezésében Bormester a hur-ri-kán szót is megemlíti, de én ezt már soknak tartottam, kihagytam.

Tizenharmadszor: Böllér Leó nászéjszakáját Bormester sokkal részletesebben írta le. De én erről a tárgyról ezen a helyen sem óhajtok beszélni.

Tizennegyedszer: kihagytam azt az ízléstelen részletet is, amelyben Bormester Pergelin egyik találmányát írja le. A találmány az ágyba szerelhető piszoár (férfiak és nők számára egyaránt használható, igen szellemes), amelyet Pergelin azért szerkesztett, hogy éjszaka a vizeléshez ne kelljen a meleg ágyból kiszállni, sőt bélgázok felfogására is tartályt készített, és Hoppy Lőrinc ilyen tartályt azonnal rendelt is, mint mondta, de ezt a részt is mellőzhetőnek találtam.

akart csapni, hogy a markába nevessen. Mert igen könynyen és ennek ellenére az is meglehet, hogy az egész szóról szóra igaz.

Mondom, túl jól ismerem őt ahhoz, hogy ilyesminek felüljek. Ezt a kérdést azonban, így, ahogy van, előtte nem vethetem fel. Miért? Azért, mert akkor ő ismét valamilyen fantasztikus elmélettel hozakodott volna elő, és az egészet az ő paradox módján annyira kitekerte volna, hogy a dologban még kevésbé ismertem volna ki magam. Az is lehet, hogy bűnbánó arcot vágott volna, és bevallotta volna, hogy igen, tényleg, egy szó sem igaz, vagy csak a fele, vagy mit tudom én, bennem pedig ezek alapján azonnal felébredt volna a gyanú, hogy ez az ember most magában hahotázik, mert elbeszélése elejétől végig színtiszta valóság, és az egész így történt.

A valószerűség pontján nekem őt nem sikerült megfognom. Nem tudtam megállapítani, hogy be akart csapni, vagy pedig minden úgy történt, ahogy elbeszélte.

Éppen ezért én abba a kényszerhelyzetbe kerültem, hogy az események valószerűsége fölött magam döntsek. De nemcsak az események valószerűsége fölött. Föl kellett tennem azt is, hogy egyes emberi alakok koholtak. Egyesek el vannak rajzolva. Azt is, hogy nevüket ő találta ki vagy elcserélte. Föl kellett tennem, hogy Mirabel neve nem is Mirabel volt, hanem például Krisztina vagy Berta. Ha nevük valódi volt, föl kellett tennem, nem azt mondták, amit Bormester szájukba adott. Föl kellett tennem ezenkívül még egy sereg dolgot, vagyis be kell valanom, hogy a valószerűség szempontjából én az ő elbeszélését sok helyen, éspedig néhol igen lényeges pontokon kijavítottam, s ezzel igyekeztem a történetet valószerűbbé tenni.

Az eredeti történet és a jelen elbeszélés között levő különbségek a következők:

Tizenötödször: Hoppydalomban tartott beszédet (tiltakozat és förmedelem) Bormester a báró szájába adta, én azonban találóbbnak éreztem, ha azt Barnabás mondja el.

Tizenhatodszor: Barnabás Maximus asztalán levő könyvek között Blossebois Lettres à madame Chamauflois nem szerepelt, én azonban szükségesnek tartottam, hogy az is ott legyen.

Tizenhetedszer: a Strucc által készített pörköltből Bormester a vattát kihagyta, de én a listába fölvettem.

Tizennyolcadszor: Monopol szájába adott „bolyoki bába" nem Bormesteré, hanem az enyém.

Tizenkilencedszer: a segédfogalmazó és Améline beszélgetése alkalmával a parabolikus szót én iktattam be.

Huszadszor: ugyancsak e beszélgetés alkalmával az „egyetlen" szó után a pontot én tettem.

Huszonegyedszer: a rektor beszédében a szövegbe a „sorjában" szót én írtam.

Huszonkettedszer: a valószínűtlenségi mozzanatról szóló részt én írtam.

Huszonharmadszor: Ábel beszédéhez a zenei jelzéseket, hogy azok pátosza nyilvánvaló legyen, én illesztettem.

Huszonnegyedszer: Barnabás Maximus és Mirabel között a kondérincidensben a „neki" szót én írtam.

Huszonötödször: abban a jelenetben, amikor Tóbiás Marcella grófnő függönye mögül előlép, Bormester azt mondja, hogy „kettejüket", ezt én úgy változtattam meg, hogy azt mondom: „önöket".

Huszonhatodszor: ugyanebben a jelenetben a „kérem" szó mögé a pontot én tettem.

Huszonhetedszer: Gambrinus restaurant spirituelljének menüjén a Paradiso-felfújt is szerepel (à la Dante), de ezt én kihagytam.

Huszonnyolcadszor: Tóbiás szájába a Lope de Vega nevet én adtam.

Huszonkilencedszer: a Strucc kihallgatása alkalmával a „végeztetett" szó után a vesszőt én tettem.

Harmincadszor: Pataj és a kutyák jelenetében ezt a szót, hogy „más", én iktattam be.

Harmincegyedszer: Hoppy a rendőrségen jelenetében a „mondta" szó után én tettem kérdőjelet.

Harminckettedszer: Bormester Virgil és Améline beszélgetésében „ilyen embernek tartom önt" mondatot én írtam.

Harmincharmadszor: Pataj vallomásában Bormester Mihály eredetileg azt mondta, hogy „én önt elviszem", ezt én így javítottam ki, „elfogom önt vezetni".

Harmincnegyedszer: ugyancsak Pataj vallomásában az „az" után pontot tettem.

Harmincötödször: ugyanott „forró" után gondolatjel.

Harminchatodszor: Pataj levelében „hogy" és „nem" között „ő" volt, ezt kihagytam.

Harminchetedszer: Pataj levelében „huszonnégy" után pontot tettem.

Harmincnyolcadszor: Tóbiás szájába a „romantika" szót én tettem.

Harminckilencedszer: Bormester Mihály szerint Hoppy azt mondta, „csaknem". Én ezt „több"-re javítottam.

Ezek után könnyen azt lehetne hinni, hogy Bormester Mihály módszerét alaposan kitanultam, és mindezeket az eltéréseket ilyen bosszantó pontossággal csakis azért soroltam fel, hogy az olvasót a falhoz állítsam. Erre a gyanúra kénytelen vagyok azt válaszolni, hogy –

Mi az ellenőrizhetetlen?
A kérdésre vonatkozólag a következőket tudom mondani:

eddig minden regénykoncepcióban maradt labilis pont, még Lawrence Sterne Bormester által mindig hódolattal említett Tristram Shandyjében is. Labilis pont volt az író fix személye, az olvasó fix személye, sőt a kritikus fix személye is. Ezek azért labilisek (azért fixek), mert a regényen kívül állanak, vagyis azért szilárdak, mert az eseményekbe nincsenek bevonva. Amíg pedig valaminek szilárd pontja van, addig azt éppen ennél a pontnál fogva ki lehet fordítani. Ez az Achilles-sarok. Arkhimédeszi pont. Csak ha valaminek szilárd pontját felbontom vagy feloldom vagy leépítem, szóval eltüntetem, akkor válik az egész kifordíthatatlanná. Stabil lesz. Bormester és én is mindjárt a legelején gondoskodtunk arról, hogy a regényen kívül senki úgynevezett fix bázist ne vehessen fel. Ahogy Bormester mondta, az olvasót és az elbeszélőt és az írót és a kritikust a játékba bevonta. Itt, kérem, nincs néző. Itt mindenki játszik. A pácban mindenki benne van. Senki sem szólhat hozzá színlelt tárgyilagossággal úgy, hogy nekem, kérem szépen, az egészhez semmi közöm. Ilyen nincs. A kívülről való ítélet lehetősége ezennel megszűnt.

Ugyanakkor azonban megszűnt az ellenőrzés lehetősége is. Vagyis, engedelmükkel, az egész dolog, úgy, ahogy van, ellenőrizhetetlenné vált. Senki sem formálhat jogot arra, hogy valamilyen mértékkel jöjjön, és azt mondja, ez itt nem stimmel. Először is, nem emberek és nem események és nem történet és nem társadalom és nem tények. Szavak. Másodszor is, nem ész, hanem imagináció. Harmadszor is, a valóság természete okkult.

Íme az ellenőrizhetetlen. Bárki jöjjön is bármivel, már jó előre a sarokba van szorítva.

Ilyen módon a történet minden mozzanatában ellenőrizhetetlenné van téve. Igazán nem fontos, hogy megtörtént vagy sem, és ha nem történt meg, annál rosszabb, mert csak a realitás szánalmas voltára jellemző.

Bárki legyen is, aki Bormester Mihálynak, az elbeszélőnek létezését kétségbe vonja, és azt állítja, hogy Bormestert én találtam ki, és ezek szerint az egész elejétől végig, Bormesterrel együtt, imaginációm káprázata, téved. Ellenbizonyítékot a következőkben tudok nyújtani: a történet elbeszélőjének és írójának külön sorsa van, külön hangja, s az enyém az övének diszharmonikus felhangja (groteszk ellenpont), amely Bormesterével néha összekeveredik, néha azon áthangzik. Ez kétségtelenül tapasztalható, ilyesmit nem lehet kitalálni és mesterségesen csinálni. Ennek a dialogikus (ellenpontozott) szerkezetnek rendkívüli előnye van, amire már az imént, ha felületesen is, de a figyelmet felhívtam. Ha a történetnek fix, úgynevezett írója, vagyis szerzője van, akkor az kénytelen dialogikus kapcsolatba lépni az olvasóval (kritikussal), és ilyen módon a regényen kívül mindjárt két (három) fix pont is keletkezik. Mivel fix pontokról van szó, ezeknél fogva természetesen a történetet sarkából ki lehet emelni. A dialogikusan felépített történetben ilyen fix pont nincs. Sőt azáltal, hogy az elbeszélő és a közvetítő egymást állandóan ellenpontozza, az olvasó és a kritikus is ellenpontozódik, és a történet témája körül négyszólamú fúga alakul ki (vonósnégyes). Az egész történet mozgássá alakul át. Statikus és holt terület nincs. A statikus történet nagy hibája, hogy a szerző és az olvasó tükörviszonyban áll, egyik a másik látszata. Ebben a fugato történetben ilyesmi nem történhet meg. A tükör itt mást mutat, mint ami van. A tükör megőrült. A valódi történetben mozdulatlan helynek lenni nem szabad, mint ahogy a valódi világban sincs mozdulatlan hely. Ezt már Arkhimédesz tudta, amikor azt mondta: mutass nekem egy szilárd pontot, és ennél fogva a világot sarkából kiemelem. Arkhimédesz már tudta azt, amit kétezer évvel később Einstein nagy hűhóval fölfedezett. A történet (világ) éppen az, hogy szilárd

pont benne nincs. Mindnyájan benne vagyunk (a pácban), és szüntelenül mozgunk. Ezért a világ (történet) reális. Ezért okkult. Meghatározhatatlan. Ezért nem lehet sarkából kiemelni. Ezért stabil.

Azzal, hogy én, mint Bormester Mihály kontraszubjektuma, más én vagyok, és kettőnk között állandó dialogikus, ellenpontozott feszültség van, már maga a történet elkészülése is drámává fokozódik. Bormesternek abban, hogy a regény belügyeit ne vigyem a nyilvánosság elé, nem volt igaza. Igen, ha a regénynek egy szerzője lett volna, az ilyesmi menthetetlenül indiszkrét lett volna, és ízléstelen. De ha a regénynek külön elbeszélője és ügynöke van, és a kettő között állandó személyes és tárgyi nézeteltérések tömege merül fel, amely vitára és konfliktusokra ad alkalmat, akkor ezt egyenesen a nyilvánosság elé kell vinnem, különben az egész történet bázisa rejtve marad, és nem is érthető. Az elbeszélő az író reliefje és az író az elbeszélőé, mind a kettő az olvasóé és a kritikusé és viszont. Így az egész történet, már készítése alatt belülről elkezd forogni. A valóság a feje tetejére áll, a dráma szól, a tükrök mindig mást mutatnak, és sorra minden statikus helyzet felborul, és mindenki bele van vonva, senki ki nem léphet, a dolgokat belülről fogja látni, mint érdekelt fél.

Bormester Mihály mindjárt az elején kijelentette, hogy amit elbeszél, nem önéletrajz, még sterne-i értelemben sem, vagyis nem az önéletrajz paródiája, nemcsak azért, mert az önéletrajz stabil tükröt tételez fel (nézőt, az emlékmű bámulóját), az elbeszélőt és az olvasót szereppé és színésszé és komédiássá és maszkká (lárvává) változtatja (ami ugyan elkerülhetetlenül amúgy is megtörténik, és ez ellen semmit se lehet tenni), hanem a történet történet.

Senki ezen az égvilágon nem tudja megállapítani s ezek szerint ellenőrizni, hogy például Bormester Virgilnek milyen hajszíne volt. Mert hátha a vöröshajú elnevezés csak beugratás? Hány éves volt? Bizonytalan. Mi volt a foglalkozása? Segédfogalmazó? Alig van ennél kétesebb. És hátha nem is Bormester Virgilnek hívták? Bormester Mihály így beszélte el (de még ez sem biztos, mert hátha csak én tüntetem fel, mintha így mondta volna), de én más nevet adtam neki. Ellenőrizhető? Egyáltalán nem. Miért? Főként azért, mert az imént harminckilenc pontot soroltam fel, amelyekben az eredeti és a jelen elbeszélés között levő különbségeket jeleztem. Mondanom sem kell, hogy e harminckilenc pontból (talán) a legfontosabbakat kihagytam (ki tudja), éppen azokat, amelyek az egészet esetleg tökéletesen más színben tüntetik fel. Mi ez, ha nem ellenőrizhetetlen?

Eszem ágában sincs természetesen a történet minden egyes mondatára kitérni és az ellenőrizhetőség kérdését minden szóval szemben külön felvetni. Az ilyen munka, bár tanulságos lenne, de céltalan. Miért? Mert a dolog ezután éppen olyan ellenőrizhetetlen maradna, mint azelőtt volt.

Ezzel a módszerrel én Bormester eredeti elbeszélését úgy tökéletesítettem, hogy azt a valóságot, amit ő egyszerűen csak okkultnak nevezett, meg is valósítsam. Itt aztán minden lebeg. Ahogy Shakespeare mondja, our little life is rounded with a sleep – picinyke életünket az álom óceánja veszi körül. Itt minden labilis, senki sem tudja, ki mondta, mit mondott, élt-e egyáltalában az az ember, ha igen, hogy hívták, esetleg nem is abban a városban élt, vagy nem is abban az országban. Itt minden kísérteties, vagyis itt minden valóságos. Ez az a bizonyos hajmeresztő realitás. Az égbekiáltó realitás. Ez az okkult valóság. Az imagináció. Az álom óceánjában –

Önmagában a biográfia értelmetlen és így formátlan. Kitűnő példa erre Rousseau vagy Goethe. A memoár természeténél fogva alaktalan. Miért? Mert önmagában az emberi élet is értelmetlen és alaktalan. Ezért annak, ha az ember szép sorjában leírja azt, ami történt, nincsen semmi értelme, és ez nem is fontos. Ahhoz, hogy az ember életének értelme (alakja) legyen, valamit bele kell tenni, ami az egészet összetartja. Bele kell tenni az értelmet. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy be kell ereszteni a szellemet. Csak ha aztán a szellem az egészet rendezi, akkor lehet forma. Ha ilyen értelem nincs, az egész széthull. Önmagában (szellem nélkül) minden emberélet formátlan. Ezt a fölfedezést Tolsztoj tette, aki észrevette, hogy amikor adott és természeti életét éli, ennek semmi értelme sincs, az egész az űrbe olvad, és ennél irtózatosabb dolog el sem képzelhető.

Az értelemmel azonban baj van. Értelmes? Igen, de kinek? Ha a világnak értelmes, akkor az életnek úgynevezett általános érdekű alapeszmét kell adni. Ezt tette Tolsztoj, amikor saját életének evangéliumi értelmet adott. Ebben az esetben az emberélet a másik emberre való tekintettel és a másik számára (tehát kifelé) értelmes. Úgynevezett világtörténeti szerep keletkezik. Tudományosan és történelmileg elismert értelem. Ismét Tolsztoj. Belül azonban egészen üres.

Indítványozom, hogy az alapeszme szót a játékból hagyjuk ki. Hagyjuk ki azért, mert mint mondják, ha valaki valamin gondolkozik, azt eltorzítja. Gondolkozni valamin annyi, mint az eredeti alakjából (értelméből) kifor-gatni. Az, amit alapgondolatnak hívnak, jellegzetesen ilyen elméletben eltorzult gondolat. Amiről pedig az egész történetben szó van, az éppen semmiféle elméletben nem torzul el. Az, ami intakt. Ép és teljes. Egész. Vagyis, amiről szó van, a valóság.

Ha azonban az élet nem kifelé, hanem önmagamnak

értelmes (privát), akkor azt kell mondanom: életem értelme az én egyetlenségem és egyszeriségem. Egyetlen vagyok és egyszeri (Rilke). Pótolhatatlan és megismételhetetlen és utánozhatatlan. Egyszer és soha többé. Ez az én tartalmam és értelmem, vagyis az én életem alakja.

Itt azonban, egészen természetesen, az egyetlenség és egyszeriség kivétellé válik. Ezért lettek az összes önéletrajzok, amelyek az egyetlenségből indultak ki (az egész úgynevezett zseni-irodalom) kivételek. Ami kivétel, az nem számít. Érdekes, de különösebb jelentősége nincs. Ritka példányokat még lehet gyűjteni. Ami egyetlen, az teljesen haszontalan. Ha az előbbinek az volt a baja, hogy a tudományos és történeti általánosságban szereppé oldódott fel, ennek az, hogy a történeten kívül áll. Absztrakt és atmoszférátlan.

Bormester Mihály ezt a nehézséget úgy oldotta meg, hogy azt mondta:

a másikban egyetlen vagyok (változatlan),
önmagamban szüntelenül más vagyok (szüntelen változásban)

vagyis Bormester az általánosat és az egyetlent egymásra fektette. Minél általánosabb, annál egyetlenebb, és minél egyetlenebb, annál általánosabb. Ezért ő önmagát a másikban nézte és a másikat önmagában. Ezzel ő azt a vádat, hogy merő konfessziót tesz, elkerülte. De ugyanakkor elkerülte azt a vádat is, hogy merő Noé bárkáját vagy panoptikumot ír le, bogárgyűjteményt vagy képeskönyvet csinál, és inventárt készít. Ő mással egyetlen pontban sem azonos, és egyszeri – de a másik emberben. Ő pedig önmagában általános, és pont olyan, mint a többi, és nem kivétel. Bormester a két végletes megfogalmazás között a terminus mediust megkereste és megtalálta.

Ugyanakkor azonban a panoptikum, illetve az illusztráció kérdését mégis föl kellett vetni. Miért? Mert

elbeszélése forma szerint (értelmileg) illusztráció. Minek az illusztrációja? Igen, milyen meséskönyvhöz való képeskönyv ez? Bormester azt ismételgette, hogy tulajdonságkatalógus. Önkritika. Persze a dolgot egészen közelről kell megvizsgálni. Önmagát illusztrálja? Nem. A társadalmat? Nem. Azt mondja: ez a világ kívül is meg belül is meg alul is meg felül is és ma is és régen is és mindig.

Nézzük meg ezt a szót, önkritikai. Van úgynevezett nullára időzített önkritika, amelyet nemrégiben Sören Kierkegaard hozott divatba, és ezt manapság egzisztencializmusnak hívják. A módszer nagyon izgalmas, éppen azért, mert minden önkritikai mozzanatot a semmiből (Nichts, néant) való felmerülés pillanatában ért meg. Ezért mondom, hogy a metódust nullára időzítették. Van aztán az az önkritikai módszer, amelyet megalomániának lehet nevezni, s tulajdonképpen Shakespeare ezzel dolgozott. Bormester erről akkor beszélt, amikor elmondta, hogy Shakespeare az egész emberiséget használja tükörnek. Ez a két metódus egymást feltételezi és kiegészíti. A nullára időzített és a végtelen nagyra, az infinitumra beállított önkritika együtt adja azt a műfajt, amelyet szatírának vagy iróniának vagy humornak nevezünk. Ez Szókratész, Csuang-ce, Molière, Rabelais, a francia moralisták, Sterne, Dickens, Thackeray, Joyce módszere.

Bormester Mihály itt is a terminus mediust kereste. Azt mondta: a nullára időzített önkritikám őrülete állandóan vegyül az infinitumra időzített önkritikám őrületével. Vagyis bennem a megalománia és a mikrobaösztön azonos, végtelen gyáva vagyok és végtelen vérengző, szeretnék befalazott cellában a kolostorban élni és az egész világon császári pompával uralkodni, nőtlenségben és megszámlálhatatlan háremmel, vagyis egyetlen és egyszeri ember vagyok, és pontosan éppen olyan, mint a többi. Végül is ki vagyok én? A kérdést megválaszolni

csak úgy lehet, hogy valahol a nulla és az infinitum között (differenciál és integrál), vagyis a kérdés matematikai, végül is mágikus kérdés. Mindenki részéről feltehető, sőt ezt a kérdést mindenkinek fel is kell tenni. Az elbeszélőnek is, az írónak is, az olvasónak is, a kritikusnak is. De mivel a kérdés mágikus, erre csak az imagináció tud válaszolni. Az imagináció pedig ezzel a panoptikummal válaszol, illetve ezzel a Noé bárkájával, és azt mondja, amit Bormester Mihály háza: Tat tvam aszi – ez vagy te. Az egyes ember annyi, mint minden ember együttvéve. Minden emberben az egész emberiség, minden valaha élt és élő és születendő emberrel együtt állandóan jelen van.

Ez eddig pontosan egyezik. Az önkritika (képeskönyv) belső oldala (egzisztenciális része) már világos. Most már értem, hogy mit jelentenek Velázquez király- és bolondportréi, mit jelentenek Brueghel parasztfejei és a Gyermekjátékok és a Közmondások. Most még meg kell nézni azt is, hogy a képeskönyvnek milyen általános értelme van, és erre vonatkozólag Bormester egyik, a történethez fűzött, részben kicsinylő, részben tiltakozó megjegyzéséből kell kiindulni.

Az imént Bormester azt mondta, hogy minden történet démoni. Ezt a meghatározást fogadjuk el, annál is inkább, mert ez így a valóságnak nagyobbára meg is felel. A történet nem egyéb, mint rejtett (okkult) hatalmak szakadatlan megnyilatkozása (apokalipszise), mintha az okkult hatalmak sajátos megnyilatkozási területe éppen az idő lenne. Éppen ez az idő valósága. Vagyis az idő határtalanul okkult (meghatározhatatlan). Bormester az idővel állandóan viaskodik, ami már abból is kitűnik, hogy azt mondja: ha író lettem volna, egyetlen művet írtam volna, ezzel a címmel: Egyetlen Pillanat. Egy pillanatot akart felbontani. Mert minden pillanat határtalan, vagyis

okkult, éppen a benne megnyilatkozó hatalmak erejének végtelensége folytán.

Sokan, mint Hegel is, felültek annak a látszatnak, hogy az egyik pillanat a másikat felborítja. Mert valóban minden külső jel arra vall, hogy a következő pillanat az előbbit a tábláról nyomtalanul letörli. A görögök orfikus mítosza ezt az öreg Kronosz képében értette meg, Kronosz ugyanis azt jelenti, hogy Idő, mert az öreg gyermekeit állandóan felfalja. Ez az idő képe. Ez az örökké éhes zabálás. Ez a mohóság. Lenyeli. Eltűnik. Ezek az emberek persze az időt nem értik. Az idő csak azt borítja fel, ami a pillanatban nem valódi. Mondjuk, annak kilencvenkilenc százalékát, esetleg még többet, esetleg az egészet. Azt az egészen picinyke kis részt, ami benne valóság, azt meghagyja, mert kénytelen is meghagyni. Ez megérinthetetlen. Ez az idő a következő pillanatot éppen erre a picurka kis valóságra építi fel. Az idő valóságtartalma így aztán sohasem vész el, hanem mondjuk úgy, hogy tárolódik. Vagyis? Az időfölöttibe (időtlenbe) tolódik el, és ott megmarad. Az idő az, hogy a következő pillanat az előbbit lenyeli, és az eltűnik, de nem maradéktalanul. Abból, ami megmarad, készül az időfölötti.

Az idő alkimista módszerrel dolgozik. Folytonos atombontás közepette élünk, és az időben változunk és átlényegülünk. Az idő időfölöttiből készül és az időfölötti időből, mint az alkimisták aranya földből és az Apokalipszis Új Jeruzsáleme az ember hit-tetteiből. Ezt az alkímiát Bornester a második rész elején úgy fejezi ki, hogy azt mondja: már nem a régi – megváltozott. Persze, sajnos nem lett arany, sőt bizony a legtöbb esetben nagyon is elromlott, de változott és változott. Ebben a változásban (a történetben) a logika az, amit mondtam: a pillanat nemvalódisága megsemmisül, a valódi pedig lassan, de szüntelenül gyűlik, és ezt a tárolt időt hívjuk aztán mi

Elmúlhatatlannak. Ez a Pneumatika fõtörvénye. Ez az üdvtörténet logikája.

Bormester Egy Pillanat-jának témája, mint sejtem, éppen ez az erőfeszítés lett volna, hogy a pillanatot teljes egészében valódivá tegye, és így az időt, mint intakt egészet az Elmúlhatatlanba átemelje. Bormester ebből a szempontból rokonságot tart Prousttal (különösen az Elveszett idő utolsó részével, a Megtalált idővel), és pontosan száznyolcvan foknyira áll Hegellel szemben, aki Logikájában ilyen kolosszális időkonzerváló mechanizmust szerkesztett, de mikor működésbe helyezte, kitűnt, hogy az idő rajta keresztülfolyik, és az idő sehol se démonikusabb, mint éppen ebben a hegeli időmegállító mechanizmusban.

Ennek a démoni történetnek azonban ellenpontja van, amely egyensúlyban tartja. Mert ha a történet csak démonikus lenne, az egész történetet felfalná. A démoni történet ellensúlya az üdvtörténet. A kettő együtt adja a terminus mediust, a pneumatikus történetet, amely az emberiség létezését megformálja, vagyis értelmet ad. Az egésznek egyszerre és mindenkinek külön. Egyetemesen és általánosan és mindenkinek egyetlenegyszer és egyetlenül. Az időben a történet démoni hatalmainak tömege mellett szüntelen megnyilatkozik az idő fölötti Szent Szellem is. Az idő a valóságnak éppen olyan gazdag (okkult) területe, mint a tér. A világos látás itt is a terminus mediuson múlik, azon, hogy a közepet látom-e. Ha nem látom, az egész felborul, és a fejemre szakad. Ha látom, nyertem. Kezemben van az idő, vagyis az élő tűz logikája. Mert a történet logikája nem könyvlogika. Biztosra veszem, hogy a történet Arisztotelészt, de még Hegelt sem olvasta. A történet az időben elrejtett hatalmak (dünameisz, ahogy Pál írja) megnyilatkozása. Reveláció. Apokalipszis. A hatalmak legfelsőbb fokán, az idő piramisának a tetején áll az idő értelme. Ez az Örök

és Időfeletti. Ez az egyetlen pont a világban, amely az időből kinyúlik. Ez a Szent Szellem, akit a keresztények Pneumának hívtak.

Nos, a valódi történet, a reális idő, mint terminus medius, Bormester történetének, mondjuk, az alapanyaga. Illusztráció? Igen, ennek a reális időnek az illusztrációja. Ennek az időnek a logikájával. Az élő tűz logikájával. Ezért én Bormester koncepcióját csak a Divina Commediáéhoz és az Ezeregyéjszakához tudom hasonlítani. Bormester története képeskönyv a valódi történethez, ahol a logika a következő, ami rád van szabva (és amit végül is magad szabtál magadra, mert a kettő egy, és a terminus medius szerint csak az van rád szabva, amit magadra szabtál, persze nem eszeddel, hanem imaginációddal), azt az utolsó porszemig végig kell csinálnod. A létezést, ahogy a magad számára kiépítetted, éberen vállalnod kell. Ha maszkot (lárvát) veszel fel, az időben megrekedsz, megdermedsz, és önmagadat a sorstragédia csapdájába szorítod. Akkor az idő felfal. Meg akarsz állni, és az időt meg akarod állítani, holott az idő éppen az, hogy menni kell, éspedig nem külső kényszer alapján, hanem a magad üdvelszántsága folytán, menni kell, és csak a piramis csúcsán állhatsz meg. Előbb nem. Ha előbb megállsz: lárva leszel. A lárva a sorstragédia jelképe. A görögök ezt jól tudták. Ezért a tragédiát a színészek maszkban játszották. Ma, amikor a színházban nincsen maszk, az utcára került, a családba és a szerelembe és a hivatásba és a politikába és a vallásba és a művészetbe és így tovább, megállás nélkül. Ez a tragédia végeredményben, amilyen irtózatos, éppen olyan nevetséges. Tragikomédia. A lárvát le kell venni. Az idő hatalmainak, főként az idő legfőbb hatalmának, a Szent Szellemnek ereje nem az, hogy az ember a lárvában megdermedjen (tragikomikusan meghaljon), hanem az, hogy üdvözüljön. Ezért az idő legmagasabb értelme az,

hogy üdv. Ezért a történet valódi értelme (formája) az, hogy üdvtörténet. Aki nem ebben az értelemben él, az menthetetlenül tragikomikus és –

Bormester történetét én igen sok helyütt a magam belátása szerint megváltoztattam, éspedig, mint sejteni lehet, nemcsak azon a harminckilenc ponton, amelyet felsoroltam. Könnyen el tudom képzelni, hogy az olvasó ennek a leleplezésnek egyáltalán nem örül, mert hiszen, méltán, Bormester történetére is gyanakodott, több alkalommal teljesen bizalmatlan volt, de ha tudta is, hogy a falhoz állítják és kinevetik, kényszerűségből elfogadta. A játékba be van vonva, és az egészhez jó képet kellett vágnia, különben ő is menthetetlenül nevetségessé válik. Most még én is megjelenek (az agent spirituel, akinek csak közvetítenie és minden önhatalmú megnyilatkozástól tartózkodnia kellene), és kiderül, hogy a történetből itt egy kicsit elvettem, ott hozzátettem valamit, amott megváltoztattam, egész részeket kihagytam, és ezt azzal tetézem, hogy az eltéréseket felsorolom, de rögtön kijelentem, ez a felsorolás is éppen olyan megbízhatatlan, mint a többi, mert én más korrektúrát is végeztem, de erről nem vagyok hajlandó nyilatkozni.

A dolog eredetileg is módfelett bonyolult volt, most azonban már végképp és teljes egészében olyan átláthatatlan lett, pont, mint a valóság. Én ezt az új helyzetet Bormesterrel közölni akartam, de hogy, hogy nem, erre alkalom nem kínálkozott, s így közöttünk ez a tárgy szóba sem került. Biztos vagyok abban, hogy Bormester az egészen rendkívül mulatott volna, sőt azt ajánlotta volna, hogy a dologba vonjunk be még másokat is, szakértőket, sőt pszichológusokat és szociológusokat és történészeket és papokat, és mindegyik vegyen el belőle valamit, és

tegyen hozzá, és teremtsünk olyan műfajt, mint a homéroszi énekesek vagy a Mahábhárata, szóval ha farce, akkor legyen farce, mindenki mondja el, ki volt életében a legnagyobb bolond, akivel találkozott, mert mint Bormester mondta volna, ebben a játékban úgyis én nyerek, vagyis én vagyok, aki tudom, hogy a legnagyobb bolond, akivel életemben találkoztam, én magam vagyok.

Az olvasóval én tisztában vagyok, szólt Bormester, vagyis tudom, hogy az is olyan ember, mint a többi, a másikkal csak rögeszméinek segítségével érintkezik. Éppen ezért, ha a tanár, a pap, a politikus, a korcsmáros, a szociológus, a fuvaros, a rendőr, a vincellér, a gyöngyhalász, a beduin, a katona, a matróz, a kalauz, a kőfaragó, az asszisztens, a fogtechnikus, a mázoló, a vezérkari főnök, a hóhér, a papírkereskedő (vagyis a létfenntartás által kompromittáltak egésze) társadalmi rokkantságát (kenyérkereső foglalkozását) megnevezi, én azonnal el fogom mondani, hogy a regényről miképpen vélekedik, és azt milyen szempontok alapján óhajtja kijavítani. Cseppet sem érdekes emberek. Komolyan kizárólag a naplopót tudom venni, éspedig azért, mert ő az egészre fütyül. A rögeszme, mint tudja, társadalmi rokkantságot terem, de viszont a társadalomban elfoglalt, úgynevezett foglalkozás feltétlen következménye rögeszme kell hogy legyen. Ezek mind született irodalmárok. A naplopó az egyetlen, aki ebből a csőcselékből magát kivonta. Ő azonban, persze, nem olvas regényt, vagy ha mégis, a fa alatt egy lapot álmosan átböngész, mielőtt fenekét vele kitöröli. Ebben én mélyebb és őszintébb kritikát vélek látni, mintha az olvasó a kölcsönkönyvtárban visszaadja és szól: Bolond egy dolog, most kérek valamilyen hívő könyvet, mert úgy érzem magam, mintha a pokolbeli üstben megfőztek volna. A naplopó a fa alatt a fűben, mikor a gyomrát szőlővel kellemesen megterhelte, választhatna lapulevelet is, vagy puha

árvacsalánt. De ő pont e történet valamelyik kimagaslóan remek részét választja, tegyük fel, Pataj és Abihail szerelmi kettősét, amely jelenetre különösen büszke vagyok.

Persze, szólt Bormester, és felsóhajtott, van még valaki, aki engem a naplopónál is jobban érdekel. Az ismeretlen. Akiről semmit se tudok. Van valahol, de ez az egyetlen, amit róla tudok. Ön megint azt fogja mondani, hogy javíthatatlan misztikus vagyok, mert végeredményben az Ineffabilére (En Soph, Ungrund) vagyok beállítva. Másnak ez eszébe se jutna. Nekem ez most mindegy. Ó, az ismeretlen! Még csak beszélni se tudok róla. Csak jelenlétét szenvedélyesen kívánom. Ön azt hiszi, hogy csalódnék benne? Az is olyan őrült, mint akár ön, vagy én vagyok? De várjon, van nekem más kötelezettségem is –

Madame, ön bizonyára meg van sértve, mint mondja, joggal, és neheztel, amiért nemét oly kedvezőtlen színben tüntettem fel, olyan példányokban, amelyek ugyan (kétségtelenül) vannak, de (inkább kivételek is) távolról sem jelentik még az átlagos nőt sem, az eszményiről nem is beszélve. Madame (Mademoiselle), talán szívesen venné, ha ebben a történetben ön is szerepelhetne (nem egészen úgy és olyan módon, ahogy önt férje vagy bátyja vagy apja vagy barátnője látja, hanem abban az alakban, ahogy ön saját magát látni véli, úgynevezett igaz perceiben, a nemesség és a gyengédség és a tiszta kedély és más nagy női erények virágzása pillanatában, amikor ön nem rigolyás, nem indulatos, nem táplál sem bosszút, sem irigységet, nincsenek rohamai, fej- vagy hasgörcse, még csak nem is szeszélyes, nem türelmetlen, de még csak nem is követelő, nincs megsértve, nem álmodott rosszat, nem bosszús, nem ingerült), vagyis mondom, a történetben ön is részt vehetne, és az ön elbájoló személyében igazi női

regényideált lehetne teremteni. Ön, Madame (Mademoiselle), rossz néven veszi, hogy eddig kizárólag csakis olyan nőkről volt szó, mint Marcella grófnő, akár csámpás cipőjével, akár később brüsszeli csipkés hálóingével, de komikus figura. Itt van aztán Laura, kétségkívül túlzó háziasszonyi erényeivel, aztán beteges babonáival. Itt van Mirabel, aki férjét megette, aztán Hoppynak egy sereg gyereket szült, és lábait úgy tette a földre, mint a törzsőrmester. Itt van a szörnyeteg Auguszta Kornélia, a boldogtalan Fillér Joachimné, Bella, Améline, akinek a női ideált, sajnos, oly kevéssé sikerült megközelíteni, és itt van végül Abihail, ó, Abihail, aki szenvedélyességében kétségteleníil vonzó, de bizonyos társadalmi törvényekről oly sajnálatosan megfeledkezett, hogy ezért nevének kiejtésétől talán inkább tartózkodjunk. A női nemről, mondja ön, ezek a marionettek teljesen hamis képet nyújtanak, és bizonyos tekintetben sértő lenne, ha valaki az egész nemről ezek alapján alkotna véleményt. Ön tiltakozik. Ön Shakespeare-re és Dantéra és Goethére és Keats-re hivatkozik, és azt mondja, hogy ha a nők többsége olyan lenne, mint az említettek, soha a földön önfeláldozó szerelem és boldog házasság és békés családi élet nem valósulhatott volna meg, és a görögök Aphroditéket nem faragtak volna, és nem lenne olyan fejünk, mint Nofretete, és Raffael- és Velázquez-madonnánk és Renoir-szemű nőnk. Nem is hiszem el, mondja ön, hogy az elbeszélő ezen a téren jóhiszemű. Követelem, hogy ön azt a hibát, amit a női nemmel szemben elkövetett, tegye jóvá, olyan leányokat és asszonyokat ábrázoljon, akik nemüket nem kompromittálják.

Az ön felháborodásának jogos voltát (Madame, Mademoiselle) bizonyos tekintetben kénytelen vagyok elismerni. Tudom, hogy az eddig szerepelt nők egyáltalán nem nyújtanak biztosítékot arra vonatkozólag, hogy a földön

valaha is mély szerelem és békés házasság megvalósulhatott. Sőt. Aki ezeket a hölgyeket megismeri, nem fog ellenállhatatlan kényszert érezni, hogy azonnal megnősüljön. Az illető talán csodálkozni is fog Dantén és Keatsen és a többi költőn és festőn és szobrászon, hogy azok, igen okos ember létükre, a nőkről aránylag oly magas véleménnyel voltak. Nem, Madame, én most nem Lady Macbethre és Gonerilre és Reganra és Jágó feleségére és Hamlet anyjára gondolok, és nem például Dosztojevszkij és Sterne és Swift és Balzac és Tolsztoj és Cervantes nőire, akik egészen alaptalanul beszéltek a nők léhaságairól és pénzéhségéről és züllöttségéről és kéjsóvárgásáról és kapzsiságáról és mohóságáról és komiszságáról és aljasságáról és kicsapongásáról és durvaságáról és arcátlanságáról és mocskos szájáról és szennyes fantáziájáról és sötét rosszhiszeműségéről és hatalmi éhségéről és összeférhetetlenségéről és folytonos fecsegéséről és zsémbességéről és zsarnokságáról és. Elég? Ha óhajtja, Madame, legyen elég. El is határoztam, hogy én a következő, wertheri részben főképpen nőkkel foglalkozom. Előre nem szólok egy szót sem. Majd meglátja. Mint ahogy az első rész témája a hős neve volt, a második rész témája a hős születése és a valóságba való belépése, ennek a harmadik résznek a témája a hős szerelme és házassága lesz. Az események ebben a részben úgy bonyolódnak, hogy a történeti kezdeményt a nők kezében van. Igyekezni fogok a nőkről kimerítő információt nyújtani és a nők iránt tanúsított hódolatomat széles alapokon kifejteni. Ez számomra annál könnyebben lesz lehetséges, mert, mint tudja, Madame, nemcsak saját élettörténetemet beszélem el, hanem magamat ebbe a történetbe szakszerűen beledolgoztam, és életem egyes részeit igyekeztem a kor szempontjából is maradéktalanul megérteni. Ígérem, Madame, hogy ön meg lesz lepve. Ön, Madame, sok helyütt a szégyentől el

fog pirulni (én a piruló nőket rendkívül kedvelem). Én ugyanis azon a véleményen vagyok, hogy az a rész, amelynek elbeszélését most mindjárt elkezdem, nem egyéb, mint modern korunkban a matriarchátusnak (nőuralomnak) első határozott lépése, és mi ma itt a földön azért élünk oly boldogan és rendezett körülmények között, mert a történet irányítását egyre inkább a nők veszik át, és bennünket mindinkább olyan dolgok kezdenek körülvenni, amelyek a nőknek annyira tetszenek. Ez a skandalózus korszak, azt hiszem, már a múlt században megkezdődött, de az új század elején, amikor én körülbelül húszéves, nősülés korában lévő fiatalember voltam –

GONG

III.

on vous a trompé, szólt Vatta úr. Havasi rétek? Alpesi flóra? Magaslati levegő? Rétek helyett íme a tehéntrágya, patak helyett a kanális, és nézze csak a desperát kilenc kórót, botanikailag tényleg még fenyő, s ah, a tetején van is néhány tűlevél. Csendes otthon, le mot juste, családi üdülő –

(a fűben ül, hátát a kanadai nyárfának támasztja és konferál)

– a poshadás, esküszöm, otthon a Kiserdőben különb. Gyakran járok arra. Ismeri Jávorkát? Meg kell ismernie. Un homme du bon Dieu. Hegyoldal és földkunyhó, aztán tölgy, akác, kőris, úgy ismerkedtem meg vele. Érdemes. A piacra megyek. Ott ül, előtte kosár. Cseresznyeszárat veszek ki, és azt mondom, szárat cseresznye nélkül sajnos nem veszek. Ő erre rám néz. A kosárba, megint rám, a szárat a kezemből lassan kiveszi, cseresznyeszemet keres és belepróbálja. Ez sem. Sorra szedegeti a szemeket, és próbál. Ez sem. Ez sem. Csodálkozom. Le coup a porté. Hagyja, mondom. Fejét rázza. Meg kell lenni. A kosarat kiborítja, a szemeket sorra próbálgatja. Ez sem. A dolog már kényelmetlen. Mit akar? kérdem. Meg kell lenni, szól, a szárhoz tartozó szemnek itt kell lenni, nem veszhetett el. Tovább szedeget. A piacon többen odajönnek. Le akarom beszélni. Rien n'y fit. Meglesz, szól ő buzgón. Rendben van, mondom, elismerem, hogy eszemen túljárt, most hagyja abba. Meg kell lennie, szól. Körös-körül az emberek nevetnek. Én menni készülök. Ne menjen, mondja ő, mindjárt meglesz. Inkább megveszem az üres szárat, mondom. Szárat, szól, cseresznye nélkül sajnos nem adok el. Jól van, akkor dobjuk el. Vagy megveszem az egész kosarat. Pour la gloire. Ez volt a megismerkedés.

(én a heverőben feküdtem, és a nyár végi eget néztem)

Meghívott, és el is mentem, ott lakik a domboldalon, már harmadik éve, felesége a kecske, sajnálom, hogy e viszonyból kicsi faunok nem születhetnek, elragadó lenne a tölgyes ott kecskelábú és bakszarvú kis kölykökkel, amint mekegnek, a kakukkfüvön hemperegnek, és a leányokat rémítgetik. Sajnos a kecske és az ember, úgy, mint a görögök korában, már nem kereszteződik. S így a dolognak különösebb érdekessége alig van –

(Vatta úr mindkét kezét kitárja)

Sokat beszélnek róla, s a pletyka mind igaz. Könyvtára számban elég szegény, de minőségi. Az első mű, találja ki. A Biblia. Ön modern ember, mondom neki. Igazán? kérdezi komolyan. Aztán a Faust, két kötet Shakespeare, Don Quijote, néhány Balzac, Zola, Tolsztoj, Ibsen, természetesen Dosztojevszkij, Szophoklész, nem gabatine, egy sereg röpirat –

(lábát felhúzza, hogy kezével simábban gesztikulálhasson)

Úgy, mondom, szóval ön ilyesmit olvas? Ön forradalmár? Nem, válaszol Jávorka, csaknem egyszerűen, a forradalom nem valami magasrendű, de igen jóravaló gondolat. Arcába nézek. Hogyan? kérdem. Jávorka zavarba jön. Talán, amit mondtam, hibás? kérdi. Sőt, mondom, amit ön mond, az remek. Én így gondolom, szól és félrenéz.

(két lábát kifeszíti, és még jobban elhelyezkedik)

Van kedve néhány modern emberrel érintkezni? Csütörtökön délután találkozunk Kornélnál. Kornél boxbajnok és diák, a periférián lakik, mert minden rendes forradalom a periférián kezdődik, vagy a szalonokban. A folyóiratot is ott szerkesztjük.

Semmi style tourmenté. Jávorka szívesen eljön. Névlegesen a kört Ambrus vezeti, divatból kiment ember, inkább kerge, és botrányosan műveletlen. Zorge Manassé a pénzt adja, hogy a lapot kiadhassuk, Hoppy Demonax ugrálni szokott, Simor és Hedry, nők is, Marianne és Hertha és alkalom szerint többen. És ön, monsieur Bormester?

(Vatta úr reám néz, én a heverőből intek, hogy igen)

Helyzetem ott nehéz. A gyermekszobátlan emberek atmoszférája. Még szobatiszták, de már nem sokáig. Önök nemsokára, mondom, merő épaterból szükségletüket itt egymás előtt fogják elvégezni. Helyes. Figyelmeztetem önöket, hogy ez takarítás szempontjából rendkívül hátrányos. Ilyenkor meg vannak sértve, de nélkülözni nem tudnak, mert tájékozottságuk szánalmas. Miért járok oda? Még az egyetlen elviselhető banda, ha hülyék is, de legalább igyekeznek nem hazudni. A kritikát itt is gyűlölik, de legalább megtűrik. Én vagyok ott, még csak nem is a debatteur, csak a jópofa. Röhögnek rajtam, és az egyetlen vagyok, aki a dolgok mélyére lát. Pénétrer du regard, érti? Ambrus, ez a farouche, a minap fölfedezte Darwint, és azóta mindenre azt mondja, fejlődés. Azt mondom neki: Nos, uram, a fejlődéselmélet helyessége ellen példa ön saját maga és társasága. Az elmélet azt tanítja, hogy az értékesebb megmarad, az értéktelen elpusztul. Íme, ön és ez a csürhe fennmarad, kell-e még több bizonyíték a fejlődéselmélet ellen?

(a fűbe oldalt dől, és jobb kezét kinyújtja)

Örülnék, ha közénk jönne, monsieur Bormester, ebbe a chloroanémique csőcselékbe. Jávorka nem vált be, mindig hallgat, mint Hedry. Hedry Lőrinc,

rétek, csak tehéntrágya és kilenc kóró, vagyis nincs itt más, mint Grieg, malátakávé és titkos választójog –

(Sokk. Július? Beteg. Augusztus? Tüdőcsúcshurut. Orvos, magaslati levegő. Améline a Csendes otthonba ír. Améline, ön jó. Hely van, egész évben nyitva, rekonvaleszcens, kiválóan alkalmas, magas hegyi flóra. Bormester Virgil egészen antikvárius, Bormester Mihály arkangyal csúcshurut és rekonvaleszcens, családi üdülő, százhetvenhat magas, hatvanöt kiló, ez kevés, különös ismertetőjele. Csendes otthon. Sokk. Gyorsvonat második, megérkezik, és első reggel Vatta úr konferanszta-madása. A heverőben, szeptember kettő, délelőtt fél tíz, és most Schumann. Sokk. A vonatban Greco-album. Kísértetkék. Holdfény. Nem tetszik, és ez a jó. Hogy vonzzon, taszítania kell. Tavaly München-ben és Párizsban. Modern képek. Bormester Mihály Párizsba utazott és a modern képeket megnézte. Semmi sem kell kevésbé, mint a kimázolt Greco. A kíntól megnyúlt arcok hátborzongató komikuma. Schumann. Greco-hang. Derengő kék zene. Ez a melankólia csak a nevetésben tud megnyugodni. Júliusig. Hirtelen meggyógyul a gyermekkorból. München, Párizs, Zürich, Bécs. Nem sok. Bormester Mihály, Virgil antikvárius és Améline fia, húszéves, jól érett, három nyelven beszél, jól öltözik. Európai körutazás. Amikor Párizsban voltam. Greco-képek. Debussy. Malátakávé és választójog. Augusztus, csúcshurut és magaslati levegő. Tempo gyorsvonat második és Csendes otthon, egész évben rekonvaleszcens alpesi flóra, és Vatta úr konferál, íme Schumann, a kíntól megnyúlt arcok hátborzongató

komikuma. Sokk. A modern festészettől félek. Montaigne: cet art leger, volage, démoniacle. Nézem, amit élek, de nem élem, amit nézek. Kanavász Angela. Úrhölgy. Eau dormante. Szőke, karcsú, elefántcsontszínű bőr. Lehet, hogy barna, kövér. Akkor megcsalt. Hangja Greco. A kintól megnyúlt hang. Rajongok érte, mert félek. Sokk. Nem tudom követni. Hogy taszítson, vonzania kell. Angela, Améline. Egész évben nyitva. Párizs. Abihail. Malátakávé. Gyorsvonat második, Zürich. Amela. Bécs és Rembrandt. Titkos választójog. Amehail. Versailles és Schönbrunn. Mihály arkangyal művelt fiatalember, bár három nyelven beszél. Sokk. Nem éli azt, amit néz. Abéline. Fél attól, amiért rajong. Szereti azt, aki nem szereti. Csúcshurut, délután négykor harminchét egy, nem sokk. Angehail. Szőke, kövér, sápadt, egész évben nyitva, szeptember kettő, délelőtt fél tíz, arcvonaltámadás. Ez a nevetés csak a melankóliában tud megnyugodni. Angéline. Különös ismertetőjele malátakávé, hogy taszítson, mert vonz. Tetszik, és ez a rossz. Vatta úr főkönyvelő és konferál. Az egyik ott van, a másik nem hallja. Abingela.)

– ebédnél majd bemutatom, folytatta Vatta úr.
(hasán feküdt, bal könyökére támaszkodott, és jobbját lobogtatta.)

Nem kell megijedni tőle, bár én, bevallom, megijedtem. Olvassa el. Még mielőtt beszél vele.

Vatta úr kis füzetet vett elő. (Schumann.)

Ez a folyóirat. Két cikket írtam, az egyik a bevezetés a moziba, kortörténeti jegyzet, igen szellemes, a másik, amely e pillanatban önre is vonatkozik, a

az ördög tudja, honnan került oda, minden csütörtökön pontosan megjelenik, azt hiszem, az egészből semmit sem ért. Régi vasutascsákóban jár, harcsabajusza van, néha feláll, kimegy, a folyosón a sarokba vonul, mintha vizelne, zsebéből pénzt vesz elő, és megszámolja. Tizenkilenc fillér. Hedry elgondolkozik, a pénzt visszateszi, de egy óra múlva nyugtalankodik, feszeng, valami eszébe jut, megint kimegy, pénzét előveszi és megszámolja. Megint tizenkilenc. A távolba néz, valamin erősen gondolkozik. Tizenkilenc. Nem különös?

(A penzió épületében zongora és ének)

Schumann, szól Vatta úr. Már vártam. Mindennap Schumann –

Ki énekel? kérdem.

Kanavász Angela úrhölgy, szól Vatta úr konferáló hangján, Kanavász Antal ezredes leánya. Schumannt énekel, Lala úrhölgy kíséri, a nagynénje. Lala úrhölgy zongora- és énektanárnő, ó, ön nem ismeri? Be kell mutatnom –

Különös hang, mondom.

Alig észlelhetően fals. Még éppen csak hogy nem kellemes, úrileány hang, keserves és cukros, szép leány, de nekem nem tetszik a timbre-je, én a muzsikára kényes vagyok, a zene a megdicsőülés és a léhaság művészete. Lala úrhölgy korrektül zongorázik, esete Liszt, a bravúros és a szélhámos, nem mintha kétféle Liszt lenne –

(felül, és széles mozdulatot tesz)

a mi korunk a Grieg-zene, a malátakávé és a titkos választójog kora. Általában olyan a légkör, mint itt. Csendes otthon, ugyanolyan hirdetés a gyanútlanok számára, déguisement az egész vonalon, de nincs alpesi levegő, sem hegyi patak, sem havasi

huszadik század legnagyobb kérdése, miért lesznek ma a legerotikusabb férfiak onanisták? Jávorkának is van benne kis tanulmánya az almaszedésről és almaszedőkről.

(másik oldalára fordul, aztán felül, lábát maga alá húzza.) (Schumann.)

A folyóirat a legtöbb, amit ez a par excellence epigon korszak adni tud. Nem vagyunk ostobák. Sápadtak vagyunk. Fő jellemvonás az émoussement des passions. A cím az én intenciómnak nem felel meg. Jelenkor. Fantáziátlan és nem is igaz. De leszavaztak. A megjelenést elhatároztuk, valamirevaló ötlete senkinek sem volt. Legyen Troglodyta, mondom én, sőt Neotroglodyta. Úgyse érti. Legalább. Nem jó? Vagy legyen Szappan. Szimbolikus cím, ezzel akarjuk a megkoszosodott emberiséget megmosdatni. Nem tetszik? Persze, patetikus kell. Akkor legyen Spartacus. Vagy legyen Torquemada. Szép cím. Legyen Kiskávéház, ügyes kínai cím. Ez se jó? Akkor legyen Oroszlán. Félelmetes, ordításától reszket a kispolgár. Legyen Plebejus. Büszke cím. Vagy Napóleon, még büszkébb. Őszintén ajánlom. Ég a ház. Ez jó, a tűzoltóság előfizetése biztosra vehető. Nem tetszik? Kár. Szegény elveszett lelkek kalauza. Kicsit hosszú, nem baj. Legyen Köd, mert ebben tényleg sok az igaz. Legyen Cucli, ez vicces és ízléstelen. Solness építőmester. Vagy legyen mozicím? Sikoly az Éjszakában. Véres Rongyok. Doktor Moreau Szigete. Legyen csak annyi, hogy Százegy. Ez izgalmas. Olvasta a legújabb Százegyet? Remekül hangzik. Ha valami unalmasat akarnak, legyen Modern Idők vagy Új Világ, vagy Új Társadalom. Legyen Éljen az Igazság. Kolumbusz, célzással az Újvilágra és a tojásra. Legyen

Pástétom. Kolbász. Nem, legyen Pacal, ez szemtelen, ehhez ragaszkodom, Pacal legyen. Vagy Politeia? Éljen a klasszikus ókor. Legyen Fiat Justitia. Képzelem, a papok mennyire megijednének. Legyen Pax vagy Requiescat vagy Circumdederunt. Egyik sem? Akkor talán héber cím. Mondjuk, Béth ha Széfer. Vagy Sulchan. Vagy Lechem hajóm. Nem kell héber? Akkor szanszkrit. Tamasz. Radzsasz. Szattva. Nem, legyen Avidja. Ez a legjobb. Eszperantó? Nem, legyen Francia. Legyen Faridondaine. Legyen L'âme Damnée du Village. Legyen Marette. Vagy Dos Vert. Legyen Godiche. Legyen Dans L'Eau Jusqu'au Cou. Gyönyörű. Nem kell? Kerékvágás. Vörös Fonal. Mi vagyunk a vörös fonal, amely a történeten végigvonul. Olvasta már a Vörös Fonalat? Por és Hamu. Nagyon jó. Rétes. Most nyújtják. Vagy inkább Mazsola? Legyen Pirkadat. Célzás Böhme és Nietzsche Morgenrötéjére. Legyen Lócitrom. Inkább Korgó Gyomor. Paradicsom. Piszkavas. Snájder Fáni. Óriási. Legyen Csak Egy Kislány. Ez se kell? Mit akarnak? Ennél jobbat nem tudok. Legyen Valag. Ez komoly, nehéz és tömör cím. Legyen Bögre? Legyen a következő: Kis Kacsa Fürdik Nagy Fekete Tóban. Nem, legyen Mit Sütsz Kis Szűcs? Ilyen még úgyse volt. Legyen Kémény. Vagy Szégyenfolt. Lelkiismeret. Vagy Tüske, vagy Pipaszár, vagy Furulya. Elefánt. Legyen egzotikus? Nem bánom, legyen Quadalquivir. Ahmed. Ez eddig a legjobb. Az Ahmed legújabb száma. Utazás a föld körül. Ez is jó. Petrus. Ezt válasszuk, a csuhások megpukkadnának. Legyen Koronaügyész. Legyen Calais, célzással a szorosra és Rodin szobrára. Legyen Waterloo. Éljen! Mit akarnak? Legyen Novum Organum? Legyen a Tiszta Ész Kritikája?

Legyen Don Quijote vagy Valóság és Költészet vagy Hamlet vagy Feltámadás vagy Candide, bravó, legyen Candide. Ez se kell? Legyen Jóéjszakát. Legyen Nincsen Pénzem, de Majd Lesz. Négyszögletű Kör, Odvas Fog, Ragacs, Jupiter, Gáz, Kávéskanál, Deszkakoporsó. És végül mégis Jelenkor lett. Extrémité inférieure.

(Schumann. Vatta úr hátát a nyárfának támasztja.)

Tulajdonképpen azt szerettem volna, ha a folyóirat címe A Lemur lett volna. A lemurok korszaka kezdődik. Itt, devant les yeux. Ezt itt nem olvasom fel, majd megnézi. Érdemes. Bevezetés a moziba, a mozi a plebejusművészet, vagyis a nemművészet, amikor szórakozássá válik, az embert önmagától megszabadítja. Az idegek dolga, a szellemnek semmi köze hozzá. Bevezetés Lemuriába. Beülnek a sötétbe, és hagyják magukat felizgatni. Itt van a második számban kis cikkem a Zugevőről. A lemur. A zugevő sonkás zsemlét vesz, vagy fügét, leginkább nápolyi szeletet, cukrot vagy csokoládét, beül a moziba, és a sötétben egyedül eszik. Közben izgul. Azon gondolkozom, hogyan lehetne a kéjt fokozni. Mondjuk, a kétszemélyes nézőhelyekkel. A dráma alatt csokoládét ennének. Őrületes lenne. Képzelje csak; őnagysága bemegy a moziba, ahol a gonosz csábító a hősnőt tőrbe csalja, és már-már leteperi. Les bourreaux eux-mêmes pleuraient. És akkor, tout à coup, csokoládészopogatás közben érzi, hogy a mögötte levő, nyilván férfi, őt szexuálisan szórakoztatni kezdi. Ah! Micsoda halmozás! Ez Lemuria. Saját definiciióm. Büszke vagyok rá. A lemurok matriarchátusban élnek, csak az a fontos, ami a nősténykéknek

tetszik. Például a mozi és a zugevés és a kétszemélyes nézőhely.

(Vatta úr a folyóiratot kinyitja. Schumann.)

Ez itt a másik, a huszadik század legnagyobb kérdése: miért lesznek a legerotikusabb férfiak onanisták? A dolog viccesen hangzik, de kár nevetni. Ez az utolsó előtti bekezdés. Most már ön is tudja, Madame, hogy egy idő óta erotikus férfiakkal miért nem találkozik, vagyis, akikkel találkozik, csupa vessard, az aktust expressz elvégzi és horkol, vagy pedig béka. Undor. Nos, Madame, tudja, hogy az erotikus férfiak nem vesztek ki, csak visszavonultak és onanisták lettek, nem mert obstruálnak, hanem mert ők is pontosan úgy vannak, mint ön. Az erotikus nők elmentek apácának, vagy kurvák lettek, szóval a komoly számítás köréből kiestek, és így szegény erotikus férfiak kénytelenek malacok lenni, mert a színpadon levőkre rá se tudnak nézni. Az erotikus férfi! Qu'est-il devenu? Mit kezd az ilyen kozmetikai remekművel? Őt nem lehet becsapni. Hiába mázolja ki magát. Fausse alerte. Nem is kell, hogy úgynevezett szép legyen, bár ez nem hiba. Egészen más kell, ön tudja, Madame, különösen este, ha levetkőzik, és csípőjét a tükörben megnézi, vajon megvan-e még. Mi az, amit az erotikus férfi követel? A kozmetika elnézhető, gyarlóság, mert, kérem, a harmadik csók után az ön arcán már úgysincs egy csepp festék sem, frizurájának is vége, nyaka és hónalja izzad, blúza csupa gyűrődés, szoknyájáról nem is szólva, és az egész toalett odavan. A dolgot az erotikus férfi nagyon komolyan veszi. Az erotika? Question de fait. Persze ha ön ebbe a játékba belemenni fél, és kozmetikájáért reszket, akkor szegény erotikus férfi mit tegyen? Ó, a

szerelem egészen ritka dolog lett, a szerelmi házasság pedig kivétel. A házasságok ötven százalékát, mondta egy bölcs, hiúságból kötik. Másik negyvenkilenc százalékát érdekből. Marad egy százalék a rendkívülien őrültekre. De szerelem? Találkozott ön már, Madame, szerelmi házassággal? – Mit szól hozzá, monsieur Bormester? Most még az utolsó bekezdés, majd elolvassa. E cikkel nagy sikerem volt, százharminckilenc levelet kaptam, rózsaszínt, lilát, drappot, világoskéket, különböző illatokban –

(Ebédharang. Vatta úr feláll.)

Jön enni? Zöldségleves, ön még nem tudja, mindennap zöldségleves. Borjúpörkölt és almás pite. Jöjjön, bemutatom Lala őnagyságának, mert Angelához az út rajta keresztül vezet –

Nem, nem, kedves Bormester, fölösleges, az udvariasságot megkövetelem, de nem szeretem, egy szót se, majd én, én itt nem érzem jól magam, de Angelát kötelességem volt gardírozni, nálunk a családban senki, csak én, sajnos, önnek, ha velünk meg akar ismerkedni, családunkról sok mindent tudni kell, ahogy én, persze, értem, és nincs ellene kifogásom, hogy Angela iránt érdeklődik, sőt helyeslem is, hangja elragadta önt, nem csodálom, de jöjjön közelebb, én bizalmasan közölni akarom, ezt önnek tudni kell, Angela a bűn gyermeke (halkan), a bűn gyermeke –

Lala szigorúan néz, elszomorodik, felsóhajt, kezét messze kinyújtja, szemét behunyja, átszellemül, még sokkal halkabban: a bűn gyermeke –

Házasságon kívül született? kérdem tartózkodva és gyengéden.

Lala visszahőkölt, lornyonját kebléből kivette, és hosszasan arcomba nézett.

Nem, nem tudom, szólt végül, mi adott önnek okot arra, hogy, Bormester úr! (felkiált) Önmagát korán leleplezte –

Azt mondta, szólok megrettenve, és az áthidalást keresem.

A bűn gyermeke, mondta suttogó hangon, és a lornyont leejtette. Ó, nem. Ez nem jelenti azt, hogy ő. Milyen szennyes képzelet, hadd nézzem meg önt jobban, nem is látszik, hogy ilyen romlott –

Mit ért az alatt, hogy a bűn gyermeke? kérdem igen mérsékelt és tisztelettudó hangon.

Angela, szólt Lala nagyon halkan és feszélyezve, Kanavász ezredes első házasságából született, attól a ledér nőtől –

Ledér, mondom én.

Helyesen ítéli meg. A szó talál. Ledér volt. Ó, szegény Gitta sokat szenvedett. Még most is szenved. Gitta az én húgom, Kanavász ezredes második, de igazi és törvényes felesége. Az első házasságból született Angela, a bűnös házasságból, a ledér nőtől, szegény gyermek, én bűnös származását igyekszem vele elfelejtetni. Hogy őt házunkba fogadjuk, sokáig ellene voltam, a bűnt hozta magával, tiltakoztam, mert én a bűntől irtózom –

Nem értem egészen, szólok, az ezredes úr első házassága talán nem volt törvényes?

Lala a lornyont ismét föltette.

Uram, szólt és kiegyenesedett, miért sérti meg ön ismét családunkat? Hogyan merészelheti azt gondolni, hogy Kanavász, ezredes létére, törvénytelen házasságban élt, és Angela ilyen házasságból született? Vegye tudomásul, hogy Kanavász bármilyen ember legyen is, annyira sohasem tudna önmagáról megfeledkezni, hogy –

Igazán nem értem, szólok. Ha törvényes házasságból született, akkor miért a bűn gyermeke?

Lala a lornyont leejti, előrehajlik és suttog. Uram, lehet, hogy ön majd Angelát feleségül veszi, ha a gondviselés így határozott, én engedek, mert én hiszek a gondviselésben, de soha ne éreztesse vele, hogy ön ezt tudja, ígérje meg, ne árulja el, hogy megmondtam. Ő ezt tudja, szegény gyermek, és sokat szenved, tegye őt boldoggá (megrendülve), felejtesse el vele bűnös származását (könnyezik), ígérje meg. Higgye el, ha én nem lennék, Angela régen elzüllött volna. Az egész család. Mindenki. Sokszor éjjel nem alszom, a gond, de a kötelesség –

Lala sóhajt, és szemét lehunyja.

Végtelenül kezdem tisztelni, mondom ijedten.

Más nem bírta volna. Én. Ki tudja meddig? Lehet, nem sokáig. Még szeretném megérni, hogy Angela sorsát igazi férfi vegye át, hogy (suttog) a sírban nyugodtan tudjak pihenni. Az egész ház. Minden gond. Hónapokig nem alszom, és nem tudok enni. Beteg vagyok (tomporát fogja). A Braquilleux-idegem. Sokat szenvedek –

Kezét fölemeli. Átszellemül.

Ha én nem lennék. Kanavász? Ó, majd megismeri. Gitta? Fanny? Ő jó, de nem épeszű. Angela? Nehéz feladat, de viselem. Három évvel ezelőtt az a ledér nő meghalt. Már nem gyűlölöm. Angela tizenhat éves volt, és Kanavász azt mondta, hogy Angela nevelésének befejezéséről ő kíván gondoskodni. Ön? kérdem, ön akar valakinek neveléséről gondoskodni? Hivatottnak érzi magát arra, hogy, mondja csak nekem, Kanavász ezredes. Az apja vagyok, szólt Kanavász. Bűnben fogant gyermek, mondom én irtózva. Micsoda bűnben? kérdezte Kanavász. Törvényes

(még halkabban) áldozat vagyok. (Szemét megtörli, sóhajt, csuklik, nehezen lélegzik.) Én (folytatta csaknem hangtalanul) áldozat vagyok.

Ezt így, mondom, még nem értem –

Kanavász, szólt Lala egészen hozzám hajolva, Kanavász ezredes engem szeretett, és most is engem szeret –

És miért nem vette el?

Feláldoztam magam, lehelte ő. Gittának adtam őt. Lemondtam róla. Legyen Gittáé. Szegény Gitta, nem tudta. Kanavász se tudta. Csak én. Feláldoztam magam. Sokat szenvedek. Ön nem tudja, milyen sokat szenvedek. Én családomért feláldoztam magam.

Ön nagyon jó, mondom hazudva.

Erről önnek sejtelme sincs (könnyezik).

Tovább hazudok. Mint a szent, szólok.

Igen, szól, és nehezen lélegzik. Én már erre sokat gondoltam. Én szent vagyok. Így csak szentek tudnak szenvedni. Ő engem szeretett, és (szemét eltakarja) én is őt. Még most is. Én lemondtam róla. Én magamat feláldoztam. Legyen Gittáé. Ő csak legyen boldog. Én elviselem a szenvedést. Szívem vérzett. Még most is. Én erős vagyok, én az áldozatot elviselem. Gitta nem bírta volna ki –

És Kanavász ezredes? kérdeztem. Őneki mindegy volt?

Lala felsóhajt.

Kanavász. Ó, Kanavász férfi. Ő erről talán nem is tud –

Lala fejét lehajtja, és bizonytalanul int. Csak férfi, mondja újra, őrá ez nem is tartozik –

Azon a véleményen van, kérdem, a férfiak általában nem tudják, kit szeretnek?

A nők jobban tudják, válaszolt Lala.

házasságban fogant. Anyja ledér nő volt, mondom én. Angela anyja nem volt ledér nő, felelte Kanavász. Amiért nem illettünk egymáshoz, azért ő nem volt ledér. Sohasem csalt meg, békésen elváltunk. Ledér nő volt, kiáltom én, és Angela bűnös ágyban fogant. Szememet eltakarom. Kanavász meghökkenve néz reám. Ön a helyzetet hamisan ítéli meg, szólt. Ön, kiáltom erre én, nyugodjon meg, én a helyzetet egészen jól ítélem meg. Az ön első házassága bűnös viszony volt, ha látszat szerint törvényes is. Semmi oka sincs ezt feltételezni, mondta ő remegve. Angela pedig bűnös viszonyból származott. Én tiltakozom az ellen, hogy őt ebbe a házba hozza. Vagy, ha mégis, én és Fanny azonnal távozunk, és én Gittát, az ön feleségét is felszólítom, hogy távozzon, mert ha önnek a bűn kedvesebb, mint hites felesége, akkor. Kanavász elhallgatott –

Azon a hangon, folytatta Lala, amellyel én Kanavásszal beszélek, nem kell csodálkoznia (mindkét karját kitárja). Én önt bizonyos tekintetben már a családhoz tartozónak érzem (önkívületben), ön jól nevelt fiatalember, és ön Angela biztos támasza lesz, ne csodálkozzon, hogy Kanavász ezredessel így beszéltem, kénytelen vagyok önnek, titkot, ígérje meg –

Ígérem, mondom.

Senkinek, kiáltott Lala.

Senkinek, mondom én.

Még Angelának se, szólt suttogva. Ígérje meg.

Ígérem.

Ön derék fiatalember –

Fejemet lehajtom, és szerényen nézek.

Senki se tudja. Senki. Talán Gitta néha érzi, ritkán érzi, néha, szegény. Én (egészen halkan), én. Én

És? kérdem.

Feláldoztam magam Gitta boldogságáért, és azóta is, a családnak, ez nekem kötelességem –

Tragikus –

Ön jól látja. Ez a helyes szó. Az én életem tragédiája. Szegény Gitta. Nekem a családra vigyáznom kell. Én nem engedhetem, hogy a bűn csíráit a családba hurcolják. Én tiltakoztam az ellen, hogy a ledér nő züllött gyermeke a tiszta családot megfertőzze. Szegény Angela. Ő erről semmit sem tudott. Kanavász akkor őt intézetbe akarta küldeni. Kanavász nem rossz ember, de. Micsoda intézetbe, kérdem, talán zárdába? Nem, szólt ő, nem kívánom, hogy apáca legyen. Angela nem apácatermészet. Azt tudom, mondom én nyomatékkal, hogy a ledér nő leányából apáca nem lehet. Szóval világi nevelőintézetbe? Igen, szólt ő. Én, mondom erre, önről azért többet hittem, Kanavász ezredes. Ön képes lenne leányát idegen emberekre bízni? Ön képes lenne saját leányát, bármilyen legyen is, feláldozni? Miért áldoznám fel? kérdi ő. Jól van, mondom erre, majd akkor feláldozom magam én. De csak egy feltétel alatt. Én az ön bűnös gyermekét a házba fogadom, ha ön gyermekét reám bízza. Én már annyi áldozatot hoztam, hogy ezt is meghozhatom. Nem tudnám elviselni, hogy a gyermek romlott, idegen emberek között legyen. De kérem, kiáltott Kanavász, a nevelőintézetben romlott embereket nem alkalmaznak. Csak bízza rám, mondom én, tudom, hogy mi az a nevelőintézet. Fenékig romlott. Majd én fölnevelem őt. Ígérje meg, Kanavász ezredes, hogy reám bízza. Én mindent elkövetek, hogy őt jó útra térítsem. Ha kell, én őérte még fel is áldozom magam. Rám bízza? Legyen megnyugodva, ha van

valaki a földön, aki az ön leányát a fertőből kiemeli, az én vagyok. Menjen, ezredes, és hozza el őt nekem –

Szédül? kérdezte Vatta úr.

Megvallom, szólok, és a fűbe dőlök, hogy a fűszálak nyakam forróságát enyhítsék. Megpróbálok észre térni. Meg kell menteni, mondom aztán.

Angela úrhölgyet? Angela úrhölgy nem szorul arra, hogy megmentsék. Egészen mást kellene, egyébként –

Egyébként? kérdem.

Ön jó helyről való ember, venu de bon lieu, ahogy mondják, és így nyíltan beszélhetek.

Meg kell őt menteni.

Vatta úr a fűbe ül, ágat vesz fel, és a legyeket hajtja. Ön tényleg szerelmes? kérdi.

Bizonyosnak látszik –

És Angela? Persze Angela menekül. A legelső férfihoz, aki el akarja venni. Szerencsére ön az a férfi. Nem csodálom. Ön csodálja?

Ön Lala őnagyságát felismerte. Látom. Én nem voltam érdekelve, de az első találkozás után én is a fűbe feküdtem. Ez az egyetlen orvosság. Nevét azonban nem ismeri. Majd én elárulom. Olvasta Bachofent? Nem. Keveset olvasott. Ezt rosszallom. Pótolnia kell, mert jófejű ember. Ott majd találkozni fog Lalával életnagyságban. Lala amazon. Egy a fontos, a réputation de vierge, ami azt jelenti, hogy a vérszomjas amazon, aki minden nőn bosszút áll, és minden férfit halomra mészárolna, mert ő szűz maradt. Félelmetes bestia. Úgy kell vele bánni, hogy az ember fejét levágja, de nem néz rá, mert

aki arcát látja, a borzalmaktól megkövül. Ön most félig megkövült állapotban van. Ön ehhez a feladathoz még fiatal, és azonkívül sem Perszeusz –

Az ön intellektualizmusa, szólok, ebben a percben egyáltalán nem szórakoztat –

Olvassa Bachofent, szól Vatta úr, és esetleg Freudot is. Jó modern szerzők. Szerelmi ügyekben elég sok ellensúlyt tartalmaznak. Ön ezeket nem olvasta. Az első fals női hangtól megittasodik. Lala önt el fogja csábítani, Angelát önhöz adja feleségül, aztán elhíreszteli, hogy ön beléje volt szerelmes, ő feláldozta magát, se pose en victime.

Megtörtént önnel valaha, kérdem, hogy a teória kijózanította?

Eredetileg józan vagyok, defetista és dezilluzionált. Engem inkább a dolgok teoretikus oldala érdekel. Ön szenvedélyes ember. Lala minden ép nőt gyűlöl, és minden férfit meggyilkolna. Feltéve, ha mégis férjhez ment volna, akkor azért állna bosszút, mert a szüzességét elvették. A nő alaptermészete az álmos és tunya tenyészet, ez az ő attrakciója, s ez az, amivel reánk annyira hat. A normális nő mindig teherben akar lenni. Az amazon az, aki a terhesség ellen tiltakozik. Ezért az amazon meg nem engedett aktivitásban szenved. Az aktív nőktől óvakodni kell. Persze a tunyáktól is. Azt hiszem, Angela is amazon. Ez most még nem állapítható meg, majd nászéjszaka után, de akkor, jaj –

Eléggé untat, mondom, és a fűben felülök.

Látom, szól Vatta úr. Kár. Ha valaki valamit ennyire akar, csak a veszte lehet. Sajnálnám, bár. Que sais-je? A pszichológia a dezillúzió gyermeke, de az ember nem lehet eléggé dezilluzionált. Tele vagyunk szeméttel. Olvassa Strindberget, aussitôt

que possible, a Júlia kisasszonyt. Régi rongyokból vagyunk, a pszichológus a rongyász. Nietzsche azt mondaná, hogy a pszichológus a legkisebb ember. De amit Laláról és Angeláról mondok, akkor is helyes lesz, legfeljebb a valósághoz képest még túl kedvező, túl idealizált –
(Az aggok társadalma. Bormester Virgil antikvárius ötvennégy éves, vörös haja megritkult, Améline tanárnő, nyugdíjazás, aszott kezével a befőttet az uzsonnaasztalra teszi, és azt mondja. Búcsú a szülői háztól. Adieu, Papuli, adieu, Mamuli, adieu, Misike, vigyázz magadra, meg ne hűlj, este a sálat el ne felejtsd. Kesző Benjamin bácsi meghalt, és Kesző Bertalan is meghalt, de él Kesző Domonkos fővárosi főszámvevőségi főszámtanácsos. száznégy éves, mindennap már nem tud elmenni, de hetenként háromszor elmegy, a temetési vállalkozó régen meghalt, fia is öregember, de Kesző Domonkosnak a temetést elmondja, igen, zenés temetés lesz, bár azóta kétszer drágult, de a díjakat megfizette, énekelni fognak és a zászló. Molly tavaly halt meg, feneke teljesen kihűlt, és Molly belehalt, de Böllér Leó őrmester itt maradt, olyan, mint az ötéves gyermek, gyerekkocsiban, enni se tud, reggel és este megszoptatják tejeskávéval. A báró Adenből mégiscsak visszatért, már két éve múlt, kopott ruhában, tar fejjel, de visszatért, könnyzacskói megdagadtak, alsó ajka lelógott, szeme állandóan folyt valamitől, és kezé reszketett, de visszatért, és azóta Bella már nem olvas regényt, hanem reggel a bárót felöltözteti, és a cukrászda sarkában leülnek, és kezét megfogja és nézi, és vigyáz rá, nehogy megint Adenbe menjen, este pedig levetkőzteti, és ágyba fekteti, de hálóingét zsineggel az ágyhoz köti, nehogy megint Adenbe

menjen, és reggel ismét felöltözteti, és kezét el nem ereszti és nézi, és a báró ajka lelóg, és szeméből valami folyik, és a cukrászda sarkában ül, és Bella folyton fogja és nézi, nehogy megint Adenbe menjen. Vermerán betegségébe nem halt bele, most is él, körgallért visel, a kórház igazgatója, és az orvostudományban végképp csalódott. Nem, kérem, szólt, én oly sok szép orvosi kifejezést ismerek, hogy ön. De kérem, én bevallom. Azt mondjam önnek, hogy garmelán panatelljei dagadtak? Ön erre nyilván megijedne, de biztosítom, semmi oka se lenne, mert nekem összes panatelljeim, még rambóliám is ötven éve dagadtak, és makkegészséges vagyok. Hívjon más orvost. Vermerán körgallérját fölveszi és távozik. Hoppy Lőrinc most hetvenkét éves, és megváltozott, ő tökéletesen megváltozott, már nem a régi. Mirabel meghalt, és bánatában utána halt a Strucc is, egymás mellett feküsznek, nem messze Auguszta Kornéliától és Barnabás Maximustól. Hoppy Lőrinc akkor magas fekete cilindert vett, és fekete ferencjózsefet és ébenfa botot ezüstfogóval, és cipője mindig fényes, és úgy járkál, és ismerőseit a cilinderrel mélyen köszönti, és ritkán látni, csak hétfőn és pénteken délután fél négykor, Rezeda Mirjám Kárpátiát az énekórára kíséri Lala úrhölgyhöz, Rezeda már tizenkilenc éves, de Hoppy az énekórán ott ül a sarokban csendesen, hallgat és könnyezik, és azt mondja, ó, ha ezt Mirabel hallhatná. Lala úrhölgy erre azt feleli, hogy Rezeda hallásával valami baj lehet. Nem elég finom, szól, mert mindig melléje énekel. Hoppy szép fehér, fekete szegélyű zsebkendőt vesz elő, és szemét megtörüli. Rezedának csodálatos hangja van, szól halkan. Lala úrhölgy bólint, igen, elég jó hangja van, csak a füle. Mindig melléje

énekel. Pedig Lala úrhölgy a legkitűnőbb zenepedagógus, aki valaha élt. Mire Hoppy Rezedával hazamegy, fején a cilinder, kezében az ezüstfejű bot. Az aggok nemzedéke. Adieu, Papuli, adieu, Mamuli. Findzsa Szilárd úr takarékpénztári ellenőr, Kanavász ezredes távoli rokona, és felesége, Dolores, sajnos igen görbe lábakkal, egy kicsit púpos is, mint mondják, nem épelméjű. Findzsa Szilárd néha, sőt elég gyakran, mindenesetre többször megtörtént, hogy például megjelent Hoppy Lőrincnél, leült, és azt kérdezte, hol volt ön tegnap délután négykor. Hoppy azt felelte, hogy ő, mivel hétfő volt, Rezeda leányának énekóráját hallgatta meg, mert ő ezt semmi pénzért el nem mulasztaná. Ön, kérem, szólt Findzsa, tegnap délután négykor feleségemnél volt. Hoppy persze hasonló esetekről már hallott, és azt válaszolta, távozzon, uram, mert hetvenkét éves ősz fejem mocsoktalan tisztaságára mondom. Findzsa úr felugrott, és öklét mutogatta. Ont én provokálni fogom, kiáltotta. Távozzon, szólt Hoppy. Ön felelni fog, üvöltötte Findzsa úr. Két hét múlva Findzsa úr este tízkor Bormester Virgil urat kereste, és kérdőre vonta, hogy feleségét miért látogatja titokban. Bormester tanácstalanul nézett Améline-re: Tud ön erről valamit? kérdezte. Améline felsóhajtott. Ó, Virgil, szólt, ilyen idős korban, ettől igazán megkíméltethetett volna. De Findzsa úr egy idő múlva kora reggel Kesző Domonkosékhoz rontott. Kesző Domonkosné, kilencvenhat éves, könnyekre fakadt. Domonkos, szólt zokogva, az ég áldja meg önt, száznégy éves korában még mindig kalandjai vannak? És éppen Dolores, a görbe lábú, púpos, még hülye is, ezt érdemeltem öntől nyolcvanegy évi házasság után? Adieu, Misike, a sálat el ne felejtsd.)

Ez a gyeppad itt, nézze, mondom, foglaljon helyet, várjon, felöltőmet leterítem.

Angela leült, előrehajolt, és a forrásba nézett. Bogarak vannak benne, szólt.

Igen, kis vízibogarak, szólok, és én is leülök. Ez annak jele, hogy ez élő víz –

Élő víz? Van halott víz is?

Van, mondom. Abban semmiféle lény nem él. A steril víz ilyen halott. A desztillált víz szenvedélytelen, tehát nem él.

Angela rám néz. Én, szól, a bogarakat utálom. Én nem tudnék ebből a vízből inni. Nálunk otthon a tisztaságra nagyon vigyáznak. Anyám volt ilyen –

(A bűn gyermeke. Ledér nőtől származott. Ez a szó a helyes. Én áldozat vagyok, és ő engem szeretett, és még most sem tudja, mert a családban mindenki bűnös ágyban fogant.)

Beszélne valamit édesanyjáról? Szerette őt?

Ő nem szeretett engem, szól Angela. Ő senkit sem szeretett. Azt hiszem, ahhoz, hogy valaki szeressen, valami erő kell, igaz?

(Amazon. Fejét le kell vágni. Csak bízza rám, én fölnevelem. A tiszta családot megfertőzte. Titkot bízok önre.)

Biztosan, mondom.

Az én anyámban nem volt semmi erő. Nem tudott szeretni, még ragaszkodni sem. Apám azért vált el tőle. Amikor elment, drágaköves aranyórát ajándékozott neki, s anyám nézegette, és azt mondta, hogy kedves emlék. Egyszer bajban voltunk, és azt mondja, az órát eladom. Nem kell. Mi nem kell? Olyan különös volt, laza hangjával, minden megindulás nélkül. Akkor tizennégy éves voltam, és nagyon féltem. Ha engem el akarnának rabolni, akkor

ő képes lenne ugyanilyen szenvtelenül azt mondani, vigyék. Nem kell. Mi kell? Kezéből a tárgyak kiestek. Tányérok, csészék, kanalak, ruhadarabok, a toll. Csak úgy elnézett valahová, és eleresztette. Apámat is egyszer csak így eleresztette. Én attól kezdtem félni, hogy engem is képes lenne egyszerre csak elereszteni. Nem is gondolna másképpen rám, mint az órájára. Volt órám, és már nincs. Nem kell. Mi kell? Úgy halt meg, hogy közben valamire gondolt, és önmagát elejtette. Nem is halt meg talán, csak valahová leesett, és nagyon féltem, hogy egyszerre megint itt lesz, még most is félek –

Akkor biztosan hálás Lala néninek, mert ő nem ilyen. Éppen ellenkezőleg. Ő nagyon erős. Ő biztosan szereti önt –

Lala néni nem szeret engem, szólt Angela, és nálunk nem is lehet szeretni. Még leginkább Fanny, de Fanny nem épeszű. Nálunk mindenki mindig reszket. Nem jó. Jó lenne, ha egyszer, egy napig, egy napig –

(Legyen Por és Hamu. Legyen Fanny. Legyen Lala. A bűn gyermeke. Nem kell. Mi kell?)

Egy napig? kérdem. Mi lenne? Egy napig azt tehetné, ami jólesik?

Egy napig.

(Házassága bűnös viszony volt, ha látszatra törvényes is.)

Mit tenne?

Nem tudom. Azt hiszem –

Mégis.

Azt hiszem, sokáig lennék ágyban. Talán délig. Aztán ebédelnék, de –

Angela zavartan néz. Ki fog nevetni, mondja halkan.

(Eredetileg ledér vagyok, de dezilluzionált. A pszichológia bűnös házasságból származott, ledér nőtől és rongyokból.)

Nem hiszem, szólok.

A cukrászdában szeretnék ebédelni. Csokoládét és habot.

Erre én is gondoltam már. Ha megnősülök, akkor feleségemet egyszer meg fogom hívni, ebédeljünk a cukrászdában –

Angela komoly arccal rám mered. Feláll. Menjünk, szól.

A forrás fölé hajlik. Tükörképét nézi. Utálom a bogarakat, mondja. Lehajlik, követ vesz fel, és a vízbe dobja. Undorodom. Orrcimpája kitágul, elvörösödik. Nem bírom a bogarakat. Hirtelen megfordul, és a forrásba köp.

(Abingela, a sálat el ne felejtsd. Legyen Amazon. Legyen nászéjszaka. Áldozat vagyok, és én fölnevelem őt, mert ő a dezillúzió gyermeke. Gitta javára lemondok róla. Soha senki meg ne tudja. Ágyon kívül tilos.)

Hozzálépek, és kezét megfogom. Ha ennyire bántja, menjünk az erdőbe, a mohos sziklákra ülünk. Van kedve?

Ilyenek most egyre többen lesznek. Érdemes megnézni, amint a folyosón végigmegy, én még azt az embert is felismerem, akitől ezt a járást ellopta, biztosan valami gróf, aki viszont Oxfordból hozta. Egy kicsit mindig sértve érzi magát, és mikor az esetet nekem elbeszélte, a hang igazán figyelemreméltó volt. A méltatlankodás. Nézze csak meg kora reggel, amikor a vendégek cipőit hóna alatt kefélni viszi,

orrát a kelleténél hat centiméterrel magasabban. Az incidens egyébként csaknem érdekes. A szolga, nézetem szerint, nem az az ember, akinek nincs saját gondolata, nem, az van neki, sőt. A szolgák pazarul gondolkoznak. De kezdemény nincs bennük. Járását is tanulta, fejtartását is, azt is, ahogy a nagy bé betűt leírja (a grófkisasszonyoktól), azt is, ahogy mellényét gombolja, illetve ahogy a felső gombot nyitva hagyja, ahogy bizonytalanul raccsol, és ahogy a csészét nyújtja, miközben kisujját kifeszíti. Mind lopta valakitől. Egyre többen lesznek, akik remekül gondolkoznak, a kezdeményező akarat pedig egyre ritkább. Nemsokára mindent érteni fogunk, de abból, amit gondolunk, semmit sem fogunk tudni megtenni. Tout comprendre c'est tout mépriser, ahogy Nietzsche mondja. A szolga arról ismerhető fel, hogy a világ nagyobbik felét megveti. Ez neki előkelő. Persze teóriámban messze mentem, inkább elmondom magát az esetet –

Vatta úr a fűben ült, hátát a kanadai nyárfának támasztotta és konferált. Én a heverőben lábomat fölrakom, és Schumannt várom.

Biztosan tudja, Ivánnak hívják. A szolgák közül a János a legjobb. Az Antal kenetteljes. A József megbízhatatlan. A Bálint joviális. Az Iván nőies, finnyás, hiú, pedáns és hipokrita. Most nem beszélek a szolgák neveiről. Ez az Iván, mint mesélte, állás nélkül volt, és azért jött ide, hogy a telet tűrhető helyen töltse. Kis favágás, vízhordás, havat seperni, néha bevásárolni. Nem sok. A terepszemle bevált, a szakácsné a borsos viccekért nagyobb darab húst osztott. A takarítást és a mosogatást Lina végezte, bizonytalan átmenet a szuka kutya, a tehén és a kacsa között, hasára lógó mellével és fogatlan

szájával. Nyelve kétszázharminc szóból áll. Fő fogalmai a következők: enni, a cigánnyal lefeküdni. Standard élettartalom.

Ősz végén nem volt vendég. Csak a család, Vászoly, ötvennyolc éves, festett fekete hajával, mániákus favágó, azt tanította, hogy csak a piszkos emberek fürdenek. Vászolyné, felesége, százharminc-öt kiló. Leányuk az ágyból az asztalhoz, az asztaltól az ágyba. Vejük vasárnapi festő. Ketten általában szalámin és lekváron éltek. Aztán, mondom, a szakácsnő és Lina. Iván a déli manzárdban lakott, a harmincnégyesben, csendes otthon, gondolta, mert a cím őt is megtévesztette, a telet majd eltölti, és ki tudja.

Mindjárt az első héten délelőtt a konyhában volt és kijött. A benyílóban Lina vasalt, de valamiért átszaladt. Iván, mint mondta, a vasalt ruhából egy törülközőt és három zsebkendőt (tehát egy törülközőt és három zsebkendőt, nem többet) elemelt, kabátja alá dugta, fölvitte a manzárd mellett a padlásra, a tetőgerenda és a tető közé rejtette. Tulajdonképpen, szólt, nem is tudtam, mit csinálok. Este, mikor lefekszem, a dolog eszembe jut, és gondolkozni kezdek. Törülköző és három zsebkendő. Miért vittem el? Mit akar tőlem ez a törülköző? Micsoda hülyeség. Vissza fogom tenni.

Másnap Lina sír. Vászolyné másfél mázsájával sötéten totyog, a szakácsnő föl se néz. Vászoly a kávét mogorván issza. Lina nem lopta el, szólt a szakácsnő. Mit? kérdem. Azt a három törülközőt és a négy zsebkendőt és a szalvétát. Úgy, mondom. Eltűnt? Ki vitte el? A szakácsnő a hagymát vágja. Mi lesz? kérdem. Paprikás krumpli.

Délután a fiatalúr hív. Tud hallgatni? kérdezi.

Hallgatással, mondom, már sok pénzt kerestem. A fiatalúr és az asszonyka bólint. Lemegyünk a kertbe, a létrát a kamra ablakához támasztjuk. Ők vigyáznak, én bemászok, és kihozok négy üveg eper- és málnalekvárt, egy kis rúd szalámit. Savanyú paprikát is, szól az asszony. Szóval ez itt így megy. Az egyik üveget nekem adják.

Egy hét se múlik el, az asztalról két ezüstkanalat veszek el és zsebre dugom. Azóta már több ceruzát, egy körzőt is loptam és a padláson eldugtam. A dolgok szépen gyűlnek. Bosszant. Sose loptam ilyen bután. Ilyen szemét, pár fillér az egész. Ismét botrány, sötét arcok, Vászolyné rám néz, és azt mondja: azelőtt ilyesmi nálunk sose történt, én nem tudom, egy idő óta. Dehogynem, szól a szakácsnő vacsora után, itt mindig minden eltűnik. Harmadik éve vagyok itt. Minden héten. Nem is értem. Már megszoktam. Hogyan, mondom én, itt tényleg lopnak? De ki? Most meg ezek az ezüstkanalak.

Másnap Vászolyné azt mondja, hogy a csendőrségen följelentést fog tenni. Megint eltűnt valami, az ezüst hamutartó a szalonból.

Fölmegyek a padlásra, megnézem, nem én vittem-e el. Nem. Nem én voltam. Legalábbis a padláson nincs. Egy sereg lekváros üveg, dió, néhány könyv, egy pár harisnya, egy kispármahuzat. Újabb szerzemény.

Az egész dolog a nyakamra nő. Csak tudnám, ezt az ócskapiacot minek hordom össze? Kell? Terhemre van. Pokoli dolog, nem akarom, és mégis tolvaj vagyok. Igazán más helyet kell keresnem, ez itt már szűk. Zsibvásár. Ezt itt mind a tűzbe dobom, és nem fogok többet lopni.

Gyenge hó esett, az erdőben voltam, és a fákat

gallyaztam. Odább Vászoly főrészelt, és azt mondta, hogy holnap azt a kőrist kivágjuk. Már tudtam, hogy Linát szobájában meg szokta látogatni. Csak azt nem értettem, hogyan csinálja. Úgy látszik, teljes elsötétítéssel. Vászolynétól annyira undorodik, hogy inkább. Nem nagy választék. Az ő helyében én se tudnék mihez fogni. Szóval holnap a kőrist kivágjuk. Nyolc méter magas, szól Vászoly. Hét és félre becsülöm, mondom. Nyolc, szólt ő.

A kerti út hajlatánál pad és asztal. Amint lehajolok, hogy a gallyakat fölszedjem, az asztal lapja alatt zsákot látok. Zsák. Felbontom. Ócska női fűző, egy pár harisnya, pakfonkanál, félig telt púderdoboz, beszáradt üveg tinta, szőttes takaró, szardínia, cserépbögre, piros viaszosvászon retikül. A fenét, mondom, ez Lina. Tévedés kizárva. Lina a tolvaj, és a dolgokat itt gyűjti. Mint én a padláson. A zsákot visszateszem és gondolkozom. Nem különös? Elég szegényes. A szakácsnőé biztosan értékesebb. De hol tartja? És a fiatalúr? A fiatalasszony? Vászoly. Talán Vászolyné is. Pokoli, mondom. Több mint nyolc méter, szól Vászoly az erdőből. Nem hiszem, mondom, nincs nyolc.

Délután a házban mindenki szundikál, én elindulok, hogy kutassak. Mosókonyha. Pince. Padlás. Fészer. Nyári konyha. Igen, a nyári konyha. Oldalt nem használt, beépített üst, amikor fölemelem, két kormos tégla között, zsineggel összekötve lenvászon lepedőcsomag. A főbb tárgyak a következők: bőr szivartárca, benne négy szivar, egy borítékban kilenc világoslila levélpapír. M. E. betűkkel, egy üveg parfüm, arckrém, ezüst hamutartó, négy különböző szalvéta, két zsebkendő, kilenc konyharuha, két ólomkristály pohár, az egyikben sztaniolban

tea, ezüstözött tollszár, egy sarló, két mokkáskanál, két fakanál, fél tubus fogpaszta beszáradva, hajolaj. A szakácsnő. Ecce homo. Milyen reménytelen. A lelkiismeret. Milyen meztelen. Visszateszem, és dühömben az erdőbe megyek. Búskomor vagyok. Saját lelkiismeretemet fel fogom számolni. Mindent a tűzbe hajítok, és nem fogok többé lopni.

Hol járt? kérdezte Vászolyné a vacsoránál. Dermedt csend. Mindenki tányérjába néz. Kukoricakása volt tejjel. Biztosan valami megint eltűnt.

Az erdőben voltam, szólok, a kivágásra szánt fákat jelöltem meg. Rókanyomot láttam, jó lenne elkapni. Ilyenkor szép bundája van.

Róka? kérdezte a fiatalúr.

Igen, mondom, róka.

A nagy ezüst merőkanál elveszett, szólt Vászolyné. Erősen rám néz. Én azt mondom: Nagyon furcsa, hogy itt annyi minden elvész. És nem szokott megkerülni?

Senki sem válaszolt.

Már ideje, szól Vászolyné, hogy a csendőrségen jelentést tegyünk. Vászolyra nézett. Én a kását ettem. Csendes otthon? Pont ide kellett jönnöm. Felmondok és elmegyek. Csak tudnám. Mit? Hogy ezt ki csinálja. Velem és az egész házzal. Vászoly? Nem, az fát vág, és azt lesi, mikor mehet Linához. A szakácsnő nem, az imént láttam a lelkiismeretét. A fiatalúr? Az asszonyka? Az egyik nagyon zöld és rózsaszín képeket mázol, de inkább lekvárt és szalámit eszik. A másik hever, és regényt olvas. Én? Én csinálom? Nem, ez már itt így volt, amikor jöttem. Vászolynét jól megnézem. Apró és nyugtalan szeme van, mint a rágcsálónak. Patkány. Lemur. Keskeny ajak, hegyes orr. A keze, igen a keze, minden

ujja másfelé görbül. Kamrája tele van kis poharakkal és tányérokkal és zacskókkal, minden ételből egy keveset elcsíp. Ez az úgynevezett spórolás. Cukor, rizs, ecet, paprika, zsír, paradicsom. Két nap múlva megpenészedik.

A magántulajdont a tolvajok csinálják. Ez biztos. De ki csinálja a tolvajokat? Az ilyen bestiák, mint Vászolyné. Annyira fél a tolvajoktól, hogy meg kell lopni. Mindenkire és állandóan gyanakszik. Muszáj lopni. Ő is lop? Végre is a lelkiismeretemet tisztázni kell. Nem kell törülköző és kanál és zsebkendő és körző és pohár és lekvár és ceruza. A merőkanál se kell. Nem is ezüst, jól megnéztem. Nem ér sokat. Már csak azért is, mert a csendőröket hátha elhívják. Lehet, hogy a többiek lelkiismeretét is megtalálják.

Korán sötétedett, és a Csendes otthon másik épületébe mentem, s amint a hallban jövök, az egyik magas szekrény mellett sáros lábnyomot látok. A létrát feltámasztom. Margarinos doboz. Tetején dunyhahuzat, lámpaüveg, selyem női tárca, ezüstlánc, arany női óra, mindenféle fehérnemű, különösen női, szappan, két kínaezüstnyelű kés, cukortartó, gyapjúsál. Kié ez? Vászoly. A tele dobozt nem csomagolom ki. Csendes otthon, mondom félig hangosan a téli alkonyatban. Arra a gondolatra, hogy valami megint elveszett, ideges kezdek lenni. Felmondok és elmegyek. Nem vagyok tolvaj, és én ezt nem is akarom, és én itt egyszerűen nem érzem jól magam. Az imént a kamrából ismét lekvárt és szalámit kellett csennem. Zsebre vágtam egy tábla csokoládét, egy marok mazsolát és egy csomag teát. A padlás nemsokára megtelik. Más helyet kell keresnem. Talán Vászoly mellett. A másik margarinos

dobozban. Vászoly és én egymással mindig jól megfértünk. Csak ne lenne tél, hogy elmehetnék. Mi tűnt el már megint? A konyhában sötét csend van, a szakácsnő a viccre nem nevet. Mi az? kérdem, mi baj? A gyertyatartó eltűnt. Melyik? A háromkarú a hallból, nem volt ezüst, de mégis. Úgy, mondom, ez sok. Gondolkozom, nem én vittem-e el?

Ismeri a kikapós Julcsa történetét? A szakácsnő a tűzhely fölé hajlik és nem felel. Tudja, mondom, Julcsa a kemencét tisztította, derékig bemászott, egyszerre csak érzi, hogy kívül maradt fenekét valaki elkezdi simogatni. Mikor aztán a simogatás befejeződött, valaki megszólal, na, ugye jólesett? Nem mondom, bíró uram, szól Julcsa. Kibújik a kemencéből, hát kit lát? Eltalálja? A jegyzőt? Fenét, a plébánost.

A szakácsnő csaknem elmosolyodik. A sütőből edényt vesz elő, és a dugott hússzeletet két kenyér közé teszi. Most menjen. Biztos van egy kis tésztája. A szekrényből mákos tekercset vesz elő. Iszkoljon. Hátha még bora is lenne. Bor nincs. Rum? Itt van, de aztán.

Arasznyi hó esett, és egész délelőtt sepertem. A fészer felé is, mondja Vászolyné, a szénát eladjuk, most jó ára van, a kocsi a héten jön. Elég nagy pajta volt, szénával tele, ajtaja mindig zárva. Egyszer voltam benn a padlásablakon keresztül. Mikor a havat sepertem, nyomokat láttam, jól megnézem, Vászolyné. A pajtában volt és visszament. Délután, amikor szundikáltak, a padláson át bemászok. Nem helyes, amit teszek, gondolom. De nem hallgatok magamra. Jobb felől régebben istálló volt, jászol. Szénával félig elborítva. A vasvillával keresni kezdek, és mindjárt kemény tárgyra akadok.

Nem helyes. A szénát fölemelem. Nagy asztalterítő, zöld és piros plüss. Lószőr párna. Lakkozott utazótáska. Gazdag lelkiismeret. Akkor csak futólagos szemlét tartok, azután napokkal később papírral és ceruzával az egészet pontosan leltároztam.

Bámulok, egyszerre csak a szennyes ablakon át Vászolynét látom jönni. A takarót leborítom, rá a szénát és fel a padlásra, gyorsan, gyorsan. Az asszony belép, a szénához megy és szétkotorja. A takarót fölemeli, kabátja alól a háromkarú gyertyatartót kiveszi és leteszi. Letérdel. Kezét először összekulcsolja, aztán mellén keresztbe fonja és hajlong. Először valamit mormog, aztán vinnyogni kezd, vékony, sípoló hangon nevet. Nem gondolok semmire, de szeretnék nem ott lenni. Szememet be akarom hunyni, de nem engedelmeskedik. Elmegyek, mondom. Azonnal elmegyek. Szó és búcsú nélkül, alkonyat van, mindegy, hideg, mindegy. Vászolyné még mindig ott térdel és hajlong és nyihog. Azt hiszem, igen régen, talán évekkel ezelőtt kezdte, meglopta férjét, leányát, vejét, a szakácsnőt, Linát, a vendégeket és önmagát. Két szemüveg, tokkal és anélkül, az egyik aranykeretes, szivarszipka, zsebkés, huszonhét zsebkendő, negyven szalvéta, kés, villa, kanál, kávéskanál, csésze, tíz darab szappan, tégelyek, pamacsok, irrigátor, labdacs, kézilámpa, tizenhét könyv, ceruza, gyógyszeres üveg, szivar, cigaretta, négy pipa, egy érdemkereszt, gumilabda, teniszlabda, futball, egy pár gyermekcipő, sapka, kötött nadrág, érmelegítő, műfogsor, úti toalettkészlet, sótartó, kagylók, téli férfialsónadrág, hátizsák, radírgumi, gyufaskatulyában két aranygyűrű, egy páratlan fülbevaló, nyakkendőtű, régi pénzek, két férfigallér, zsebtükör, hat fésű, két hajkefe, két

fogkefe, egy műszem, játék baba, két porcelánváza, három melltartó, fűző, egy derékszíj, tiszti kard bojttal, vasutascsákó, ruhaszárító kötél, libamájpástétom, két gumisarok, doboz kakaó, arab mézga, amerikai ananászbefőtt, mustár, imakönyv, egy csomag kártya, körömkefe, császárkörtelikőr, sörös-kancsó.

Most feláll, a takarót leborítja, rá a szénát, és kimegy. Látom, amint a házban eltűnik. Én még mindig ott vagyok, dermedten. Azonnal elmegyek. A levegő hirtelen lehűl. Lehet vagy mínusz tíz. Megfagyni is jobb. Végre fölkelek, és szobámba megyek. Az éghető holmit azonnal tűzbe hajítom, a többit a törülközőbe csavarom, kimegyek a patak mellett, fel az erdőbe, és két szikla közé nyomom, rá követ és havat. Úgy.

Hol volt? kérdezte Vászolyné.

Miért? kérdem, talán valami megint eltűnt? A többiek nevettek. Nyertem. Szerencsére aznap nem loptak. Krumplifőzelék volt sült szalonnával. Vacsora után a szakácsnőtől még két túrós rétest kaptam.

Mikor a nagy hó leesett, néhány vendég jött, sportolók és lábadozók. Újév után két héttel történt az első lopás.

Na, mondom a szakácsnőnek, már kezdődik. Mondja, nagyon régi ház ez? Nem járnak itt kísértetek? Az egyik vendég fésűje tűnt el. Úgy tudom, a kísértetek nem fésülködnek, nem mintha nem szeretnének, különösen a hölgyek. De nincs hajuk –

Nagy szája van, szól a szakácsnő.

Az én lelkiismeretem tiszta, mondom, kipucoltam. A szakácsnő rám néz.

Az enyém is, mondja bizonytalanul.

Február végén a vendégek elmentek. Akkor egy

este a konyhában ismét dermedt csend fogad. Elfogulatlanul csevegek a hóról és a hidegről. A jégvermet meg kell tölteni, ez most a legjobb idő. A patakon a jégtáblák vastagok, holnap bele is fogok. Senki sem felel. Valami megint eltűnt? Vászolyné nagy és vastag aranylánca tűnt el, háromzázhuszonöt gramm arany. Komoly dolog. Házat lehet venni rajta. Nem is gondolkozom, tudom, hogy Vászolyné lopta el. Tervem kész. A pajtából holnap elhozom és visszacsempészem. Az elképedt arcoknak már előre örülök. A mákos metéltet vígan eszem. Lina zokog. Vászolyné azt mondja vejének, hogy mindjárt reggel a csendőrségre megy. A fenét, gondolom. A dolog kezd nem tetszeni. Hirtelen rossz előérzetem támad.

Szobámba megyek. Valahányszor Vászolyné itt járt, mindig tudtam. Szekrényemben kotorászott, zsákomat kiforgatta, de sohasem vitt el semmit, legalábbis nem vettem észre. Most semmi feltűnőt nem tapasztaltam, de. A szoba közepén állok, és erősen figyelek. A kályhánál minden rendben van. Odább a kis heverő. Takaró. Néhány ruhadarab. Polc. Szekrény. Esténként A három testőrt olvastam. Aztán az ágy. Semmi. Mosdó. A borotva, a pamacs, a szappan. Lám, a borotvaszappan egészen másképpen fekszik. Szóval a mosdóval valami van. Közelebb lépek, megnézem alulról, oldalt. Olcsó vascsövekből tákolt dolog. Jobb oldalán a csövek forrasztása elvált. A holmit hirtelen leszedem, és az állványt oldalt fordítom. A csőből a hosszú aranylánc a padlóra csurog.

Értem. A láncot fölemelem, lemegyek, csomóhóba gyúrom, és a borókabokor tövébe dobom. Aztán visszamegyek és lefekszem. Reggel a szakácsnő

a konyhában azzal fogad, hogy a fiatalúr a csendőrökért el is ment.

Van még egy kis lekváros kenyere? kérdem.

Nem fél? kérdezi.

Már mondtam, hogy az én lelkiismeretem tiszta.

A csendőrök csakugyan máris itt voltak. Először csak úgy nézegettek és kérdezősködtek, aztán a házkutatást az én szobámban kezdték. Vászolyné a kereveten ült, én a kályha mellett álltam. Az ágyat szétszedték, a szekrényt kiforgatták, a tüzelőfát összehányták.

A mosdó, szól Vászolyné. Az egyik csendőr a mosdót megforgatta. Nincs. Vászolyné feláll.

Nincs? kérdi. A csendőr most megtalálja a csövet. Rázza. Nincs. Vászolyné odamegy. Talán beleakadt. Hajtűt vesz elő, és piszkálja. Nincs, mondja a csendőr. Vászolyné rám néz. Nincs, mondom én bambán. Nincs, mondja ő reszketve. De hiszen. Megáll. Még mindig rám néz. Nincs, mondom én egészen egyszerűen. A csendőrök kimennek.

Csendes otthon. Tavasszal néhány vendég jött. Mikor a hó fogyni kezdett, a borókabokrot napjában többször is megnéztem. A hó az aranyláncról leolvadt, és a tűleveleken feküdt. Egy délután már nem láttam. Ki találta meg? Mindegy, mondom.

Cher Iván, az ön elbeszélése a valószínűséget nélkülözi, mondom én.

Vatta úr sima és elutasító mozdulatot tett.

Miért? kérdezte Iván.

Nem tartom valószínűnek, hogy ön a láncot a bokor tövében hagyta. Még ha lopta volna. De önnek a lánc az ölébe hullott. Ilyesmitől, különösen ha

ennyire értékes, megválni rendkívül nehéz. A tárgyak hatalma nagy. Ezt éppen az ön elbeszélése igazolja. N'est-ce pas?

Ön meg van győződve arról, szólt Iván, hogy a lánc ma is az én birtokomban van?

Finoman disztingvál, mondom erre én. Nem azt mondja, hogy az én tulajdonom, mert ugye, ez vita tárgya lehetne. Az ön birtokában van –

Iván mélyen és előkelően meghajolt. Uram, önnel élvezet beszélgetni.

Egyébként, mondom, igaza van. A dolog így, ahogy elbeszélte, érdekesebb. Csaknem irodalmi. C'est tout dire. Az ön személyét is kedvezőbb színben tünteti fel. Ezt nem vehetem rossz néven –

Maradjunk abban, szólt ő, hogy a lánc eltűnt, és e pillanatban ismeretlen helyen van –

Schumann megszólalt. Legyőzhetetlen ösztönöm volt, hogy a hang hív, éspedig engem hív, éspedig vonz és kapaszkodik és húz, kihívóan, csaknem leplezetlenül, annyira, hogy Vatta úr maga elé nézett, aztán rám, és azt mondta: hm.

Gondol valamit? kérdem.

Amit ön. Lassan felállt, a fűszálakat nadrágjáról leszedte. Menjen, mondta, ha már ennyire hívják. Menjen és vigyázzon. Ceci doit être dit, en aparté –

Ó, igen, megengedem, szólt Lala, csak hallgassa. B-moll, mondta Angelának. Fejével int, és játszani kezd.

Nagyon szép, mondom.

Valamennyi között a legszebb, szólt Lala. Hallom, hogy ön megkérte Angela kezét –

(Sokk. A zene a léhaság művészete. Nem kell

megijedni. Fél attól, amiért rajong. Legyen Salak. Legyen Valag. Megy a gőzös Kanizsára. Az onanisták erotikus férfiak lettek. Ledér nő.)

Angelára nézek. Ő kicsit elfordul, hogy arcát ne lássam.

Hibát követett el, folytatta Lala, és a lornyont föltette. A házasság nem olyan dolog, amit ilyen éretlen leányka el tudna határozni. Erre azok viselnek gondot, akik őt fölnevelik –

(Meg kell menteni. Réputation de vierge. Ágyon kívül tilos. Braquilleux-idegfájdalom ellen olvassa a Lemur legújabb számát. Garmelán panatell.)

Belátom, mondom.

El is várom öntől. Mikorra gondolja az esküvőt?

(Faridondaine. A bűn gyermeke. Lala néni engem nem szeret. A szerelem és a szemöldökfesték. Madame, amikor Greco, az onanista nem ob(men)struál, százharminckilenc illatos levélke legyen Gittáé.)

Talán, mondom.

Szóval nem szeretne sokáig várakozni, szólt Lala és Angela.

Amíg, mondom reménytelenül.

Ezt itt nem tudjuk megbeszélni. Jövő héten hazautazunk –

Értem –

Az eljegyzés vasárnaphoz két hétre –

(A kíntól megnyúlt arcok hátborzongató komikuma. Züllött gyermek. Legyen Zöldségleves. Legyen Borjúpörkölt. Legyen Csendes otthon. Szenvedő arccal a forrásba köp.)

Köszönöm –

Ne köszönje. Angelát én neveltem, és én vagyok az egyetlen, aki reá gondot visel. Apja nem az az

ember. Én tudom, mi az ő java, és én kívánom, hogy ő boldog legyen. Angela, nyújtsa kezét vőlegényének, ön, uram, csókolja meg menyasszonya kezét. Az ég áldását kérem önökre –

Lala feláll, keresztet vet, és kezét áldásra emeli.

Angela eszelősen néz rám.

Én éreztem, nekem vannak előérzeteim, néha egészen telepátiám van, mintha valaki súgná. Mikor elutaztunk, valaki azt súgta, hogy Angela jövendőbelijét meg fogja találni, és íme –

Úgy érzem, szólt Angela.

Az erdőben sétáltunk, és a tisztáson őszi kikericset szedtünk.

(Sajnos szárat nem veszek cseresznye nélkül. Legyen Califourchon. Sok pénzt kerestem hallgatással. Málnabefőtt és két mokkáskanál. Chevelu. Hallom, hogy ön megkérte Abihail kezét.)

Ő engem, mondja Angela, mindig le akart rázni.

(A bűn gyermeke. Züllött ágyban fogant ledér szülőktől, és romlott környezetben nevelkedett. Minden forrásba beleköp.)

Különös, válaszolom, amikor ő bennünket összeadott, mind a ketten le voltunk forrázva. Arcát néztem, és éreztem a magamét. Elképesztően ostoba lehettem.

Angela hallgat. Kecskerágóágat tör.

(Legyen Köpés a forrásba. Madame, ez sokk. Amingela. Meg kell menteni. Misike, a sálat el ne felejtsd. A házasságok ötven százaléka b-moll. Vasárnaphoz két hétre gyorsvonat, ígérje meg, senkinek, legyen hű férje.)

Azt gondoltam, azért volt, mert –

Miért nem mondja? kérdi, és egyenesen reám néz.

Ezt nekünk kettőnknek kellett volna eldönteni. Miért avatkozott bele? Ez nem megengedett –

Hogyan?

Indiszkrét –

Szemét lesüti.

Várhatott volna, szól suttogva.

Odalépek, kezét megfogom. Rám néz. Szemében könny. Lassan megcsókolom. Kezéből a virágokat kiejti és megszédül.

Nem lett volna szabad –

Angela –

Szemét eltakarja. Szégyenlem magam, szól. Ha látna –

(Ön túl korán leleplezi önmagát. Bűnös származás. Angela züllött gyermek. Fenékig romlott. Ha kell, én őérte feláldozom magam. Keveset olvasott, ezt rosszallom. Sokk. Anyám pólyában vitt, és egyszerre elejtett és rólam megfeledkezett és elment és sohasem tért vissza többé. Nem kell. Mi kell?)

Letérdelek, és a virágokat összeszedem. Ő ott áll mozdulatlanul. Megmondjam neki? kérdezi.

Mit?

Hogy megcsókolt –

Meg is mondhatja. Ha esze van, úgyis tudja. A jegyesek megcsókolhatják egymást –

Szabad?

Felállok és megcsókolom.

Elég, szól, és a sírással küzd.

A virágok megint lehullanak. Ismét összeszedem.

(Ha megházasodunk, délig alszunk, elmegyünk a cukrászdába tejszínhabot ebédelni, aztán a parkban minden forrásba beleköpünk, és a virágot leejtjük, és sohase térünk vissza többé.)

Menjünk, mondja, és előresiet.

Vatta úr a kerten át a ház felé rohant.
Meneküljünk, kiáltotta, csomagolok, és a délutáni vonattal utazom –

Mi történt? kérdem.

Itt vannak a Csajtorjánok –

Úgy, mondom, nem értem. Mi az? Kik azok a –

A Csajtorjánokat nem ismeri? Hol él ön?

Válaszra nem volt időm. Az úton a menet megjelent. Legelöl kolosszális hátizsákkal, evezőkkel, hóna alatt papírcsomaggal az öreg, szandálban és úszónadrágban, Csajtorján Dániel, a házat meglátta, karját kitárta és felkiáltott: a boldogság talán ott messze van – e házban, amely íme parttalan –

A többi éljenzésbe fog. Csajtorján a kapun bekanyarodik, mögötte halad fia, Csajtorján Badacsony, kezében zászló, és énekel. Aztán Csajtorján Amalthea és férje, kiskocsival, a kocsin csomag és három apró kölyök, kettő üvölt, a harmadik sír. A férj nyakában vadászpuska, kezében hegedű, azt pengeti. A kocsi után Csajtorjánné, a matróna, jobbján Csajtorján Jakabbal és feleségével, balján idegen, hirtelenszőke és szeplős fiatalember. Utoljára ismét kiskocsival Csajtorján Hunor, szintén szandálban és úszónadrágban, hatalmas szakállal és hosszú hajjal.

A menet megáll. Csajtorján Dániel előrelép, szónoki állásba helyezkedik és felkiált: Jaj, de magas ez a vendégfogadó –

A család éljenzésbe fog. Badacsony a zászlót lengeti, és énekelni kezd, jaj, de magas, jaj, de magas. A gyerekek sírnak. Éhesek vagyunk, kiált Jakab. Felesége a gyepre akar ülni. Vigyázz, szól az öreg.

Most az ajtóban megjelenik Vászolyné. Rémülten megáll.

Csajtorján szaval: A fáradt vándor végre megpihen, a szív egybeforr, s nem űzheti el semmi sem –

Csajtorjánné a hirtelenszőke ifjút meglöki. Menjen, ez a tulajdonos –

Dániel harsogni kezd: Előre, előre! (Jakab belebődül: Előre! Badacsony a zászlót lengeti.)

Mi történik itt? kérdi Vászolyné.

A szeplős odalép, és magyarázni kezd. Ők tulajdonképpen nyaralni jöttek. –

Mind? kérdezte Vászolyné.

Igen, mind, kiált Badacsony. A többiek kórusban kiáltanak: A természet a szabad lélek hona – csend, csend, templom, amelybe lépsz –

Templom, amelybe lépsz, ordít leghátul Hunor. Amalthea férje a hegedűvel tust húz.

A Csajtorjánok természetrajongók, nyáron mindig sikerült valakit találniok, akit nyaralni vittek, s az ezért hálából az egész család kiadásait fedezte. A hirtelenszőke ifjú Hunor évtársa a zeneiskolában, dilettáns zeneszerző és zongoraművész –

Mi, szól Csajtorján Dániel, önmagára mutat, aztán a csoport felé int, mi sátorban fogunk lakni, mert a természet –

Badacsony a zászlót lengeti.

Csend, szól Csajtorján. Az égen felhők úsznak át, és a magány hangja hallgatott –

Hunor üvölt: Az erdők árnya zaklatott –

Szóval önök, mondja Vászolyné tanácstalanul.

Úgy van, szól Csajtorján, mélyen bókol, és az evezővel tiszteleg. Ez az úr itt (a szeplősre mutat) velünk lakik, de leányom, három gyermeke és feleségem (Csajtorjánné kezét felnyújtja és kiált: itt vagyok!) a házban óhajt elhelyezést találni, ez összesen öt –

Hunor a legvégén énekelni kezd, Amalthea férje hegedül.

Öt személy, szól Vászolyné, bizalmát végképp elvesztve.

Csajtorján ujjain mutatja. Öt. Quinque. Fünf. Five. Cinq. Chamisá. – Hirtelen felkiált: Mi sátorban lakunk, a patak mellett –

Sátorban lakik a te néped, szavalja Badacsony, sátorban él –

Zongora van, szól Hunor leghátul.

Vadászni lehet, kiált Amalthea férje. Puskáját hirtelen előveszi, megtölti és elsüti.

Nem, szól Vászolyné, itt nem, nem szabad lövöldözni –

Tüzet szüntess, kiált Badacsony, és a zászlót lengeti.

Szóval öt személy, mondja Csajtorján teljes hangon.

Ellátással?

Hogyne, persze, mármint –

Öt személy két szobában?

Lehet egy szobában is. Étkezés napjában egyszer, mert mi keveset eszünk –

Zeneestély, kiált Hunor.

Most a gyermekek sírni kezdenek. Amalthea férje a hegedűt előveszi. Jakab és felesége duót énekel.

Mi szabad lelkek vagyunk, kiált az öreg, szabadon élünk a nagy természet – gondom tehát eldobom, sóhajt az ég, és szárnyam összetört –

Az evezővel tiszteleg és meghajlik.

Itt nem lehet evezni, szól Vászolyné.

Csak bízza ránk. Mi ezt a patakot kiássuk, és szabályozni fogjuk, és hajózhatóvá tesszük. Három nap múlva itt már gőzhajók közlekednek (az evezőkkel

tiszteleg). Asszonyom, ön a Csajtorján családot még nem ismeri, vadászni fogunk, evezünk, úszunk, kirándulást, zeneestélyt rendezünk, lampionos felvonulást, éjjelizenét, mi az egészség papjai vagyunk, nyers koszt, a szabadban alszunk, a nagy természet –

Ölében, kiált Badacsony.

Hunor énekelni kezd, Amalthea férje hegedül.

De kérem, szól Vászolyné, itt nem lehet ricsajt csinálni, a vendégek –

Az egészség szabad hangja, kiált Csajtorján, mi szabadok vagyunk, mint az ég madarai – Bocsásd szabadon rab madarad, meglásd, holtodig hű marad –

Az este eltelt, a Csajtorjánok a sátrat verték amott a patak mellett, tüzet gyújtottak, és a kondérban lecsót főztek, a tűz mellett kórusban énekeltek. Amalthea férje hegedült, Hunor harmonikázott. Hajnalban, negyed hat sem volt, a család énekelve fürödni vonult, elöl Badacsony a zászlóval, az öreg Dániel harsogott: kel már a nap – kel már a nap – most nyisd meg lelked szent imára –

A három kisgyerek sírt. A pulykatojásra Csajtorjánné vigyázott. A vízbe, kiáltotta. A patakban egymást lucskolták. Jakab és felesége duót énekelt, aztán tüzet raktak, és krumplit főztek, Hunor harmonikázott, Amalthea férje puskájával célba lőtt. Este hangversenyre készültek, utána tánc és lampionos díszfelvonulás, Amalthea férje vadászni ment, és két varjút lőtt, levest főztek belőle, Csajtorján rivalgott: Ó, miért, hogy e szép hazában, ó, miért, hogy szívedben –

Kilenc évnek kellett eltelnie, írja Olachaj ben Shybreeth főművében, a Rakoncátlan masamódokban, hogy a házirend Kanavász ezredeséknél kialakulhasson. Ilyen módon, persze, mint Lala tartotta, a tökéletestől még messze állt, Gitta fejéhez kapott, megint görcsök, csak engem hagyjanak békében, a kerevetre roskadt, csináljanak, amit akarnak, ezeket a görcsöket nem bírom –

Kilenc évvel ezelőtt, amikor Kanavász Antal, akkor még őrnagy, és Gitta egybekeltek –

Az én erkölcsiségemet, szólt Lala, ez a kifejezés mélyen sérti –

Így szokták mondani, válaszolt Gitta, vagy nem?

Ha mondják, rosszul mondják, elaljasodott emberek, akiknek a házasságban csak az egybekelés a fontos –

Már megint kezdi, szólt Gitta. Tenyerével halántékát fogta. Ez a görcs –

A házasság megkötése erkölcsi, kiáltott Lala. Legalábbis az igazi házasság, mondta fájdalmasan, felsóhajtott, és fejét lehorgasztotta. Mainapság oly ritka. Ha nekem leányom lenne, én sohasem engedném őt egybekelni. Én őt arra nevelném, hogy a házasságban erkölcsi legyen –

Gitta nyög.

Még mindig nem tanulta meg, szólt Lala. Emlékezzen csak arra, hogy kilenc évvel ezelőtt milyen szégyent hozott reánk a házasságról való léha felfogásával. Egybekelés. Persze. Egyetlen éjszakán ötször. Egybekelés –

Lala szemét kezével eltakarta.

Ötször, suttogta borzadállyal. Kanavásztól én ezt nem tudom rossz néven venni. Ó, Kanavász csak férfi. Bűnös és kéjsóvár és aljas, és az állattól alig

különbözik, de ön, Gitta, ön az én húgom, önnek azt a gyengeséget sohasem fogom megbocsátani –

Lala lesújtva ül.

Egyetlen éjszakán. Nő létére önnek figyelmeztetnie kellett volna Kanavászt, hogy bűnös ösztöneinek szabjon mértéket, nő létére, hiszen ön nő, Gitta, ne felejtse el. Most fejéhez kapkod és beteg, és görcsei vannak, és úgy él, mint az őrült, és porokat szed, és még csodálkozik. A bűnös életmód, szegény húgom. A mi házunkat ön a bűnök házává tette. Kanavász nem tehet róla. A mi házunk elátkozott ház lett, szenny és piszok mindenfelé, erkölcstelenség, és ezért a felelősség önt terheli, ne csodálkozzon, hogy önt már évek óta fejgörcsök gyötrik, ez a bűnhődés, én az ön helyében gyászolnék. Hogyan indult el ön a házasságában? Feltette ön már ezt a kérdést? Egybekeléssel. Mondja, lehet a házasságban azzal elindulni, hogy egybekelnek? Szegény húgom, és akkor ön csodálkozik. Ön Kanavász bűnös ösztöneinek mindig engedett (felkiált). Gyenge volt! Mondta ön valaha, hogy nem? Ó, gyengeség! (Kezét fölemeli.) Mondta valaha? (Lesújtva.) Ugye nem mondta? Vallja be. (Komoran.) Még csodálkozom azon, hogy ennyire vagyunk. Ó, az ég hozzánk könyörületes (fenyegetően), de én érzem az átkot, ha a küszöböt átlépem. (Hevesen.) Nem követelheti tőlem, hogy ezt önnek elfelejtsem. Olyan seb (kezét szívére teszi), amely sohase fog behegedni. Én elviseltem, bár arcom a szégyentől még most is ég, de ön gondolhatott volna nénjére, a szegény félkegyelmű Fannyra, aki félkegyelmű (felkiált), de szíve tiszta! (Élesen.) Fanny szíve tiszta! Én megmondtam neki (rekedten), Fanny, a mi házunkat meggyalázták. (Lendülettel.) Nem Kanavász, mert ő nem tehet róla,

szegény Gitta volt, a mi kis húgunk, aki női voltáról megfeledkezett. Ötször? kérdezte Fanny, mi az, hogy ötször? Mit csinált Gitta ötször? Azt ön nem érti, mondom Fannynak, és imádkozzon, nehogy valaha is megértse. Maradjon ön ártatlan és tiszta szívű. De ne felejtse el, ha házunkat átok éri, ezért Gitta a felelős. És ezt a szót: ötször. Gondoljon rá mindennap. Fanny akkor megijedt, és keresztet vetett. Valami baj van? kérdezte. Nagy baj van, mondom én. Mi történt? Ön azt nem érti, de gondoljon rá, ne felejtse el, és Gittának ne bocsássa meg soha –

Kilenc év múlva (írja Olachaj ben Shybreeth) Lala a házat, már amennyire a körülmények engedték, rendbe hozta. Az étrendet megszabta, a kávét a házból kitiltotta, bort egy évben kétszer ittak, húsvétkor és karácsonykor, mindenki egy fél pohárral. Hetenként háromszor ettek húst, a takarítást Gitta és Fanny végezte, hetenként kétszer bejárónő segített. Lala fehér kesztyűvel a lakáson végigment, a bútorokat megtapogatta, még a kályha mögött is. Ez a piszok minálunk elviselhetetlen, szólt, ó, más házban! Az előszobában a cipőt mindenkinek le kellett vetni, és házipapucsban kellett járni. Lala Kanavászt megtanította arra, hogy az asztalnál miképpen üljön, a kanalat hogyan fogja, a villát, a kést, a poharat.

Mondja, Kanavász őrnagy, rendesen mosakszik ön? Kanavász fejét felkapta, és meghökkenve nézett. Úgy gondolom, válaszolta. Néha, szólt Lala, oly különös szagot érzek. Én a szagokra rendkívül érzékeny vagyok. Én igen szegény, de igen tiszta házban nevelkedtem. Én nem tudom elviselni, ha valaki nem mosakszik. Én a rossz szagtól fejfájást kapok. Ön, ha nem mosakszik, akkor az ön rossz kipárolgása a bútorokba szívódik, és az egész lakás,

érti ön? Önnek meg kell tanulni minálunk lelkiismeretesen tisztálkodni. Ha azt akarja, hogy én itt lakjak önnel, az ön házában, akkor önnek ezt meg kell tanulnia. Én már mondtam Fannynak, ha Kanavász őrnagy nem fog rendesen mosdani, akkor mi kénytelenek leszünk innen elmenni. És ezt Gittának is megmondtam, Gitta, az ön helyében én nem tudnék olyan férfival együtt élni, aki tisztátalan, és izzadságszaga van.

Ezentúl, szólt Kanavász, még jobban fogok vigyázni. Helyes, válaszolt Lala, én majd ellenőrzöm. Nézze, most este van, lefeküdni készül, ma tettünk fel tiszta ágyneműt, nem mosdana meg? Szívesen, felelte Kanavász. Lala erre Fannynak parancsot adott, hogy a nagy lavórt hozza be, a meleg vizet, szappant, kefét, törülközőt, leült, és lornyonját föltette. Itt? kérdezte Kanavász. Igen, itt, szólt Lala, majd én megmutatom, hogyan kell mosdani, ha nevelése ezt elmulasztotta. Gitta megszólalt, kérem, tegye meg, Lala kedvéért, a béke kedvéért, tegye meg. Kezét összetette. Kanavász a lavórt mereven nézte. Fanny a meleg vizet kiöntötte.

Először derékon felül, mondta Lala. Szappanozza be magát, nem kell olyan sokat, a szappan drága, a vízzel habot csinálni. Fanny, tett a vízbe szódát? Egy marokkal tettem, felelt Fanny. A hónalját mossa. Lala előrehajolt és nézte. Most vállát végig, felső karját, a könyökét ne hagyja ki. Lornyonjával intett. Fanny, menjen, nézze meg, van-e izzadságszaga. Fanny odament, és Kanavászt megszagolta. Nincs, szólt, szappanszaga van. Úgy, most itt a sósborszesz, ezzel dörzsölje be magát. Mellén a szőrt. A szőrzetre sok szenny ragad, és a sósborszesz feloldja. A nyakáról ne feledkezzen meg. Látja, így

kell ezt csinálni, így kell civilizált embernek tisztálkodni. Most vegyen lábvizet.

Gitta kezét összekulcsolta. A béke kedvéért tegye meg, ha nem teszi, akkor. Kanavász cipőjét, harisnyáját, nadrágját levetette, s ott állt gatyában. Lábát a vízbe tette. Kefével, szólt Lala. Most szappannal. Fanny, nézze meg, van-e a lábujja között még valami? Most vegyen ollót, és körmét tisztítsa meg, Fanny, nézze meg, helyesen vágta-e le körmeit. Most pedig menjen szobájába, mossa meg combjait és főképpen nemi szervét. A férfiak nemi szervének átható szaga van, és ez tisztátalan szag, amit nem bírok. Mossa meg először meleggel, aztán hideggel, nem árt, ha egy kicsit lehűti magát, és állati gerjedelmeit mérsékeli. Látja, Kanavász őrnagy, önt most kell tanítani arra, amit nevelői elmulasztottak. Szerencséje van, hogy én ilyen türelemmel foglalkozom önnel, és önből civilizált embert akarok csinálni. Talán sikerül, ha ön is úgy akarja, akarja ön, Kanavász őrnagy?

Kanavász gatyában állt. Gitta kezét összetette. Meg fogom kísérelni, szólt Kanavász, és homlokát ráncolta. Majd meglátom, szólt Lala, mennyire halad. Önnek minden reggel és este így kell mosdania. Én önt ellenőrizni fogom.

Pedagógiai géniusz volt (írja Olachaj ben Shybreeth), és módszerét csak a legnagyobbakéhoz lehet hasonlítani. Utolérhetetlen pszichológiai érzéke volt, és megingathatatlan moralitása. Ez a képessége a zenepedagógia területén kevésbé érvényesült, bár itt is példátlan eredményeket ért el, különösen Hoppy Rezedával, aki még Lala életének a gyakorlatában is messze a legamuzikálisabb lény volt (nő létére), és még Fanny is azt mondta, ma hétfő van, Rezeda jön,

akkor én átmegyek Markazin kisasszonyhoz. De Lala igazi nagysága a vele való közvetlen érintkezésben nyilatkozott meg. Pedagógiájának tulajdonképpeni győzelme tavaly a fekete tábla bevezetése volt. Az előszobába függesztette ki, hogy a belépő azonnal meglássa, s annak a nevét és vétkét írta ki, aki aznap az erkölcs és a házirend és a tisztaság és az illem ellen vétett. A legelső időben a táblán csaknem állandóan ez volt: Angela énekleckéjét nem tanulta meg. Angela körmét nem tisztította meg. Angela ebéd után száját nem mosta ki. Angela harisnyáját nem varrta meg. Ritkábban: Kanavász Antal az ebédről elkésett. Az ebédnél mosdatlan kézzel jelent meg. Vagy: Fanny feleselt.

A fekete táblára Kanavász ínyét felhúzta. Gitta kezét összekulcsolta. Ne, kérem, ne. A béke kedvéért. Mindig a béke, szólt Kanavász, és fújt. Nyelni. Pojácát csinálnak belőlem. Nem, ne, suttogta Gitta, ön elmegy reggel, önnek jó, de én itt maradok, és akkor jön és beszél és beszél, ön nem hallja. Görcsöket kapok. Gitta sír. Kanavász az ablakhoz megy, kezét zsebre dugja és kinéz. Mindennap jön és beszél, nem bírom. Nem fogom tűrni, szól Kanavász. Kilenc éve, szól Gitta, és zokog. Elég volt, kiált Kanavász. Most meg Angelát vette célba. Neve mindennap ott van a fekete táblán. Félelmében már a tányérokat a kezéből kiejti, és folyton reszket. Kérem, ne, szól Gitta, ne, nem bírnám ki, jön és beszél és beszél. Kanavász az ablaknál áll.

Ezt a légkört, írja Olachaj ben Shybreeth, általában úgy hívják, hogy család. Van úgy, hogy a súly kevésbé az erkölcsön és a higiénén és az illemen és a tiszta körmökön és a szájmosáson nyugszik, de a légkör kivétel nélkül minden esetben megismétel-

hetetlenül sajátos, és ezt minden esetben láthatatlan akarati tényezők teremtik meg. A család szignatúráját a legerősebb akarat adja. A legerősebb nem mindig a legjobb, gyakran a legrosszabb. A legerősebb az, akitől a többi a legtöbbet szenved. Ilyen család például Vászolyék a Csendes otthonban (elvégre minden család többé-kevésbé Csendes otthon). Vászolyék szignatúrája az egymás elől elrejtett, összelopott lelkiismeret. Aki a családdal érintkezésbe jut, annak alkalmazkodni kell. Így kellett alkalmazkodni Ivánnak is, akár akart, akár nem, és amikor a családi akarattal szembehelyezkedett, csaknem ráfizetett. Ilyen család a Csajtorjánok, a Kanavász családnak sok tekintetben ellenpontja és ellentéte. De ilyen család a Papuli és a Mamuli és a kis Misike a sállal. Ilyen család Jávorka is a kecskével. Nem ritkaság, hogy a családban a legerősebb akarat (akitől a többi a leginkább szenved) női akarat, ez az eset kirívó alakban Kanavászéknál.

Lala nem rossz nő, szólt Vatta úr, de abnormisan fejlett paplanalatti énje van. A paplanfölötti és paplanalatti én megkülönböztetése saját fölfedezésem, és a mostanában divatossá vált tudatfölötti és tudatalatti én megkülönböztetését nem mindenben fedi. Általában Freudnak csak egyetlen vívmányát látom komolynak, s ez az, hogy a trágárságokat, ha latin nyelven is, de ismét bevezette a szalonokba. Meg vagyok győződve róla, hogy az én elméletem nemcsak szellemesebb. Hogyan járnak az emberek, különösen a nők. A legnagyobb ritkaság, ha a nő a fejét hordja. Én ilyen nőt csak egyet ismerek, ez Marianne. Nem ritka nő, aki keblét hordja, sokan

feneküket hordják. A többség azonban hasát. Férfiak inkább vállukat és karjukat, de vannak szép számmal, akik szintén a hasukat. Abban az emberben, aki hasát hordja, a paplanalatti én dominál. Mi a különbség a két én között? A paplanfölötti: aktív és egyszerű. A paplanalatti: agresszív és ünnepélyes.

Íme, folytatta Vatta úr konferanszát, most már Lala úrhölgyet is világosabban látja. Semmi sincs olyan távol tőle, mint az aktivitás és az egyszerűség. Ő, kérem, agresszív és ünnepélyes. Éppen ezért az ő tehetsége a morálpedagógia és az indiszkréció területén nyilatkozik meg. Lala csak azt látja, ami a paplan alatt van. Aki hozzálép, annak paplanát fölemeli, és alája kukucskál. Ez persze szemtelenség. De ő, kérem, ezt a morál nevében teszi. Hogy ennek a morálnak mi köze a morálhoz, azt remélem, tudja. La vraie morale se moque de morale, ahogy Pascal mondja, vagy nem? Lala nagy pillanata, amikor valakinek paplanát fölemeli. Lala, mint tudjuk, határtalanul szégyentelen és szemérmetlen teremtés. De, amint tudjuk, a szemérem kizárólag férfitulajdonság, nők legfeljebb szégyenlősek, de inkább csak úgy tesznek, mert még itt is kacérak. Lala indiszkrét és agresszív. Morálpedagógiája teszi őt oly módfelett ünnepélyessé.

Említettem már, hogy defetista vagyok, és dezilluzionált. Ezek szerint az én métiém a pszichológia, főként a diszciplína leghálásabb területe, a nők pszichológiája. Ez most időszerű, mert ismét a nőuralom korába lépünk. Csak nézzen körül. A canaille mindig matriarchátusban él. Titkom, ha tudni óhajtja, a túlérzékeny semlegesség. Alig van valami, amitől a nők jobban félnek. Olyan érzékeny, mintha költői lenne, de olyan semleges, mint a manométer.

Ön nemsokára megnősül. Kérem, hallgasson meg. Nem fogok házasságáról véleményt nyilvánítani. Ezt már megtettem. Ha ön közömbösnek érzi magát, feleségét verje meg. Mert a nő a verést egész jól tűri. De a semlegességet semmiképpen. Ha ön szexuális bessz idején Angela őnagyságát alaposan elfenekeli, aztán hossz idején ismét szerelmet vall, ideális házassága lesz. A nő azt fogja érezni, hogy gondoskodnak róla és foglalkoznak vele. Ha ön semlegesség idején szótlan és közömbös, akkor mindennapos lesz a perpatvar, mert őnagysága önt kénytelen provokálni. Nem tudja elviselni, hogy vele ne foglalkozzanak. Agresszív lesz. Paplanalatti énje uralomra jut, indiszkrét lesz, zsebeit kikutatja, leveleit felbontja, féltékenykedik, veszekszik. Csak két gyógyszert ismerek, a szexust és a tettlegességet. Hogyan lehet Angelát, ezt a gyengéd és bűbájos lényt megverni? Majd ha önnél baj lesz, gondoljon rám.

Vatta úr most felállt, és szónoki helyzetet vett.

Ó, kiáltotta, mi mindent nevezünk mi szerelemnek, ami nem az. A szerelem igen ritka virág, erről már többször beszéltem. És a nőuralom idején mindig ritkább lesz. A legtöbb esetben magnetikus és elektromos erők vagy kémiai és biológiai, legfeljebb szociológiai tényezők kiegyenlítődése. Ostobaság azt hinni, hogy mi vagyunk, akik ezeket az erőket irányítjuk. Azok uralkodnak rajtunk. Olvasta Weiningert? Egyetlen komoly modern könyvet sem olvasott. Jegyezze fel sürgősen, Otto Weininger Nem és jellem. Amit mi szerelemnek nevezünk, a legtöbb esetben pszichológiai zűrzavarok levezetése. Vagy szociológiai bankrott. A közösségben nem tud elhelyezkedni, és bosszúból valakibe beleszeret. Sok

esetben nem egyéb, mint kísérlet a valódi szerelem elkerülésére. Elkent és bukott és csődbe került egzisztenciák végső menedéke. És, ami a legkülönösebb, a nők idegenkedése. Nekik ez túl veszélyes. A leggyakoribb eset, inkább testüket dobják oda, nehogy szerelmeseknek kelljen lenniök. És hogy kibújjanak. A dolog egyszerűen testi kielégülésre megy. Még az erotika is kivész lassan. Angela őnagysága se kivétel. Neki a szerelem sok. Ő, kérem, ebbe a kockázatba nem hajlandó belemenni. A szexus vegetatív langymelegére van szüksége. A nők általában kotlóshőfokon szeretnek élni. A szerelem pedig a létezés forrpontja, mint a hit vagy a műalkotás, szóval mint a szenvedély. Ezt legközelebb meg fogom írni. Már előre örülök, hogy mennyi színes és illatos levélkét fogok kapni. Mert a hölgyek az én értekezéseimből egy hangot sem szoktak érteni, csak azt, hogy az ő paplanalattijukról van szó, és ez rendkívül izgalmas. Kötelező félreértés. Minden siker fundamentuma. Különösen ma, mint mondom, amikor a logika egyetlen ponton maradt érvényben, s ez a következetes önámítás –

Ambrus hajadonfőtt és irattáskával siet. Kornélt félrehívja, aztán Manassét, kabátszárnya lobog, rengeteg dolga van, ezt egészen szűk körben kell megbeszélni, minél hamarabb, titokban Vatta úrnak int, hogy jöjjön csak, nem mintha aggódna, sőt ellenkezőleg, sohasem volt optimistább, rendkívül kedvező helyzet, kezét dörzsöli, cédulákat szed elő, amit keres, ugyan nem találja, de itt van, ez még érdekesebb, újságcikk, pirossal meghúzva és széljegyzetekkel, Demonaxnak megmutatja, hunyorgat és int,

hogy íme, bekövetkezett, ő ezt már egy évvel ezelőtt látta, mind tarthatatlanabb lesz, a cselekvés ideje küszöbön áll, és fel kell készülni, persze a szervezés kérdései, be kell kapcsolódni, szóval bekapcsolódni, Vatta úr néz, mit szól hozzá, végre a cédulát megtalálja, de ez nem is az, zsebében keres, az irattáskát az asztalra borítja, közben kopog, egy kis csendet kérek.

Kornél boxbajnok, díjat is nyert, negyedéves jogász, és a papoknál nevelkedett. A klerikális nevelés fáradalmait most az ateizmusban piheni ki. Társadalomkritikai művön is dolgozik, két részlete a Jelenkorban meg is jelent. Hogy miért éppen a forradalmárok lapjában? kérdezte Marianne. Inkább az antiszemitáknál, esetleg a cionistáknál vagy a szerzeteseknél vagy a kormányhű lapban vagy a baptistáknál, esetleg a liberálisoknál, olyan higgadt, Kornél olyan higgadt. Az ilyen cikkeknek, szólt Vatta úr, tömegesen kellene megjelenniök. Ezek azok, amelyek higgadtságukkal még a számvevőket is a barikádokra tudják űzni, és ha ezt a plébános úr elolvassa, tüsténT merényletet készül elkövetni a főispán vagy a püspök ellen. A higgadtság a legjobb módszer arra, hogy az ember a társadalmi rend ellen való bőszült izgatás maximumát elérje. Ha Kornél az ő higgadtságával kormányra jutna, a forradalom olyan véresen törne ki, hogy a rövidárusok a börtönöket megrohannák, mint a Bastille-t.

A pályaudvaron túl még nem jártam. Eleinte bérházak, aztán a piac, s ezen túl homok, régi ládákból kerítések, konzervdoboz, lyukas lavórok, üvegcserép, salak, gyom, sár, kóbor kutya és kóbor kutya.

Itt valószínűleg nem gazdag emberek laknak. De szegények sem. Kik laknak itt? Aki idejött. Ide tartozik? Az ajtóban nagy hasú némber. Kóbor kutya. Hulladék. A sarkon korcsma, szatócsbolt, a kirakatban rózsaszínű selyemcukorka. Vakolatlan ház. Minden harmadik telek üres, szemétdombok, kutyák és kutyák. Földbe épített kalyiba, oldalán füstölgő kályhacső, előtte hat leprára érett kölyök, mezítláb, és kutya.

A saroknál fiatal nő jön. Csaknem fekete haj, födetlen fő. Amerre én. Talán? A homoktól aszott levegő, időnként kút. Félig kész ház, amit sohasem fognak befejezni. Hulladék. Újságpapír. Ürülék. Megint fűszeres a rózsaszín cukorkával és a korcsma. Ez a fiatal nő Marianne. Csakugyan. Még egy utca, negyedik ház, hetvenkilenc, bejárat hátul. A nő előttem.

Közben Hertha is megérkezett. Régebben, vagy öt évvel ezelőtt gyógyszerész kérője volt, karcsú, kölnivizes és simára kefélt fiatalember, aki esténként Herthát a gyógyszerészetre oktatta. Akkor ő e tudomány iránt rendkívül érdeklődni kezdett, a könyvtárba is beiratkozott, és mindenféle gyógyszervegyészeti könyvet olvasott, és úgy látszott, hogy kitűnő élettárs lesz, de a karcsú fiú elutazott és nem írt, és akkor vasúti mérnökkel ismerkedett meg, aki sokat beszélt a vasúti sínek hajlításáról, a pályaépítésről, a mozdonyok súlyáról és szénterheléséről, és akkor Hertha érezte, hogy a dolog őt mindig rendkívül érdekelte. Később a bálban kefegyáros tisztviselővel ismerkedett meg, és ez nemcsak a különböző kefék (cipőkefe, hajkefe, körömkefe, fogkefe, sárkefe, súrolókefe, kalapkefe, drótkefe, ruhakefe, üvegmosó kefe) gyártásának titkait fedte fel, hanem az irodáról is

sokat beszélt, a könyvelésről, a belégekről, a pénztárkönyvről, a mérlegről, és úgy látszott, ha Hertha ismeretségeit folytatja, akkor szakértője lesz a cukrászatnak, a klasszika-filológiának, a sebészetnek, a sörgyártásnak, a mázascserépedény-készítésnek, az órásmesterségnek, a köszörűsségnek, a vasúti jegykezelésnek, az egyiptológiának, a búvárságnak, az élelmiszer-kémiának, a könyvkötészetnek, a néprajznak, a zeneelméletnek, a fogtechnikának, a kárpitosságnak. Legutóbb azonban Hertha Kornéllal ismerkedett meg, és abban a pillanatban érezte, hogy ő tulajdonképpen mindig forradalmi érzelmű volt, s azóta minden héten eljön, de Kornélt máskor is fölkeresi, Kornél is őt, és a szabad szerelem témája fölött rendkívül sokat vitatkoznak.

Aznap ott volt Simor is, díjnok a vármegyeházán, már úgy harmincöt felé, Simor még John Ruskinnál is alaposabban ismerte Velence minden kövét. Tizennégy éve azzal a gondolattal foglalkozik, hogy Velencébe utazik, és mindazt, amit eddig a városról a történelemben, a művészeti könyvekben olvasott, a helyszínen megnézi. A díjnoki fizetés persze nem nagy. Igen nehezen él belőle. Simor azonban havonként, nagy áldozattal, de igen keveset félre tud tenni, s ha majd az összeg együtt lesz, szabadságát Velencében tölti. Tizenegy éve gyűjt, de a költség több mint felét sikerült félretennie. Még négy év. A dolog igazán költséges, de meg fogja érni. Elmegy a Szent Márk-templomba és a Doge-palotába, gondolázik a Canale Grandén, kimegy a Lidóra is, a múzeumokat megnézi, ó, igen, jegyzeteket is készített, és programja úgyszólván félórára beosztva már évek óta kész, persze itt-ott javít rajta, az utat négy hétre tervezi, sok pénz, új ruhát is kell vennie, olaszul tanul, az

árkádok alatt valami emléket is vesz. Sok mindenről le kell mondania? Kétségtelenül, de enélkül nem megy. Éppen negyvenéves lesz akkor. A vonatra felül, Trieszten keresztül utazik, gyorsvonat harmadik osztályon, a vonat pont nyolckor indul, és másnap délben tizenkét órakor van Velencében.

Hedry Lőrinc ott ült, és Simort hallgatta. Egy idő múlva nyugtalan lett, zsebét tapogatta, felállt, az ablakhoz ment, mintha orrát akarta volna kifújni, zsebéből pénzt vett elő, és megszámolta. Lassan számolta, nehogy tévedjen. Tizenkilenc. Pontosan számolt? Még egyszer. Tizenkilenc. Szóval. A pénzt visszatette, és az ablakon kinézett. Hogyan is volt? Ott állt és visszajött, leült és hallgatott.

Most rendkívüli higgadtsággal éppen Kornél kezdett el beszélni –

Kanavász Antal ezredes és Gitta vacsora után szobájába ment, és –

Fanny, szólt halkan Lala.

Igen, válaszolt Fanny. Az asztalt éppen leszedte, a plüsstakarót föltette, a középre a vázát és a csipkét.

Menjen, szólt Lala halkan, és Gitta szobája felé intett. Menjen és hallgassa meg, mit beszélnek. A lelkiség, tudja, én csupa lelkiség vagyok. Megérzem, amit gondolnak. Tibold atya is mondta, hogy én csupa lelkiség vagyok. Kanavász Gittát ellenem. Igen. (Suttog.) Ellenem. (Ujjával magára mutat.) Ellenem. Érti?

Fanny bólint.

Angela lefeküdt?

Szobájába ment.

Nem akarom, hogy ő tudja. Gyermek, bár bűnös,

de apja romlottságát még nem ismeri. Ne ismerje meg soha. (Int.) Fanny –

Fanny odamegy.

Én Gittát már kioktattam. Már akkor, amikor, emlékszik?

Fanny figyel.

A dorbézoláson rajtakaptam –

A tábornok volt itt –

Nagy vacsora volt, a tábornok volt itt, jó ürügy, Kanavász tökrészegen jött haza, a lakás tele volt borgőzzel –

Mértékletesen ivott, Gitta mondta –

Gittát rászedte. Dorbézolt –

Fanny keresztet vet.

Hajlam. Züllés –

Lala suttog. Akkor én szükségesnek találtam, hogy este vacsora után a bibliaolvasást bevezessem, Tibold atya is helyeselte. Ellensúlyozásképpen, mert ő dorbézolt –

Szünet.

Én akkor Gittának meg is mondtam, Kanavászt nem szabad ellenőrzés nélkül hagyni. Elzüllik –

Fanny bólint.

Minden este, ha elalszik, Gitta nekem az ő ruháit kihozza, és akkor mi ketten, ő, a feleség és én, a család feje, zsebeit kikutatjuk, és a pénzét megszámoljuk, és leveleit elolvassuk, nehogy, tudja, nehogy –

Gitta azt mondta nekem, szólt Fanny. Azt mondta, hogy ez őt sérti, és fejgörcsöket kapott és sírt, hogy ez szégyen (elhallgat) –

Lala megmerevedik. (Szárazon.) Miért hallgat el? Fanny! Miért hallgat el? (Vár.) Csak mondja. (Vár.) Csak mondja. Én hallgatom, alázatosan és

türelmesen hallgatom, amit olyan okosan mond. Ön okosabb, csak mondja. Reám nincs is szükség. Majd ön vezeti a házat. Jó? Ön úgyis olyan okos –

Bocsánat, suttogja Fanny.

Fejét lehajtja. Lala feláll. Elmehet, szól recsegve.

Fanny kis ideig áll, aztán letérdel, és karját mellén összefonja.

Álljon fel –

Fanny feláll.

Boldogtalan teremtés. Én feláldozom magam, és rövid eszével mindig belekotyog. Hogy egy kicsit értelmesebb legyen, beszélek és tanítom –

Fanny hallgat.

Még mindig nem ismeri? Nem látta ma este is? Morzsázik. A paradicsomot kiönti, úgy eszik, mint az állat, csámcsog. Hiába tanítom. Nehéz. (Sóhajt.) Nehéz nekem itt ilyen környezetben, még enni sem tudnak. És ez a por. Más házban! A piszok megesz bennünket. Gitta azért tudja, mi a helyes, ő engedelmeskedett. Azóta mi az ő ruháit átvizsgáljuk. Szégyen? De kire szégyen? Ránk? Dorbézolt –

Fanny keresztet vet.

Kicsapongás. (Suttog.) Ilyen férj. Én Gittának mondtam. De Kanavász őt tőlem el akarja idegeníteni. (Szenvedélyesen.) Gittát, az én húgomat tőlem el akarja venni. Saját húgomat. (Halkan.) Érti ön ezt félkegyelmű eszével? Mondja –

Fanny bólint és felsóhajt.

Én akkor mondtam is neki, Gitta, válasszon, Fanny és én bármely pillanatban készen állunk, hogy ezt a házat elhagyjuk. Ha úgy érzi, hogy mi idegenek vagyunk, akkor mi. Talán helyes is lenne, ha mi eltávoznánk, és önöket sorsukra hagynánk. De én áldozatot hoztam. (Mély hangon.) Ez a bű-

nök háza. Én áldozatból vagyok itt. Nekem ez a kötelességem. (Fenyegető hangon.) Nekem fel kell áldoznom magam húgomért! (Szemét behunyja.) Én. (Szenvedő hangon.) Én. (Félig önkívületben.) Én. Mi elmegyünk. Holnap? Akár ma. Átadom önt annak, aki éjszakáit dorbézolással tölti, tökrészegen tér haza, és (suttog) züllik –

Lala feláll, járkál. Megáll.

Még mindig itt van? Miért nem megy? Ó, Gitta gyenge, nagyon gyenge. (Sopánkodik.) Kanavász megrontja őt. Menjen, nekünk ébereknek kell lennünk, vigyáznunk kell Gittára, hiszen ő a mi testvérünk, mi érte felelősséggel tartozunk (karját kitárja), nekünk érte áldozatot kell hoznunk –

Fanny indul.

Fanny, szól halkan Lala, minden szót jól jegyezzen meg, és ha valami fontosat beszélnek, azonnal jöjjön, és mondja el nekem. Még ma este (felsóhajt). Esetleg titokban csomagolunk és elmegyünk. Hová? Az éjszakát az utcán töltjük. Kanavász szégyene lesz. Íme, dorbézolásait már nem tudtuk tovább elviselni. (Reszketve.) Én már régen őrzöm azt a levelet (suttog), búcsúlevél, hogy mi ketten innen kénytelenek vagyunk elmenni, mert nekünk saját üdvünkre is gondolnunk kell, és ebben a fertőben nem tudunk élni tovább, menjen –

Fanny görnyedten áll.

Mit vár? Miért nem megy? (Fanny indul.) Minden szót. Érti? És ha valami fontos, azonnal jöjjön be hozzám. Ó, micsoda élet ez itt ebben a házban, a piszok megesz, de a lelkiség még irtózatosabb, már nem bírom sokáig (suttog) ezt a (száját befogja, int), majdnem kimondtam, csend, csend, nem mondom, szegény Gittám, ő itt marad, ez az örökös reszketés,

mi lesz holnap, mit forral ellenünk ez a szörnyeteg, menjen –

Fanny megy.

Lala vár. Lassan feláll, az asztalterítőt megigazítja, a vázát elfordítja, aztán igen kimért lépésekkel, folyton fülelve szobájába indul. Lassan vetkőzik, közben folyton figyel. Fanny? Nem. A szekrényt kinyitja, a gyomorpálinkát kiveszi, tölt, iszik. Szünet. Gondolkozik. Újra tölt és iszik. Még? Nem, nem. A szekrényt hirtelen bezárja.

Köhög. Vár. Fanny? Nem. Még mindig nem jön. Talán? Ki tudja? Szünet. Úgy látszik, semmi. Lefekszik. Keresztet vet, a lámpát eloltja. Fülel. Fanny. Nem. Fanny? Nem. Vár. Úgy látszik –

Az almaszedésről és az almaszedőkről

Arcod verejtékével. A gépeket azért találták fel. A gépek célja, és a technikáé, hogy az ember üdvösségén munkálkodjék. Amióta a gyárakban a gépek dübörögnek, a földre kevesebb verejtékcsepp hull. A gép célja, hogy az ember helyett minden munkát elvégezzen. Ma még nem értük el a technikának azt a fokát, hogy a gépek a munkát elvégezzék. Ilyen munka az almaszedés is. Szeptemberben a gazda két hétig is reggeltől estig kénytelen az almát szedni, amit a célszerű gép talán egy félóra alatt elvégezhetne. A kérdés természetesen, hogy lehetséges-e olyan gépet szerkeszteni, amely az almát leszedi, kosárba rakja, nagyság és érettség szerint. Ma a gazdának az almát még kézzel kell szedni, ez igen fáradságos és verejtékes munka.

Amikor az ember az első almát leszedi, azt

mondja, ebben az évben ez az első alma, amit leszedtem. Különlegesen nevezetes alma ez. Amikor a másodikat szedi, azt mondja, nini, milyen féloldalas és varos, ez egyike lesz a legcsúnyábbaknak, és akkor ez is különösen nevezetes lesz. Ez a harmadik, íme, színben egyike a legszebbeknek, ez a negyedik arányokban a tökéleteshez áll közel, ha nem is nagy. Amott van egy, az színben is, alakban is szép. Amaz pedig nagyságban minden bizonnyal az elsők között lesz. Ez most nehéz szedés lesz, az ágra kell hasalni, messze kinyúlni. Kettő van együtt, ó, még a harmadik is, a levél mögött volt. Mindhárom megvan, egy se pottyant le. Az egyik hatalmas és gömbölyű, hibátlan, a másik apró, a harmadik féloldalas, magházába a féreg beleharapott, de azért megérett. Éljen az almaszedő! Már kilenc almát szedett le, és még egy sem esett a földre.

Az almaszedés érdekfeszítő foglalkozás. Egy kosár már tele van, a másik félig. Az almának, ha ki akar tűnni, egyre szebbnek és nagyobbnak kell lennie. Minden almából csak egy van, mint ahogy minden emberből is csak egy.

Az almákat nemcsak dicsérni, hanem megfelelő szavakkal dorgálni is kell. Ha az almaszedő olyan gyümölcsöt szed le, amelyen barna folt van, akkor szelíden meg kell feddni, azt kell mondani, ezt igazán nem tartom helyesnek. Az almát általában nem lehet magázni, ahogy Istent, az állatot és a gyermeket sem lehet. Az almaszedő az almával tréfálhat is, mert vannak igazán furcsa alakú almák, például a segges alma, pontosan olyan, mint valakinek a gömbölyű feneke, néha egyik orcája pufókabb, mint a másik. Erre az almaszedő az almát kineveti, össze is szidja, de aztán megsimogatja, nem baj, de aztán

jó édesre érjél, úgyis én eszlek meg, ilyen almát nem lehet eladni. Az almák általában, amíg nem egészen érettek, befelé fordulnak, és az ember csak hátukat látja. Minél érettebb az alma, annál inkább kifelé fordul, végül a teljesen kész alma olyan, mint az arc vagy a virág, éspedig a legtöbb alma mosolyog, ízének, illatának teltsége nyilatkozik meg így. Az ember csak olyan almába harapjon, amelyik nevet, mert az kínálkozik.

Mikor az ember az almát leszedte, és a kosárból a szalmára szép sorjába rakja, úgy, hogy az almák egymást ne érintsék, de egymástól nagyon távol se legyenek, mert az almák is szeretik, ha egymáshoz közel vannak, mint az állatok vagy az emberek. A legjobb olyan aránylagosan elhelyezni, ahogy a házastársak az ágyban egymás mellett feküsznek, ha karjukat kinyújtják, egymást elérik. Akkor az almaszedő sorra felismeri az almákat. Ez volt az a varos alma, ez volt a pufók, ez volt az arányos, ez az óriás, még egyszer megdicséri őket, vagy vicceket mond nekik, mert az almák értik és szeretik is, ha hozzájuk beszélnek, és ha valaki velük tréfál. Ha az ember megszidja őket, szégyenlik magukat. Vigyázni fogok rátok, minden héten megnézlek benneteket. Túl gyorsan ne érjetek, jobb, ha csak február végén, megértettétek? Az almák hallgatnak, és az utasításhoz alkalmazkodnak, mert az almák nagyon szelídek és engedelmesek.

(Amint látja, szól Vatta úr, Jávorka mint író a legmagasabb, csaknem baudelaire-i értelemben dilettáns, mint a preraffaelita, s éppen ezért, ha az írásmű élvezhetetlen is, tulajdonképpen az egész folyóiratban, par cela même, a legjobb. Ahogy ő a technikát felfogja. Une bêtise du fort calibre. A technika arra

való, hogy az ember helyett a munkát elvégezze. Nem édes? Sejtelme sincs róla, hogy a technika az életirtó hatalmi ösztön démoni aktivitása. A gép az emberi kéztől elsősorban nem a munkát veszi át, hanem az emberölést. Persze itt aztán baj van, mert ha a gép öl, akkor az ember a gyilkosság gyönyörétől elesik. Más úton kell magát kárpótolnia, de kárpótolja is, az embert ön ne féltse. A gép arra való, hogy a verejték kevesebb legyen. Igen, kevesebb verejték, de annál több vér. Jávorka ehhez ártatlan. Preraffaelita, mondom, szent és kiskorú középkor. Az ember, aki az intellektuális ártatlanságát még nem vesztette el, és azt hiszem, sohasem is fogja elveszteni, sejtelme sincs arról, mi az a valeur des termes, és mégsem az a megszokott és kibírhatatlan dévotion aisée –)

Hallom, szólt Lala, hogy fűzőt akar csináltatni.

Mértéket vettem, válaszolt Gitta. Lehet, hogy szombaton kész is lesz –

Az én tanácsom megkerülésével. És hol csináltatja?

A Dorothea szalonban, ahol szoktam.

Lala a kávéscsészét lassan leteszi. Felnéz. A Dorotheában? Tudja, hogy a Dorothea nekem már két fűzőmet tönkretette? Mit mondtam önnek múltkor is, Fanny, emlékszik?

Mondta, igen, válaszolt Fanny, hogy ez a fűző viselhetetlen –

Így mondtam?

Úgy mondta. Viselhetetlen.

Lala most Gittára néz. Nos, ha ön viselhetetlen fűzőt akar, csak menjen a Dorotheába –

Angela ijedten Kanavászra pillant. Kanavász int

és feláll. Az uzsonna ma igazán jó volt, szólt, a hölgyek egészségére. Jöjjön, Angelám, beszélni szeretnék önnel –

Visszarendelem, szólt Gitta, hol csináltassam?

A híd mellett, szólt Lala. Ott lakik. Nagyon ügyes fűzősnő. Fanny tudja, a nevét elfelejtettem, a híd mellett. Fanny, tudja, hol lakik?

Tudom –

Megint bonyodalom, kiáltott Lala, mindig bonyodalom. Nem kérdeznek meg. Mindenre gondolnom kell, pedig (tomporát fogja) a Braquilleux-idegem. (Feláll.) Kanavász megint szépen faképnél hagyott bennünket, Angelájával, az uzsonna közepén. Illetlenség. Nem bírom a neveletlenséget. (A kályhához megy, leül.) Fanny, gyújtson lámpát. Aztán (halkan) Fanny? Érti? (Suttog.) Menjen és hallgassa meg, mit beszélnek. Mire tanítja Kanavász az ő Angeláját. A fűzőügyet ma el kell intézni. Adott előleget?

Nem adtam. A Dorotheában ismernek –

Még ma, szól Lala. Legjobb, ha azonnal öltözik. Ah, Gitta, milyen gyermek ön, ilyen szelíden mondom, mert én szelíd vagyok. Nem mondom, hogy éretlen, méltóságos asszony létére, ezredes felesége. Még a Dorotheában is ismerik. Szégyenkeznem kellene, hogy nem vagyok méltóságos asszony? Nem, ha címem lenne is, nem használnám, a cselédnek megtiltanám, hogy engem méltóságos asszonynak szólítson. Kanavász ma sértően illetlen volt. Angelát is elrontja. Feláldozom magam, hogy ezt a szerencsétlen leányt, az elrontott nevelés. Ő. Anyja helyett anyja voltam, és Kanavász vele titokban összejátszik. Ellenem. Fanny, itt van? Majd este elmondja. Most öltözzön, és menjen Gittával a fűzősnőhöz, a híd mellett, érti? A híd mellett –

Nem, a fűzőügy, igazán, mert amikor Gitta és Fanny a Dorotheába ment, ott már munkába vették, szombatra kész. Mit tegyünk? Azt fogjuk tenni, szólt Gitta, hogy a híd mellett is rendelek egyet. De Lalának ne szóljon. Nem, válaszolt Fanny, nem szólok –

Mértéket vett? kérdezte Lala.

Igen, felelt Gitta.

Lala az asztalfőn ült, és a vacsoratálból először vett, aztán Angelának és Fannynak osztott, következett Gitta és Platon, végül Kanavász.

Eszembe jutott, szól hirtelen Lala, hogy régebben egyszer fűzőt csináltattam, igen jó fűző volt, az utca a sétányból nyílt, kis utca, a negyedik vagy ötödik ház, olyan zöldre pingált kapuja volt, Fanny, emlékszik?

Nem emlékszem, szólt Fanny.

Holnap reggel mindjárt menjen el és keresse meg. Önnek emlékeznie kell, együtt voltunk –

Sose voltam –

Együtt voltunk, szólt Lala nyomatékkal. Nagyon jó fűzőt csinált. Holnap reggel mindjárt. Azt ott a híd mellett rendelje le. Nem ott fogjuk csináltatni –

Fanny csak délben tért vissza. Nem találom, szólt.

Lala felkiált. Hol csavargott? Lehetetlen –

Felállt, és öltözni kezdett. Magam megyek, mindent magamnak kell. A fűzőt lerendelte?

Nem –

Nem? Miért nem?

Mert –

Lala felsóhajt. Szörnyű, suttogta. Azonnal menjen és rendelje le.

Csak négy után tért vissza. Nagyon jó fűzősnőt találtam, a kórháztól a harmadik vagy negyedik utca balra, a hatodik ház, nem tudom, második vagy

harmadik emelet, olyan barna ajtó, majd megtalálják, azonnal menjenek, vár önökre, igen kitűnő, művelt asszony, valaha jobb napokat látott –

Hogy hívják?

Valami Tizilla vagy –

Gitta és Fanny a fűzősnőt csaknem estig kereste, aztán visszament a híd mellé, hogy lerendelje, de ott már munkába vették, holnap estére kész. Három fűzőm lesz, mondta Gitta –

Lala másnap korán reggel felöltözött és elment, de tizenegykor már otthon volt. A legjobb lesz mégis, szólt, ha a fűzőt a Dorog és Társánál rendeljük. Az üzlet most nyílt meg, mutatták a fűzőket, kizárólag egészségügyi fűzőket csinálnak, nem baj, egyszer egészségügyi fűzője lesz, délután rendeljék le, és menjenek oda –

Dorog és Társa? Hol van?

Ön nem tudja, hol van Dorog és Társa? kiáltott Lala. Menjen és keresse meg. Szép nagy üzlet, az ég áldja meg, még azt se tudja, hol van a Dorog és Társa –

Négy fűzőm lesz, szólt Gitta.

Fanny, mondta Lala, az ember igazán nem ér rá a fontos dolgokkal foglalkozni, mindig az ilyen fűzőügyek. Mondja, Kanavász és Angela tegnap miről beszélt?

Angela házasságáról beszéltek. Kanavász érdeklődött a Bormester család iránt –

És?

Igen jó család, az anyja tanárnő, művelt emberek, elég jómódúak –

És?

Kanavász azt mondta, hogy három évig minden hónapban száz koronát ad –

És nekem nem szólt –

Kis kertet vesz nekik, és építtet –

Nekem nem mondta. Tudtam. Titokban ellenem összejátszanak. Hálátlan leány. Ó, anyja helyett anyja voltam. Megcsalt (fejét lehorgasztja). Most menjenek, Dorog és Társa, de várjon, lehet, hogy nem is Dorog, hanem Dörge, vagy Horog, nem tudom, majd megtalálják, szép nagy üzlet, aztán Fanny még elmondja, miről beszéltek –

A fűzőügyön sokat gondolkoztam, szól Lala másnap az ebédnél.

(Öt fűzőm lesz, gondolta Gitta.) (Angela gyorsan Kanavászra néz.) (Kanavász bajuszát simogatja), (Fanny tányérja fölé hajlik.) (Platonka, ne bámészkodj, egyél.)

Ez a Dorog és Társa nagyon drága cég, folytatta Lala. Legjobb lesz, ha mégis a híd mellé mennek. Ott már úgyis mértéket vettek. Fanny elmegy a Dorog és Társához –

Nem Dorognak hívják, szól Fanny, Ürge, Ürge és Társa –

Nem bánom, legyen Ürge. Fanny elmegy és lerendeli. Gitta elmegy a híd mellé, hogy hívják azt a fűzősnőt?

Nem tudom, szól Gitta.

Nem tudja? Micsoda gondatlanság! Még nevét sem tudja! Fűzőt rendel nála, és még nevét se tudja. Hallom, Kanavász ezredes, hogy ön leányának apanázst készül adni –

A fiataloknak, szól Kanavász, az első időben segíteni kell, és végül is, azt hiszem, ne kelljen a kenyérre gondolni, gyönyörködjenek egymásban, én így tartom helyesnek, az apa részéről –

Igen, szól Lala, és felsóhajt, ön valóban példás

apa. Azt hiszem, ha én nem vagyok, ön az apaságával nem sokra ment volna, nevelőintézetbe akarta adni –

Hálás vagyok önnek, szólt Kanavász, és Angela se fogja elfelejteni –

Nem számítok az ön hálájára, nekem kötelességem volt, anyja helyett anyja voltam (könnyezik).

Szünet.

Megyek, szól Fanny.

Megy? Hová –

A fűzőshöz, Ürgéhez, lerendelni –

Nem fogja lerendelni, érti? Legyen végre egyszer Gittának rendes egészségügyi fűzője, nem baj, ha drága –

Akkor nekem sem kell a híd mellé menni, szól Gitta.

Hiszen a nevét se tudja, kiált Lala. Az ég áldja meg, mikor lesz már felnőtt asszony –

Lala délután elment, és csak este tért vissza.

Gitta, szólt, ön nekem hazudott –

Gitta fejét fogta. Görcsöm van, szólt és nyögött.

Ilyesmivel most ne térjen ki. Ön két fűzőt rendelt, egyet Dorognál és egyet a híd mellett –

Ürge, szólt Fanny, Ürgének hívják –

Legyen Ürge, nem bánom –

Gitta a kerevetre roskad. Nem, kiált, nem két fűzőt, én négy fűzőt rendeltem –

Lala dermedten néz Fannyra és Kanavászra és Angelára. Négy fűzőt? kérdi riadtan. Négy fűzőt?

Négy fűző, kiált Lala. Szörnyű –

(Angela Kanavászra néz.) (Kanavász int, feláll.) (Gitta a kereveten nyög.) (Platonka, a tálba nem szabad kézzel nyúlni.)

Kanavász Gittához megy és fölsegíti. Nem baj,

szól halkan, nem baj, négy fűzője lesz, jöjjön, feküdjön le, kimerült –

A szemétdombok között, jobbról Marianne közeledik. Alkonyat.
Itt lakik? kérdem.
Messze, válaszol. Pillanatra a szemembe néz.

(Az erotikus nők elmentek apácának. Az ön első házassága bűnös viszony. Cukrászdában ebédelni. A lelkiismeret tartalmáról pontos leltár, ágytakaró, két leveseskanál, négy kóbor kutya és a Lemur című folyóirat legújabb száma.)

Örülök, hogy van öt percünk, amíg Kornélhoz érünk. Érti?

Azt hiszem –

Vatta úr nagyra becsüli –

Tudom, szól ő, és komolyan bólint. Szeretnék tanulni –

Nem tud? kérdem.

Gyárba járok, szól.

Milyen?

Szövőgyár, nem nehéz, de sok idő. Otthon, anyám, elég idős, főzni, néha.

(Lenvászon lepedő a kormos tégla alatt. Csendes otthon. Tonhalkonzerv. Aranyóra, zöldborsó. Az egybekelés a fontos.)

Nyelveket tud?

Magam tanultam, Vatta úr segített a franciánál. Most latint tanulok. Caesart olvasom. Zenét tanulni. Kevés az idő –

(Hónalját rendesen mossa meg. Schumann. Részlet a Kefegyár legújabb számából.)

Hogyan jutott el ezekhez a Kornélékhoz?

Vatta úr a gyárban volt főkönyvelő, ő hozott. Eleinte azt hittem, hogy közönségnek a konferanszaihoz. De aztán –

Aztán? Azért ő mégis több. Néha megható –

Hogy érti?

Úgy, hogy –

Marianne megáll. Itt vagyunk, szól.

Sétáljunk még öt percet, szólok.

Jó.

Csaknem sötét van.

Apám a vasútnál volt, korán meghalt, anyám kicsiny nyugdíja, tudja, olyan elszegényedett kisnemesek, a munkát szégyenlik, rokonainak letagadja, hogy gyárba járok –

De ő nem dolgozik, szólok.

Nincs hozzá morálja, válaszol. Férjhez akarna adni. Szerinte az egyetlen női egzisztencia –

Miért nem megy? kérdem.

Nincs, aki elvenne. De –

De? kérdem.

Olyan férfit nem ismerek. Kivéve egyet.

Menjen ahhoz.

(Hoppy Demonax a piacon cseresznyét árul. Jávorka odajön, és azt mondja: Tud ön az almákkal beszélni? Déguisement. Bormester Mihály Párizsba utazott.)

Visszafordul. Újra Kornél háza elé megyünk.

Szünet.

Egyébként, szól, az a férfi Jávorka. Megállok.

Jávorka?

Miért csodálkozik?

Azon, válaszolok, ha nő lennék, én is csak hozzá akarnék menni. Jávorka nem akarja elvenni?

(Az almák általában feneküket mutatják, azért

olyan gömbölyűek. La dévotion aisée. Fanny szíve tiszta.)

Marianne megáll és Kornél háza felé int. Itt vagyunk.

Még sétáljunk egy kicsit, mondom. Miért nem akarja elvenni?

Arra ő nem is gondol. Megakad.

Mondja ki, szólok.

Jávorkának, mondja, nincsen szüksége senkire –

Úgy tudom, válaszolom, ennek az ellenkezője az igaz. Nem magányos.

Marianne kicsit hallgat. Közlékeny, szól aztán, de magányos. Sokszor meglátogatom. Fölmegyek a hegyre, viszek neki ócskavasat, szögeket, bádogot, amit az utcán találok, régi edényt, azt megfoltozza, főképpen zsineget és madzagot, azt nagyon kedveli. Takarítok nála, főzök, mosok, vasalok, ő tűri, meg is dicsér, megajándékoz almával és dióval és szilvalekvárral, de –

(Ilyesmire nagyon kényes vagyok. Én a bélgázok szagát nem kedvelem, a villát nem úgy fogja, mint az úriember.)

Marianne visszafordul, és Kornél felé megy.

Önben van valami egészen különös, szólok. Nekem, amikor először megláttam, azonnal feltűnt –

Ugyanott, ahol ma találkoztunk, még október elején, szólt ő.

Ön nagyon vonzó nő, azt hiszem, olyan élettárs, tudja –

Nem ismerek senkit, aki –

És? kérdi ő.

(Éljen az almaszedő!)

Kornél házához érünk, és gépiesen megfordulunk, ismét kifelé.

Én ezen gondolkoztam, mondom, és azt hiszem, rájöttem. Önben nincsenek démonok-

Marianne rám néz. (Itt nem lehet evezni. Ó, Kanavász csak férfi. A nők nem tudják, kit szeretnek.)

Hogy érti ezt?

Úgy, válaszolom, hogy önben nincs semmi boszorkány. Semmi sötét. Vagy. Érti?

Talán.

Szóval nincsenek démonai. És éppen ezért ön teljesen veszélytelen, és mivel nincsen mérge, amire mi, férfiak olyan érzékenyek vagyunk, és ami bennünket delejez, nem, nem a nőiesség, nem a szépség, nem a kedély, a méreg. Önből ez hiányzik. Ezért önnek a férfiakra alig van hatása. Szégyenletes, de így van –

(On vous a trompé. Csak nászéjszaka után. Ebéd a cukrászdában. Amazongelahail.)

Marianne megáll, és zavartan reám néz. Erre én már gondoltam, szól.

Akkor, mondom, érti, hogy mit akarok mondani. Tudja, szólok, de hirtelen megállok.

Miért nem folytatja?

(Sohasem tudja meg senki, hogy a bogarakat utálja, és bűnös viszonyból született.)

Továbbindulunk. A házakat és a kutyákat elhagyjuk. A rét. November. Pára. Itt-ott lámpa, félig felhős ég, enyhe holdfény.

Miért nem folytatja? kérdezi.

Tudja, hogy nemsokára megnősülök?

Hallottam, felel. Menyasszonyát látásból ismerem. Azt mondják, a városban a legszebb leány –

Én is azt hiszem, mondom én. De.

De?

Megállok. (Nem kell. Mi kell?)

Ha nem akarja, ne mondja, szól ő.

Igen, mondom. Én ezt senkinek se tudtam elmondani. Marianne hallgat. Ott állunk a mezőn. Indulok tovább. (Jó lenne egy egész napig a forrásba köpni. Ön korán leleplezte önmagát.)

Én Angelától félek, mondom. Őbenne sok a démon. Csupa mézes boszorkányság. Önnek éppen az ellenkezője –

(Hallom, hogy ön Angelinahail kezét megkérte. Figyelmeztetem, ha fejét levágja, nem szabad ránéznie. Züllött gyermek. Mindent elejt. Angerianne.)

Marianne visszafordul.

Mikor én önt először megláttam ott a sarkon, azt gondoltam, ez Marianne, akiről Vatta úr beszélt, az egyetlen nő, aki nem a hasát hordja, hanem a fejét. Akkor gondoltam valamit –

Mit gondolt?

Sajnáltam, hogy nem önbe szerettem. De tudtam, hogy önbe sohasem tudtam volna beleszeretni –

(Dorbézolt. Ezt nem lett volna szabad. Szégyenlem magam. Ki kell írni a fekete táblára.)

Inkább semleges vagyok, szól ő. Vatta úr egyszer azt mondta, Marianne, ön a női Hamlet. Én a Hamletet akkor még nem olvastam. Azt hiszem, Vatta úr csaknem igazat mondott. Én mindig a kettő között vagyok. Sem ez, sem az. Talán nem is vagyok nő. Még igazán boldogtalan sem vagyok. –

(Jönnek a Csajtorjánok. Tizenkilenc. Nem különös? Ledér nő.)

Kornél házához érünk.

Még öt perc, mondom.

Marianne megfordul, és ismét megyünk kifelé.

Nekem azt, amit mondtam, meg kellett mondanom. Most jó, világosabbnak érzem magam. Nekem